

Časť III.

Historia evanj. a.v. cirkve v Hlbokom

Príhovor ku čitateľovi

Hneď na začiatku chcem čitateľovi povedať, ako som sa pokúsil zostaviť a napísať stručný dejepisný nástin obce Hlboké a ev. a.v. cirkvi v Hlbokom.

Materiálne som začal zhľadávať už dávno, pred vyše 20 rokami. Najviac som čerpal z takzv. „Pamětní knihy poctivé dědiny H l u b o k é“, založené Léta Páně M DC LIII. (1653) a z rodinnej kroniky hlbockého kostolníka Pavla Loštického. Okrem toho ponachádzal som dosť záznamov aj v literatúre, v knihách a časopisoch, ktoré pramene som uviedol buď priamo v texte alebo na konci tohto náčrtu. Pre náročnejšieho čitateľa zostavil som aj dodatočne odkazy na pramene s označením patričnej knihy a strany v knihe.

Už dávnejšie hľadal som spolupracovníkov, no keďže som ich nenašiel, pokúsil som sa nazhromaždený materiál akotak potriediť a aj spracovať, čo sa mi však – žiaľ – ako neodborníkovi – na prvý raz valne nepodarilo. Náročný čitateľ mi môže všeličo vytýkať. Ťažko sa mi bolo pridržať nejakej metódy a systému. Aby sa mi nič podstatného z nazbieraného materiálu nestratilo, zatriedil som rôznorodý materiál tam, kde sa len dalo. Ostatné výpisky, záznamy, doklady uvádzam v prílohe (ku náčrtu dejín obce).

Tie mnou načrtnuté dejiny, poľažne kronika obce (a cirkve v Hlbokom) siahajú len do r. 1918. Od toho roku nebyvam v rodnej obci, a tak som novšie udalosti nemohol sledovať. Túto moju prácu treba doplniť a potom znova, odbornejšie, prepracovať. Mala by to byť monografia obce (zahrňujúca národopis, krajomluvu, sociálne pomery, sociologický prieskum, hospodárske pomery, atď.), no na takúto prácu museli by sa podujat viacerí, a to odborníci.

V hrubých náčrtoch rozpracoval som materiálne takto:

Náčrt dejín obce Hlboké do r. 1918,

Doplňky a dodatky k náčrtu,

Náčrt dejín ev. a. v. cirkve v Hlbokom,

Zo života a účinkovania dr. J. M. Hurbana v Hlbokom,

Obrázky z našej dediny, piesne a iné,

Rodný kraj Sv. Hurbana Vajanského v jeho beletrii.

Tieto moje práce, náčrty, zanechávam teda neukončené.

Teraz, keď je už v Hlbokom Múzeum dr. J. M. Hurbana, nebolo by od veci zriadiť tu aj obecne múzeum. Našlo by sa iste v rodinách dosť starých listín, listov, fotografií, knižiek a možno rodinných zápisov a kroník, starých predmetov a nástrojov a iných starožitností.

P.Š.

Pozn.: V tomto náčrte dejín ev. a. v. cirkve v Hlbokom by mala byť zahrnutá aj história evanj. školy; no kvôli celkovému náčrtu dejín obce, zaradil by som tam, aj to na str. 56 – 61 (aj štátnu školu a ovodu).

HISTORIA evanjelickej aušpurského vyznania cirkve v HLBOKOM.

I.

Stručný prehľad dejín Lutherovej reformácie v kraji bránecko-korlátskom.

Dejiny evanjelickej a. v. cirkve v Hlbokom zapadajú do všeobecných dejín evanjelickej cirkve v obciach kraja bránecko-korlátskeho, a preto sa treba oboznámiť najprv aspoň s počiatkami Lutherovej reformácie v tomto kraji.

Niekdajší senický farár Martin Braxatoris – Sládkovičov v „Historii evanj. a. v. cirkve v Senici“ napísal, že zárodok evanjelických cirkví tohoto kraja treba hľadať v husitstve, ktoré pripravilo pôdu reformácii **(č.1)** Ladislav Paulíny, farár prietržský, ktorý napísal obširne dielo: „Dejiny superintendencie nitrianskej“ sa domnieva, že malý kostolík, čo stál pri chodobínci a pozdejšom r.k. kostole, bol postavený za Stibora II., veľmoža na Branči (umrel r. 1434) a že ho postavili husiti, ktorí tu mali aj kňaza, menom Procopiusa. Čo sa týka r.k. kostola v Senici, ten nebol husitský, no postavili ho evanjelici r. 1631 a zväčšili r. 1655 **(č. 2)**.

V novšom čase českí i slovenskí historici tvrdia, že niet dôkazov na to, žeby husiti boli mali pri šírení svojich náuk väčší úspech a žeby tu dokonca stavali kostoly. Český historik Emil Edgar napísal (v Kost. Jiskrách, 1912), že ani jeden z domnelých kostolov nie je pôvodu husitského **(č. 3)**

Univ. prof. dr. Branislav Varsík vo svojom vedeckom diele „Husiti a reformácia na Slovensku do žilinskej synody“ dokazuje, že počas husitských vpádov na Slovensko, nebol na Slovensko väčší prílív obyvateľstva z Čiech a Moravy a že obce v obvode bráneckého panstva jestvovali už aj v dobe predchádzajúcej. V husitskej dobe nebola tu kolonizácia a niektoré obce dokonca zanikli. Bola tu len prirodzená fluktuácia a to už v dobách dávnejších.

Podľa prof. Varsíka českí prisťahovalci prichádzali sem skôr v dobách pokojných, a nie v búrlivej dobe vojenských vpádov. Tí moravskí exulanti, čo sa usadili v niektorých mestečkách ako v Skalici, Senici, Holiči, neboli zbytkami husitov z XV. storočia. Počet moravských exulantov Bratov odhaduje sa na 1500 – 2000. Husitská tradícia tu nejestvuje. Reformácia sa začala v tomto kraji ujímať v českom rúchu (i jazykove) nie preto, žeby bola nadviazala na husitské zbytky, ale je to len dôsledkom českého a moravského prostredia, ktoré sa prejavovalo v tomto prímoravskom kraji.

Varsík vysvetľuje, že Lutherova reformácia sa začala šíriť zhora, dľa známeho špeyerského uznesenia: „cujus regio, eius religio“, čiže čie je panstvo, toho je aj náboženstvo. alebo: akej viery je pán, takej je i poddaný. V panstve bráneckom najmä Nyáryovci napomáhali reformáciu. Táto rodina mala majetky aj na Morave. A spoluvládla aj na Korláte. František Nyáry mal za manželku Alžbetu Bučányovú – Korlátköiovú. Po roku 1559 bolo korlátske panstvo zase v rodinách naklonených reformácii, akými boli rodiny Kostkovská, Thurzovská a Pongráčovská. Horlivou evanjelickou rodinou boli menovite Kostkovci. Mikuláš Kostka bol z Čiech, zo Sedlce. Bol pánom na hrade Lietava pri Žiline. Jeho dcéra Barbora, spolumajiteľka hradu Korlát, vydala sa za Františka Thurzu, predtým r.k. biskupa, ktorý prestúpil na evanjelickú vieru. Jeho syn Juraj Thurzo bol veľkým ochráncom evanjelkov **(č. 4)**

Nyáry už r. 1547 prijal na svoje majetky už v Sobotišti nemeckých anabaptistov – habánov, vyhnaných pre vieru z Moravy. V skutočnosti dali sa Nyáryovci do služieb reformácie až r. 1570. V Senici založil gróf Nyáry chýrnu školu latinskú. Prvého kňaza senického evanj. sboru pozvala sem rodina Nyáryovská r. 1591. Imrich Nyáry napomáhal osamostaneniu filii, tak i v Prietrži, kde vznikol sbor už r. 1565 **(č. 5)**

Katolícky historik Thdr. V. Bucko („Reformné hnutie do r. 1564“) silne popiera rýchle šírenie sa reformácie a tvrdí tiež, že šírenie sa nového hnutia umožňovali zlé politické a hospodárske pomery, ktoré znemožňovali ostrejšie hatiť reformáciu. **(č. 6)**

Farár a historik cirkve senickej, Martin Braxatoris, sa zamýšľal nad tým, z akých pohnútok pridávali sa viacerí šľachtici k reformácii, či okrem presvedčenia mali v tom zástoj aj iné príčiny a záujmy. **(č. 7)**

II.

Protireformácia v kraji bránecko-korlátskom

Zdá sa, že niektorí spoluvlastníci panstva korlátskeho neboli prajní evanjelikom a pravdepodobne stali sa znova katolíkmí. Do obcí tohoto panstva začali účinne zasahovať Jezuiti, ktorých do Trnavy r. 1559 povolal arcibiskup Oláh. Od roku 1635 zasahovala svojim spôsobom aj Pázmányom založená univerzita v Trnave. Temer všetky obce panstva korlátskeho podľahli rekatolizácii. Evanjelické sbory na Osuskom, v Jablonici, na Cerovom-Lieskovom i v Šandorfe zanikli. V Jablonici trvala evanjelická cirkev až do r. 1672, avšak už r. 1660 kolátski páni Jabloničanom kostol odobrali. Ujala sa ich grófka Júlia Otlíková, horlivá evanjelička (Hlbočania

ju nazývali „cerovská pani“). V jej kaštieli vykonával služby Božie evanj. kňaz Ján Kostecký. Ona zaiste držala ruku aj nad Hlbokým, kde mala pozemky, a preto možno jej patrí zásluha, že protireformácia do Hlbokého neprenikla. Udržala sa aj cirkev v Prietrži, trebárs tam bol nasadený kat. kňaz. **(č. 8)**

Náboženského a vierovyznanského významu a pomerov v kraji všimol si obzvlášte osuský rodák dr. ing. Štefan Janšák, ktorý trebárs katolíkom, hlboko nazrel do pomerov a podrobil ich hlbokú štúdiu v knihe: „Život Štefana Fajnora“ (str. 10 – 13): „Rozhranie dvoch záujmových sfér – východu a západu – malo v zápätí i vytvorenie hranice jazykovej, n á b o Ź e n s k e j a do istej miery aj rasovej. – Na sever od čiar Čáčov – Senica – Hlboké – Prietrž – Bukovec – Brezová ležia buď čisto evanjelické obce, alebo s evanjelickou prevahou. Protireformačné výpravy skončili sa zahanbujúcim pokorením veľkovaradínskeho biskupa Juraja Bársonya na Turej Lúke (- ktorého by boli Turolúčania a Bukovčania zabili, nebyť tu farára Daniela Krmana, ktorý ho zachránil) pri zaberaní evanj. kostola 14. júna 1672. Katolícky kostol (postavený evanjelikmi 1648) určený bol na obrátenie obce, rozpadol sa v rume. – Tu uvádzam ako dva symboly náboženskej odolnosti protestantov, ktorí záujmu víťazstva podrobili ostatné životné záujmy. Zaviedli v odeve biblickú skromnosť, vyhýbajúc sa pestrým a kriklavým farbám. Sústredili svoje kultúrne snaženie na udržanie českej tradície ... Povýšili Písmo a Postily na prameň múdrosti a útechy. Jazyk evanjelikov tohoto kraja, i bez liturgickej češtiny, nelíšil sa valne od literárnej češtiny ešte v rokoch osemdesiatich minulého storočia.

Obce Jablonica, Osuské, Hradište, Dobrá Voda, s čisto katolíckym obyvateľstvom, ležia na vypuklej krivke, ktorá robí dojem postupujúcej ofenzívy katolíkov proti evanjelikom. A v skutku, až do Tolerančného patentu (1781) živila Trnava, ako sídlo jezuitskej univerzity a stredisko propagačnej činnosti, tento boj. Dnes však zostalo z neho len niekoľko nadávok, ktorými sa navzájom častujú katolíci a evanjelickí pastieri, keď sa zídu v podráždenej nálade na hranici chotára (- Janšák bol tiež pastierom kráv, už ako malý chlapec, slúžil aj v Prietrži, a preto dobre pozná pomery už zo svojho detstva).

Ráz obcí sa podstatne líši, katolícka obec od evanjelickej. Farebnosť kroja je výrazom a reflexom okázalejších katolíckych Bohoslužieb. Katolícke obce senického úvalu mali až do rokov šesťdesiatich minulého storočia takmer spoločný krojový charakter s evanjelikmi. Teprv od tej doby nastalo líšenie sa v kroji. – Opatrnícku, ba až skeptickú povahu v cirkevnej správe, kde boli odkázaní len k pasívnej úlohe. Naproti tomu evanjelici mali v konventoch stále príležitosť sledovať tok verejných vecí. **(č. 9)**

Janšák teda pripisuje pokatolíčenie obcí koralátskeho panstva najviac trnavským jezuitom, ktorí vplývali na tunajšiu šľachtu. Jedinou výnimkou ostalo Hlboké, kam jezuiti nevnikli, lebo nad nimi držala ochrannú ruku grófkova Ottiliková. Hlboké rodiny boli viac v príbuzenstve s rodinami obcí panstva bráneckého, a možno boli osídľované v jednom čase z toho istého kraja. Medzi obyvateľmi obce Osuského a Hlbokého nebolo nikdy príbuzenských vzťahov.

III.

Počiatky reformácie a protireformácia v Hlbokom

Počiatky reformácie v Hlbokom prebiehali zaiste tak a v tom istom období ako v susedných obciach ležiacich v kraji bránecko-koralátskom. Aj Hlbočania pridali sa ku novému reformačnému učeniu a hnutiu pravdepodobne dosť skoro, už pred rokom 1550, a to masovo, razom. Usudzovať sa to dá z toho údaju, ktorý uvádza Thdr. Bucko, že totiž v susednom arcidiakonáte šaštínskom r. 1561 boli už aj ženatí kňazi, a tvrdí, čo už bolo spomenuté, že na šírení reformačných nauk a ich zakorenení mali hlavnú účasť zemepáni. **(č. 10)**

Ako známo, Hlboké už v dávnejšej dobe, predreformačnej, patrilo ku panstvu koralátskemu, a preto cirkevno-organizačne prifarené bolo k Jablonici, kde malo toto panstvo majetky a kaštiele. Hlbočania r.k. náboženstva až dodnes patria pod jablonickú farnosť, trebárs je Jablonica vzdialenejšia než Senica.

Keď sa Hlboké pridalo k Lutherovej reformácii, stalo sa filiou evanjelického sboru v Senici a bolo ňou až do r. 1673, kým evanjelikom senickým neodobrali nimi r. 1631 postavený chrám na námestí. Filiu senického sboru boli aj Čáčov, Kunov a Rybky. Filiálnici podliehali tiež cirkevnej dani, ktorú odovzdávali zväčša v naturáliách, a to sedliak: od štvrte rolí odovzdal mericu pšenice a kura, od polštvrte pol merice pšenice a kura, hoštátnik mericu ovsu a kura a hofer 10 denárov a okrem toho po voze dreva, štóly a štyri ofery. **(č. 11)**

Možno nahodiť otázku, prečo sa v Hlbokom hneď neutvoril samostatný sbor cirkevný. Pravdepodobne preto, že v Hlbokom nemal kúriu ani jeden zemepán, ktorý by sa bol mohol stať patrónom cirkve. Snáď si bez pomoci zemepána netrúfali sami postaviť a udržovať chrám a platiť kňaza. A tak nielenže nemali chrámu, kňaza, ale nemali ani školu a učiteľa, kým susedné sbory v Senici a v Prietrži mali, kde bráneckí veľmoži Nyáryovci, Žarnocovci, Jesenákovci boli patrónmi cirkve. A tak Hlboké v tomto ohľade zaostávalo; filiálny sbor nežil tak intenzívne, ako keby bol mal kňaza, školu a učiteľa. No napriek tomuto stavu, Hlboké odolalo rekatolizácii a vytrvalo cez celé storočie a aj potom pri novom učení, stanúc sa r. 1733 filiou artikularnej cirkvi v Prietrži.

Od r. 1733 chodievali Hlbočania na služby Božie do Prietrže, do artikularného chrámu. Tu boli dvaja evanjelickí kňazi, avšak títo nespeli konať služby Božie vo filiách, teda ani v Hlbokom, ani tu nespeli krstiť, sobášiť a pochovávať. Stávalo sa – ako farár Ján Drobný v „Pamätnici cirkve ev. a. v. artikularnej vo Veľkej

Prietrži“ píše, že keď niektorí cítili svoju blízku smrť a chceli byť pochovaní evanjelickým kňazom, dali sa zavieť do Prietrže, aby tu umreli a aby tu mohli byť pochovaní. Sobáše, krsty i pohraby vykonávali v Hlbokom r.k. plébáni z Jablonice. Až r. 1778 dovolené bolo ísť na krst alebo sobáš do Prietrže, avšak štóla musela byť vopred zaplattená kat. farárovi. Až 12. januára 1784, teda až po Tolerančnom patente Jozefa II. odvážil sa prietržský farár odbaviť pohrab v Hlbokom, ako je to zaznamenané v prietržskej matrike: „Die 12. Jan. 1784 sepultus est Martinus Š u l a , Hlubokiensis, primus post gratiosum emanatum systema Toleranciale“. (č. 12)

V r. 1733 – 1784 možno najst' mená Hlbočanov v r.k. matrikách r.k. cirkvi v Jablonici. Prvý zápis Hlbočanov je už r. 1692. Možno, niektorý Hlbočan – snád' pri krížnom manželstve – stal sa pri sobáši katolíkom, poťažne mu potom narodeného syna zapísal kňaz za katolíka. Tak máme v Hlbokom jedného Šulu – katolíka podnes. V Jablonici ostal Hlbočan Šajánek, a je katolíkom.

Hlboké, ako filiálny cirkevný sbor, snád' mal nejaké predstavenstvo. R. 1749 spomína sa ako kurátor – pokladník Martin Filípek. (č. 13)

Okrem iných nachádzame v r.k. matrikách v Jablonici týchto Hlbočanov: r. 1692 Ján Hlbocký, Hlásniček, Haba; 1738 Valková, Knotek, Žáková, Šajánková, Záležák, Zábojníková, Piskla, Čobrda, Ondrčka, Jamáriková, Galbavý, Pálka, Morávek, Sedláček, Mach; 1739 Slezák, Krištof, Koprla, Misál, Šafárik, Holická, Belajka, Kovár, Smrdácký, Matuský, Brožek, Lukáč, Kubica, Hornáček, Filípek, Sucha, Malinka, Petráš; 1741 Šula, Jurček, Holý, Lukáček, Suchomela, Vávra, Loštický, Vrba, Kolárik, Bederka, Pleva, Adamec, Šimeček, Šipkovský, Kudlík, Jarábek, Hanák, Mach, Kuchynka, Súkup, Rúžička, Jurík, Švárný, Myjavec, Chovanec.

Prietržskí dvaja farári v jednom roku pokrstili aj do 500 detí, ktoré tam donášali na krst z iných filií. (To som zistil z matrik prietržských).

IV.

Samostatná evanjelická a. v. cirkev v Hlbokom

Dňa 15. júla 1783, v deň Sv. Trojice, teda práve v 50. výročie jubilea založenia artikulárneho chrámu v Prietrži, na húfne navštívených službách Božích vyhlásený bol z kancla takzv. Tolerančný patent, vydaný panovníkom Jozefom II. Po vydaní tohoto patentu začali sa filie prietržského sboru osamostatňovať.

Začiatkom roku 1787 začína sa historia samostatného cirkevného sboru v H l b o k o m . Historiu sboru napísal dr. J. M. Hurban. Rukopis je na hlbockej fare. Bola to posledná literárna práca Hurbanova. Mala byť vydaná tlačou pri príležitosti 100. výročia trvania sboru, ale – nevyšla, no Ján Mocko, farár čáčovský a senior nitriansky dal ju uverejniť v Cirkevných Listoch r. 1888. (č. 14)

Na podklade tejto Hurbanom napísanej historie dopímkami aj z iných prameňov, avšak v trocha inom časovom rozdelení, spracované sú jednotlivé obdobia dejín evanj. cirkve v Hlbokom.

Hurban sa domnieval, že Hlbočania sú potomkovia českých, pre vieru prenasledovaných exulantov. Opieral sa o údaje prietržského farára Ladislava Paulínyho, ktorý vo svojom štvorzväzkovom diele „Dejiny superintendencie nitrianskej“ (diel III., str. 37) napísal, že českí vystaňovalci neprestajne, menovite po behohorskej bitke (1620) hrnuli sa do Uhár, takže v Senici a jej filiách veľmi vzrástol počet evanjelikov. (č. 15) Po ňom to tvrdil aj Ján Mocko (C.L., 1892, č. 3): „Od Púchova po Skalicu niet snád' dediny, mestečka a kopanic, v ktorých by sa nebolo usadilo niekoľko exulantských rodín. K senickej cirkvi vtedy prináležali filie: Kunov, Hlboké, Čáčov, Sotiná, Rybky, kde s istotou môžeme predpokladať, že i v týchto osadách väčší – menší počet roľníckych rodín sa usadil, a tak valne vzrástol počet evanjelikov v Senici a v jej filiách.“ (č. 16) Toľko napísal Mocko.

Už bolo spomenuté, že Univ. prof. dr. Branislav Varsík tieto tvrdenia vyvracia. Počet Bratov – exulantov bol najviac 1500 – 2000 duší, a to boli zväčša remeselníci (hrnčiari, koželuzi, súkeníci, postrihači). Českí exulanti usadili sa v tomto pohraničnom kraji najviac v Skalici, no po dedinách sotva.

Hlbočania teda nie sú potomci pobelohorských exulantov, (1620), ba ani potomci sem nasťahovaných husitov (po r. 1420). Ich predkovia sem prišli už predtým, čo sa dá usudzovať aj zo zápisov v starej obecnej knihe, kde sú spomínané staré priezviská a chotárne názvy z pred roku 1600 (ako: Jíňa, Jelenek, Juránek, Knotek, Loštický (z Loštíc), Pajdásek, Pálka – drábú, Pavlú, Vávra, Vávrik, Vašek, Sedláček, Židek). Predkovia týchto rodín prisťahovali sa sem možno v dobe prvého osídľovania kraja pred rokom 1600.

Hlbocká cirkev mala v roku osamostatnenia sa okolo 1100 duší. Dá sa predpokladať, že obec mala už aj predtým značný počet obyvateľov. Celý chotár obce, všetky pozemky boli obrábané, čo dosvedčujú staré chotárne názvy.

Po Tolerančnom patente rozprúdil sa život v obci. Poddaní cítili sa voľnejšími, slobodnejšími aspoň v cirkevno- náboženskom živote. Bolo konečne na čase, aby mali v obci školu. Ako a z čieho popudu založená bola r. 1783 prvá škola v Hlbokom, nevieme. Jej prvým učiteľom bol vzdelaný muž Ján B a c h o , ktorého si o 4 roky, r. 1787, vyvolili za prvého kňaza. On bol hlavným poradcom Hlbočanov pri osamostatňovaní sa cirkve a pri stavbe chrámu. Iste to bola ťažká a priekopnícka práca naučiť zaostalých, čítať a písať nevediacich občanov novému cirkevno-sborovému životu a naučiť ich prinášať aj materiálne obete.

Ako aj zo správy ďalších kňazov sboru možno vyčítať, v rozličných obdobiach horlivosť a obetavosť cirkevníkov kolísala a tak aj mravnónáboženský život. Poddanské pomery, panské krčmy, ktoré donášali zemepánom dobré dôchodky, naučili viacerých pijatíka, a to sa potom odrážalo aj v ich konaní, v ich verejnom i rodinnom živote. No v tie časy nebolo tomu lepšie v tomto ohľade ani inde, ba azda miestami ešte horšie.

Čo sa obetavosti na cirkevné ciele týka, tiež nebola všade rovnaká. Ján Drobný, prietržský farár v Pamätnici prietržského sboru píše, že keď r. 1733 stavali evanjelici artikulárny chrám, materiál stavebný dovážali najmä Hlbočania a že boli v tomto ohľade horlivejší než Prietržania, ktorí vraj boli pri práci a v obetavosti v úzadí. (č. 17). Toto spomínam preto, že sa hlbockí kňazi na Hlbočanov sťažovali.

Prvé verejné služby Božie konali sa v Hlbokom

ešte pred započatím so stavbou kostola, avšak už v osamostatnenom sboru, **a to 15. apríla 1787**. Či sa konali v škole alebo snáď na verejnom priestranstve, nevieme. Ofera na sl. Božích vynesla 41 zl., 5 kr., čo bolo vtedy značná suma. Odbavoval ich novozvolený kňaz sboru, prvý hlbocký farár, Ján B a c h o , ktorý bol tri dni predtým vysvätené superintendentom Torkosom v Modre.

Pri tej príležitosti vydala cirkev tlačou malý spis: „H l u b o k o s t S r d c e wděčného a ponjženého, z které Bohu swému Cýrkev Ewangelická Hlubocká Augsspurského Wyznánj se přidržegjcy, při prewnjch swých weřegnjch službách skrze Jozefa II. před y po Kázánj Slowa Božího čest a chválu wzdáwala, v Neděli prwní po Velikonocy Roku 1787, dne 15. dubna W Uherské Skalicy, wytištěno v Jos. Škarnycla“. (č. 18)

Toto bol iste prvý tlačený spis o hlbockej cirkvi a o Hlbockej obci.

Horlivosť, ktorú Hlbočania preukazovali pri zriaďovaní sa v samostatný sbor, neskoršie, keď potom museli znášať aj zvýšené náklady na jeho udržiavanie, u niektorých poklesla, čo už bolo spomenuté. Druhý hlbocký farár O. Košacký medzi iným takto žaluje na Hlbočanov: „Hlubocký lid bydlí, co lid izraelský někdy v zemi Kananejské oplývající mlékem a strdí. Než jako lid izraelský v kraji úrodném, když oplývali všemi potřebnými věcmi, tedy zapomínali na Hospodina ...“ Zdá sa, že Košacký preháňa, čo do blahobytu ľudu, veď to bolo ešte v dobe poddanstva.

Prvými kurátormi boli Martin Zálešák a Ján Belajka, a kostolníkom Ján Ondrčka, majster poctivého remesla kolárskeho. Kurátori platu nemali, kostolník mal 10 zl a jednu offeru v 4. nedeli po Veľkej noci.

-.-.-

Cirkevné listy, 1933, str. 354, 391, O artikul. cirkvi v Prietrži – dr. K. Goláň

Z Moravy od Sobotišt'a prišli: Jozef Damaský, do Hlbokého : Václav Tománek z Jimramova, Jiří Baček z Vebky.

V.

Mravnónáboženský život v sbore a pomery v obci (1787 – 1843)

V rokoch 1787 – 1843, do príchodu Hurbana do Hlbokého, pôsobilo v sbore 6 kňazov. Aké boli všeobecné pomery v obci, v mravnónáboženskom živote cirkevníkov, opisujú jednotliví kňazi a aj Hurban.

Ján B a c h o účinkoval v Hlbokom od r. 1783 do r. 1787 najprv ako učiteľ a potom do r. 1792 ako farár, teda spolu 9 rokov.

Hurban napísal, že v dobe stavby chrámu, r. 1787, Hlbočania boli dost' zámožní a poznamenáva, že nasítení dobrými vecmi a majúci vždy zemských pánov evanjelickej viere naklonených, nezakúsili žiadneho protivienstva pre vieru, a preto vraj zabúdali na Boha a protivili sa vystaveniu chrámu, hovoriac, načo nám takých útrat. My sme úbohí poddaní, a však máme chrám v Prietrži. No boli tu aj horlivci, ktorí tak nezmýšľali a tak sa Hlbočania pustili do stavby kostola. Po dvoch rokoch upravili vokátor na 30 zlatých v striebre, keďže farár z malého platu nemohol vyžiť. A keď kostol dostavili, potom aj vežu, a dva zvony zakúpili, Hurban dokladá: „Takto šľachetne zmýšľali tie rodiny, ktoré nemysleli len na časné prospechy, ale aj na večné chválenie Boha, že im navrátil duchovný zrak v Kristu Ježiši.“

Roku 1788 sa narodila v Hlbokom dcéra Jána Bachu a manž. Kristíny rod. Burdáčovej ...

Roku 1792, 20. aug. umrel Ján Bacho, de Dežer, nobilis

-.-.-

Z Historie cirkve evanj. a. v. senickej, M. Braxatoris, str. 115:

„A potom 17. apr. 1898 posviacka cintera v Kunove ...

Prvý bol pochovaný v novom cinteri Ján B a c h o, hospodár v Kunove“ – Nebol to snáď potomok prvého hlbockého učiteľa a potom farára (1787 – 1792) Jána Bachu ?

Prvý kňaz spolu s cirkevníkmi – odhliadnuc od tých ľahostajných – vykonali pomerne za krátky čas pekné dielo: zriadili samostatný cirkevný sbor, postavili značným nákladom chrám. No pri stavbe chrámu ostal

dlh, ktorý bolo treba splácať. Potom nastali ťažkosti. A tie sa čoskoro objavili v dobe účinkovania druhého kňaza (1792 – 1805):

O n d r e j a K o š a c k é h o. V cirkevnošborovej zápisnici napísal: „Obyvatelia hlbockí, ačkoľvek boli starodávni evanjelici, pri artikulárnej cirkvi prietržskej zotrúvajúci, počtom 1100 duší, veľké požehnanie od Boha prijímajúci, predsa aj medzi nimi sa mnohé neriady opakovali: totiž neznámosť Pána Boha a jeho svätej vôle, nevera, povera, modlárstvo, vysokomyseľnosť, rozkoši sveta milovanie, mena Božieho a jeho darov zlé užívanie, hodovanie a potupovanie a iné tomu podobné ohavné hriechy, dietok a mládeže neriadne vychovávanie, nad čímž srdečná bolesť v srdci vznikla.“

Dal teda Hlbočanom veľmi zlé vysvedčenie.

O Košackom Hurban napísal, že s pevnými úmysly pristúpil k ťažkému dielu, aby totiž túto cirkev do koľaj kázne a nauky cirkevnej uviedol. Košacký navštevoval domy a čelade a spytoval stupeň známosť Božej u nich. Žiadal prísnu návštevu školy a sám po nedelách a sviatkoch vyučoval katechysmu Lutherovmu a sobotné dni užíval k príprave nedeľnej. Ale toto jeho pôsobenie mnohým sa nepáčilo. – Aj obecných starších napomínal, aby dni nedeľné neužívali k vykonávaniu svetských súdov, aby výdavky a rozkoše zmenšili a aby na organ skladali príspevky. Káral prísne opilstvo. Až konečne ustal. Tí najlepší nasýtli sa slova Božieho, a tí pôvodní odporci osamostatneniu sa cirkve tým viac smelosti nabrali k odopieraniu svojmu kazateľovi robiac mu všemožné príkorá, pohľadania a zľahčovania. Po 6-tich rokoch jeho blahodárneho účinkovania vraj títo nepriatelia vzbúrili celú obec. Dňa 11. júla podali mu žiadosť, - v ktorej síce chválili jeho kňazskú horlivosť a svedomitosť v plnení povinností, - v ktorej mu svévoľne a neoprávnene nakladajú, aby „jich o niečo kratší čas pri kázaní slova Božieho a pri katechyzmu zdržoval.“

Košacký domáhal sa pomoci u seniorátu, aby tento zakročil proti nočným túlačkám, hulákaniam, dievok s gajdošmi navštevovaniu, nedele a sviatkov porušovaniu. Svedectvom horlivosti bola deputácia seniorálna, ktorá sa dňa 19. júna 1796 po nešporných službách Božích do Hlbokého dostavila, starších cirkve a obecný úrad predvolala a ich horlive a priateľským spôsobom napomínala, aby si nielen sami vysoko vážili čistú nauku slova Božieho a jej prednášanie v cirkvi, ale aj v domácnostiach svojich, predovšetkým mládež k tomu viedli, aby sväte vyučovanie v katechyzme nezanedbávali, ale pilne ho navštevovali. Krom toho, aby sa nielen v úrade postavení, ale aj ostatní údovia cirkve vystríhali opilstva, nočného túlania a hulákania a výtržností, aniž akýmkoľvek iným nekresťanským spôsobom inovercom nedávali príčinu k pohaneniu nášho náboženstva. Členmi tejto deputácie boli: Ján Poddracký, farár senický a Štefan Petko z Rovenska. O výsledkoch tejto deputácie čítame v zápisnici: „Hluboční starší cirkve prijali s pokorou napomenutí a slávnostne prisľúbili deputaci zachovávať a zachovávať dávať i skrze domácich a podrízených svých tato otcovská napomenutí, avšak – pokračuje zápisnica – ešte téže samé nedele přemnoží z nich se v šenku shromáždili a tam v tanci, pijatice, hulákání a výtržnostech až do jitra dne následujícího sa bavili.“

Hurban sa nazdával, že strediskom nespokojnosti svetských živlov bol istý **B u r d á t s**, (- manželka Jána Bachu bola rod. Kristína Burdáčová – P.Š.) obecný notár. O jeho náboženstve že niet zmienky. (Bol pravdepodobne evanjelik, pozn. P.Š.) Košacký sa vraj namáhal vyslobodiť cirkev z osidiel Bordáča, a preto i dlh cirkvený, u neho učinený, sám cirkvi požičal, aby cirkev Bordáčovi nebola nič dlžná.

Košacký si dobre všimol a pozoroval život svojich cirkevníkov a znažil sa ich prevychovať. Avšak odstrániť zlé sklony a vlastnosti ľudu nebolo v jeho moci. Ľud bol zaostalý, nevzdelaný, nevychovaný súc cez stáročia bez kňaza a školy, učiteľa. Ako už bolo spomenuté, cirkevníkov proti kňazovi podhuckával najmä notár. Nie je uveriteľné, žeby sa boli proti kňazovi „všetci vzbúrili“ len preto, že ich o niečo dlhšie zdržoval v kostole. Ináče chválili jeho svedomitosť v konaní svojich povinností.

Košacký vo svojej roztrpčenosti, možno, niečo aj preháňal. Nebol iste spokojný ani so zlým bytom, obecnou chatrčou, kde býval. A tak lenčo sa mu naskytna príležitosť po 13 rokoch vernej služby v Hlbokom „vyrazil prach z rúcha svého a z obuvi své“ prijal pozvanie cirkvi turolúckej, zanechajúc hlbockú cirkev, ktorá sa vraj oddala „falošným vodcom“.

(Vybrané z brožúry: „Z minulosti ev. a. v. cirkve v Lazoch pod Makytou“. Zostavil Ján Čierny, ml., 1936, tlačou v Ilave)

Str. 42: Andrej K o š a c k ý sa narodil v Dolnej Strehovej (Novohrad) r. 1761. Jeho otec bol tam cirkevným učiteľom. Po otcovej smrti vychovával ho ujec Michal Hamary, notár, až do 12 roku. Potom chodil do kalvínskej školy v Lučenci, aby sa naučil po maďarsky. Ako chudobný chlapec bol nútený odísť z Lučenca do Dobšinej, za mendíka. Konečne sa dostal do Banskej Štiavnice ku Jánovi Severínymu a tento ho učil za tri roky. Medzitým cirkev ev. baďanská hľadala učiteľa a jemu sa naskytna príležitosť, aby sa prihlásil. Miesto obdržal. –

V Baďane len máličko pobudol, lebo r. 1781 prešiel za učiteľa na Starú Turú.

Roku 1786 pozvaný bol za kňaza na **L a z y**. Po ordinácii v Modre prevzal tunajší úrad kňazský dňa 15. nov. 1786. Tu pobudol do 11. júna 1792. Z Lazov pozvaný bol za kňaza do Hlbokého a potom sa zdržoval na statku svojej druhej manželky Jesenákovej v Prietrži. Odtiaľ ho pozval za kaplána Andrej Škultéty na Myjavu. Po smrti princípalovej zvolili ho za farára. Na Myjave účinkoval za 20 rokov. Zomrel 28. aug. 1831, a to na cholere.

Len dva roky tu účinkoval Jozef Chalupka, a to v r. 1805 – 1807. Po dvoch rokoch a dvoch mesiacoch vyplnených v službe hlbockého farára - umrel. O cirkevno-sborovom živote a mravnónáboženskom živote v sbore nezanechal nijaké písomné záznamy. Ostali po ňom len zápisy narodených, sobášených a zomrelých. Za ním nasledoval

Ján Gryssa, ktorý tu účinkoval v r. 1807 – 1812, teda tiež len krátky čas. Nebol ani on spokojný s cirkevníkmi. Vymenoval ďalšie ich poklesky, priestupky a zlé vlastnosti. Nebol spokojný tiež s farským bytom. Hoci uznával ťažkosť a neistotu časov a pomerov a videl neprajnosť dedičov koralátskeho panstva postaviť faru, predsa len zanevrel na cirkevníkov. Jeho snaha obrátená bola na zlepšenie stavu kazateľa a učiteľa, ktorí – ako už bolo spomenuté – museli bývať v obecných chatrčiach. Keď od koralátskeho panstva nedostal prajnej odpovedi vo veci odpredaja alebo darovania panskej krčmy na ciele fary, napísal 4. febr. 1808: „Od toho času tohoto sotva již i nádeje stávatí bude, žeby fara brzo postavena býti mohla, anť časy jsou zlé, nejisté, vojna s Francúzem přede dveřmi, dražota nejen dřeva, ale i všeho ostatního je nevidaná. Naší lidé opravdově jen až potom o vystavění fary rozmýšlet budou, když je z chatře té obecní v které teď bydlíme, vojáci vyzenuou, aby když tato i tak blížká rozpadnutí, v rummy se sesuje. Málo zajisté jest těch horlivých, za věci cirkve opravdu zaujatých duší, a títo nelidským křikem surových lidí ohlušení k mlčení přivedení bývají, nechávajice sotva vzniklou cirkve rozpadnutí na tlupy světských, je po vlastním zisku se ženoucích úžitkářů.“

Z tohoto jeho rozhorčenia možno posúdiť, aká páľčivá bola vec postavenia novej fary. Dokladá: „Od 22 let nevěděla tak veliká a majetná cirkve, jako je tato, ani jen slušným příbytkem faráře a učitele opatřit :“ - „Skoupost, tupost mysle, úžera zaujali místa v srdcích synů těch otců, kteří stavěli chrám a základy cirkve této položili.“

Vyratujúc chodobné zariadenie, nábytok cirkve a ešte biednejšie opatrenie farára a učiteľa, spomína i toto charakteristické svedectvo o zmýšľaní ľudu: Keď po 20 ročnom užívaní kancionála v sakrestii a na chóre knihy tieto boli už celkom potrhané a keď žiadal konvent o zaopatrenie nových, dostal vraj odpoveď: „Kto sedliakom na obrábanie ich rolí kupuje nástroje :“ Aby si vraj kňaz a učiteľ potrebné knihy kúpili sami. „Takové hle zásady a takéto smýšlení přechovává sedlák“ dokladá Gryssa. – Zdá sa, že ani Hurbanovi sa táto poznámka Gryssova nepáčila, lebo napísal, že Gryssa odišiel z Hlbokého s celou svojou učenosťou, nechápúc tajomstvo úplného uzdravenia slepca Jerišského. V júli 1812 stal sa farárom v Pezinku. Hurban ináč o ňom napísal, že bol vysokoučený a v slovenskej i latinskej reči dokonale zbehlý.

Po ňom nasledoval Tomáš Matej Semian (1817 – 31).

Účinkoval v Hlbokom 19 rokov, až do svojej smrti. Tie ťažkosti v sbore zaiste úplne nepominuli, avšak on nevznášal toľko žalôb a ponôš na cirkevníkov, ako jeho predchodca. Hurban o ňom píše ako o mužovi čistej povahy, vysokoučenom, dobrotivom, zhovievavom, humánnom človekovi. Svoju cirkve spravoval 19 rokov – ako Hurban napísal – „s mnohým stískáním“ až ho Pán vyslobodil „na počiatku hrozných súdov svojich, ktoré vzkršly nad celou zemou r. 1831“. Padol za obeť strašlivej cholere 25. augusta 1831. Bol medzi prvými 137 Hlbočanmi, ktorých cholera vo dvoch mesiacoch schvátila v obci.

Za jeho účinkovania bola v sbore kanonická vizitácia, ktorú vykonal superintendent Michal Kováč-Martíny, modranský slovenský farár, a to 12. okt. 1823.

Šiestym hlbockým farárom bol hlbocký rodák:

Pavel Sedláček, v r. 1831 – 1843.

Hurban o ňom napísal, že bol muž dobrej vôle a darov zvláštnych, ale nebol spokojný s jeho príliš racionalistickými, slobodomyselnými kázňami. Hurban Sedláčkove názory odôvodňuje tým, že Sedláček bol odchovancom maďarských kalvinských škôl, kollegia v Pépe. Preto že bol povrchný racionalista, bez ideí národného sebedomia. – Dokladá, že Ľud. Štúr, ktorý ho už r. 1836 v Hlbokom navštívil, sa v ňom tiež sklamal, no potom, po dlhšej rozprave s ním, napravil ho na správnu cestu. Štúr napísal: „Dal jsem se do naší rozpravy o věcech národních, což slyše Sedláček, zahofel novým ohněm k svatě věci naší a i hnedky řádne na pracích i na peněžích přispívajícího úda Společnosti naší vstoupil a k dopisování se mnou se osnoval. Četl mi potom některé své kázne, které byly velmi svobodomyšlné, k jakových kázání opět jsem ho já vzbuzoval (!), což on činiti i dále slíbil.“ (č. 19) Hurban dokladá, že Štúr po svojom návrate z Halle seba v takýchto názoroch korigoval.

Hurban v Historii cirkve a chrámu v Hlbokom viac obviňuje Sedláčka než jeho cirkevníkov. Cirkve vraj za jeho účinkovania upádala do duchovnej biedy. Nauka cirkevná vraj ležala ladom, skúšky školských dietok sa vraj nekonali, konventy sa rozchádzali, lebo pán cirkevný inšpektor sa nedostavil, cirkevné účty sa riadne neodvádzali, nekontrolovali, revízormi nepodpisovali a dlhy sa dlhami splácali. Z toho vraj nastali v cirkvi trenice, sváry, ba aj násilienstvá. Sedláček sa vraj sváril s cirkevníkmi, so svojími rodákmi, ale na premenu ich zlých zvykov ani v najmenšom nevpľýval. (č. 20)

Roku 1836, 1. júla, pri druhej kanonickej vizitácii, ktorú v sbore vykonal superintendent Samuel Stromský, cirkevníci obvinili Sedláčka, že on zavínil smutný stav cirkve. Hurban napísal: „Vek racionalistický v cirkvi dosiahol vrcholu. Cirkve hlbocká, ten slepec pravý u Jericha, pociťovala svoj úpadok. Teraz síce tí múdri z r. 1793 nežalovali na kňaza, že im dlho káže a prísne navštevovanie katechetských služieb Božích

vymáha, ale iné žaloby pozdvihovali pred superintendentom: celý smutný stav cirkve pripisovali svojmu kňazovi. – (Dr. Hurban vraj zo šetrnosti zamlčal poklesok Sedláčkov, totiž nemiernosť a jeho tovaryšenie sa so sebe v tom čase rovnými cirkevníkmi.) – V ten čas sa stalo, že cirkevníci si žiadali svetského inšpektora. Stal sa ním Ján Peťko, zeman v Rovensku, inšpektor cirkve sobotíšskej. K čomu Hurban dodáva: „A rozmnožený bol svet hlboký o jedného syna sveta!“ (č. 21) – Ako známo, Hurban hneď po svojom nastúpení snažil sa cirkev hlbokú tohoto inšpektora – zbaviť.

A predseda Hurban Sedláčka aj v niečom chváli, a má aj za čo. Sedláček vraj svojim spôsobom povzbudzoval, už aj vo svojom záujme, svojich cirkevníkov ku konventuálnemu uzavretiu na postavenie fary. Hurban sa už nemusel žalovať na farárov byt v obecnej chatrči. Našiel faru novú, priestrannú, aká vtedy bola v máloktorom sbore. Len v takej priestrannej fare mohli bývať schôdzky a porady slovenských predákov. Fara bola postavená r. 1836. (č. 22) Faru túto aj o 100 rokov chváli farár – senior Sekerka, že farský byt je zdravý a pohodlný. Napísal: „Nám moderným ľuďom sa zprvu neľúbilo na farskom byte, že všetky okná sú mrežami opatrené, ale sú časy, keď si to aj pochvaľujeme, lebo jedným kľúčom zavreme vchod do bytu a sme bezpeční.“

Sedláček umrel mladý, 38 ročný. Pochovaný je na starom hlbokom cintoríne, kde má malý náhrobník, z pieskového kameňa, už rozpadávajúci sa. Náhrobník mal by sa obnoviť.

V matrikách cirkve hlbokkej sú tieto záznamy:

Otec Pavla Sedláčka, farára, umrel r. 1830, 50 ročný.

R. 1834 narodila sa Karolína, Philipína Sedláček, dcéra Pavla Sedláčka a manž. Zuzany Chrenko.

R. 1837 narodila sa Amália, Eufrozína Sedláček, dcéra Pavla Sedláčka a manž. Zuzany Chrenko.

Potom niekedy pravdepodobne Sedláček ovdovel a oženil sa znova.

R. 1841 narodila sa Alžbeta Juliana Sedláček, dcéra Rozálie rod. Ujhelyi, nobilis a Pavla Sedláčka a manž.

R. 1843, 29. apr. umrel Pavel Sedláček, 37 ročný, farár hlboký.

-.-.-

Rizner VI/102: Válka Ján, nar. 1801 v Hlbokom, umrel v Dunaegyháze, kde bol farárom – seniorom, 13. aug. 1871.

Doplnková literatúra: Evanjelik I, č. 31, báseň Válkova „Vlastenec“ – V Protestáns egyházi és iskolai lap, 1843, július 8, str. 321, 324, Lutheranus Sincesus uramnak feleletül. –

Pavel Čendekovič, nar. v Kunove, 1804 (?)

V medziobdobí, po Sedláčkovej smrti, od 10. marca do júna 1843, administroval faru Ondrej Dianovský, ktorý sa neskôr s Hlbočanmi pravotil pre nevyplatené mu salárium. Spor pravdepodobne vyhral, lebo kronikár Loštický spomína, že „cirkev musela Dianovskému (kaplánovi) mnoho platiť.“

Námet, myšlienka, návrh na uskutočnenie.

Na starom historickom hlbokom cintoríne nachádza sa niekoľko starých kamenných náhrobníkov, ktoré by sa mali zachovať, aspoň tie, ktoré sú nositeľmi mien významnejších osobností.

Náhrobníky majú svoju istú historickú hodnotu, už aj preto, že sú s t a r é , a preto by sa mali zachovať.

Ján B a c h o bol prvým učiteľom a potom aj kňazom v Hlbokom. Osamostatnil cirkev a pričínal sa o postavenie chrámu.

Veľmi významným pracovníkom bol Tomáš Matej S e m i a n , ktorý pôsobil v Hlbokom v časoch ešte poddanských. Pôsobil v Hlbokom 19 rokov. Umrel r. 1831 na cholera (keď on sám vtedy pochoval do 137 ľudí). „Byl ducha tichého, trpelivého, shovívavého, v úrade pracovitý ... až do své smrti zústával v nebydliteľném obecném dome ... Jeho potomci, Semianovci, boli významnými pracovníkmi národnými ...

Pavel Sedláček bol rodákom hlbokým. Za jeho pôsobenia, jeho pričinením, postavená bola hlbocká fara, ktorá sa stala historickou budovou.

Náhrobník Semiana a Sedláčka sa zachovali. Dali by sa nápisy snád' úplne obnoviť (trebárs len čiernou farbou). Pre Jána Bachu môhol by sa použiť niektorý starý podobný náhrobník. A na tento náhrobník, umiestnený v prostriedku, mohla by sa pripevniť tabuľka s nápisom (pre všetkých)

V tomto cintoríne sú pochovaní
hlbockí farári (kňazi)

J á n B a c h o, v r. 1787 – 1792
umrel 27. apr. 1792

Tomáš Matej S e m i a n, v r. 1812 – 1831
umrel 25. aug. 1831

P a v e l S e d l á č e k, v r. 1831 – 1843
umrel 29. marca 1843

pozn.: Akby bolo dost' miesta, mohlo by sa uviesť aj meno:

Kand. teologie, hlboký rodák
Pavel K o č k o v s k ý , Krásoslav,
umrel 2. aug. 1870.

Za náhrobný kameň pre Pavla Kočkovského (nar. 1841, študoval v Modre 1855 – 6) by sa mohol použiť náhrobný kameň jeho otca Daniela Kočkovského, mlynárskeho majstra v Hlbokom (na Valche), ktorý kameň nachádza sa na cintoríne v blízkosti hrobu Semiana a Sedláčka.

Tento nádejný mladík, počal uverejňovať svoje básne v časopise Orol (1870 a 1871). Bol žiakom Jána Kalinčiaka v Modre v r. 1855 – 56.

Tieto tri – štyri náhrobníky mohli by sa umiestniť (na betonovom – kamennom podklade) snád' ku ohradnému múru cintorína, poblíž vchodu, na viditeľnom, nápadnom mieste. Boli by to síce len „symbolické“ pomníky, no pamiatka ich nositeľov bola by uctená a zachovaná. – Návštevníci cintorína by si ich všimli.

Náklad by nemusel byť veľký. Práce by sa dali urobiť aj brigádnicky. Nápisy a tabuľku mohol by prípadne tiež vyhotoviť „brigádnik“. Len chcieť. „Sláva národa hodná obetí !“

P r e k v a p e n i e

Dievča sa prechodí
Medzi kvetinami,
Jakoby kráľovná
Pomedzi paniami.

Hneď sa k jednej kloní,
Hneď s druhou rozpráva –
Tak lásku kráľovskú
Milostne rozdáva.

Ona trhá kvety
A do kytky skladá,
Pri tom na šuhaja
Myslí duša mladá.

„Oj, kdeže si, kdeže ?“

Vzdychne deva drahá,
„V ďalekej krajine,
Bez ľúbosti, blaha !“

Ozvena odrazí
Jej vlastnučné slová:

V jej srdci sa vzbudí
Boľná túžba nová.

„Načo mi tá kytka,
Keď tu niet milého,
Nač môj celý život,
Keď tu nemám jeho ? !“

Kytenka ! Keď teba
Nemôž môj milý mať,
Volím i ja s tebou
Vädnúť a umierať ...“

A k srdcu pritisne
Kvety, deva milá,
Aby túžbe boľnej
Priechod urobila ...

V tom z boku ju v reči
Dvoje ramien hatí:
Dievčatko a kytky
Sú v drahom objatí !

Krásoslav

(V časopise Orol I.č.3, 1870)

T r i b o z k y

Prvý bozk mi matka moja dala,
Keď som uzrel poprvýkrát svet,
A v bozku tomto ma aj odchovala,
Až som tak vyrástol v jarný kvet.

Druhý bozk dala mi deva milená,
Keď láska v srdci zaplesala.
Týmto má byť moja duša posilená,
Keďby v ťarche života klesala.

A tretí bozk mi dal M o r e n a ,
Ten by som jej aj daroval;
No ak je k tomu bozku určená:
Nech čaká ! Až by som ju zavola !

Kočkovský

(V Orle I, č. 8. Redakcia časopisu dokladá: Zomrel 2. aug. 1870)

H o d i n y

Prečo je menej na tom svete
Radosti jak smútku ?
Tá otázka k rozmýšľaniu
Dala mi pohnútku.
Myslím, dumám o príčine,
Triem si rukou čelo,
Ale to z rozumu
Von nijak nechcelo.

Až mi srdce dodáva rady
A takto ku mne vraviac:
„V smútku sa zvyknú hodiny
Počítavať najviac,
Kdežto v radosti sa ony
Nikdy nečítajú,
Ba sa často až nad mieru
Kratučkými zdajú .

Pavel Kočkovský

(V Orle II, 1871, č. 5)

M o d r é o č i

Rozmýšľal som dlho
Čo toho príčina,
Že sa mi tak páči
Tá očú modrina.

Myslí, veď i čierne
I sivé sú pekné –
Opýtam sa milej,
Čo tá k tomu riekne.

Ale tá nevraví,
 Len hľadí milostne:
 „Vernosť“ z modrých očí
 žiari jej ľúbostne.

P. Kočkovský

(V Orle I, 1870, č 10)

VI. OBRODA CIRKVI ZA DR. J.M. HURBANA v r. 1843 – 1888

Hlboké sa stalo celoživotným pôsobiskom Hurbana. On sám ho nazval *A r c h i m e d e j s k ý m* p u n k t o m , z ktorého – ako sám napísal – dvíhal národne a sociálne utláčaný ľud. Hurbanovské obdobie, plné obrodného vzruchu, snaženia a nadšenia, zápasov a bojov, vyplňuje najdlhšie a najplnšie históriu cirkvi hlbockej i obce Hlboké. Jeho celonárodná činnosť odrážala sa aj v živote obyvateľov tejto obce.

Tá jeho celonárodná činnosť patrí do histórie celého národa. Tu sa jej dotkneme len stručne a obmedzíme sa len na jeho prácu v cirkevnom sbore a v obci.

Jeho predchodcovia narážali pri budovaní a spravovaní sboru na mnohé prekážky, na neporozumenie cirkevníkov a na ich ľahostajnosť. Hurban hneď pri svojom príchode do Hlbokého narazil na neprajníkov a nepriateľov v radoch senických a okolitých zemanov, s ktorými predošli hlbockí kňazi nezápasili. Hurban bol š t ú r o v e c , a ako taký vedel, že musí preísť cestu života trnistú, a jeho nepriatelia vedeli, kto sa im postavil na odpor. A žiaľ, títo zemani našli oporu aj v niektorých národne vlašných a nevedomelých kňazoch.

Hurban o svojich začiatkoch v Hlbokom okrem iného píše: „Od roku 1843, v ktorom som bol o Svätodušných sviatkoch vyvolený za farára v Hlbokom, ani jednej hodiny pokojnej som nemal, aby som nebol stíhaný, honený a trýbený bol býval ... Príduc z Brezovej sem, musel som byť advokátom ľudu proti jeho a mojím nepriateľom, ktorí majú na čele inšpektora, brojili proti mne a proti mojej voľbe. Boj sa skončil odstránením inšpektora.“ Odstránenie zemana Peťku z úradu inšpektorského, pobúrilo zemianske rodiny v Senici, i tamojšieho farára a zdá sa ešte viac farára sobotištského. Títo neprajníci si potom našli spojencov v niektorých cirkevníkoch, ktorých získali aj pijatikou.

V búrlivých revolučných rokoch sa počet nepriateľov Hurbana ešte rozmnožil, no väčšina ľudu stála za ním, hoc mnohí museli prežiť veľké útrapy a prenasledovanie, najmä keď bolo Hlboké obsadené vojskom a gardami maďarskými.

Hurban započal svoju prácu mravnónáboženskou výchovou a upevňovaním disciplíny v sbore.

Prišiel do sboru dosť zanedbaného, kde bola mravnónáboženská výchova a určitá kázeň a disciplína uvoľnená. Ako na nedeľných a sviatočných Bohoslužbách, ale aj pri sobášoch, pohrabochoch, Večeri Pánovej, káral, žehnal, napomínal, ale aj vyučoval svojich cirkevníkov a mládež. Niekedy karhal poklesky nie snád' dosť zhovievavo, čím, pravda, u niektorých trafených vyvolával aj ich kritiku a nespokojnosť s jeho kázaním a karhaním. A aj takto stali sa mu viacerí odporcami a potom aj otvorenými nepriateľmi.

Kostolník Loštický vo svojej rodinnej kronike spomína, že Hurban zavádzal „novoty“, čo sa všetkým nepáčilo. Tak zriadil dvojročnú, ako sám udáva – až štvorročnú prípravu ku konfirmácii, slávnostné uvádzanie mládeže do dospelosti v chráme, nedeľné školy nielen pre mládež, ale aj pre dospelých. Pri konfirmačnom vyučovaní dával vysvedčenia a písal o ňom riadnu matriku. Konfirmandov skôr nepripustil k spovedi, kým neboli dostatočne pripravení z konfirmačnej látky. Kto neprospeľ pri skúške, musel vyučovanie opakovať. Takže potom chodili znova na vyučovanie aj väčší chlapi a dievčence. Žiadal od konfirmandov mnoho, celú látku z katechizmu a mnoho z Písma z pamäti. Na pôstne nešporné katechyzácie museli chodiť mládenci a panny do toho času, kým sa neoženili, poťažne nevydali. Tých mládenčov, ktorí si počas katechyzácie sadli na pavlače, dal zavolať dolu si sadnúť.

Rozšíril a prehĺbil služby Božie, tak vraj – ako sám napísal – uviedol a navrátil cirkvi starobylý poriadok apoštolskej a napravenej cirkve evanjelicko – luteránskej a Agendu Krmanovu, Kancionálom Tranovského (predtým začas užíval sa v Hlbokom aj Zpěvník) a s Katechyzmom Lutherovým. „Ó, by už naši potomci nikdy nemuseli okusiť skusenosti bez týchto pravidiel pobožnosti, ale k čemu prišli, v tom jednostajne aj zostávali, aby žaden nevzal koruny našej.“ „Okrem toho vzali sme do sústavy verejných služieb Božích aj apoštolovanie medzi pohanmi, pohanskú missiu, aby sme dľa svojich síl prijaté dobrodenie, krest náš cyrilometodejský, pred 1024 rokami na národe našom prijatý a vykonaný, pomaly splácali na tých, ktorí doposiaľ v mrákotách chodia ...“ Zaviedol trojstupňovú slávnosť reformačnú: na ranných službách Božích, na Všetech svätých a v nedeľu 31. októbra, a tak zvyšoval a rozširoval v cirkvi známosť reformácie ...“ Závierkou roku, v Sylvestrovský večer, bývali – ako Hurban poznamenáva – dojmavé tieto služby Božie, ktoré boli potom zavedené bezmála vo všetkých cirkvách nitrianskeho seniorátu.

Iné novoty spomína kronikár Loštický: „Od roku 1865 stanovil pre tých, čo hodľali v nedeľu alebo vo sviatok pristúpiť k stolu Pána sobotňajšie predvečerné Bohoslužby. Ktorí neboli na týchto sobotňajších kajúcnych Bohoslužbách, tých Hurban nepripustil k Večeri Pána, ba že sa stalo, že už pri oltári kľachiach poslal od oltára preč. Loštický poznamenáva, že títo potom, ba celé zhromaždenie, odišli z kostola. S rozhorčením vraj hovorili, že je to ako u katolíkov. Vraj len niektorí chodievali na sobotňajšie služby B. (Aj dr. Sam. Osuský sa o tomto Hurbanovom postupe zmieňuje : Filozofia štúrovcov, diel I, str. 38). Hurban vraj priestupníkov vystavoval na posmech a nekajúcich odstraňoval od stolu Pána a že dal zaviesť aj ušnú spoveď. Až niekedy r. 1872 upustil od tohoto postupu.

Hubanov boj proti opilstvu.

Hneď po príchode do Hlbokého chopil sa založiť spolok miernosti (Napísal a r. 1846 vydal v B. Bystrici tlačou svoj spis „Slovo o Spolkách Mjernosti a Školách Nedelných“). Spočiatku mal úspech, čo si aj sám pochvaľoval, že vraj bolo radosť podívať sa na horlivosť a ochotu a duševnú silu cirkevníkov. No spolok sa rozpadol. – Bývalý hlboký učiteľ Mandelík (1844 – 48) obvinil ho zo sprenevery peňazí spolku. Hurban o tom písal v Cirkevných Listoch (1864, str. 260 – 4): „My sami káráme tých hlbokých Seničanú, čo ve svátek i pátek u senických obřezaných i neobřezaných židů nedele trávi a Bohu potupu činí. U samého Mandelíka se více v neděli nahandluje než namodlí.“ – „Po bouřech revolúcie, když i spolek přestal, pokladníci své účty složili a zvyšujících 10 zlatých šajnových chudobným darovali v porozumění s přesbyterstvem církevním.“

Na pijanov sa sťažuje a žaluje aj takto: „ V dedine robili sa schôdzky, kde sa zbierali podpisy na žalobu proti mne. Takúto jednu spoločnosť prepadol som jeden raz o pol noci, súc zbudný kurátormi. Pri mojom príchode sa chasa rozutekala, ako keď dym fúkne. Bola to zberba hlbokých darebákov, korhelov a výstupníkov, ktorým nabulíkovali, že keď budú mať proti mne 100 podpisov, hneď Hurbana vyhodia a bude zase pokoj, t.j. budú môcť bez útokov ďalej pálené piť.“ Žalobu poslali superintendentovi Stromskému.

Kronikár Loštický opisuje boj Hurbana takto: „ ... Prvé bylo od Hurbana skrz pálené, že sa mnoho pije, že máme oči sklenené, jak na Horňákoch. Pálené bylo pomenované otravou. Bylo sa treba odréknúť pálenky a po odréknutí sa v chráme Božím sa zavázat ju víc nepít, ani dítkám ju nedat piť. Každý mosel potlúc sklenicu a uderit ju o zem.“

Keď bol r. 1846 Hurban vyvolený za dekana, predložil návrh, aby sa spolky miernosti zakladali aj medzi školskými dietkami. Každý žiak mal podaním ruky urobiť sľub, že pálenej otravy ani neoblizne, ani druhému nepodá, ani pre ňu do krčmy nepôjde.

Pitie pálenky, pravda, úplne nevykorenil, avšak postupne predsa len bolo opilcov menej. Na sklonku života napísal: „Ktorí miernosť zachovali, pamätajúc toho i vo svojich potomkoch: z chudobných stali sa bohatými a z bohatých chudobní. Tí, čo prestali piť a vysedať v krčme, nadobudli majetky, a tí, čo v krčme sedávali, prišli o ne.

Ako už bolo spomenuté, Hurban bol proti opilstvu a proti pijanom preto, lebo títo sa ľahko stávali spojencami nepriateľov Hurbana. Pozdejšie, keď sa mu podarilo, že cirkev odkúpila panskú krčmu, ktorá stála oproti fare, a premenená bola na školu, Hurban už tých opilcov nemal tak stále pred očima a ani ich už toľko nebolo.

Tí, čo ostali Hurbanovými nepriateľmi, objavili sa najmä počas takzvaných patentálnych bojov, ktoré mali aj v Hlbokom značnú odozvu a zlé následky. Vtedy, zdá sa, Hurbanovi odporci nasadili všetky páky proti nemu a našťavli na neho aj neprajníkov v Hlbokom, ktorých, zdá sa, bolo v Hlbokom dost'. No čiastočne tomu bol aj sám na vine, lebo svojich odporcov v dedine vedel aj zosmiešňovať a nie príliš vyberanými slovami ich útoky na neho – odrážať.

O týchto nechutných bojoch lepšie by bolo nepísať, no keďže išlo vtedy o násilný zásah do života sboru v Hlbokom zo strany cirkevnej vrchnosti, Hurbanovi nepriateľskej, treba sa o nich zmieniť obsérnejšie.

VII.

Odras takzv. patentálnych bojov v H l b o k o m

Hurban popri svojej všenárodnej a literárnej činnosti od r. 1859 presunul sa zväčša na cirkevné pole, avšak i tu išlo o veci národné a aj politické, pretože cirkev bol spolitizovaná.

Kuzmány, Kollár a mnohí ďalší slovenskí evanjelickí predáci, národovci, chceli cirkev odpútať od škodlivého vplyvu maďarónskych a zemianskych rodín. Panovník vydal r. 1859 nový organizačný štatút ev. cirkve, takzv. patent, ktorý zaviedol v cirkvi slobodné voľby a tajné hlasovanie. Odporníci tento čin panovníkom v Uhorsku považovali za absolutizmus. Keď cisár r. 1859 prehral vojnu s Talijánmi a r. 1862 aj s Prusmi, súc oslabený, nemohol Maďarom a ich požiadavkám odporovať, vyrovnal sa s nimi 15. mája 1867, a tak patent vierolomne zrušil.

Opísať takzv. patentálne boje na všetkých fórach cirkevných konventov a polemík v časopisoch, letákoch a pamfletoch, zabralo by mnoho miesta. Z týchto bojov niektoré sú tak nechutné na oboch stranách, že ich ani nehodlám opisovať.

V Hlbokom bolo občianstvo, cirkevníci, po r. 1848 – 1849 znova silne rozrušené a pobúrené. Väčšina cirkevníkov bola na strane Hurbana, no protivníci Hurbana, súc štvani najmä zo Senice, získavali aj tu prívržencov. Dňa 9. novembra, v nedeľu, 1862, odvážili sa prísť do Hlbokého na čele so seniorom Tesákom a inš. Gedeonom Zelenaym. S väčším počtom prívržencov dovezli sa na 9 vozoch, zastali pred farou a žiadali od kurátora kľúč od kostola, čo ale tento odmietol. Hneď sa pred faru zhromaždilo množstvo ľudu, strhol sa krik a lomoz, načo niektorí z ľudu začali na deputáciu hádzať kamenie, ba aj blato (ženy). A tak deputácia museli v náhlosti opustiť Hlboké zanechajúc vopred pre nich prichystaný obed.

V ten čas že vznikla v Hlbokom akási pieseň: „Osemnásťstošesťdesiat dva, devátého listopadu, v slávnej nitrianskej stolici, udalo sa pri Senici, atď.“ No zdá sa, že táto pomerne dosť dlhá satirická veršovačka nevznikla ako pieseň, ale ako niekym napísaný pamflet. Kto ho zostavil, bol s pomerami v obci i s jednotlivými osobami dobre oboznámený. Myslím, dalo by sa uhádnuť, kto bol autorom pamfletu. Bol potom uverejnený v časopise „Černokňazník“, r. III, č. 13, 7. júla 1863.

Bukovský farár Július Bodnár vo svojej práci životopisnej: „Dr. Jozef Miloslav Hurban 1817 – 1888“ napísal, že niektorí kritikovia zazlievali Hurbanovi drsný tón, ktorý v polemike či ústnej alebo literárnej užíval proti svojim a svojho národa nepriateľom. Tvrdí, že nepriatelia Hurbana boli bezohľadní a hľadeli ho pred ľuďom pozbaviť cti a miesta v Hlbokom (č. 23) A preto vraj musel byť aj on ostrý a nebojácny.

O pomeroch v Hlbokom dosť často referovali Pešťbudínske Vedomosti a Cirkevné Listy. No ešte viac miesta venovali Hurbanovi časopisy nepriateľské, najmä novozaložený „Evanjelik“. Ten uverejnil 19 článkov z pera Hurbanových odporcov. (č. 24) Uverejnil aj „Žalobpis“ zavedených Hlbočanov. Okrem toho vyrútili sa na Hurbana aj maďarské časopisy.

Hlbockým prípadom zo dňa 9. novembra 1862 zapodievala sa 19. okt. 1863 aj Štátna rada vo Viedni, ktorá v tomto prípade zaujala dosť hlahovoľné stanovisko. Avšak nariadila, aby na budúce uhorská dvorná kancelária dbala o zachovanie poriadku v cirkvi. (č. 25)

Z časopiseckých článkov a správ uvediem aspoň toľko, aby sa čitateľ oboznámil s udalosťami v Hlbokom a aby ich vedel ako-tak posúdiť. Vo všetkom ťažko sa je jednoznačne postaviť na stranu Hurbana, najmä čo sa týka toho „ostrého“ tónu jeho výrazov. Ináč zase, jeho odporcov národnej veci treba odsúdiť na celej čiare. Zväčša to boli tí istí, čo boli proti Hurbanovi r. 1848 – 1849.

Pešťbudínske Vedomosti, II, č. 52:

Dopis z Hlbokého, 9. nov. 1862. Autor článku najprv opísal, o čo ide, a potom pokračuje: „Zničiť Hurbana, to bolo a je oddávne heslo protivníkov našich. Že ale prístup k nemu nebol inak možný, iba na ceste patentu, tak ho napadli tu. Za nástroj použili istého pána Tornayho, ktorý využil neprítomnosť Hurbana (bol na konvente v Martine). Zväbil niekoľkých obyvateľov hlbockých do blízkych zrúcanín hradu bráneckého, kde od nich pri pohárku podpisy proti Hurbanovi vylákal. A zaraz aj žalobu proti nemu vyhotovil. Čo im on tam všetko nahovoril, to sám Pán Boh vie, že im ale musel hodne naluhať, patrne je aj z toho, že z tých 38 podpísaných, keď sa o pravdivom stave vecí dozvedeli, pravá polovica svoje podpisy odvolala. Tieto podpisy všetky autonómny konvent v Sobotišti dňa 19. okt. zhromaždený pochytil a na ich základe deputáciu, záležajúcu z pánov: Zelenayho, Tesáka, Šuberta a Klszáka, Miška Konráda a Hroša, Tormayho a Vannayho, na deň 9. novembra do Hlbokého menoval, mysliac si: už ho máme!“

Hlbočania sa o tom dozvedeli a urobili opatrenia:

1. Chrám Boží zamknúť a nevykonávať služby Božie prv, nežby deputácia neodišla.
2. Cirkev sa zhromaždí pred farou.
3. Slušným spôsobom sa majú tí nevolaní hostia požiadať, aby odišli, odkiaľ prišli. A teprv po ich odchode má sa prikočiť ku službám Božím.

„Konečne 9. novembra o 10. hodine ráno deputácia prišla. Prednejší cirkve stáli pred farou a nepohli sa z miesta. Keď sa páni inkvizítori presvedčili, že je kostol zamknutý a nikto im nerobil komplimenty a v ústrety nešiel, odhodlali sa ísť pred faru. Tu pán kurátor Holický, nečakajúc ani pozdravenia, hneď predstúpil: „Opytujem sa Vás, čo tu hľadáte?! Na čo Zelenay: „Prišli sme do kostola“. A hneď aj bol koniec ďalšiemu hovoru. „Nedáme si od Vás pošpiniť kostol, ako ste v Bzinciach urobili.“ A druhý: „A čo vy páni farári, čo vy v nedeľu nie ste doma?“ – Zelenay „prosil“ o slovo. Odpovedali mu: „Nechceme počuť nič!“ Bežte, odkiaľ ste prišli!“ Pakujte sa!“ Keď sa hluk nechcel utíšiť, a tu i tu aj päste nad hlavami bolo vidieť, rytíri sv. autonómie vytisnutí boli na cestu do najväčšieho blata. Spomenutia zasluhuje, že cirkev prosila svojho duchovného pastiera, aby sa v nebezpečenstvo nevydával, ale aby sa vo fare zamknul, čo on ale neprijal.“ Deputácia musela opustiť Hlboké.

Cirkevné Listy, 1864, str. 43 – 48:

Hurban opisuje nájazd deputácie do Hlbokého 9. nov. 1862 :

Z toho článku len krátky výňatok:

„Páni deputanti měli přihotovený u Jana Křištofa od cintera oběd. Poukrývaní náhončí, když již na konci dědiny byli, vylézli ze svých skrýší a volali deputáciu k nachystanému obědu. Co pak toto vyjednávání trvalo lid, v domnění, že se chtějí vrátit, pobral se hůfne na dolní konec z nimi. Paholci pak na rozkaz svých pánů pohli koně ... To trvalo asi do půl 12. hodiny. Chrám byl přeplněn domácími i z okolitých obcí. Ofěra pro chudě hojně vypadla.“

-.-.-

Pešťbud. Vedomosti, 1862, 21. nov.:

„Udalosti v Hlbokom z 9. novembra a ich následky udržujú okolie v dychu ... Keď už tá deputácia zutekala z Hlubokého ... pustila sa do roztrubovania, že zvíťazila a že ešte len teraz príde Hlboké na psí tridsiatok.“ „Počkajte vy patentári, budete zase prosit, jak r. 1848,“ vykrikoval Jano Pálka, tesar. „Beda Vám aj Hurbanovi!“

„A tieto nástroje senických maďarónov tak besnili, nie síce doma, ale v Senici, po krčmách. Koprla v Senici nožem napadol Pavla Šajánka, kostolníka, v krčme u Mojžiša. Päť lajdákov napadlo dvoch poctivých chalupníkov, takže by ich boli aj zbili, keby ich kamaráti neboli obránili. Ale hlbocí chalupníci stoja všetci jako jeden muž pri svojom duchovnom pastierovi.“

„V Hlbokom sa obrátilo kolečko. Má tento obrat – žiaľ – aj mučedníkov. Pavel Sobota, poriadny mládenec, leží na smrteľnej posteli, Martin Šulla, tiež mladý šuhaj, so štyrmi ranami krváca na hlave. Oba poranení tamtiež smrteľne, tento takto od Čobrdu v humnoch a jeho syna Pavla.“

-.-.-

Cirkevné Listy, I, 1864, str. 42:

„Kterak se již koněčně i vysoká uherská vláda tyto autonomistické nepořádky a bouřeniny zamedzit odhodlala, a dne 10. listopadu dorazil do Hlubokého král. uherské Náměstní Rady k tomu telegramu vyslaný komisár, aby těch buřičů autonomních tropení nepořádků v zřízené cirkvi Hlubocké – odstránil.“

-.-.-

Evanjelik I, 163 –

Uverejňuje Žalobopis hlbocých cirkevníkov na Hurbana. Výňatok z neho:

„... Ano, ve dne i v noci voláme k Bohu v kříži a v neštěstí postavení, aby nás z rukou našeho nepřítel vytrhnul. Keď na svítání z lůžka stávame, bolest a žalost jsou naše city, horké slzy jsou náš chléb každodenní. Kdyby Bůh s námi nebyl, museli by sme zoufati.“

„V lůžce cirkve naší je peklo, z kancla nadávání a osočování ... a proto se utíkame k slavnému seniorátu o pomoc. Neb celý svět je již přesvědčen, že Hurban je nepřítel lidu obecniho a že jeho účinkování jediné na skázi světa cílí, neb on se spojil s peklem ... Ano přetřhnout chceme ten štranek, který nám Hurban na hrdlo navlékl ... a z těchto příčin nemůžeme dále trpět ty muky od Hurbana ...“

-.-.-

Loštický:

„Nebyl to strach a hrůza pro nás a pro našu utlačenú a bídnú cirkvičku? Taký nepokoj v lidech a v rodinách našich. Syn jinak smýšlí jak otec. Kde každý jinak učí a verí. Jak sme tú slávnú sberbu odehnali, tých zločinců, kteří nepamatují na ta první Boží prikázání: šest dní pracovati budeš a sedmý odpočineš od díla svého ty i dům tvůj, i devka tvá i hovado.“

„Naproti tým našim buričům nás bylo málo: pán farár a kurátori; Ján Holický mluvil první a Čobrda Jan, ostatních mnoho cirkevníků. Pri tem vzbúrení a křiku hrubém príbehel Jan Zálešák z konca a sociál pána farára, a rékel mu ty slova: ty buriču! Co nás budú pro tebejš vešat, jak v revolúcii. Tak potom bjehali po dedine jak bjesní, pod kostel, po járkoch, Křištof od cintera k temu. Navedli ho, aby sa im u neho spravila hostina, kde bylo všeho dost v hojnosti. Proč to nebylo u Kyselu? a proč u Junánka? Šajánka? Kyselu? Proč u Žáka predního a proč u Čobrdu v humnoch? To byli a sú tí naproti cirkvi. A proč u Sedláčka Hune nebylo? To bylo na konci dediny učinené. Tam bylo kuchárék, aj pani rectorka tam byla jako kuchárka. Tam zásaška pražená šecká prihorená. Křištofka od cintera šecká byla rozhorlená, nebo ona byla na to povedená. Tá její práca je šecká darebná. A predsa oni tých buričů a raubírů na to volali. Potom k mestu pospíchali a šaty se sebja strhali a do kočů poskovávali. Mešťánkové ich s radosců čekali, ale na chrbtch blato nahádzané tam im doma sebrali. Farálové, vinari Kristoví, chceli ste potupit to ... malé.“

„Co nového sa stalo. Čobrďáci z humna v ten čas sa pobili na zabicí, jako na smrt. Už byl ranen, po hlave motykú zaťatý. Aj Jany Šuly Zábojníka syn Martin, tým spôsobem. Nitra na to mjela s ním hrubé právo, kdež obadva na Nitru vydaní a odsúdení byli a áreštovaní. Mnoho placili Zábojníkovi. To byli tí pobití a ranení. Prez pjet krát byli vození do Nitry, lež – kým – to konec vzalo ...“

-.-.-

Pešťbud. Vedomosti, I, č. 57:

Holinka Ferencz, notár v Jablonici obviňoval Hurbana, že je pôvodcom dlhov obce hlbockej, rebélie a jej zlých následkov.

-.-.-

Časopis „Černokňazník“ r. III, č. 13, Budín, 7. júla 1863

„Žauosná nota o suavné reputácii“

Na hubocké zvony zas tá pravda zvoní: Do inému jamu kope, sám upadá do ní.	Janek odraného je pomocník jeho, Aj Zálešák tá hromada sádua potuchlého.
U križ to fa hosté na tem našém mosce Majú buata plné chrby. Kyseuáci de ste ?	Dzuranová trachna po Brožkovi kachna, Kam ucirá, tam ucirá Tesáčiska z bahna.
Kyseuáci de ste, ratu, pomoc neste. A vy suavní reputanci zas do kočú lezte.	Pozde i neborká prišla aj rehtorka, Zbjedákaua, zupuakaua, žauostná kucharka.
De ste Kyseuáci, hubockí bujáci ? Nikdo tu z vás nepomáhá suavnej reputáci.	Leš ešče Krištofka po kuchyni krochka, A Hámešce rozkazuje jako pani grófka.
A Huňa sa zdráhá, Smrkáč zle pomáhá, a svjedomí Semenčára za jatku naháňá.	Jako sa na mosce majú tý jej hoscé ? Nevjedzeuo, neuháduo, toto žensko sprosté.
Žák Marcina smjeuost strčiu sa pod most dobre bylo Mrzákovi, ale strachu mjeu dost.	Hrb – atý Šibenec nese z jáрка vjenec, Aby ho dau reputaci, jak vjerný vlastenec.
Do predku sa šuchá Kolaja len z cicha, Lež co napuat, ket si huavu skrývá do kožucha.	Hubockí seduáci smjejú sa furtáci, A proč by sa nezasmíli takej reputaci ?
Na búdu Šuberta vješá sa Čobrda, Aby pomoc vjernú podal tej čeládce čerta.	Šak tá pravda zvoní na hubocké zvony: Do inému jamu kope, sám upadá do ní.

-.-.-

Loštický vo svojej kronike si zapísal aj túto veršovačku:

„O proměnách na světě a o zneuctění cirkvi našej Hlubockej“.

Stalo sa v nitranskej stolici,
v jednej vesnici, nadaleko Senici,
prišlo tam mnoho rajbíru
sprznit tú kresťanskú víru.

Devátého listopádu do Senice k Hlubokému
sa vezú. Keď dojeli ke kostelu,
hned tam dole skáčú, lezú,
aj oni poslézali a hned sa k fáry brali.
a hned od kostela klúče pýtali.

Pán Tesák začne ulisne prositi,
a hned za tú prosbú mosel na chrbce bláto nésci,
a hned naše ženy dali sa jako prati,
a on k mostu beží a začne prositi:
Co si já počnem ? Mosím utíkati.

A tí ostatní na kočišú zvolali,
a tak byli rádi, že blata žádnen na chrbce nemeli.
Klsák a Zelenaji hned utíkali spátky,
a v tem utíkání držali si od hanby v rukách širáky.
A co Šubri (Šubert ?) a Červený ? Byli omámení,
a len skúr do pola, nech nejsú videní.

Ostatní kočiši byli polakaní,
nemohli zapráhnút, bylo to k podivení.
Ani nejedli, ani nic nepili,
a hned utíkat moseli.

Byla to porada. Šecko pobúrené,
a k mestečku Senica šecko zutekané.
A ten Konrádi Mišo tak si smutno kráčí,
a on si povídal, že mohel byt doma rači.

To se stalo roku 1862, 9. listopadu.
Túto veršovačku pravdepodobne napísal sám Pavel Loštický, kostolník

-.-.-

Július Bodnár, farár bukovský, napísal:

„Boj za patent a proti patentu bol tak rozvášnený, že mimo časopisov pracovalo sa aj všelijakými hanopismi a brožúrami.“

„Hurban sa ani tohoto spôsobu neľakal a neostal odpoveďou dlžen. Veľký ruch spôsobila jeho brožúra „S e d e m h r o m ú“,“ v ktorej nepriateľov svojich porazil na hlavu.“
(Napísal Bodnár).

Senior – farár senický Klszák v časopise „Evanjelik“ III/148, takto reagoval: „P. Hurban vydal „Sedem hromú“. Byl by moudřejší učinil, kdyby to rozeňátko své pozval „Tisíc hromú“, kterými bije. Nebo jsau tam opravdové, ty hnusní, ty smradlavé, ty nákažlivé, ty usmrcující páry, z jakových hromobití povstává ...“

Ku takzv. patentálnym bojom – z archívu št. rady vo Viedni:

„Výtržnosť v Hlbokom z r. 1862 pojednáva pod č. 780 z r. 1863. Podľa líčenia hlbockých cirkevníkov pozvali hlbockí nespokojenci notára nitr. seniorátu Jur Tormayho, aby im proti vôli Hodžu s uvedomelých cirkevníkov zostavil prosbu na návrat hlbockej cirkvi „k autonomii“ (- Vodca opozičníkov bol Ján Pálka Zadní. Ten dal list kolovať v cirkvi k podpisom. Údajne spis obsahoval aj urážky Hurbana.) Podpísaná prosba bola odovzdaná seniorovi Klszákovi (sic !) v Senici, a potom bola predostretá konventu, ktorý vyslal do Hlbokého deputáciu 5 členov s Teszákom na čele cieľom vyšetrenia, ... V deputácii bol aj inšpektor Gedeon Zelenay a farári Vannay z Myjavy a Klszák zo Sobotišťa. Na deputáciu čakal Hurban pred farou s kurátorom Kolichom (?) (má byť Holickým). Avšak súčasne sa zhŕkli aj ľud a postavil sa proti deputácii nepriateľský, pohádzal ju blatom a zahnal ku kočom, takže s hanbou musela odísť. – Štátna rada pojednávala vec veľmi obšírne. Najvyššie rozhodnutie z 19. X. 1863 konštatovalo, že vinníci sú zahrnutí automaticky v obecnej amnestii. Vyslať osobitného kráľ. komisára, ako si ponosa žiadala, nebolo uznané za potrebné, pretože pred krátkym časom už bol v Hlbokom kráľ. komisár Vietoris a podal správu. na budúcnosť má však uhorská dvorná kancelária pečlivo dbať o zachovanie poriadku v cirkvi. – Je teda vidieť, že v tomto prípade zaujala Viedeň stanovisko slovenskej cirkvi dľa možnosti blahovoľné.“

(z časopisu „Služba“, r. 1939, str, 214 – 215)

-.-.-

Protokol presbyteria a konventu z 2. nov. 1862 (na ktorom sa uzniesli zabrániť zabranie chrámu v Hlbokom) podpísali: Jura Válka, Ján Holický, kurátor, Ján Miča, Pavel Sedláček, Pavel Jurík, pokladník, Pavel Sedláček, presbyter, Ján Šulla, richtár, Ján Filípek, obce pudmister, Pavel Piskla, Ján Talčík, Pavel Morávek, Pavel Kovár, Ján Papánek, Jura Žák, Ján Čobrda, Martin Pálka, Pavel Šajánek, kostelník, Pavel Filípek prostredný, Martin Sedláček, Pavel Čobrda, Štefan Sedláček, Martin Knotek, Pavel Šmid, Ján Štefka, Pavel Loštický, Ján Liška, Jura Sedláček, Pavel Zálešák, Ján Valenta, Pavel Talčík, Martin Zelenák, Pavel Šajánek na novém dome, Ján Tomášových, Martin Petráš, Pavel Knotek, Dr.J.M. Hurban, predsedník.

VIII.

Dejiny „zvonice“ a evanj. chrámu v Hlbokom

Najprv o „z v o n i c i“ a či márnici na cintoríne, ktorá pravdepodobne bola najstaršou stavbou v Hlbokom. Nie je vylúčené, ba je pravdepodobné, že ju postavili v dobe predreformačnej.

Niekdajší hlbocký farár Ondrej Rybár v pamätnici „Dva roky budovania 1948 – 1949“ takto opisuje márniciu na starom cintoríne: „Nový Hurbanov pomník nestojí na tom mieste, kde mal byť pochovaný r. 1888, pôvodne, ale asi o 8 – 10 m vľavo od starej márnice, poblíž mohutnej lipy. Márniciu nazývali aj „zvonickou“. Bola to stavba štvorcovitého základu, veľmi stará. Postavená bola v uhloch z kameňa. Stena múrov bola vyplnená tehľami, čo bola práca pozdejšia. Dá sa predpokladať, že steny boli pôvodne z dreva. Nadstavená bola drevenou vežou, na ktorej bol aj zvon až do toho času, kým si cirkev nepostavila kostol (r. 1787). Zvon potom premiestnili na kostolnú vežu.

Táto stará márnica – zvonica stála nad „starým“ cintorínom, ktorý bol r. 1833 rozšírený a túto časť potom pomenovali cintorínom novým. Zvonica bola len pozdejšie upravená na márniciu. Krov a väzba strechy boli prehnuté. Keď roku 1948 bolo treba upraviť miesto pre Hurbanov nový hrob a nový monumentálny náhrobník, vojaci, ktorí tu vtedy vypomáhali, márniciu úplne odstránili.

Kronikár Loštický udáva – pravdepodobne dľa ústneho podania starších cirkevníkov - že zvon počas tureckého vpádu (1663) schovali do studne.

Farár Rybár hovorí o drevenej, na márniciu nadstavenej veži. Loštický z vlastného poznania vedel a napísal, že zvonica bola r. 1845 rozobraná a že drevo z nej bolo rozpredané ľuďom. Záverom poznamenáva: „Tá tu stála, jak Hluboké stálo.“

Historiu **stavby chrámu** aj viaceré opravy opísal podrobne Hurban.

Preberáme z nej celé časti: „Roku 1786 v mesiaci októbri šiel okolo Hlbokého Ježiš Nazaretský, a slepec sedel u cesty, ľud to evanjelický hlbocký a volal: „Ježiši, Synu Dávidův, smiluj se nad námi!“ Ale zástupy sa ku slepčovi prihovárili, aby mlčal. Boli to predsa sami Hlbočania, ktorí nasýtení súc dobrými vecami a majúc vždy zemských pánov evanjelickej viere naklonených, nezakúsili žiadneho protiventstva pre vieru, zapomenuli na Boha a protivili sa vystaveniu chrámu Božieho a zriadeniu verejnej služby Božej, hovoriac: „Nač nám útrat, sme úbohý poplatný ľud a máme v susedstve i chrám i službu Božiu v Prietrži.“ Potom tu boli viere evanjelickej neprajní páni, ktorí hovorili, že rezolúcia cisára Jozefa II. nakladá, aby poplatný ľud nebol stavbami chrámov nadmieru obťažovaný. Ale jadro veriacich, jichžto otcovia pre vieru prenasledovaní z Čiech sa vystehovali a pod ochranu pánov Korlátskych sa utiekali, už v októbri 1786, odvolávajúc sa na rezolúciu Jozefa II. zo dňa 25. okt. 1781, teda už pred 8 rokami vydanú, podali k hlavnému županovi nitrianskej stolice Urményimu žiadosť, aby im bolo povolené vystaviť chrám Boží a povolať si kňaza a učiteľa k vykonávaniu služby Božej evanjelickej dľa nezmeneného Augš. Vyznania.

Ale zase sa našli zo zástupu Kristovho ľudia, ktorí chceli umlčať ľud hlbocký. „Nekrič a nevolaj nadarmo, veď máš v Prietrži chrám, choď len pilne do neho,“ volali k slepčovi ľudia v slepote si ľubujúci. Ale už zase dňa 30. decembra 1786 slyším jeho krik úpenlivý. Hlbockí horlivci si vymôhli svedectvo od senického slúžneho, Jána Tomku, katolíka, že Hlbočania nielen čo do počtu rodín ďaleko prevyšujú počet, určený k najvyšším rezolúciám kráľovským, ale ináčce dosť zámožní sú verejnú službu vydržiavať. I uderili mocným hlasom na kráľ. konsiliára a podžupana stolice nitrianskej, Ladislava Čecha, že niet viac žiadnej prekážky, aby sa nemohli stať účastnými svobôd, cirárom Jozefom II. ešte 25. oktrôbra 1781 udelených. Túžobným dovolávaním sa Hlbočanov povolenie zariadiť verejnú službu Božiu preniknuté bolo srdce Ladislava Čecha, takže 5. januára 1787 poslal Jánovi Tomkovi, slúžnemu v Senici, rozkaz, aby Hlbočanom oznámil, že sa im povolí stavanie chrámu, ku ktorému potrebné prípravy že robiť môžu, ale že sa prv od nich žiada, aby rozpočet všetkých výloh ku stolici podali a že im potom vydané bude konečné povolenie.

Hlbočania ihneď zostavili a stolici poslali rozpočet na 265 zlatých a 80 denárov obnášajúci. Nato podžupan dňa 15. februára 1787 vydal na slúžneho rozkaz, aby Hlbočania potrebnú sumu medzi sebou spravodlivo rozrúbili, kostol si vystavili a do tabelly kresťanskej tolerancie jako cirkev vnesení boli, čo svojim časom vysokej kráľ. Rade v známosť uvedené byť má. Tak to už vyzeralo, jako by sa bol Ježiš zastavil a otázal slepca u cesty sediaceho: „Co chceš, ať učiním?“ Ale v samom skutku bolo tomu inak. V Hlbokom na jar 1787, keď už prípravy ku stavbe chrámu sa konali, ozývali sa ešte vždy hlasy neprajné, že svoboda stavania chrámu nebude Hlbočanom daná. Vtedy sa už stali netrepezlivými Hlbočania, chopiac sa vačkov a s peniazmi vystrojili poslov do Nitry, aby – nebude-li ináč i peniazmi drahú slobodu si zaopatřili. Martin Zálešák a Ján Jurík boli tí poslovia, ktorí už druhý krát ďalekú cestu do Nitry konali. Ajhľa, pravý obraz u Jericha: i slepec tvrdošijne volajúci i zástup jemu konať zabraňujúci.

Nevolal nadarmo. Podžupan Lad. Čech zo dňa 26. marca takto písal na slúžneho Jána Tomku: „Urodzený pane slúžny, mne velmi vážený! Nemohol som ani zďaleka myslieť, žeby moje rozhodnutie ešte do 15. februára v príčine hlbockej prosby na Vašnosť odoslané, Hlbočanom dodnes sdelené nebolo. Medzitím vyšetřiv spisy, našiel som vinu a náležite pokarhajúc patričných, pomstil som ukryvdených. Nejaký nepriateľ potlačil všetky aktá županove a neexpedoval ich. Nič teda nezbyva, jako Urodzenost Vaša uspokojila Hlbočanov

a jim oznámila, že ani taxa žiadna, ktorú mi už predošle v Nitre ponúkali, od nich čo poddaných poplatných požadovaná byť nesmie, tým menej, že z ohľadu tohoto ani z vyššieho miesta žiadneho nariadenia nestáva. A preto nech len užívajú dobrodenia, ktoré im udeľujú kráľovské rezolúcie, atď.

Tento podpis županov pôsobil medzi veriacimi evanjelikmi hlbokými radostné rozochvenie, jako tam u Jericha, keď povedal Pán slepovi: „Prohlédni, víra tvá tě uzdravila!“ Tak bolo v Hlbokom na jar r. 1787. A ľud chváli Boha.

A začali so stavbou svojho kostola. Prvé dielo hlbokého ľudu bolo: položiť základný kameň, čo sa stalo 24. apríla 1787. Základ chrámu bol položený na mieste bývalej kovárne, na znamenie, že tu má byť kované železo porušenej ľudskej prirodzenosti a základný oheň, v ktorom by bolo prečisťované striebro a zlato viery duchovných cností. Dňa 11. novembra, v deň to zasvätený Martinovi, na ktorý padla XXIII. nedeľa po Sv. Trojici, bol vysvätený chrám odovzdaný verejnej službe Božej.

Bolo ešte treba dostavať vežu, zakúpiť zvon a vežové hodiny.

Po vystavení kostola starali sa cirkevníci o prikrášlenie ešte nedostavanej vežičky, ktorá mala byť opatrená aj hodinami, čo však malo svoje ťažkosti. Ale mužovia v čele stojáci, jako boli už spomenutí Zálešák a Jurík, potom Ján a Jura Ondrčka, Peter a Ján Slezák, Ján Belajka, Juraj Holický, Malovík, Ján Zelenák, Ján Brožek, Ján Smrdák, Ján Šula, Juraj Válka, Pavel a Jur Sedláček, tí sa horlive ujali svätej veci, k okrase služby Božej smerujúcej. Dali uliati zvon v Trnave v r. 1791 za 208 zlatých a 48 kr., a dali spraviť baňu na vežu a umiestnili na ňu aj vežové hodiny.

Na baňu, ktorou okrášlili vežu, pripojili dôkaz vďačnosti srdečnej k Dárcovi najvyššej slobody náboženskej, O r l a d v o j h l a v é h o, ktorý potom sto rokov zvestoval vernosť a vďačnosť ľudu hlbokého. Vežu ozdobili aj druhým zvonom.

Takto šľachetne zmýšľali oné rodiny výš spomenuté, ktoré nemysleli viac na časné prospechy, ale len na to večné chválenie Boha, že prinavrátil in duchovný zrak v Kristu Ježiši.

Kostol bol postavený za úradovania prvého hlbokého kňaza (predtým učiteľa) Jána B a c h u . Keď roku 1792, 27. apríla, umrel, cirkev ho dala pochovať na vlastné trovy.

Za úradovania druhého kňaza, Ondreja Košackého, kúpila cirkev organ do kostola, ale len starý, a to z Brodského za 36 zlatých a dala ho opraviť. I kamže sa opatrili z dobrovoľných obetí. No boli i takí, ktorí sa týmto výdavkom protivili. Košacký napomínal cirkevníkov, aby výdavky na rozkoše obmedzili a aby kúpili nový organ a rúcho chrámové. Sám im bol nápomocný, keď peniaze nielen najprv požičal na opatrenie chrámových vecí, ale aj 100 zlatých na vyplatenie dlhu, ktorý ostal od stavby chrámu. Zaviedol lepší poriadok do cirkevného hospodárstva. Zaopatril truhlicu cirkevnú, v ktorej sa peniaze, písma a účty uschovávali.

(Ako Hurban na inom mieste spomína, cirkev mala dlh u notára Burdáča, ktorý vraj bol strediskom nespokojných svetských živlov. Košacký chtiac cirkev vyslobodiť z jeho osídien, peniaze od Burdáča vypožičané, sám cirkvi požičal).

Ďalšie doplnky a renovácie v kostole boli až za Hurbana.

Starý, r. 1787 postavený, kostol opisuje Hurban takto: „Medzi tým ešte pripomínam, že stav, v akom sa kostol nachádzal, bol ten najnúdznejší. Deravý povala prepúšťala na hlavy poslucháčov vtačí trus a v zime sneh. Stolice chrámové boli sem-tam nepravidelne popletené, ktoré si jeden každý po svojom upravil, postíkal a poprával, oltárny stôl bol opatrený kazateľňou, do ktorej pár schodkov zo zadu viedlo, drevené a už truchlé branky oddelovali predoltárie od obecnstva, z chrámového dláždenie vyčnievali skaly a väčšie – menšie kamene, organček chatrný, ešte pred 50 rokami za Košackého kúpený za 36 zlatých už vypovedal službu už vypovedal a viac prekážal než napomáhal nábožnosť. Krom toho rodina rodinu tiesnila v stoliciach. Vežička nedostavená tiež upomínala, aby aj potomstvo niečo pričiniť k dielu započatému skrz otcov.“

Tak teda vyzeral chrám, keď Hurban nastúpil miesto v Hlbokom r. 1843. A preto ho bolo treba dostaviť a opraviť a to zvonku i vnútri. Vyžadoval generálnej opravy.

Hurban v Historii cirkve a chrámu píše: „Zasvitlo ráno VIII. nedele po Sv. Trojici r. 1854. Ľud sa hojne zhromaždil do chrámu Pána. Predošlej nedele bol oznámený konvent cieľom opravy chrámu. Bývalý slepec vidúci, ale za dlhý vek opäť do slepoty upadlý neprehliadol v tomto konvente a videl: jak smutné, k samej streche chrámovej stlačená vežička, nedostavená, hľadá dolu a veľmi túži po svojom dostavaní, úzky, tupý obdialnik chrámový, dostatok miesta nepostačujúci, a neposkytujúci, jak pýta predĺženie, pristavenie rundely, štrkovka chrámová jak prosí o rovnú a poriadnu dlažbu, deravý poval o štukatúru, starý a deravý, myšami zhlodaný organček piští všetkými pišťalami po nových organoch, oltár Pána zrovna sypal hanbu do očí cirkve, že po 67 rokoch svojho trvania nevedela ani oltára slušného si postaviť, nevkusná, úzka, zo starej vrby vytesaná a nevkusne zafarbená kazateľňa ostré výčitky robila vkusu cirkve a stydela sa sama na oltári, kde Pán Ježiš seba samého cirkvi pri sviatostiach podáva, na mieste obrazu Spasiteľovho stáť! Zrovna už kričala o preloženie na svoje miesto, jej v chráme náležité. O vežových hodinách, ktoré otcovia za správca času a hlásateľa utekajúcich chvíľ do večnosti ustanovili a na vežičku osadili, nebolo ani chýru, ani slychu. Aj zovňajšok chrámu ukazoval na sebe hrozný úpadok cirkve.

No treba vedieť, že medzi tým postavila cirkev faru.

A Hurban ďalej píše: „ S rozkošou povznášajúcou rozpomínam sa na zápal a oduševnenie ľudu. V pravde boli všetci jedna myseľ, jako jeden muž. Na konvente uzavreli ochotne, obetavo - : chrám Pána zo základu opraviť a rundelou rozšíriť, vežu dostaviť, loď chrámovú mramorovou dlažbou okrášliť, kazateľňu novú, krásnoscitu primeranú dať zhotoviť a na ľavý stĺp bok oltára vpraviť. Všetko toto malo byť prevedené za tri roky k 70. ročnej pamiatke posvätenia chrámu, v nedel' u po Martine r. 1857. Radostné bolo nadšenie celého zhromaždenia, len ľudia pošmurní stáli stranou a šomrali, že sa budú musieť z Hlbokého vyst'ahovať, že taký náklad neznesú. Ale výbor starších robil prípravy dľa uzavretia cirkve, zjednal so staviteľom plán, zaopatril stavebné drevo, atď.

Avšak našli sa ľudia, čo posmeľovali nespokojencov domácich, aby sa totiž vzopreli konventuálnemu uzavretiu. A tí to aj urobili. Cirkev búrili, konventy a miešané komisie cis. kráľ. komisárov a deputácie zvolávali, a tak z väčšej čiastky svojho cieľa dosiahli.

Dalo sa spraviť len mramorové dláždenie, štukator, organ a maľovka.

Trebárs ostal kostol okyptený, krátky, bez rundely a bez nedostatočným počtom miest, bez dostavenej veže, bez hodín, bez oltára, so starou poflekovanou a nemotorne na stĺp prilepenou kazateľňou, bez obnovennej krstiteľnice, bez pravidelnej zakrestie, prvá zmizla štrkovka a mramor zaujal dláždenie, zmizla deravá poval a miesto nej zaujal štukator, starý vrčavý organček šiel do starého olova a 12 registrové varhany naplnili hlasom zbožný priestor chrámu, prežlknuté pavlače dostali slušnejšiu maľovku. Koniec trojročných bojov bol, že 600 zlatých dlhu učené bolo na pravoty a chrám ostal bez oltára.

No Hurban nenechal kostol bez nového oltára.

„Politické strany v senioráte, neprestajné túžbam pobožných hlbockých luteránov, dosiahnuvšie ciele, že hlbocký chrám bol len dopoly obnovený, ponúkali im, že už snadno postavia oltár, že im našli v Prešporku maliara, čo im za 8 zlatých vymaľuje kríž s Kristom Pánom. A to mal byť oltár.

To už pohlo tú porazenú hŕstku. Svet a naši susedia snažili sa rozbúchať našu jednotu. Ale sme sa vzpriamili a zavreli im dvere pred nosom, takže sa nesmeli miešať do našich cikevných vecí. My sme si riekli: oltár musí byť, avšak nie obeť kainská, ale ábelovská, aby sme sa ľúbili Bohu. Chceli nám zlepíť oltár s lacnými libačkami. Zavreli sme im dvere konventov a riekli sme si: kto miluješ príbytky Božie, obetuj dar svoj. Z lásky postavíme oltár, ktorý by sa nám i naším potomkom páčil a slúžil ku sláve.

Ja v dôvere vo vidiaceho slepca Jerišského, ktorý už údatne šiel za Ježišom, rozkázal som maľovať vo Viedni I v a n o v i ě o v i Krista Pána na búrlivom mori, víťazne všetky búrky krstiaceho a zaháňajúceho. Cis. kráľ. dvorný stolár J o h n dostal poručenie zhotoviť k tomu obrazu stĺpy, rám a iné ozdobenie. To sa stalo r. 1857. A dielo bolo súčasne hotové so zhromaždením z čistej lásky ku sláve služby Božej, za 1000 zlatých bez konventov a krikov tých zástupcov, čo vždy okrikovali slepca, aby nevolal za Ježišom.

Tak stál chrám tento vo väčšej sláve a skvoste, ako ten starý, prvý. Kanonický ho navštívil a vizitoval dňa 15. sept. 1876 dôstojný pán biskup Ludvik G e d u l y .

Ťažkosti spojené s opravou chrámu a jeho vystrojení zaznamenáva Loštický. Spomína: „nesjednocení s naším pánom farárom skrz chrám Boží a jeho okrášlení, štukatoru, skrz organ a oltár, které se činilo nerádnym způsobem, né jak mělo býti, ale tam nerádnym způsobem aj peníze zapravili, jaké v ten čas byly. Nu, dobre, co sa stalo: potom ho rozebrali a dali tam list napísaný, svedectvo svaté Boží, a peníze stříbrné na tanír položili a zapravili. A pri tem náš pán farár s druhými farármí, s přítržským a turolúckym slovem Božím posvetili. Aj svatý chrám, kde Kristus Pán stojí aj s učedlníkmi svými na búrlivém mori, kde ho vetrové i more poslúchají, a pokynuv rukú svú, a prestala búre veliká. Ale tí odpadlíci nejdú až po dnes do neho: Žák prední, Pálka Jan, Čobrda Jan v humnoch.“

IX.

Generálna oprava a prestavba chrámu v jub. roku 1887

Nadstavba veže, nové zvony, kazateľnica, lavice.

Ján Mocko, farár čáčovský, opisuje prípravy ku oprave chrámu a ku 100. výročiu jeho vysvätenia takto: (č. 26) „Počiatkom r. 1887 nastal v evanj. cirkvi hlbockej neobyčajný ruch k zasväteniu 100-ročnej pamiatky cirkve a chrámu. Od dávna tešil sa Hurban tejto slávnosti. Aby vypadla dôstojne, k tomu obrátil všetky svoje sily. Cirkev zakúpila nové zvony už vopred. Keď ich na vežu umiestnili, so zbožnou radosťou naslúchal ich súzvučnému hlasu. Vtedy sa pri každej príležitosti mnoho vyzváňalo v Hlbokom, a náš drahý Hurban nezunoval ich zuniaci hlas, akoby už tušil, že ich dlho naslúchať nebude. Hurban mal tu čarovnú moc, že vedel zaujať aj odporujúceho a nadchnúť aj netečného. Naklonil k tomu cirkev, že dala nízku vežu nadstaviť a pokryť meďou.“

Hurban sám opisuje prípravy takto:

„Starí odporníci boli v Hlbokom za 100 rokov úplne premožené a zdolaní, ale jednak len bolo počuť hlasy: Nač nám to je ? Prečo si nedáte peniaze do šporkase a podobne. Konvent uzavrel síce dôstojné oslavenie storočnej pamiatky kostola, ale len krytím veže plechovým. Ale jednotlivci hneď priskočili a kúpili meď.“

Konvent uzavrel menší rozpuknutý zvon odstrániť a dať uliat' nový väčší, ale jednotlivci priskočili a dali na svoje útraty uliat' aj tretí zvon väčší. Kazateľňa v terajšej svojej dôstojnosti povstala zo samých obetí z lásky k Pánu Ježišovi.“

Zvony „hrubý“ a malý boli zakúpené už r. 1886. Slávnostne ich doviezli zo stanice v Hodoníne 11. februára a na vežu ich dali 12. februára 1886 večer o 7. hodine. V ten deň bola vysviacka. Keď ich doviezli, ľud ich očakával s veľkou radosťou. Loštický napísal, že „takej památky nepamatovali ani naši otcové.“

Aj Hurban v ďalšom opisuje radosť ľudu: „Ľud sa pretekal o miesta v nových laviciach, aby len každý mal tu zabezpečenú komôrku svojho citu, oddychu a útechy svojej. Ženy zobrali sa na dôstojné pokryvadlo oltárne a na kazateľňu a konfirmandi na okrášlenie krstiteľnice. Ján Jurča so svojim domom položil na oltár umelecké kvety a striebornú, v ohni zlátenú patenu. Panny zaopatril novú kamžu.“

Hurban mal veľkú radosť, že sa mu – hoc až na sklonku života podarilo okrášliť chrám: „Nech užívajú potomci naši v mene Božom. Nech výška veže, med'ou krytá upomína ich na vznešenosť povolania nášho v Kristu Ježiši ... Nech tento Jordán nový, krstiteľnica bude pravým prameňom nového rodenia sa z vody a z Ducha Svätého ...“

Loštický: „Léta Páne 1887 dňa 13. novembra byla u nás v Hlubokém posvicka storočnej památky. Posvícené bylo všecko: nové zvony, obnovený organ, nové stolice, nová kazateľňa, nový chór (pavlače), krom múrú všecko nové a pooprávané, též veža s baňu a kříž. Majstri byli: pán majster murársky Pokorný z Rohova, stolársky majster Bibner, zlatnický majster pán Breska. Kazateľnicu robil stolársky majster Pavel Válka, obyvatel hlubocký ...“

No nepriatel'ia Hurbana naliali do jeho radosti z obnoveného chrámu horkého blenu. Vyvolali afféru s takzv. vraj „protištátnym orlom“ na veži. Ján Mocko o tom píše:

„Pravda, orol, ktorý na znak vďačnosti naproti cisárovi Jozefovi II. miesto kríža za 100 rokov zaujímal a o ktorom sa hovorilo, že je orol, ale jeho podoby nemal – ten orol musel byť novým, vskunejším a k celku primeranejším – nahradený. Ale sotvaže ho nad baňu vežovú pod kríž pripevnili, doletel rozkaz od senického slúžneho Totha, že za dvanásť hodín pod pokutou musí byť zhozený. – Orlová záležitosť dosť rýchlo prešla všetky politické fóry, od slúžneho až po vysoké ministerium, ktoré ju prenieslo na riadny súd. Pred smrťou Hurbana prišiel od nitrianskej sedrie výrok: Trestné pokračovanie sa zastavilo, lebo nebolo preukázané, žeby hlbockí cirkevníci boli chceli proti štátu a zákonným ustanoveniam demonštrovať, a dokázalo sa, že orol na veži už 100 rokov stál a cirkevníci pri renovácii kostola na to isté miesto postavili, na ktorom za 100 rokov bol trpený.“ (C.L. r. 1887, č. 12). O hodinách na veži je len tá zmienka, že neboli do slávnosti vyhotovené. Je pravdepodobné, že neboli zakúpené. Na veži bol len ciferník namaľovaný.

Cirkevné listy o kostole: „Cirkev hlbocká s príkladnou obetavosťou pričínila sa storočnú pamiatku svojho chrámu dôstojne osláviť a zasvätiť. Málo nad strechu vyčnievajúcu vežu nadstavila, med'ou pokryla a novými väčšími súzvučnými zvonami opatrla. V kostole nás nasledujúce premeny milo prekvapili: Miesto starej zaujala nová, vkusná a úhľadná kazateľňa, v jejžto štyroch poliach umiestnení sú štyria evanjelistovia, podarenej práce rezbárskej, ktorú vyhotovil J. K á n, rezbár v Prahe. Spomenutie zasluhuje, že kazateľňu zhotovil Pavel Válka, stolársky majster a spolu hlbocký kostolník. – Podobne staré lavice ustúpili novým, súmerným. Na miesto starej postavená bola nová, uhladná zakristia. – Krásny oltárny obraz, oltár nazad potiahnutý a obnovený, podobne aj organ, krstiteľnica, pavlače sú obnovené, takže sa chrám hlbocký stakvel jako nevesta okrášlená ženichovi svojmu. – Maliarsku prácu a pozlačovačskú zdárne previedol Anton Breska zo Senice.“

Na zhotovení kazateľnice pracoval aj tovaryš Válku Ján Šulla, tiež pozdejšie hlbocký stolársky majster (nar. r. 1869).

Pavel Válka vyhotovil aj truhlu – rakev, v ktorej bol Hurban v starom hrobe pochovaný.

O vysviacke obnoveného chrámu a vnútorného jeho vystrojenia písali C.L., 1887, v č. 12, okrem iného: „Služby Božie sa započali o pol jedenástej hodine. Sprievod sa pohol z fary, majúc na čele jedenásť kňazov, z ktorých traja niesli popredku kalich, kríž a Svätú Bibliu. Spievala sa pieseň: „Bože veľký od večnosti“... Pred chrámom zaspieval senior antifonu: „Otvrite mi brány...“ Vošlo sa do chrámu. Traja z kňazov vstúpili do oltára, ostatní pokľakli pred oltárom a započali sa služby Božie s „Nejsvätejši ...“ Nasledovala pieseň: „Známe to, Pane Bože náš ...“, po nej salutácia, kolekta a epištola. Potom pieseň: „Hrad prepevný jest Pán Bůh náš...“ a po nej antifona: „Tentož jest ten den...“ a evanjelium. Po odspievaní „Věříme v Boha“ (str. 355) kázal v chráme Pavel Sloboda, farár vrbovčanský a vonku Jozef Nedobry, farár častkovský. Po kázni bola spievaná pieseň: „Ach, zůstaň s Tvou milostí...“, na čo s dvoma asistentami vstúpil do oltára senior, a kázáním Božieho slova, modlitbou a liturgiou vykonal posväcujúci obrad. Po odspievaní výšeoznačenej piesne v. 2. a 3., miestny farár Dr. J. M. Hurban čítal Historiu miestnej cirkve, po ktorej predniesol sám pôvodca Ján Boor, holičský farár, slávnostnú báseň. Po odspievaní ostatných veršov s antifonou „Chváľmež Pána“..., kolektou a áronovským požeznaním zakončili sa služby Božie.

Vzdelavateľné boli aj prednesené reči. Kazateľ Pavel Sloboda založil kázanie svoje na slovách proroka Aggea, 2, 5 v. 10. Po sl. B. bol spoločný obed pre 70 hostí v dome Jána K o p r l u .

X.

O obnovenom evanjelickom chráme v H l b o k o m

boli uverejnené posudky aj v časopise Pešťbudínske Vedomosti, r. 1859, č. 42:

„... Vstúpiac do kostola, zarazil som sa, bo som nie tak skoro evanjelický kostol videl, ktorý by ma bol tak okúzliť. Hlbocký kostol je vnútri mramorom dláždený. Už tá krásna malebná, na ktorú stúpiš, ti zvestuje, že aj stúpať máš ináč v svätiny Hospodinovej, ako po druhej zemi. Bol som v prietržskom a myjavskom kostole. Preto pripomínam túto vlastnosť. V prietržskom kostole, do ktorého kedysi 8000 duší chodievalo, mal som sa zabiť, potknúc sa na skale, ktorým je štrkovaná jeho dlažba, a v myjavskom som si o krivú dlažbu nohu vytkol ...“

„Pozdvihnúc od dlažby hlavu, v hlbockom kostole ťa okúzli ľúbostný obraz utešene maľovaných chórov, nádherného, tuho pozláteného a mramorovaného organa o 12 registroch (mutáciách), pod ktorým obraz reformátora Dr. Martina Luthera vo vypuklom, zlatom rámci upravený je. Ztadiaľ obrátiac oko ku hlavnej sláve chrámu tohoto: ku oltáru, vidíš slávu a moc Syna Božieho, ako práve rozprestiera a rukou utišuje búru, aby nehltala Syna človeka sediaceho so svojimi na krehkej lodi. Prvšie blesky usmievajúceho sa neba padajú na tvár Kristovu, a v úzadí báne nebeskej strašná čierna búra mdlou svojou vyznáva proti Pánu života, utekajú na jeho rozkaz preč. Vlny rozpenené besnia ešte a spoločnosť Kristova portretovaná, náramný dojem vykonáva na pozorovateľa. Tam mladučký Ján dúfanlivo pozerá na Pána, malá utešená rúčka drží sa kraja loďky tak ticho a bez napnutia, jako keď položíme ruku na plece malého priateľa. Peter nespokojný má natiahnuté úzkostlivo ruky ku Pánu, a vlny cíp jeho plášťa hltajú. Tam jeden so sopjatými rukami modlí sa Bohu Otcovi nebeskému, tam iný křčovite napruženými meravými rukami karuje, mysliac, že však on premôže vlny, a búri i jejich vztek, na druhom konci leží jeden, ale už opustil veslo, a má ruky nečinne na nástroji opreté, hlavu ale ku Kristu obrátenú. Postava v tóni lodičky sediaca zakrýva si tvár, aby oči aspoň nevideli priepasti pod ním sa otvárajúce.“

Pod obrazom železný krucifix so striebrom, Krista visiaceho predstavujúcu podobu, na ktorého podstavku v polovypuklej podobe predstavená je slávna Večera Pána nášeho. Stĺpy nádhorne mramorované so zlatými okrasmi končia sa dolu na postavkoch soľnohradským mramorom mramorovaných, s okrasmi pozlátenými, hore ale spojuje ich polkruh, v ktorom je obraz predstavujúci Boha otca v oblakoch s požehnávajúcimi rukami, na samom vrchu gule, s krížom jednoduchým oba tieto symboly sú tuho pozlátené. – Nad obrazom je nápis: „Pane zachovej nás, hynemet“, a dolu: „Kteraký jest tento, že ho větrové a moře poslouchají“. Mat. 8, 35,27“ (Hektor Zábřehanský)

-.-.-

Z knihy Univ. prof. Dr. A. Pražáka: Vajanského studentská léta. str. 9:

„Hurbanovým dětem se líbival v Hlubokém nejvíce pěkně obnovený kostel. Měl hezky malované pavlače, vkusnou ohradu kolem oltáře, libě znějící varhany a skvělý oltář s umělecky cenným obrazem Krista, anť tíší mořské vlny (vid' Sokol II, 72). Také Hurbanova fara byla vkusně zařízena a zvučela celý den zbožným zpěvem a modlitbami dětí, rodičů, čeledi ...“

-.-.-

Rozmery chrámu sú: dĺžka v svetle 17 m a 21 cm, šírka 10 m a 18 cm. Stavaný je v podobe obdĺžníka, z tvrdého materiálu, takmer zo samého kameňa. – Základy chrámu nestáli na pevnom teréne, a preto počala stavba, najmä pod vežou – klesať, takže sa veža od osi vychýlila cca 32 cm.

-.-.-

Dodatky:**Rok 1920**

Najmenší a naväčší zvon bol zrekvirovaný na vojenské ciele v prvej svetovej vojne. – Organ, ktorý zhotovil Martin Šaško z Brezovej r. 1857, bol prestavený a novými pišťalami opatrený r. 1920 nákladom 9,000 ? Prestavil ho Jozef Melzer, varhaník v Kutnej Hore. – Svetovou vojnou pohltené zvony boli tiež vtedy nahradené novými. – Veža bola opatrená hromozvodom. Do chrámu bolo zavedené elektrické osvetlenie.

R. 1948 – 1949

to boli „D v a r o k y b u d o v a n i a“, pod ktorým názvom vydal správu farár Ondrej Rybár o obnove chrámu a fary v Hlbockom. Napísal: „Chrám od čias Hurbanových dôkladnejšie neopravený, volal po obnove (kostol utrpel otras minou, ktorá padla do strechy (1945)), ukázali sa trhliny v múroch, poval bola prehniatá. Náklad na opravu dosiahol sumu Kčs 650,000.-- Posviacku obnoveného chrámu vykonal 13. nov. 1949 dp. gen. biskup dr. VI. P. Čobrda, kázal vznp. senior Peter Boor.

XI.

Ešte raz o zvonoch z r. 1886

Zo záznamu v kronike Loštického:

„Léta Páne 1886 velice znamenitý čas prišel na našu cirkev hlubockú. Takej památky nepamatovali naši predkové, ani naši otcové, která u nás byla r. 1886. Dňa 11. februára sme dovážli nové z v o n y : hrubý a malý. Dňa 12. februára sa dali porád na vežu. Tak sme jich dodali z Hodonína, naši cirkevníci. Tedy byl kurátorem

Jura Žák po Jurovi a Ján Sedláček, čo mu ríkali z Búranového, po Janovi syn. To bylo za pána farára Hurbana a pána rectora Daniela Kopu a za prisažných, za richtára Martin Žák z konca a v úrade starší Ján Čobrda od cintera, a Martin Čobrda, nad Járkem, Štefan Krištof a Ján Knotek prední, to byli prisažný. Notárem tedy byli pán Luža ze Senice. Majstri byli, co jich dávali na vežu, len naši občané: Štefan Krištof, co mu ríkajú Grman, potom Ján Jurček z Levár u Jana Krištofa priženatý, tretí Jan Zálešák z konca, co jim ríkali „milučký“, štvrtý Jan Kubíček, taký blázen, ale majstr dobrý, pátý Jan Morávek z Martišového. Tí ich dali do porádku. Chvalitebná vec, že máme takých našich lidí, co to mohli spravít.“

„Chodili tedy naproci zvonom s vozama mnohýma. Keď jich vézli z Hodonína, jezdili zadní Koprla s Jurú Žákem kurátorem a s Jánem Sedláčkem. Aj chlapani byli naproci na koňoch. Pavel Dzuránek Filípek byl nad nima, tak jak u vojska komandáš, lebo byl dobrý voják. Tak jich komandoval jak vojákú, tých chlapanú.

Keď dojeli ke kostelu, tak si stali do frontu, jak akurát učené vojsko. Potom rozkázali pán farár, aby spravili plac. Tak ten Pavel Filípek, na tem koni, hned spravil plac, lebo sa ľudé velice ciskli.

A tak jeli od Hodonína s tyma zvony, a všady im robili velikú čest, všady na dedinách vyzváňali. V dedine Trnovci zvanej – nocovali. Tam jich tak uctili, že uplétili pječný venec a nakúpili stužek a tý zvony vymašlovali. Bylo sa radost na ne dívat. Potom, keď jeli k Rybkám, porád začali v Rybkách zvonit. A potom aj v Senici zvonili na oboch vežách. V Senici pred katolíckym kostelem byla kázeň.

Keď ich dodali do svej cirkvi, pán dvojetihodný farár Hurban spravili taký vinš, že lud plakal. Potom zvony néšli do kostela a dali ich pred oltár. Začalo sa spívat: „Všickni, jenž skládají v Pánu své doufání...“

A tak porád dňa 12. febrára byli ty naše krásné zvony posvícené o 7. hodine večer.“

O dovoze zvonov z Hodonína napísal článok do Národného Hlásníka, r. 1886, č. 3, kurátor Jura Žák: „... Odpusťte mi, pán redaktor, keď i ja volačo oznámim spolubratom našim prostredníctvom nášho Hlásníka.

Bolo to predošlého mesiaca, dňa 10. februára, keď mňa, jako kurátora cirkev hlbocká vyslala do Hodonína na nádražie, abych spolu s kamarádom Koprlom odobral nové zvony, uliate pre našu cirkev vo Viedeňskom Novom Meste, v dielni p. Petra Hilnera. – My sme aj šťastne vykonali všetko, zvony naložili, krásne to dielo umenia zvonárskeho, ku dvojkej pamiatke cirkve a národa slovenského: jeden je uliaty k posväteniu tisícletia smrti apoštola slovanského Metoda, a ten dali sme jednotlivci cirkvi hlbockej; druhý je uliaty k nastávajúcej jubilejnej stotej slávnosti nášho chrámu hlbockého, a ten si cirkev zaplatila. Sú tieto dva zvony harmonicky k nášmu starému zvonu prispôsobené a skutočne nevyzváňajú, ale vyhrávajú nám, takže po okolitých obciach a chotároch ich ľudia s úľubou počúvajú.

Radost veľiká panovala v Hlbokom, keď nás pre ne vypravovali. Očakávanie bolo 11. februára netrpezlivé. V ústrety nám vyšli susedia naši s chlapani na koňoch a hospodári na 23 vozoch až na oreský vrch, lebo si povedali, že nám prídu v ústrety, kým nás nestretnú.

Ale my sme sa veru oneskoreli, a prečo? Prišli sme dňa 11. februára na noc do osady Trnovca. A tu sme v hostinci hned skúsili, že kde je Slovák, tam je aj pohostinnosť. Ráno 11. februára nás hned obštúpili bratia a sestry a vítali nás, takže sme sa hodne oneskorene mohli pohnúť z Trnovca. Dievčence trnovské nám naznášali stužiek a rozmarínom pooplietali naše krásne zvony vencami. Kone opatrili ručníčkami a tak nás vystrojili, jako s kráľovskou nevestou ďalej na cestu. V Radošovciach nás celé mesto obštúpilo a obdivovali dokonalosť vytojenia zvonov. Tu prišlé čerstve dva kone z Hlubokého pripriahli sa, a my potom štvorkou sme sa ďalej poberali. Na oreskom vrchu nás pozdravili koníci naši a po pár vozoch so susedmi, s ktorými sme vtiahli do osady Rybky, kde nás 20 našich nedečkových susedov čakalo, a zvony rybčanské k pocte svojich budúcich kamarátov vyzváňali.

Tak sme vtiahli s milými týmito novými zvonami na kráľovskú svadbu do Senice. Tu sa nám dostalo neočakávanej úcty, lebo hned vo Fortni obstali nás páni mešťania a potom aj pri zastávke pred hostincem. Piesňami „Hrad přepevný ...“ a „Všickni, jenž skládají ...“ nás vítali a pozdravovali. Na oboch vežách, katolíckej a evanjelickej pozdravovali sa zvony k týmto novým spoluhlásateľom pokoja Božieho, vyzývateľov k boju za práva a svobodu, s prevádzateľom pohravných triumfov veriacich duší, vypevádzaných k odpočinku večnému.

Bola to naozaj slávnosť z čista-jasna z neba spadlá, nikým neočakávaná, nikým nepripravovaná, takže obmedzené hlavičky začali sa plašiť. Že čo to? Ale jako orkán zrazu prišli, tak táto príjemná jarná povíhrica, neškodná a duše obživujúca prišla na okolie a v súzvuku sviatočných zvonov senických, z oboch veží sprádzala bandérium a vozový tábor k Hlbokému.

V Hlbokom bol najvyšší bod slávnosti. Pán farár a pán rector školy s mládežou privítali úvítali spevom duchovných piesní a antifonou prišlé zvony, pod skladaním ich z voza a umiestnením ich na pripravenú pred oltár podlahu, zhromaždená cirkev obdivovala krásu blyštiacich sa zvonov. Medzi tým časom pripravili sa pán farár do rúcha oltárneho a držal privítaciu reč vysvetliac, akú úlohu budú hrať tieto nástroje v cirkvi a v obci našej.

Na druhý deň, 12. februára, bola posviacka zvonov.

Jura Žák, kurátor

-.-.-

Ešte raz Loštický: „R. 1877 v naší cirkvi hlbocké pokazil sa zvon, šibenička sa zlomila. Opravil ju Ján Filípek – Chovanec, prostredný syn Jana Filípka – Chovanca. 4. decembra byl znova zvon na vežu vytáhnuty. – Léta Páne 1877, dňa 13. decembra, vytáhli druhý malý zvon na vežu, který byl též toho potrebný, na který sa zvonilo prez 200 rokú (byl v čas tureckej vojny v studni skovaný). Dali ho na vežu 1787. A ten Ján Filípek aj s jeho bratrem Jurú ho zreparírovali, co nic cirkev nekoštoval.

14. decembra pochovávali Pavla Lišku a zvonili jemu dvoma zvony po prvý krát.

XII.

Stará, ale obnovená historická fara v Hlbokom.

Do r. 1836 bývali hlbockí farári v obecnom dome, poťažne ako farár Gryssa napísal – v obecnej chatrči. Mizerné ubytovanie natoľko deprimovalo niektorých farárov, že z Hlbokého odchádzali, žalujúc sa na cirkevníkov, že sa nestarali o lepšie ubytovanie farára a učiteľa.

Gryssa (1807 – 1812) hneď druhý rok po svojom príchode napísal prosbu panstvu korlátskemu, aby buď dedičia panstva buď darovali, alebo za miernu cenu predali cirkvi oproti fare stojacu starú krčmu, aby sa na tom mieste mohla postaviť fara. Avšak panstvo jeho prosbu oslyšalo a ani v cirkvi nebolo mnoho chuti ku stavbe fary. Dňa 4. februára 1808 na rub žiadosti (nevybavenej): „Od toho času sotva již naděje stávatí bude, žeby fara postavena býti mohla tak brzo. Ant' časy jsou nejisté, vojna s Francouzem přede dveřmi, dražota nejen dřeva, ale i všeho ostatního nevidaná. Naší lidé opravdu jen až potom o vystavení fary rozmýšleti budou, když je z té obecní chatrče, v kterém bydlíme, vojáci vyženou, aneb když tato i tak již blízká rozpadnutí se, v rummy se obrátí.“

Po Gryssovi býval v nej od r. 1812 do r. 1831 farár Semian. Až za farára Pavla Sedláčka, rodom Hlbočana, začala sa r. 1833 stavať a r. 1836 sa dostavila fara. Hurban o tom píše: „Keď blížilo sa polstoleté jubileum cirkevne, ktoré mala pozdraviť stará, schátralá, už-už letiaca fara. Hlas svedomia nedal ľudu pokoja. Farár Sedláček svojim spôsobom povzbudzoval, už vo svojom záujme, cirkevníkov horlivejších ku konventuálnemu uzavretiu ku porubu na vystavenie fary. Koncom roku 1836 bola fara dohotovená. A tak Sedláček zasvätil polstoleté jubileum r. 1837, keď okrem novej fary zložili cirkevníci 99 zlatých a 30 kr., za ktoré peniaze bol kúpený mosadzný vysiaci sviecen, a medzi mláďenci a pannami bola dobrovoľná zbierka na kamžu v sume 38 zl. a 22 kr.“

Pred faru dala pani farárka vysadiť 7 agátových stromov, v deň mužovho príchodu z Nemecka, zo Stendalu, a každý pomenovala menom jedného svojho dieťaťa. Prvý, veľký, na rohu fary bol venovaný synovi Svetozárovi. Mali byť živou upomienkou na neho a symbolom jeho vzrastu, a podobne aj ostatné agáty pre ostatné deti. (Dr. A. Pražák: „Vajanského studentská léta“, str. 76). Stromy niekedy po r. 1925 vyťali, aby netienili.

O b n o v u a prestavbu fary v roku 1948 obšírne a podrobne opísal hlbocký farár Ondrej R y b á r v pamätnici „Dva roky budovania 1948 – 1949“ a tiež v Tranovského kalendári r. 1950. Krátky výňatok: „Ešte pred príchodom novozvoleného kňaza, 18. jan. 1948, sa sbor uzniesol obnoviť faru, ktorá bola zvonku a vnútri zošlá. Oprava a prestavba bola vykonaná za tri mesiace. Na sviatok Petra a Pavla, v rámci inštalácie nového kňaza sboru, bola odovzdaná svojmu účelu. – Zborené boli staré budovy hospodárske a na ich mieste bol rozšírený dvor. Okolo záhrady a dvora bol postavený múrik. Pivnička na dvore bola zahádzaná, beztak bývala často zaplavená. Náklad činil Kčs 288.855.80 (vo vtedajšej starej mene).“ Hlbočania sa pri prestavbe kostola a fary snažili čímviac prác vykonať zdarma.

Pozdejšie, r. 19.. za účinkovania farára Juraja C h o c h o l a pristavená bola ku fare vo dvornom trakte sborová sieň, slúžiaca aj za miestnosť učebnú pre konfirmandov a mládež.

O významných schôdzkach na hlbockej fare u Hurbana, o pamätných tabuliach, sú zmienky na inom mieste tohoto spisku.

Pozn.: Spomenuté staviská hospodárske pri fare dal r. 1885 postaviť Hurban. Mal v árende role a lúku. Mával aj pár koní. – Kravu si choval aj pán farár – senior Sekerka. – Pri cintoríne bola cirkevná stodola – seník, kde mával farár krmu – seno pre kravu.

(Zo správy cirkvi hlbockej za r. 1931: „cirkev má 12 ktj. pozemkov, ktoré má v árende.“)

XIII.

Starý a nový cintorín v H l b o k o m

Starý cintorín bol pravdepodobne od vzniku obce vždy tam, kde je aj dnes, poniže dediny, na miernom svahu. Tu iste pochovávali mŕtvych aj z neďalekej starej, malej osady zvanej „K r a t n o v“ (ktorá dávno, už pred r. 1400, zanikla).

Spočiatku bol cintorín menších rozmerov, no postupne ho bolo treba zväčšovať, rozširovať, poľažne aj predlžovať. Podľa údajov Loštického bol „pripúšťaný“ r. 1833, no je pravdepodobné, že už aj predtým. K cintorínu pridali pozemok z takzv. „Dzilú“; majitelia dostali náhradu pozemok v „Kružku“.

Roku 1864 bolo treba cintorín znova zväčšiť a to zase ďalším pozemkom, a to tiež z „Dzilú“, za ktoré dostali majitelia náhradu takzv. „Obecný klin“.

Už bolo na inom mieste spomenuté, že na starom cintoríne stála „zvonica“ – márnica. Ďalej nad ňou bol „nový cinter“. V ľavom hornom okraji bol r. 1888 pochovaný Hurban.

O 10 rokov po smrti Hurbana, r. 1898, vymeraný bol na druhej strane, západnej, ešte jeden cintorín, ktorý bol vysvätený 27. marca 1898. Loštický o posviacke cintorína napísal: „Najprv sme odbavili služby Božie v kostole, a potom sme išli na cinter. Keď sme šli, spievali sme: „Ach zústaň s Tvú milostí ...“ Na cinteri zas: „Všickni, jenž skládaji ...“ Potom bylo vysvěcení, po kterém sme spievali: „Když přijde má hodina ...“ A šli sme vespolek domu.“

V novom cintoríne sa začalo pochovávať r. 1899.

V tom istom roku vymeraný bol aj rim. katolícky cintorín, hneď vedľa evanjelického. a ešte cintorín židovský.

Okolo starého cintorína, za Hurbana, r. 1845, zasadili lipy. Loštický napísal: „Sadili sme ich: Martin Sedláček – Cibulka, Žák prední, Šajánek kostelník a Pavel Loštický.“

O 10 rokov, r. 1855, dosádzali sa ešte ďalšie lipy okolo cintorína a aj v cintoríne. Jedna z týchto mohutných vyše storočných košatých líp vytvára krásne pozadie novému hrobu – náhrobníku dr. J. M. Hurbana.

(Pred Svätodušnými sviatkami bývali konáre líp niekedy dosť nešetrne oberané. Vetvami líp sa o sviatkoch ozdobovali domy; vnútri nad taniernami zavesenými na stenách, nad oblokmi a dverami do maštali, povalové okienka. Okrášlený nimi bol aj kostol, i veža).

XIV.

Stručné životopisy hlbockých farárov

1. **Ján B a c h o** sa narodil v Dežericiach v Trenčianskej stolici.

Bol najprv učiteľom v Moravskom Lieskovom a potom na Vrbovcich.

V Hlbokom bol tiež najprv učiteľom, a to od 12. apr. 1786. 2. apríla 1787 bol superintendentom Michalom Torkosom v Modre vysvätený za kňaza a stal sa hneď prvým farárom v Hlbokom. Umrel 27. apríla 1792 a pochovaný bol na trovy cirkve 29. apríla v Hlbokom. Pochovával ho prietržský farár Jozef Markuš.

Roku 1788 narodila sa v Hlbokom Kristína B a c h o , dcéra zo zemianskeho rodu – Jána Bacho, farára a manžel. Kristíny Burdáč (ktorá bola pravdepodobne v príbuzenstve s Burdáčom, notárom v Hlbokom (1792 do r. 1805). Hurban označil Burdátsa ako vedúceho nespokojencov, svetských živlov v Hlbokom. Cirkvi požíchal peniaze a potom vykonával svoj vplyv na cirkevníkov.

-.-.-

Roku 1788 narodila sa v Hlbokom dcéra Jána B a c h o a manželky Kristína rod. B u r d á č K r i s t í n a.

Roku 1792, 20. augusta, umrel Ján B a c h o, de Dežer, nobilis

Vid' Korouhev na Sionu, II. 1879, str. 264:

„Tu spomenutý Štěpán B a c h o , statkár Dežerický zústav pro službu k a t o l í k e m , byl příčinou pohromy, které léta 1763 cirkev Horno Ozorovsku zastihla ...“

Roku 1834 sa narodila Karolína,

2. **Ondrej K o š a c k ý** pochádzal z Dolnej Strehovej, v novohradskej stolici.

Najprv bol učiteľom v Badíne, v Honte, potom na Starej Turej a v Bratislave.

Roku 1786 stal sa farárom na Lazoch. Tu účinkoval 5 a pol roka. Za kňaza ho vysvätil Michal Torkos v Modre. V Trojičnú nedeľu r. 1792 bol jednohlasne vyvolený za farára v Hlbokom. – Po 6. rokoch nepriatelia vzbúrili mu cirkev (istý notár Burdáč). Dňa 12. júla 1898 mu napísali, chvália jeho horlivosť a svedomitosť v plnení povinností, ale žiadajú ho, aby „jich něco kratčejji při kázání slova Božího a při katechyzácii zdržoval“.

Košacký vidiac nezbytie, po vyplnení 13 rokov vernej služby vyrazil prach z rúcha svojho a z obuvi své, prijal pozvanie od cirkvi turolúckej, zanechal cirkev, ktorá sa vraj oddala „falošným vodcom“ - napísal Hurban.

Za jeho pôsobenia v Hlbokom bola v zbere kanonická vizitácia, a to 19. apríla 1803. Vykonal ju superintendent D. Krúdy.

O Ondrejovi Kosackom z iného prameňa:

Ján Čierny ml. : Z minulosti ev. a.v. cirkve v Lazoch pod Makytou, str. 42: (z Obširného životopisu, v protokole I. str. 3)

Andrej Košacký narodil sa v Dolnej Strehovej (Novohrad) r. 1761. Jeho otec tam bol cirkevným učiteľom. Po otcovej smrti vychovával ho ujec Michal Hamary, notár, až do 12. roku. – Potom chodil do kalvínskej školy v Lučenci, aby sa naučil maďarsky. – Ako chudobný chlapec bol nútený odísť z Lučenca do Dobšinej za mendíka. – Konečne sa dostal do Banskej Štiavnice ku Jánovi Severínymu, a ten ho učil za 3 roky. Medzitým baďanská ev. cirkev hľadala učiteľa a tak sa mu naskytla príležitosť, aby sa prihlásil o miesto. Aj ho obdržal.

V Baďane len máličko pobudol, r. 1781 prešiel za učiteľa na Starú Turú.

Roku 1786 pozvaný bol za kňaza na L a z y . Po ordinácii v Modre prevzal tunajší úrad kňazský dňa 15. nov. 1786. Tu pobudol do 11. júna 1792.

Z Lazov bol pozvaný za kňaza do Hlbokého, ale aj tam len krátky čas účinkoval, lebo bol pozbavený fary, a potom sa zdržoval na statku svojej druhej manželky Jesenákovej v Prietrži.

Odtiaľto pozval ho za kaplána Andrej Škultéty na Myjave. Po smrti princípálovej zvolili si za farára. Na Myjave účinkoval 20 rokov. Zomrel 28. aug. 1831 na cholere.

3. **Jozef Chalupek** nastúpil miesto v zbere 20. mája 1805. (Je pravdepodobné, že bol predtým v Lipt. Lupči, alebo sa tam narodil). – Po dvoch rokoch a 2 mesiacoch umrel. – Zanechal po sebe len zápisy narodených, sobášených a zomrelých. Bližšie podrobnosti o ňom nie sú známe.

4. **Ján Gryssa** účinkoval v Hlbokom r v. 1807 – 1812, teda len krátky čas. Prišiel sem 20. októbra 1807.

Hurban o ňom napísal: „Jemu máme čo ďakovať niekoľko tých zápiskov, z ktorých sa dá poznať jeho učenosť a zbehosť v slovenskej a latinskej reči.

O jeho pôsobení v zbere je viac miesta v stati V. „O mravno-náboženských pomeroch v zbere a v obci.“ Pokúsil sa o zakúpenie panskej krčmy, kde chcel umiestniť faru. Na nechotu cirkevníkov sa žaloval. V júli 1812 prijal miesto v slov. zbere v Pezinku. (Jeho syn, Karol Grisza, bol posledným rektorom evanj. gymnázia v Modre, v r. 1858 – 1870).

5. **Tomáš Matej Semian** (1812 – 1831), prišiel za farára do Hlbokého 12. júla 1812 a účinkoval tu 19 rokov, až do svojej smrti, 25. aug. 1831. Hurban o ňom napísal, že bol muž čistej povahy, vysokoučený, dobrotnivý, zhovievavý a humánný. „Spravoval svou cirkev s mnohých stýskáním, až ho Pán vysvobodil.“ Padol za obeť strašlivej cholere 25. augusta 1831. Bol medzi prvými Hlbočanmi, ktorí v tom roku umreli (137 vo dvoch mesiacoch).

(Syn Ľudovít kaplán Hurbanov 1857, ... pradedo Jána Drobného v Prietrži (P.Š.)

11.októbra 1823 vykonal v zbere kanonickú vizitáciu superintendent Michal K o v á ě M a r t í n i z Modry.

Tomáš Matej Semian ... neprišiel do priaznivých pomerov ... Po našich dedinkách aj po vydaní tolerančného patentu cez dlhé časy v poddanských pomeroch bolo len samé živorenie. Zemskí páni, jako patróni, zchudobneli, - aj vo viere ustydlí – a na mnohých miestach aj vymreli. Ľud v ťažkom poddanstve nemal žiadne samostatnosti a mocnosti. Nuž a to mnohým našim výtečným ľudom v ten čas obstrihali krídla, bytrého voľného pohybovania sa, jako vidíme aj pri Matejovi Semianovi v Hlbokom. – V zápisnici kanonickej vizitácie z 15. septembra r. 1876 je o ňom poznačené: „Byl ducha tichého, krotkého, trpelivého a shovívavého. Pilný v úrade a pracovitý, potýkal se při početné rodině s mnohými nedostatky, a nechával růsti buřinu svévole a jiných nepravostí... Jinak zůstával až do své smrti v nebydlitelném domě obecném již celkovitému zvalení se blízkém. Kostel také opuštěný, varhany pištěli, kněz a učitel hladý mřeli. Lepšího ducha a víry živější cirkevníci podle nejlepší možnosti snažili se dobročinností nahraditi nedostatky celého shromáždění ...“ Mal v Hlbokom priaznivcov, ktorých mená si do pamätníka zaznačoval. Udeľovali mu od cirk. obradov značné sumy. Tak na pr. od sobáša Štefana Mikulíka dostal 24 Flor. (Zlatých). Mal 9 detí. Zanechal vdovu (1831) s 5 nezaopatrenými deťmi. Vzdor krušným hmotným pomerom mal bohatú knihovňu. – Niektoré obrady odbával aj v Senici, na pr. v dome Zsarnocayho, pri pohrabe prietržského farára Markuša, 31. aug. 1814. Bol seniorálnym knihovníkom. – Zanechal celé zväzky krásnych písmom písaných teologických štúdií. Texty epištolicke a evanjelické spísal si písmom jakoby tlačeným, do osobitnej knihy.“

(Odpísané z Evanj. kalendára vydaného u Pažického na „B“ Myjave, r. 19.. Bodnárom a Drobným).

- 6 **Pavel Sedláček** sa narodil v Hlbokom 8. decembra 1805. Jeho otec bol Pavel Sedláček, roľník. Študoval na nižšom gymnáziu v Modre r. 1820, a potom na maďarskom kalvínskom collégiu v Pápe (vo Vespřemskéj stolici). Tam že nadobudol racionalistické názory, a preto že mával slobodomyselné kázne. Farárom bol najprv v cirkvi na Lazoch (trenč. stolica). Do Hlbokého prišiel za farára r. 1831, a bol ním do svojej smrti, 29. marca 1843. – Za jeho účinkovania bol zvolený za inšpektora Ján Peťko, zeman z Rovenska.

Hurban o ňom okrem iného píše: „Bol muž dobrej vôle a darov zvláštnych, ale ako odchovanec vtedajších škôl, bol povrchný racionalista.“

Za jeho pôsobenia, dňa 1. júna 1836 bola v zbere zase, už tretia kanonická vizitácia, ktorú vykonal superintendent Frant. Samuel Stromský z Bratislavy.

(Viac o ňom je napísané v V. stati).

Zaslúžil sa o postavenie fary v Hlbokom (1833 – 1836).

Loštický: „... pán farár Sedláček byl z prvních časů milovaný kazatel, ale potom upadnutím prvním manželstvím, zlý život védel. Zas sa oženil a byl jeho život veselý s jeho manželkú druhú, milovanú ... Po krátkém časi rozlúčil se svú chotí ... a v pokoji v Pánu usnul.

Pochovaný na starom cintoríne, poblíž Hurbana.

(Loštický napísal: „... „R. 1838 staka sa ... v nedeli 26. po Sv. Trojici ..slova Božího kazatel (Sedláček) ... žena, vdova Štrpka naňho ... sa ešte nenaokopávali s boží pomocí ...“ (Odtrhnutá časť listu).

Roku 1834 sa narodila Karolína, Philipína Sedláček, dcéra Pavla Sedláčka a manž. Zuzany Chrenko.

Roku 1837 sa narodila Antonia, Amália, Eufrozína Sedláček, dcéra Pavla Sedláčka a manž. Zuzany Chrenko.

Roku 1841 sa narodila Alžbeta, Júliana Sedláček, dcéra Pavla Sedláčka a manž. Rozálie rod. Ujhélyi, Nobilis

Roku 1843, 29. apr. umrel farár Pavel Sedláček, 37 ročný

Roku 1830 umrel Pavel Sedláček, otec Pavla, farára, 50 ročný (nar. okolo r. 1760 ?)

7. **Dr. Jozef Miloslav Hurban** bol už siedmym a najdlhšie účinkujúcim farárom v Hlbokom. Jeho účinkovanie je opísané podrobne na inom mieste. Tu len stručne: Narodil sa 19. marca 1817 v Beckove z otca Pavla Hurbana, farára, rodáka zo Sobotišťa, a matky Anny r. Vörös. Študoval v Trenčíne a Bratislave. Druhé meno M i l o s l a v dostal na vychádzke štúrovskej mládeže na Devíne r. 1836. Najprv bol kaplánom na Brezovej (1840 – 1843) u farára Marečka. V Hlbokom bol vyvolený vo Svätodušný pondelok 1843. Oženil sa s Annou Jurkovičovou, dcérou Samuela Jurkoviča, učiteľa v Sobotišti. Mali 9 detí. Umrel 21. februára 1888.

Ako bol Hurban za farára v Hlbokom vyvolený, opisuje Loštický:

„Léta Páne 1843 pán farár Hurban byli na ten čas kaplánem u pána farára Marečka na Brezovej. Byli kandidovat na próbu na Svatodušní svátky, a to oni prvý deň a pán farár Hroš na druhý deň. Len pán Hurban ostali na slávnosti dva dni, aj prijali vokátor.

Byly sme vyslaní štyré: prední Žák Martin, Filípek Ján, Holický Ján a Loštický Pavel, do Nového Mesta k pánovi seniorovi, aby sme dostali na to povolení ... a potom sme svoju cestu konali ke Starej Turej ... a potom naspátek k Myjavě. A když sme přišli na bukovský chotár, tam sme přísahu zložili pod holým nebem. Tré sme si k l a k l i ... a já sem dal přísahu skrze Hospodina Boha nebe i zeme ..., že druhý nebude, keď bude zle ...“

Hurban mával kaplánov v čase, keď bol vo väzení zastupovali kapláni z iných zborov. – Od 25. júna 1848 do 11. mája 1849 bol prechodne farárom v Hlbokom Juraj Mošteňan, farár z Ačakerki.

- 8 **Ľudovít Mojmir Semian**, nar. na Turej Lúke 20. septembra 1861. Za farára v Hlbokom bol vyvolený v Sv. Dušný pondelok 1888. Predtým bol kaplánom na Brezovej. Bol synom Ľudovíta Semiana, farára turoľuckého, a vnukom Tomáša Mateja Semiana, farára hlbokého (1812 – 1831). V Hlbokom sa oženil so Šarlotou, rod. Roskovičovou z Trnavy. Účinkoval tu len 2 a pol roka. Potom odišiel za farára do svojho rodiska.

(O jeho voľbe má Loštický dlhší záznam. „Léta Páne 1888 byli u nás na próbe páni farári. První byl pán farár částkovský, menovali sa Nedobry, a veru aj byli nedobry. Ten tu byli na próbu v druhú nedelu po Veľkej noci, ale sa ľudom hned nelúbili.

Potom v 4. nedelu byli na próbe pán kaplán myjavský, ménem Sekerka. Velice pekne kázali.

Na pátú nedelu byli na próbje kaplán vrbovský, ménem Galáš. Ten též velice pekne kázali. Potom byl konvent. Nebylo na tých dost. Pán senior brezovský povídali, že keď sa nám z tých troch žáden nebude líbit, že máme právo volat si na próbu ... a tak si cirkevníci zavolali ešte dvoch: pána farára Čobrdu, rodáka z Hlubokého. Ten kázal v šestú nedelu. Mjel peknú kážeň A naposledy, na prvni svátek Svatodušní kázal pán kaplán brezovský. Ten sa lidem velice zalúbil. V Svatodušní pondeli išlo na vóty nás vŕeckých pjet. Tak místo obdržal pán kaplán. To bylo u jedných radosti... Potom pili na cirkevním ŕenku, ale nikdo neví, kdo to platil. Aj my výžinkári dostali sme padesát litru vína od pána baróna Schmerzinga ze Senice, co byl rád, keď ho zvolili. Potom sme jezdili pro neho na Brezovú, 5. júna, všeci, hospodári na vozoch. Mnoho ludu sa vézlo, mladá chasa na koňoch. Muzika hrála. Byl svátek jak v nedzelu. To lidé svetili jeho přichod a bylo to velice pječné...“

8. **Pavel Sekerka** narodil sa na Počúvadle pri B. Štiavnici 17. septembra 1859 z rodičov maloroľníckych, otec bol aj kováčom. Bol kaplánom na Myjave u myjavského farára Lad. Vannayho, 9 rokov, kde sa oženil s jeho dcérou Hermínou (nar. 1863 – umrela 1923). Býval slávnostným kazateľom, a stal sa aj seniorom nitrianskym.

M.R. Štefánik chodieval na návštevu ku Fajnorovcom do Senice a tiež ku Sekerkovcom do Hlbokého. Manželka Pavla Sekerku, rod. Hermína Vannay bola sesternicou gen. M. R. Štefánika.

Pavel Štefánik, farár v Krajnom mal syna Pavla (nar. 1844), ktorý bol farárom na Košariskách a mal syna gen. Milana R. Štefánika, a mal dcéru Antoniu, ktorá sa vydala za Ladislava Vannaya, farára na Myjave, ich dcéra Hermína vydala sa za Pavla Sekerku, farára v Hlbokom.

Samuel Jurenka (Myjava) bol ocom Albertíny Štefánikovej, rod. Jurenka, vydatej za Pavlom Štefánikom, farárom košariským a jej sestra Emília, r. Jurenka, vydala sa za Štefana Fajnora, advokáta v Senici (ich syn Dušan Fajnor, farár čáčovský), biskup.

Pavel Štefánik (Milanov otec) a Štefan Fajnor (Dušanov, biskupov otec) boli švagri.

Pavel Štefánik (Milanov otec) bol svokrom aj Ladislava Vannaya (farára na Myjave), svokra Pavla Sekerku, farára v Hlbokom.

Samuel Jurenka, notár na Turej Lúke (umrel r. 1865) bol revoluč. kapitánom v slov. povstaní r. 1848/9. Jeho vnukom bol gen. M.R.Štefánik a tiež aj Dušan Fajnor, biskup a sesternica ich bola Hermína Vannay, vyd. Sekerková.

Dodatky a doplnky k životopisom:

Rodina Semianovská pochádza z Pomoravia. Michal Semian, býv. kňaz pezinský a spisovateľ slovenský, narodil sa r. 1741 vo Vrádišti. Táto rodina cez štyri pokolenia stála v ev. kňazskej službe. Michal Semian vydal knižočku: „Kratičkú historiú vypsání knížat a králův Uherských od nejdávnějších časů“, 1780. – Jeho syn Matej Semian bol farárom v Hlbokom a mal za ženu Francúzku, Jozefínu de Muhr. – Tretí potomok bol Ludovít Semian. Bol dobrovoľníkom, dôstojníkom, v slov. povstaní r. 1848 – 1849. Ako kňaz účinkoval na Turej Lúke, kde umrel 14. aug. 1891. – Tohoto syna, ako štvrtý potomok tejto kňazskej rodiny bol **Ludovít Mojmir Semian**, nar. 20. sept. 1861, ktorého matka bola Anna Martešíková. Študoval na gymnáziu slov. v Martine (s Bohušom Hurbanom) a potom na lýceu v Bratislave. Tam skončil aj teologické štúdiá. Kaplánoval na Turej Lúke, potom na Starej Turej u Čulíka a potom na Brezovej (1885 – 88). R. 1888 sa stal farárom v Hlbokom, kde účinkoval do r. 1891, a potom prešiel do rodného sboru na Turú Lúku. – Bol dekanom a konseniorom. Založil potravné družstvo a potom so spolupracovníkmi založil na Myjave (r. 1863) Myjavskú banku.

Pavel Sekerka sa narodil 17. dec. 1859 na Počúvadle, v Honte. Stredné školy skončil v B. Štiavnici a teológiu v Bratislave. – Stal sa kaplánom pri boku Ladislava Vannayho na Myjave, odinovaný bol superintendentom Gedulym. Na Myjave ho menovali čestným farárom. Za riadneho farára bol vyvolený 18. okt. 1891 v Hlbokom, kde pôsobil do 29. júla 1923. Bol seniorálnym notárom, konseniorom a r. 1907 bol vyvolený za seniora, ktorý úrad zastával do r. 1922. Počas zasadania synody evanj. cirkvi r. 1921 bol II. duchovným predsedom synody. A v r. 1921 – 27 bol predsedom dištriktuálnej podporovne západného dištriktu na Slov.

Cirkev hlbokú očistil od dlhov, vzorne ju zriadil, mravne i hmotne povzniesol. Pracoval i na hospodárskom povznesení ľudu. Bol dlhé roky predsedom potravného družstva. Verným a svedomitým bol nielen vo svojom kňazskom povolání, ale verným a neohrozeným sa dokázal i na poli národnom. - Svojimi článkami prispieval do Nár. novín, Slov. pohľadov, Tran. kalendára, Zábavno-poučných knižiek, napísal učebnice: Bibl. historie, Dejiny cirkve. Pomáhal a podporoval i dr. Milana R. Štefánika, s ktorým bol v rodinnom zväzku a ktorý sa naň s vdácou vzpomínal.

(Loštický si poznamenal vo svojej kronike: „Léta Páne 1891 prišli k nám pán farár Sekerka s velikú úctú ..., keď pán farár Semian od nás odešli na Turú Lúku. Tak sme prijali toho pána Sekerku. Nech mu dá Pánbúh dobré zdraví, aby svú cirkev védel ke cti Pánu Bohu. Amen). Nastúpil 18. okt.

Dňa 1. októbra 1923 sa z úradu poďakoval a utiahol sa na zaslúžený odpočinok. Ako kňaz účinkoval 41 rokov, z toho 32 rokov v Hlbokom. Na penzii žil u svojho zaťa, Karola Viesta, jeho nástupcu v úrade, a v Hlbokom aj umrel r. 1932, 28. sept.

(Detí nemal, a preto si vzali za vlastné sirotu z farárskej rodiny, Idu Schrottovú, zo Soldvadkertu, ktorá sa vydala za K. Viesta).

Cirkevný zbor viedol dobre. Očistil ho od všetkých dlhov. Za jeho pôsobenia neboli v zbore nijaké roztržky. Vynikal ako dobrý kazateľ. – Za I. svetovej vojny, keď učiteľ Filípek narukoval a dostal sa do ruského zajatia, Sekerka 5 rokov vyučoval školské deti. Služby Božie odbavoval sám, bez organistu.

Bol činný aj literárne. Napísal učebnicu pre evanj. školy: Dejiny evanj. cirkvi. Tlačou vyšli aj niektoré jeho kázne, tak i „Kázeň při posvěcení chrámu dne 12. nov. 1899“. Až do smrti kázal v bibličtine. – Prispieval článkami do časopisov. V Slov. pohľadoch, 1895, opísal obširne svadobné obyčaje v Hlbokom. V kalendári Tranovského r. 1898 opísal príhodu z vlastného života. Keď ho krstní rodičia niesli na krst do matkocirkvi, čo bolo v zime, na spiatočnej ceste odpočívajúc, zmrzli, no dieťa, zavinuté v poduške, sa zachránilo. Potom, keď bol takto zázračne zachránený, povedali mu: „Paľko, ty budeš kňazom !“

9. Karol Viest, narodil sa na Myjave 27. júna 1885, kde bol jeho otec učiteľom. Jeho otec, Karol Viest, bol predtým prof. na slov. gymnáziu v Martine. – Bol najprv kaplánom u Sekerku v Hlbokom a potom farárom v Častkove. Po smrti jeho svokra, bol vyvolený za jeho nástupcu. V Hlbokom účinkoval od 7. okt. 1923 do svojej smrti 11. sept. 1947.

Za jeho účinkovania bola postavená socha dr. J. M. Hurbana pred chrámom v Hlbokom a na fare umiestnená busta Sv. Hurbana Vajanského. Založil v obci „Vzdelávajúci spolok J.M. Hurbana, ktorého bol predsedom.

Nekrolog napísal P. Boor v Cirkevných listoch roč. 60, č. 20

Zo Stráže na Sione, r. 1947, č. 19:

„**Karol Viest**, hlbocký evanj. farár umrel nadranom 11. septembra 1947 ... v posledné tri roky života ťažko skúšaného dlhou trdnou nemocou.

Narodil sa na Myjave r. 1883 ako syn Karola Viesta, bývalého profesora evanj. gymnázia. – Stredné školy skončil až v piatich ústavoch, raz bol vyhodnený ako študent „panslávského cítenia“. Kňazské štúdiá dokončil r. 1910.

Kaplanoval v Hlbokom po boku seniora Pavla Sekerku. Kňazský úrad zastával 18 rokov v Častkove a 23 rokov v Hlbokom.

Za jeho účinkovania bola r. 1928 postavená pri hlbockom chráme socha Hurbana, r. 1936 na budove fary bola odhalená pamätná tabuľa – busta Vajanského. R. 1937 zasvätilo Hlboké 150. výročie posvätenia chrámu, pri ktorej príležitosti zostavil Viest veľmi pečlivé dejiny zboru a predniesol prednášku – životopis Hurbana.“

Peter Boor

11. Inštalácia farára **Ondreja Rybára** na Petra Pavla 1948
(Výňatok zo Stráže na Sione, 1948, č. 15 – 16)

„... Preplnený chrám Boží bol ako rozkvitnutá lúčina, plná nádherných kvetov – mládeže a dospelých v krásnych hlbockých krojoch. Liturgovali: Pavel Radoš, lubinský, Ján Jančí, prietržský, Alex Barica, vrbovský farár a kázal Koloman Dérer, senický farár, ako administrátor zboru.

Hneď po službách Božích bol v chráme inštalčný konvent, na ktorom pozdravili novozvoleného farára br. senior, potom Štefan Filípek, kurátor zboru a zástupci mládeže a cirkevníčok, ktorí okrem pekných darov ... Pisomne pozdravili nového kňaza aj zborový dozorca Vl. Hurban, veľvyslanec, ktorý pre chorobu prísť nemohol.

Po konvente odobral sa zástup ľudu k fare, ktorá bola k príchodu nového kňaza základne opravená. Brat konsenior Ján Lichner z Brezovej v precítenej reči pred farou hovoril k Hlbčanom.

Po obede odobrali sme sa spolu na miestny cintorín pokloniť sa pamiatke zvečnelých delníkov Pánových, Hurbana, Sekerku a Viesta.“

Nový hlbocký farár narodil sa v Zem. Lieskovom. Bol kaplánom biskupským v Modre, potom farárom v Horných Ozorovciach, do Hlbokého prišiel 16. apríla 1948.

XV. K a p l á n i (i a d m i n i s t r á t o r i) z b o r u

Dvoh treba uviesť len mimo poradia, a to už spomenutého Dianovského a Mošteňana.
Ondrej Dianovský administroval faru len veľmi krátky čas, od 10. marca 1843 (po smrti Pavla Sedláčka, kým nebol vyvolený Hurban za hlbockého farára).

Juraj Mošteňan bol nasadený do Hlbokého po odchode Hurbana do slov. povstania. Bol volený 25. VI. 1848. Nebol riadne voleným hlbockým kňazom. Administroval faru od 25. júna 1848 do 11. mája 1849, potom musel miesto opustiť a začas bol bez miesta. Predtým bol farárom v Ašakerti. Pozdejšie sa stal farárom v Oroszláni v slov. obci v komárňanskej stolici, odkiaľ však bol pre slovenčinu vypudený, zbavený úradu. Ako starec žil u svojho zaťa Pavla Čobrdu, farára v Smrečanoch. Tu aj umrel 26. dec. 1897. Narodil sa 23. jan. 1811 v Streženiciach.

1. **Ondrej Ďurček** sa narodil v Jelšave 27. aug. 1816 a umrel v Trnave 17. júla 1878. – Bol štúrovec. Začas zastupoval Ľud. Štúra na katedre slovenčiny na bratisl. lýceu. – Hurban o ňom napísal: „Mne je milo vždy môcť sa rozpomenúť na mladíka iskrenného, pilného, učeného, ktorý častejšie tu v hlbockom kostole kázaval a cvičieval sa i sám ďalej vo vedách. ... Príležitosť k osudnému kroku (prestúpil totiž na r.k. vieru) zavdal sám superintendent Stromský, keď ho veľmi nezdvorile prijal slovami: „Ach, vy idete na mne žiadať o kaplánsku stanicu hlbockú. Ved' Hurban je mladý, jemu kaplána nedovolím mať.“ Ďurček mu na to riekol: „Nie, Hurban ma pol roka u seba náročne trímá, živil, opatroval, ďalej som nemohol pohostinnosť jeho nadužívať, a preto som prišiel k Vašej dôstojnosti s prosbou, aby ste mi ráčili dáke zaopatrenie dať, buď iné cirkevné alebo pedagogické. Nemám sa kam utiekať, študujem svojim som už všetko obetoval.“ Stromský mu odsekol: „Ich kann nichts für Sie thun“ a odvrátil sa od neho. A tak Ďurček bez odporúčania sa odišiel od biskupa... Bratislavskí filistri si povrávali, že sa u mňa stal katolíkom a ešte za istý čas vraveli susední občania v Osuskom, že majú Hurbanovho kaplána za farára. Áno, stal sa farárom v malej katolíckej obci.“ Jeho reč pri skladaní rímskokatolíckej je uverejnená v Cyril a Methodovi, VIII, 1857 (časopis).

Ďurček bol literárne činný. Napísal viac r.k. menších spisov, ktoré vyšli aj tlačou. – Predtým prispieval do Hronky, Jitřenky a Tatranky.

Dr. J. Holuby o ňom napísal: „Roku 1865 bol za kaplána do cirkvi v Zem. Podhradí pozvaný kandidát Ondrej Ďurček, ktorý ale sem neprišiel, z akejsi rozmazlenosti, evanjelickej cirkvi sa spreneveril a stal sa katolíckym kňazom v Osuskom. Dlh tam nebol, lebo ho poslali do penzie predčasne ... Ako taký prišiel raz ku mne a žiadal svedectvo, že r. 1845 mal skutočne pozvanie za kaplána do Podhradia. Vyhadzujú mu vraj predstavení na oči, že len preto sa stal katolíkom, keď nemohol v ev. cirkvi úradu dostať. – Bol to muž nešťastný, ktorý predom mnou trpko želel a banoval, že opustil evanjelickú cirkev.“ (Č. 27)
(J.L. Holuby: Krátka hist. ev. a v. cirkvi v Z. Podhradí, 1884)

2. **Ludovít Šulek**, nar. 12. sept. 1822 v Sobotišti, kde bol jeho otec, Ján Šulek, farárom. Ako Hurbanov kaplán zúčastnil sa na meninovej schôdzi národovcov na hlbockej fare 19. marca 1848. V máji toho roku vyslala ho hlbocká obec do Nitry, aby predniesol žiadosť obce. V Nitre ho zlapali, odviezli do pevnosti v Komárne, kde r. 1849 umrel na cholera. Jeho brata Viliama Maďari popravili 20. okt. 1848 pri Leopoldove. – Ich sestra bola matkou gen. M.R. Štefánika, vydatá za Pavlom Štefánikom, farárom na Košariskách. – Hurban o Šulekovochoch (S P 184, 191): „... i keď po tisícich menách nebude ani chýru ani slechu, meno Š u l e k bude sa skvieť diamantovým ligotom.“
3. **Ján Juraj Kraic**, nar. v Modre 29. marca 1837. Bol kaplánom u Hurbana zaiste len kratší čas. Pozdejšie bol farárom – seniorom v Hošťálkovej na Morave. Umrel v Modre r. 1919 29.X.
4. **Pavel Galáš**, nar. v Sobotišti 29. nov. 1849 – umrel v Holiči 18. jan. 1929. Bol farárom vo Vrbovom.
5. **Pavel Čobrda**, syn Martina Čobrdu, roľníka, narodil sa v Hlbokom 1. jan. 1845. – Umrel 3. okt. 1931. Bol farárom v Smrečanoch. – Obširny životopis je v stati: „Hlbočania na vyšších školách“ v Náčrte dejín obce Hlboké. –
6. **Alexander Trokan**, nar. r. 1845 v Kostolnom – umrel v Bratislave 1939. Zastupoval Hurbana ako kaplán kostolnanský, vtedy, keď bol Hurban vo Vacove (vo väzení).
7. **Ján Škrípen**, ako kaplán oravského seniorátu zastupoval Hurbana, keď bol tento v žalári (1870).
8. **Vladimír Hurban**, nar. 5. júla 1850 na Brezovej – umrel v Starej Pazovej 11. febr. 1914, kde bol farárom. Kaplánoval pri otcovi v Hlbokom r. 1874 – 1875.

Ev. posol spod Tatier, 1933, č. 10 – Hlboké má dozorcicu

Ev. posol spod Tatier, 1931, č. 9: „Veľké cirkevno- národné slávnosti v Hlbokom – 300 roč. Transcius a odhalenie busty Vajanského.“

Stráž na Sione, 1949, č. 23: Dňa 26. okt. 1949 umrel v Prahe Vladimír Svetozár Hurban, veľvyslanec ČS republiky. – Po rozlúčke v Prahe v chráme v Jirchářích, prevezený bol do svojho rodiska a dňa 30. okt. bol pochovaný na Martinskem cintoríne.

-.-.-

Zo životopisa **Vladimíra Hurbana** :

Narodil sa 4. apríla 1883 v Turč. Sv. Martine. Do strednej školy chodil v Bratislave, ktorú musel opustiť a skončil reálku na Morave s výborným prospechom. Potom študoval na technike vo Viedni, no emigroval do Ruska, kde sa stáva prof. na vojenskom učilišti. Tam ho zastihla I. svetová vojna. Vstúpil do čsl. légii a prežil život vojenský, aby ho v Japonsku premenil za službu diplomaticko-vojenskú. Po návrate do vlasti ako plukovník stáva sa vyslancom ČSR v Egypte a potom v Štokholme. -

-
9. **Jonatán Záboj Lauček**, nar. na Píle v Gemeri 18. mája 1846, umrel v Amerike v Nanticoke 20. apríla 1911. (Sú o ňom články s Strážou na Sione, 1911, č. 6 a v Tranovskom kalendári 1913, str. 149 – 152).
 10. **Semian Ľudovít Karol**, nar. 21. marca 1817 – umrel na Turej Lúke 13. aug. 1891. Bol synom Tomáša Mateja Semiana, hlbockého farára (1812 – 1831). – Podľa Stráže na Sione, 1910 ?, č. 11 – bol tiež kaplánom u Hurbana, potom farárom na Turej Lúke.
-

Karol Ľudovít Semian bol len za krátky čas kaplánom v Hlbokom, a to po skončení revolúcie r. 1849 – 1850 (kým mohol Hurban znovu po Mošteňanovi zaujať faru. – Narodil sa v Hlbokom ako syn tunajšieho farára Mateja Semiana. – Najprv bol kaplánom na Myjave, potom začas administrátorom slov. fary v Pešti. – R. 1852 stal sa administrátorom fary na Turej Lúke a od r. 1854 tamojším farárom až do smrti 14. aug. 1894. – Bol účastníkom všetkých troch fáz slov. povstania r. 1848/9 a bol tajomníkom Národnej rady. – Zúčastnil sa na zakladajúcom zhromaždení Matice slov. a bol prítomný i pri zostavovaní Memoranda národa slovenského. (Vid' Evanj. kalendár myjavský, u Pažického, r. 1913 (?) str. 54 – 62 – napísal pravdepodobne Ján Drobný.

-.-.-

- Keď sa stal seniorom nitrianskeho seniorátu Pavel Sekerka, boli v Hlbokom seniorálni kapláni, a to:
11. **Karol Viest**, nar. 27. júna 1885 na Myjave. Bol kaplánom u Sekerku pred I. svetovou vojnou. Pozdejšie bol farárom v Častkove a potom v Hlbokom
 12. **Ján Holčík**, kaplán v r. 1915 – 16, nar. v Bratislave r. 189.. Otec jeho bol z Myjavy a bol aj seniorom tekovským. Mal 2 bratov farárov, Samuela v Trnave a Juraja v Bratislave. – Nebol dosť uvedomelým Slovákom. – Naposledy bol farárom v Salibách.

Dodatky

Jonatan Záboj Lauček vysvätený bol za kaplána 24. XI. 1874. – Bol prenasledovaný biskupom Czékusom, a preto – ako farár na Píle – do Nemecka (Lužice) a po 8 rokoch sa odsťahoval do Ameriky, kde bol farárom na troch miestach.

Karol Ľudovít Semian bol vysvätený za kaplána 24. VI. 1844. – Bol kaplánom najprv na Myjave, potom administrátorom ev. a slov. zboru v Pešti. Zúčastnil sa na slov. povstaní r. 1848 – 9. S Hurbanom bol v Prahe, Viedni, Tešíne.

Kostolníci v Hlbokom:

Roku 1798 Martin Bartoš, pravdepodobne do r. 1803. Od r. 1803 Štefan Šajánek, krajčírsky mistr, po ňom bol vyvolený za kostolníka jeho syn:

Pavel Šajánek, ktorý umrel r. 1850. – V máji r. 1848 ho vyslala pani farárka Hurbanka do Súľova s odkazom, aby sa Hurban nevracal domov, lebo mu hrozí nebezpečie – šibenica. Šajánek sa vrátil s formanom Žákom bez Hurbana. V Prítrži im zhabali voz a kone. - (Hurban mal v Súľove sestru vydatú za učiteľom Žarnovickým).

Roku 1851 bol vyvolený za kostolníka.

Pavel Šajánek z horného konca, ktorý mal platu: 15 Zl. šajnových, 1 oferu a koledu. – Po ňom nasledoval pravdepodobne

Pavel Loštický, a za ním

Pavel Valka, stolár, a po ňom tuším zase

Šajánek z Hoštákov, švec, po ňom tuším

Ján Čobrda, Čluda – Leváran, a potom

Kovář, stolár, zať Pavla Valku, stolára. Zdá sa mi, že po Šajánkovi, ševcovi z Hoštákov, bol kostolníkom aj jeho syn.

Inšpektori hlbockého cirkevného zboru:

1. **Ján Peťko**, zeman z Rovenska, bol zvolený na žiadosť cirkevníkov r. 1836. No Hurban hneď po svojom príchode do Hlbokého navrhol cirkevníkom zbaviť sa ho, lebo sa staval proti Hurbanovi, ako zeman – maďarón.
-

2. Vladimír H u r b a n , syn Svetozára Hurbana Vajanského, vnuk dr. J.M. Hurbana. Vyvolený bol r. 1933. Umrel v Prahe 26. okt. 1949, pochovaný bol v Martine 30. okt. 1949.
3. Konštantín H u r b a n , vnuk dr. J.M. Hurbana. Bol vyvolený za inšp. r. 1950 – umrel v Bratislave 1. V. 1960.
4. Anna H u r b a n o v á , sestra horejšieho, od 10. IV. 1961.

XVI.

Vokatoriálne a iné dôchodky farárov a učiteľov a kanonické vizitácie

Hlbockí farári a učelia už pred Hurbanom žalovali sa na slabé dôchodky a najmä na zlé ubytovanie v starej obecnej chatrči. Sťažovali sa tým viac, keď videli, že všeobecne vzato väčšina obyvateľstva mala sa pomerne dobre, keď nenachádzali nedostatok porozumenia u cirkevníkov.

Svoje sťažnosti prednášali pri kanonických vizitáciách. V minulom storočí bolo 5 kanonických vizitácií v zbore, a to:

19. apríla 1803, za farára Ondreja Košackého, keď zbor vizitoval superintendent Daniel Krudy;

12. októbra 1823, za farára Tomáša Mateja Semiana, navštívil zbor superintendent Michal Kováč - Martíni;

1. júla 1836, za farára Pavla Sedláčka, prišiel do zboru na vizitáciu superintendent Samuel Stromský ;

25. novembra 1861 zavítal do zboru patentálny biskup Dr. Karol Kuzmány, ktorého celá obec a cirkev vítali pri slávnostnom osvetlení dediny a v okrášlenom chráme za účasti obyvateľstva nielen domáceho, ale aj zo susedných obcí;

15. septembra 1876 navštívil zbor biskup Dr. Ludvik Geduly. Pri tejto vizitácii zaiste sa Hurban žaloval na slabý vokátor. Loštický si v kronike zaznamenal, že v kostole boli spomenuté vokátore a že „mnoho punktů pán farár napísal chybných, až prestupných, ale né za sebja, lež za cirkevníkú, a rector též.“

Spočiatku mal Hurban tento vokátor: 100 zlatých v hotovosti, 24 prešporských meríc ovsu, spolu 80 meríc pšenice, 15 meríc jačmeňa a 5 meríc ovsu, spolu 80 meríc obilia – (prešporská merica je 62 a pol litra) – teda 50q. Ďalej dostával od sobáša 1 – 2 zlaté, od krstu 50 kr., od úvodu nevest 50 kr., od úvodu šestinedielky 50 kr., od pohrebu 50 kr., od pohrebu s kázňou 1 zlatý a 50 kr., od výťahu z matriky 1 zlatý. Okrem toho ofery a novoročnú koledu. Ďalej úžitok zo 4 jutár lúky, 6 siah palivového dreva, tráva z hrobov v cintoríne, z obecnej lúky 2 fúry sena a 2 fúry otavy.

Avšak pozdejšie, keď mal Hurban väčšiu rodinu a keď aj hodnota peňazí poklesla, vokatoriálne dôchodky nepostačovali. Na zlepšenie hmotných, peňažitých dôchodkov dal si v r. 1857 vymeniť koledu, čo sa však mnohým cirkevníkom nepáčilo. Vec sa preťahovala až do kanonickej vizitácie r. 1876.

(Koledu si pravdepodobne vymenil aj rector. Loštický to spomína: „Pán rector chodieval predtým po kantácii s mendíkom po dedine s vinšom ... pékel a v poslednom týdni času adventného roznášal oblátky. Gazdinky mu darovali inší vjeci: peníze, mak, konope, šošovicu, slaninu, vajcia. Ale šecker to prestalo. Berú za to od cirkvi inší plat ve vokatori.“)

Ako známo, Hurban v revolučných rokoch 1848 – 1849 prišiel o všetko. Pokúsil sa hospodáriť na vyárendovaných pozemkoch. Mával aj kone. Roku 1853 ho kopol kôň tak nešťastne, že znak od podkovy mal až do smrti na prsiach. – Od cirkvi mal – ako vysvitá z vokátora – úžitok zo 4 jutár lúk. Tieto, možno, potom aj obrábal. Lúky mu údajne chodievali kosiť, seno sušiť a zväžať Brezovania.

Mával aj dlžoby, a to už pred r. 1848. Svojej žene písal 18. mája 1848 z Rusavy: „Já mám některé dluhy, ale nechť vědí mojí věřitelové, že já mé jméno za veškeré jejich statky nedám, za mne žádný platit nebude.“ Aj pri súde v Pešti r. 1869 vo svojej obrannej reči riekol: „Slůžim chudobný, často v nedostatku svojmu národu.“

Boli časy, keď chcel zmeniť zamestnanie a povolanie. Ponúkali mu – ako Štúrovi – miesto sudcu alebo okr. náčelníka, no zdá sa, žeby bol chcel byť radšej profesorom, no Kuzmány ho odradil. R. 1860 volali ho za farára do Pešti a r. 1870 na Brezovú, ale vytrval vo svojom malom Hlbokom napriek ťažkostiam až do svojej smrti. – (Ešte ako brezovského kaplána volali ho za farára do Salíb).

Zdá sa, že ani učelia neboli k nemu priaznive naklonení, najmä Daniel Mandelík (bol mu zjavným nepriateľom) a pravdepodobne aj učiteľ Ján Martešík (čo sa dá usudzovať z toho, že jeho žena, pani rectorka, chystala u Krištofa obed pre takzv. patentálnu deputáciu r. 1869).

No väčšina cirkevníkov stála za ním, aj vtedy, keď bol v žalári, kam mu poslali novoročný dar s prípisom oddanosti a vernosti, vďaky a úcty.

-.-.-

O návšteve biskupa dr. K. Kuzmányho v Hlbokom:
(Z Pešrbud'. Vedomostí, 1861, č. 75):

„25 novembra 1861 prišiel do Hlbokého superintendent Karol Kuzmány. Vystúpil na cahnovskej stanici. V Šaštíne ho vítal Hurban ... cez Čáčov, kde ho vítali s hudbou, kurátor Martin Kukliš ... viezol sa do Hlbokého, kde Jeho Dústojnosť už podvečer dorazil.“

Hlboké bolo osvetlené. Krásny chrám zvonku zástavami cisárskymi a národnými, vnútri vencami ozdobený a skvostne osvetlený. – Správu pozdravenia Dústojného pána viedol zaujímavým spôsobom dvct. hodný pán miestny farár dr. J. Miloslav Hurban. Obyvateľstvo celej dediny plesalo, potom srdečne uhostilo jak hudobnú bandu, tak aj obyvateľstvo susedných obcí. menovite zo Senice, Čáčova, atď, tam došlé ...“

-.-.-

(Mimochodom: Hurban že bol náruživý šachista).

-.-.-

Pozn.: Cirkev mala pozemky – lúky v Šalamúne a v Dúbrave (tieto pravdepodobne užíval farár a rektor). Pozdejšie kúpila cirkev pozemky na „Senickom vrchu“ (od Martina Svatého, po r. 1910).

-.-.-

Od r. 1891 prestalo stravovanie mendíkov z dom do domu. (Predtým si mendíci chodievali deň vopred obed „zakazovať“. Keď sa naobedoval, hneď šiel k susedovi, poľažne susedke a hlásil: „Tetko, došiel sem si obed na zajtra zakázat.“)

-.-.-

Mimochodom: Keď bol slabšieho zdravia, chodieval sa Hurban liečiť do kúpeľov, Luhačovic. V jarku Kratnove, že mala Hurbanova rodina „letné kúpalisko“ pre prechode jarka do Kunova – Brestového.

-.-.-

14. IV. 1883 Hurban píše synovi Svetozárovi:

„... Veľmi ťažko som prezimoval statky ... Na troch jarmokoch som bol, ale nedajbože ho predať ... Snád' spravia ceny tak draho prechovanému statku. – Nerád by som prolongoval Wechsel, aspoň už nie viac od 50 Zlatých ... Milka Brezovská sa vydáva za Boora skalického. 1. mája má byť svadba, a ja som o t r h a n ý, abych si dačo na seba spravil. Nevychádzam zo starostí.

-.-.-

P r a m e n e a l i t e r a t ú r a

(ku dejinám obce, ev. cirkvi a školy, pôsobeniu Hurbana v H l b o k o m)

1. Archív hurbanovský v Slov. nár. múzeu v Martine.
2. Bacho Ján: „Hlubokost Srdce Wdčného, 1787, Skalica.
3. Bodnár Július: Obnova jednej obce na Slovensku, 1922
4. Bodnár Július: Dr. J. M. Hurban, 1925
5. Braxatoris Martin: Dejiny ev. cirkvi v Senici, 1922
6. Dohnányi Mikuláš: Hostoria povstaňja slovenskeho 1848
7. Drobný Ján: Pamätnica cirkvi ev. a. v. art. Veľko-Prietřzskej, 1908, u D. Pažického, Myjava
8. Frič Václav Josef: Posmrtná vzpomínka Dr. J. M. Hurbana, 1888 – Naší předchůdci, 1953, Praha
9. Goláň Karol dr.: Brezová 1848 – 1918 – 1948
10. Goláň Karol dr.: Revolučné pokolenie 1848 – 1849, Nákl. Dan. Pažického, Myjava, 1926
11. Goláň Karol dr.: Na revolučnom Slovensku 1848 – 1849, Nákl. Dan. Pažického, Myjava, 1931
12. Hurban Jozef M. dr.: Spisy Jozefa Miloslava Hurbana; Ludovít Štúr, diel II., III., IV, Martin, 1928 a Slov. pohľady r. I., 1881
13. Hurban J. M dr.: Tlačová pravota v Pešti, 1869, Budín
14. Hurban J. M. dr.: Historia evanj. cirkve a chrámu v Hlbokom (v Cirkev. Listoch, 1888, č. 2 a 15, 17)
15. Húsek Ján dr.: Hranice mezi zemí Moravskoslezskou a Slovenskem, 1932, „Orbis“ Praha
16. Hlbocká stará kniha z roku 1653
17. Chaloupecký Václav dr.: Staré Slovensko, 1923, Bratislava
18. Janšák Štefan inž. dr.: Život Štefana Fajnora, Bratislava, 1935
19. Janšák Štefan inž. dr.: Brány do dávnoveku, Bratislava, 1966
20. Janšák Štefan inž. dr.: Slovensko v dobe uhorského feudalizmu, Bratislava, 1932
21. Jedlicska Pavel: Kiskarpáti Emlékek, 1882, Bpest
22. Janda Ludovít: Slovenské hrady, 1935, Bratisl. Slov. liga
23. Lacková Anna – Zora: Z čistej lásky, 1958, Slov. spisovateľ
24. Lacková Anna – Zora: Anička Jurkovičová, 1948, Transcius
25. Loštický Pavel: Kronika Hlbokého, rp. (v Matici slov.)
26. Ormis Ján dr.: Zo života slovenského, 1933, Transcius
27. Osuský Št. Samuel dr.: Filozofia štúrovcov, II – III. 1928, u Pažického na Myjave
28. Paulíny Ladislav: Dejiny superintendencie nitrianskej, 1893, u Jána Bežu v Senici
29. Pražák Albert dr.: Vajanského studentská léta, Bratislava
30. Pražák Albert dr.: Hurbánovia vo väzeniach, 1923, Žilina, Nákl. Trávníčka

31. Bucko Vojtech dr.: Reformné hnutie v arcibiskupstve Ostrihomskom r. 1564, Bratislava, 1939
32. Pokorný Rudolf: Z potulek po Slovensku, sešit I, Praha, druhé vydání u Pichla 1883
33. Rizner Ľudovít Vl.: Bibliografia slov. písomníctva, 1934
34. Pilárik Štefan: Currus Jehovae Mirabilis, 1900, Transcius
35. Rappant Daniel dr.: Slovenské povstanie roku 1848 1849, Matica slov., 1937, I. – II.
36. Škultéty Jozef: Pamiatka dr. Jozefa M. Hurbana, 1888, v T. Sv. Martine
37. Šmilauer Vl. dr.: Vodopis Starého Slovenska, nákl. Učené Šafaříkovy Společnosti, Bratsl., 1932
38. Šulla Ján: Stavba sochy dr. J. M. Hurbana v Hlbokom rp.
39. Sekerka Pavel: Kázeň při památce posvěcení chrámu 12. nov. 1899, u Jána Bežu v Senici
40. Sekerka Pavel: Úryvky z historie evanj. a. v. cirkve hlbockej, v Tran. kalendári 1922, s. 55 – 65
41. Sekerka Pavel: Svadobné obyčaje v Hlbokom v Nitriansku, v Slov. pohľadoch, 1893, str. 93 – 99
42. Slávik Ján dr.: Dejiny zvolenského evanj. a. v. bratstva a seniorátu, 1921
43. Varsík Branislav dr.: Husiti a reformácia na Slovensku do žilinskej synody, 1932

Okrem horejších prameňov použil som:

1. Viest Karol: Zpráva cirkvi ev. a. v. hlbockej z r. 1931
2. Rybár Ondrej: Dva roky budovania 1948 – 1949
3. Rybár Ondrej: Obnovený chrám Boží a fara, a nový Hurbanov pomník v Hlbokom – v Tranovskom kalendári 1950
4. Chochol Juraj: Nenávisť až po hrob a odhalenie pomníka dr. Hurbana, článok v časopise Okresného vlastivedného krúžku v Senici, II. roč. č. 3
5. Evanj. farský úrad v Dunaegyháze (Maďarsko)
6. Ludovico Nagy: Notitiae politico-geographico-statisticae incltyi regni Hungariae, Tomus primus, Buda, 1828
7. Paulíny – Tóth V.: Básne Vil. Paulíny – Tótha, 1877
8. Paulíny – Tóth V.: Staré i nové piesne V. Podolského, 1866
9. Kavuljak Andrej: Lietava, podnik feudálneho hospodárstva
10. Čulen Konštantín: Dejiny Slovákov v Amerike, 1942, Slov. liga, Bratislava
11. Sborník spolku záhorských akademikov, 1932 – 1942, II. vydal Bežo v Trnave
12. Kühn Ludvik: Budovatelia župy bratislavskej
13. Korabiňsky Ján Matej: Geographisch - Historisches und Produkten – Lexicon von Ungarn, Pressburg, 1786

Zborníky, časopisy, kalendáre:

1. Historica slovac, SAV, 1945 – 46, III – IV, 147 – 164
2. detto III – IV, 260 – 65
3. Historické štúdie III, SAV, 1957, str. 244
4. Sborník Muzeálnej slov. spoločnosti, 1896, str. 40 – 41
1898, str. 85
1926, str. 58
5. Slovenský letopis, 1877, Jacovský: Pod Malými Karpatami
6. Slovenská čítanka, Praha, 1925, str. 141, 126, 154
7. Sobrané diela Sv. H. Vajanského, 1928, u Bežu v Trnave (Rodný kraj Vajanského v jeho beletrii)
8. Zeměpisný magazín, V., č. 1. („Pančava“)
9. Tranovského kalendár, 1922, str. 55 – 65, r. 1950, str. 157 – 162
10. Slovenský evanj. kalendár v Amerike, Pittsburgh, 1909, s. 91 – 94
11. B r a d l o , list Sokolskej župy Masarykovej, 1932, č. 9
12. Cirkevné listy, r. 1864 – 69, 1873; 1887, 1888, 1892, 1936
13. Evanjelik, Liškov, Bratislava, r. 1862 – 65
14. Evanj. posol spod Tatier, 1921, 1961, 1967
15. Nitra II., 177 – 243, Prechádzka po povážskom kraji
16. Národné noviny, 1870, č. 30, 1892, č. 79, 106, 107, 108, 1898, č. 17
17. Národný hlásnik, r. 1886, 1904, 1908, 1907, 1914
18. Noviny zpod Bradla, Myjava, 1923, č. 30, o Potr. družstve
19. Prúdy, 1932, str. 583 - , 1936, str. 538, 536
20. Pešťbud'. Vedomosti, I, č. 42. 35, 57, 32, 75, II./91 – 92, III/48, 1863 č. 18, 1864, 1865 č. 94, 1869, č. 12 – 14, 24
21. Priateľ školy a literatúry 1860, č. 32, 36, 40, 47
1861, č. 1, 23
22. Rozkět, 1934, č. 39
23. Slovenský týždenník, 1904 – 1912, 1914

24. Sokol, 1860, str. 84, 96, 104, 120, 148, 164, 172, 187
1861, č. 2 – 5, 8 – 9, 11 – 14, 19, 20 – 22
(Zbierka na pohorelcov v Hlbokom)
25. Slovenske pohľadi, 1847; 1883, 1888, 1892, 1893, 1895, 1903, 1909, 1906
26. Slovenské noviny, Viedeň, 1852, č. 17
27. Slovenské noviny (Hornýánszkeho), Bpešť, 1888, č. 24 – 25
28. Stráž na Sione, 1924, 1929, 1931, 1938, 1942, 1947, 1948, 1949
29. Slovenský denník, 1928, 1929, 1933
30. Služba, 1939, str. 214 – 215
31. Tvorba, 1949, str. 95
32. Zlatá Praha, 1895, č. 39 (hlbocké kroje na národopisnej výstave v Prahe)

Doplňky k použitej literatúre (podrobnejšie)

1. str. 129 Braxatoris M., Historia cirkve ev. a. v. Senickej, u Pažického na Myjave, 1922, str. 8
2. str. 129 Paulíny Lad., Dejiny superintendencie nitrianskej, u J. Bežu v Senici, 1891, III/36
3. str. 129 Edgar, E., v Kostnických Jiskrách r. 1912, str. ...
4. str. 129 Varsík Br., Husiti a reformácia na Slovensku do žilinskej synody, 1932, str. 8 – 9, 71 – 75, 113 – 129
Braxatoris M., tamtiež, str. 13
Bartoš M., Čechové na Slovensku v husitském věku, v Slovenskej čítanke (Bilého), Praha, 1925, str. 114 – 142
Brťán R., Husiti na Slovensku, v Kultúrnom živote: 1966, 8. apríla
5. str. 129 Varsík Br., tamtiež, str. 73 a 74
Braxatoris M., tamtiež, str. 14
6. str. 129 Bucko V., Reformné hnutie v ostrihomskom arcibiskupstve do r. 1564, Bratislava, 1939, str. 75
7. str. 130 Braxatoris M., tamtiež, str. 13
8. str. 130 Paulíny Lad., tamtiež, II/25 a 30 a III/7
9. str. 130 Janšák Št., Životopis Štefana Fajnora, Bibliotheka, Bratislava, 1935, str. 11 - 13
10. str. 130 Bucko V., tamtiež, str. 85
11. str. 130 Paulíny Lad., tamtiež, str. III/36 a 37
12. str. 131 Drobný Ján, Pamätnica cirkve ev. a. v. Veľkoprietrskej, u Pažického na Myjave, 1908, str. 26 27
Sekerka P., Úryvky z historie ev. a. v. cirkve v Hlbokom, v Tranovského kalendári, 1922, str. 55 – 59
13. str. 131 Drobný Ján, tamtiež, str. 25
14. str. 131 Hurban J. M., Historiaa evanj. cirkve a chrámu v Hlbokom, v Cirkevných listoch, 1888, č. 2 a 5 a 7
15. str. 131 Paulíny Lad., tamtiež, str. III/37
16. str. 131 Mocko J., Príspevok k historii exulantov česko-moravských v Uhorsku, Cirk. listy, 1892, č. 3 a ďalšie
17. str. 132 Drobný Ján, tamtiež, str. 22
18. str. 132 Sborník spolku záhoráckych akademikov so sídlom v Malackách, u Bežu v Trnave, 1932, str. 161
19. str. 134 Hurban J. M., Ľudovít Štúr, v Slov. pohľ., 1881, str. 120
20. str. 134 Hurban J. M., Historia cirkve, Cirk. listy, 1888, čís. 2 a 5 – 7
21. str. 135 Hurban, J. M., tamtiež
22. str. 135 Sekerka P., Úryvky z historie, Tran. kal. 1922, str. 59
23. str. 140 Bodnár Jul., Dr. Jozef Miloslav Hurban, Slov. Grafia, Bratislava, 1925, str. 4 a 8
24. str. 140 Evanjelik, 1862, str. 163, 169, 187,
1863, str. 7, 176, 238, 267, 282
1864, „ 6, 29, 38, 47, 30, 31, 101, 108, 141, 148

- 1865, „ 127, 200, 206, 271
25. str. 140 Služba, 1939, str. 214 – 215
26. str. 146 Hurban J. M., Historia cirkve, Cirk. listy, 1888, č. 2 a 57
27. str. 156 Holuby J., Krátka historia ev. a. v. cirkeve v Zem. Podhradí, 1884

Pozn.: Ostatné podrobnejšie údaje, údaje stránok knihy, sú priamo v texte.

**Zo života a účinkovania
dr. Jozefa Miloslava Hurbana
v Hlbokom vr. 1843 - 1888**

Ú v o d o m .

Pri príležitosti tak významného jubilea, akým je 120. výročie narodenia veľkého slovenského národného dejateľa, borcu za národné a sociálne práva ľudu, dra Jozefa Miloslava H u r b a n a , hodno je opísať jeho dejstvom a pôsobenie v západoslovenskej obci H l b o k é .

Činnosť Hurbana v tejto obci v rokoch 1843 – 1888 vyplňuje mnoho stránok dejín nášho národa a osobitne dejín tejto obce. Do tohoto náčrtu pojal som aj niektoré súveké hospodárske, sociálne a kultúrne pomery Hlbokého, najmä pomery a priebeh revolučného hnutia v obci v revolučných rokoch 1848 – 1849.

Tu, v Hlbokom, a odtiaľto, z hlbockej fary, vyvíňoval Hurban bohatú činnosť celonárodnú, kultúrnu, literárnu, revolučnú a národnobuditeľskú. Svoje Hlboké nazval sám *A r c h i m e d e j s k ý m p u n k t o m* , z ktorého – ako sám písal v liste svojmu synovi Svetozárovi – dvíhal národ slovenský.

Za jeho pôsobenia v Hlbokom stala sa jeho fara miestom a východiskom viacerých celonárodných hnutí a podujatí, i revolučných počínov a akcií. Sem prichádzali k nemu na návštevy a porady významní slovenskí a českí i inonárodní významní mužovia. Tak roku 1865 navštívil ho aj Dr. Wagemann z Berlína, ktorý nazval Hlboké slovenským *B e t l é m o m* .

Otec H u r b a n - ako ho nazvl Matúš D u l a - , veľikán viery, nádeje a optimizmu zaslúži si, aby sme v národe oživovali jeho pamiatku, a aby sme – použivúc slová jeho syna Svetozára – učili nové pokolenia, kto „v žltej prsti Hlbokého drieme!“ Tento náčrt pôsobenia Hurbana v Hlbokom napísal som hlavne pre Hlbočanov, najmä pre mladšie pokolenie. Tradícia Hurbana v Hlbokom síce žije, ale treba ju stále oživovať a kriesiť a vážiť si ju. K Hurbanovej mohyle putujú každoročne húfy návštevníkov, a tak niekdy zapadlá dedina Hlboké stala sa známou v celom národe. I tento fakt si musia Hlbočania vážiť.

Hospodárske a osvetové pomery v Hlbokom pred r. 1843

Keď po trojročnom kaplánovaní na Brezovej zaujal Hurban v júni r. 1843 hlbockú faru, vtedy ešte panovalo poddanstvo. Panskí drábi ráno vzbúdzali a na prácu na panské naháňali chalupníkov a sedliakov aj v Hlbokom, ktoré vtedy patrilo pod panstvo hradu Korlát.

No napriek poddanským pomerom hospodárske a sociálne pomery v Hlbokom neboli také zlé, aké boli na iných chudobnejších krajoch Slovenska. Hlboké malo úrodný chotár. Ján M. Korabinský vo svojom Geograficko-historickom lexikone z r. 1786 napísal: „Hluboké – Hluboka hat gute Acker, gute Pferde und Schaafzucht und die beste Wolle“, že v Hlbokom sú dobré role, dobrý chov koní a oviec a najlepšia vlna. No, pravda, boli tu nielen sedliaci, ale aj chalupníci a hoštátnici. Domy, hospodárske staviská, i škola, boli kryté slamou.

Po stránke osvetovej našiel si Hurban roľu národa neoranú, zanedbanú. Je pravda, niektorí kňazi a učitelia (už Ján Bacho, najprv učiteľ, potom farár, 1787 – 92), snažili sa ľud vymaniť z alkoholizmu a poučali ho. Avšak práca sa im valne nedarila, a preto po krátkom čase odchádzali („vyrazivše prach z rúcha svého a obuvi své“, ako farár Košacký). V škole krytej slamou, učili sa žiaci písať na drevených tabuľkách – piestach. V zimnom období donášať museli žiaci v sobotu po polienku dreva na okurovanie školy. – Raz sa vraj bolo stalo, že sa v komíne školy chytili a začali horieť sadze. Zbadajúc to pani rectorka Martešička, naľakaná a prestrašená vbehla za svojím manželom do učebne a zakričala: „Janko, deti horia, sadze ven!“ Chcela povedať, že sadze horia, aby deti vypustil von zo školy. Táto škola bola pod slamou ešte za účinkovania Hurbana v Hlbokom.

O mimoškolskej práci učiteľa mnoho nevieme. A tak práce pre Hurbana ukazovalo sa dost'. A on sa do práce aj pustil s plnou vervou, trebárs – ako štúrovec – vedel, že tiež „musí prejsť cestu života trnistú.“

Hurban ihneď po svojom príchode do Hlbokého započal prácu kultúrno-osvetovú tým, že tu založil Spolok miernosti a Nedeľnú školu, o čom bude reč v nasledujúcej kapitole.

Spolok M j e r n o s t i a N e d e ľ n á š k o l a

Čo Hurbana od začiatku najviac škorelo a trápilo a čo mu do očí bilo: bola panská krčma, regál koralátskeho panstva. Keďže krčma bola blízko fary, hneď oproti, Hurban mohol pozorovať každého, kto do krčmy vkročil, videl a počul, čo sa tam dialo a vyčíňalo. Trvalo to dvadsať rokov, kým sa podarilo krčmu od koralátskeho panstva odkúpiť a to aj s regálom, t.j. aj s výčapným právom. A tu potom umiestnil školu.

Niekdajší hlbocký hrobár Pavel Loštický písal kroniku hlbockej obce a cirkve, v ktorej zaznačil aj niektoré zaujímavosti o Hurbanovi. Tak si napísal: „Prvé bylo od pána Hurbana skrz pálené ... , že sa u nás moc pije, že máme oči sklené jak na Hornákoch. Bylo sa treba odréknút pálenky a zavázat sa nepit ju, ani dzetom ju nedávat pit. Každý mosel rozbit skleničku a uderit ju o zem v kostele pred oltářem.“

Roku 1846 založil Hurban v Hlbokom Spolok miernosti a Nedeľnú školu. Ako dekan škôl navrhol, aby sa takéto spolky zakladali aj medzi školskou mládežou. Každý žiak mal urobiť sľub podaním ruky, že pálenečnú stravu neoblesne, ani ju inému nepodá, ani nikomu pre ňu do krčmy nepôjde.

Zákon Spolku Mjernosti je známy v plnom znení. Roku 1846 vydal Hurban v Banskej Bystrici spis Spolku Mjernosti a o Školách Nedeľných. „Spolek je tovaryšstvo mladých a starých, mužov a žien, mládencov a panien, ktorí sa odriekli do svojej smrti akéhokoľvek páleného a zaviazali sa svätým sľubom proti akémukoľvek opilstvu a korheľstvu ako u seba, tak aj pri iných pracovať.“

Tento spolok mal byť aj svojpomocným. V Zákone spolku je aj táto stať: „Ponevác sa videlo, že premnohí, najmä chodobnejší obyvatelia hlbockí skrze brania si na veru nápoja, soli, sviečok, zbožia allebo skrze požičiavania si peňazí od židov na mizinu vychádzali, ba aj gazdovstvá sa rozpadli, keď v takej prípadnosti útisku a potreby žid nielen najhorší, na miere menší tovar dlžníkovi dával, ale aj veľký úrok 40, ba až 50 od sta brával, pritom pripisoval, nech pomlčíme o tom, berúc úrok aj kapitál v plodoch zemských (t.j. v sene, otave, zboží, strave, maku, vajciach, konopách, atď.) po akej cene sám chcel, po takej tie veci prijímal, takže ani najlepši gazdovia sa z jeho knihy vymôcť nemôhli: pre toto všetko ustanovila sa pokladnica, z ktorej údovia spoku budú môcť peniaze za zákonný krajinský úrok si požičiavať.“ Hurban – ako vieme – na hlbockej fare zostavil a napísal aj stanovy prvého svojpomocného spolku v Europe, Gazdovského spolku v Sobotišti, ktorý r. 1845 založil jeho svokor, učiteľ Samuel Jurkovič, sobotišťský učiteľ.

Zpočiatku si Hurban Spolok miernosti pochvaľoval. Bolo vraj radosť sa podívať na horlivosť a ochotu údov spolku. Avšak senickí zemaní a domáci opilci a krčmári dielo kazili. Neprajníci spolku tajne sa v dedine schádzali a zbierali podpisy proti spolku a proti Hurbanovi. Jednu takúto schôdzku Hurban náhle prekvapil a to v noci. Prítomní sa rozutekali. Bola schôdza korheľov a darebákov, ktorým nepriatelia Hurbana prisľúbili, že ak budú mať 100 podpisov, Hurbana z Hlbokého odstránia.

Žiaľ, medzi nepriateľmi Hurbana bol aj učiteľ Mandelík (zať sobitišťského, maďarónsky zmýšľajúceho farára Teszáka). Mandelík obvinil Hurbana zo spreneverení peňazí spolku. Hurban sa proti tomuto osočovaniu bránil v Cirkevných listoch, v ktorých napísal: „My sami kárame těch hlbockých Seničanú, co ve svátek i pátek u senických obřezaných i neobřezaných židů neděle tráví. Po bouřech revoluce, když spolek přestal, pokladnici zvyšujících 10 Zlatých šajnových darovali chudobným v porozumění s presbyterstvem cirkevním.“

O účinkoch spolku napísal: „Kteří mírnost zachovali, ... toho i ve svých potomcích: z chudobných stali sa ..., a iní, bohatí – schudobneli. Tí, co přestali pit a vysedávat v krčmě, nabyli majetek, a tí, co sedávali v krčmě, přišli o majetky.“

Hurbanova činnosť mravnovzdelávateľská a literárna.

Ako už bolo spomenuté, Hurban hneď po svojom príchode do Hlbokého pustil sa do práce s plnou vervou a zápalom, ako opravdový štúrovec. Avšak v jeho národnobuditeľskej práci narazil čoskoro na prekážky a ťažkosti. Prekážkou mu bol v práci medzi ľuďom najmä inšpektor hlbockej cirkvi, zeman Ján Peťko, z Rovenska, ako aj ostatní zemaní, najmä senickí. Hurban urobil všetko možné, aby sa hlbocká cirkev tohoto inšpektora zbavila, čo sa mu aj podarilo. Týmto činom znepriatelil si aj senických zemanov.

Protivníkom Hurbana sa podarilo strhnúť na svoju stranu aj niektorých Hlbočanov, najmä tých, ktorých Hurban karhal pre opilstvo a nemravný život. Do mravnej výchovy a prevýchovy pustil sa s veľkou prísnosťou. Vo svojich kázniach nielen poučoval svojich cirkevníkov, ale ich aj napomínal, a to i v kázniach pohrebných, pričom poklesky zosnulého, ak ich mal, nezamlčal. V takýchto prípadoch mal byť miernejší, lebo si takto narobil sám odporcov.

Mravnosť a disciplínu žiadal aj od mládeže, ktorej venoval obzvlášte mnoho času a námahy. Zaviedol až štyročné konfirmačné vyučovanie, pričom žiakov aj klasifikoval ak to neobstál, musel ročník opakovať. Na kanonickej vizitácii v Hlbokom bol sa vraj superintendent Geduly vyslovil, že Hurbanov žiak vie z konfirmačnej náuky viac než priemerný skončený teolog.

V Hlbokom vyvíňoval veľkú literárnu činnosť. Hneď po príchode sem pripravil a vydal tlačou II. zväzok almanachu Nitra a potom ďalšie zväzky III – IV – V. Sväzky VI. a VII. vydal (po česky) r. 187. a 1876. Od roku 1846 začal redigovať a vydávať Slovenské pohľady. Pozdejšie redigoval a vydával Cirkevné listy. Napísal viac obranných kníh obsahu náboženského, teologického, za čo mu univerzita v Lipsku udelila doktorát

teologie (1860). Revolučné roky 1848/9 začas prerušili jeho literárnu činnosť. Starí Hlbočania spomínali, že Hurban pracoval po nociach, že jeho fara bývala dlho do noci osvetlená. I to spomínajú, že na fare sa každý večer spievali nábožné piesne, a v lete pri otvorených oblokoch. Okrem literárnej činnosti venoval sa práci na poli cirkevnom, na konventoch, kde sa často boril s neprajníkmi. Na miestnom konvente navrhol, aby sa v Modre zriadilo vyššie slovenské učilište, kde bol profesorom aj Ľudovít Štúr a Hurbanov švagar Sloboda.

Významné návštevy a porady u Hurbana v Hlbokom.

Najvýznamnejšou historickou poradou na hlbockej fare bola schôdza slávnej trojice: Š t ú r , H u r b a n , H o d ž a . Bolo to v dňoch 11. – 16. júla 1843. Vtedy sa tu zišli, aby sa poradili o uvedení do života novej spisovnej slovenčiny, navrhovanej Štúrom. Podľa Štúra išlo „o vyzdvihnutie slovenčiny, na reč spisovnú.“ Na pamäť tejto historickej porady osadená bola dňa 22. júna 1958 na budove hlbockej fary pamätná tabuľa s týmto textom:

Tu sa schádzavali a radievali o národnom,
kultúrnom a sociálnom prebudení a pozdvihnutí
slovenského ľudu: Ľ u d o v í t Š t ú r
Jozef Miloslav H u r b a n
Michal Miloslav H o d ž a

V dňoch 11. – 16. júla 1843 sa tu uzniesli na uzákonení
spisovnej slovenčiny a v auguste 1844 na založení
spolku T a t r í n .

Pri odhaľovaní pamätnej tabule povedal slávnostnú reč Univ. prof. Dr. Milan P i š ú t . Tabuľa je dielom akad. sochára B a d ť u r u .

Štúr chodieval k Hurbanovi aj sám. Prvý raz bol v Hlbokom už roku 1836. Vtedy tu navštívil farára Pavla Sedláčka, hlbockého rodáka, predchodcu Hurbana na hlbockej fare. Lenčo sa stal Hurban hlbockým farárom, už v júni r. 1843 písal Štúr Hurbanovi list, v ktorom mu medzi iným napísal: „Hej, braček Jožko, zakrátko i ja vybehnem na Hlboké, Mámeže sa najašiť koní po tých belohorských stráňach a po doline riečky Myjavy a na úpätí Ostrižeza a dvojhlavého Bradla.“ Hurban v životopise Štúra spomína, že kedykoľvek sa Štúr prihlásil na návštevu, nikdy nezabudol dodať, aby obstaral dva kone k výjazdom do okolia, do údolia rakonosnej Myjavy a na návštevy k priateľom na okolí. Štúr sa vraj držal na koni vzpriamene, junácky. (Hurban mal pozdejšie vlastné kone. Roku 1853 kopol ho kôň do prs tak, že znak podkovy mal na prsiach do smrti. Koňa používal aj na agitačných cestách v r. 1848 – 9).

Hodno spomenúť, že Štúr prišiel do Hlbokého aj v októbri 1845. Prišiel Hurbanovi na svadbu, a to až troma dňami vopred, a snažil sa vraj Hurbana odhovoriť od úmyslu zakladať si rodinu v tak ťažkých časoch. Hurbana s Annou Jurkovičovou, dcérou sobotíštského učiteľa Samuela Jurkoviča, sosobášil modranský farár Karol Štúr, starší brat Ľudovíta Štúra.

Mimoriadna, neočakávaná, obzvláštna návšteva zavítala k Hurbanovi o Veľkej noci r. 1844. Vtedy bol Hurban ešte slobodný. Na štyroch vozoch doviezlo sa do Hlbokého 17 mladých šuhajcov, medzi nimi aj Andrej Hodža a August Horislav Škultéty. Hurban ich ubytoval vo veľkej izbe na fare, kde spávali. Hlbocké ženy naznášali periny, hojnú stravu na štyri dni. Študenti spávali na slame. Pre túto priam manifestačnú návštevu slovanskú neprajníci obžalovali Hurbana na dištr. konvente. Všetci mládenci zúčastňovali sa vtedy o Veľkej noci aj na službách Božích v hlbockom kostole. Túto návštevu opísal Hurban obšírnejšie v životopise Štúra.

Významnou historickou schôdzou na hlbockej fare bola aj návštevy Hurbanových priateľov z príležitosti jeho narodenín a menín, na Jozefa, 19. marca 1848. Boli tu: Nosák, Bórik, Hostinský – Záboj, Senický, Martešík, D. Kolény, pani Kolénička, Viktorín (r.k. kaplán v Senici), brezovskí učители K. Sucháč a Martin Veštík, Hurbanov kaplán Šulek a svokor Hurbana Sam. Jurkovič a ešte ďalší, niektorí aj s manželkami. Táto jozefovská noc stala sa úvodom k politickému a revolučnému ruchu a ku agitácii po obciach, ku zvolávaniu občanov na brezovské zhromaždenie, ktoré potom aj bolo, 28. apríla 1848 na Brezovej. Na tomto zhromaždení vyhlásené boli takzvané Žjadosť národa v stolici Nitrianskej. Na tejto porade očakávali aj Štúra, ale – žiaľ – prísť nemôhol.

-.-.-

Z listu Hurbana A. H. Škultétymu (7.V.1845): „...Odpusti – práve sa ponáhl'am do Jablonice, som od grófov Apponyovcov povolaný k obedu, či Dineru. – Budem teda so striebornou veľkou lyžicou jesť.“

-.-.-

Ján Francisci, baviac sa po skončených štúdiách prešporských v jeseni 1843 v Hlbokom u Hurbana, napísal i tam prvé lyrické spevy do slovenskej „Nitry“, chystanej k jari 1844. Tam skrsol príhlas k almanachu, radostne hlásiaci nový duševný život „tam sa nad Dunajom zore zapálily a naraz po celých Tatrách rozstrelily.“; ztade ohlásil sa „Bratislavským bratom“ i „Svojim druhom“ po svete roztrateným; ztade poslal významnú,

z rozprávkovej hrady vyrástlu alegoriu „Dôstojnému pánu Pavlovi Jozeffymu sláviac v nej krajšiu budúcnosť národa, ktorý má čisté duše, bezkorystno zaň žertvujúce ...“
(Dejiny literatúry slovenskej, 1890, str. 114, napísal Jaroslav Vlček)

-.-.-

Hurbana navštívili v Hlbokom – okrem iných –

- r. 1862 (?) prof. VI. Lamanskij – Ivanovič, z Petrohradu
- r. 1865 prof. Wagemann z Berlína,
- r. 1869 básnici Rudolf Pokorný a Adolf Heyduk,
- r. 18... prof. Josef Zavadil z Kroměříže, básnik Pavel Országh - Hviezdoslav (adv. osnovník Št.

Fajnora v Senici)

- r. 1886 akad. maliar Pavel Socháň
- r. 1844 návšteva ... študentov
- r. 1843 Ján ...

(V časopise Časopis MSS, 1926, str. 58 – 60, a Slov. P., r. VIII, č. 183 – napísal Eisner:

článok o Dr. Josefovi Z a v a d i l o v i , pri príležitosti jeho sedemdesiatin (17. aug. 1925). Narodil sa v Chrástanech pri Kromeríži. Po štúdiách vo Viedni vstúpil do štátnej služby u najvyššieho účtného dvora ... Slovensko poznal už v mladých rokoch, rád cestoval rozličnými jeho kútmi, nadviazal priateľské styky so slovenskými vlastencami, najmä s farárom Závodníkom v Pružine, potom v Nitre, až potom sa na trvalejšie usadil v Devínskej Novej Vsi ... D l h š i e býval v Hlbokom pri Senici“

Dr. Zavadil napísal r. 1912 „Velehrady Děvín a Nitra.“

-.-.-

Prvé odrazy revolučnej činnosti Hurbana v Hlbokom

Počnúc poradou konanou dňa 19. marca 1848 v Hlbokom na fare udalosti ďalšie sa priam valili: agitácia na brezovské zhromaždenie, manifestačný návrat Hlbočanov zo zhromaždenia na Brezovej, vyslanie vyslanca obec Hlboké na stoličné zhromaždenie do Nitry (bol ním Hurbanov kaplán Ľudovít Šulek, ktorého v Nitre lapili a potom odviekli do pevnosti v Komárne, kde umrel na cholera), aféra s pierkom Abaffyho v Senici, odcestovanie Hurbana na národné zhromaždenie do Liptovského Sv. Mikuláša, postavenie šibenice pre Hurbana pred farou v Hlbokom, vyšetrovanie Hlbočanov a vojenské ťaženie „hurbanistov“ a proti nim ťaženie vojska a senickej gardy.

Hurban započal agitáciu už predtým, už pred Veľkou nocou 1848. Pozvoľával Hlbočanov na poradu a oznámil im, že na Brezovej budú vyhlásené nové zákony a že sa tu bude rokovať aj o panských pašienkach a lesoch. V obci ihneď zorganizoval domácu gardu, ktorá však bola vyzbrojená len železnými vidlami. Učil ju narábať s vidlami aj sám a to v Mláčnom poli, za dedinou. Hurban si už 12. apr. kúpil vo Viedni šabľu a tri pištole a pušný prach. – Pri významnejších príležitostiach stávala pred farou čestná stráž.

Revolučná nálada sa začala šíriť aj na okolí. No niekde, tiež v Senici, ľud začal robiť aj nepremyslené výčiny (10. apr. boli v Senici rabovačky), a tak Hurban musel ľud aj napomínať a poučovať.

Návrat Hlbočanov z brezovského zhromaždenia bol priam manifestačný. Keď sa 28. apríla večer vrátili domov, celá obec ich vítala s lampášami. Hurban sám sa vrátil až na druhý deň; cestou sa zastavil v Prietrži u priateľa farára Paulínyho, kde prenocoval. Na druhý deň vyvesili v Hlbokom z Brezovej prinesené zástavy slovenské. Jednu vyvesili aj na vežu a ešte jednu na vysoký máj, na ktorý ju priviazal sám Hurban. A potom bola slávnosť v kostole.

Hurbanov svokor, učiteľ Samuel Jurkovič, mal zo všetkého strach. Svojmu druhému zaťovi, farárovi Slobodovi, napísal na Rusavu: „Či Vám z toho vlasy nevstávajú až hrúza při těchto událostech ? Zloby nepřátel, proklínání, a na druhé straně jásoť a radost.“ Aj spisovateľ Ján Kalinčiak, ktorý sa v tie dni objavil v Sobotišti, vraj Hurbana vystríhal (odkazom po Jurkovičovi) a že všetko zlé predpovedal. Ako Jurkovič napísal, Kalinčiak vraj dostal od strachu hodonku. Konrád, advokát v Kunove, a Šubert zo Senice strojili sa vraj Hurbana zlapať a zabiť.

Koncom apríla bol Hurban na Vrbovciach a to v úradnej povinnosti, ako dekan škôl, no pri tom tu aj agitoval. 1. mája zúčastnil sa pri verejnom pálení dereša za Vrbovcami. Tu sa spievala Hurbanom napísaná príležitostná pieseň.

Dňa 3. mája prišli do Hlbokého Kellner – Hostinský a teolog Abaffy. Abaffy zašiel na druhý deň s Hurbanovou ženou a Zuzikou Koléničkou do Senice. Tu Abaffymu barón Schmerzing zrazil klobúk a pero mu gardisti roztrhali. Ľud bol rozzúrený. Barón Schmerzing a gróf Nyáry odvážili sa prísť na koňoch do Hlbokého, kde občania na nich vykrikovali, a to aj ženy.

A potom aféra s pierkom pokračovala. V niekoľkých dňoch bola dedina plná vojska, ktoré sem priviedol gróf Nyáry. Hurbana chceli zlapať a zobrať slovenské zástavy. Vyzvali Hlbočanov, aby sa Hurbana zriekli. Hľadali ho, ale ho nenašli, hoc ho hľadali aj po stodolách a povalách, no on medzitým už bol odcestoval na národné zhromaždenie do Lipt. Mikuláša. V prítomnosti jeho manželky postavili pred faru šibenicu (z dreva,

čo Hurban prichystal na stavbu školy). Šibenicu pozdejšie premiestnili za dedinu. Gardisti vykrikovali po dedine, že Hurbana už chytili a to v Prietrži a že ho budú vešať. V Hlbokom bolo vtedy okolo 250 gardistov a vojakov, a na ženy vykrikovali: „Kde máte mužov ? Išli s Hurbanom ?“

Hurbanova manželka vyslala kostolníka Šajánka oproti manželovi, ktorý sa mal vrátiť z Mikuláša. Kostolník zastihol Hurbana v Súľove, kde sa Hurban zastavil u svojej sestry. Kostolník mu vyrozprával, čo sa v Hlbokom dialo. Manželka odkázala Hurbanovi, aby sa domov nevracal, lebo ho čaká šibenica. Keď sa Hurban nechcel dať odradiť, kostolník mu povedal, že on sa domov nevráti, lebo nechce vidieť to nešťastie, ktoré sa mohlo stať. A tak potom Hurban zmenil smer cesty a odobral sa potajmo na Moravu, do dedinky zvanej Rusava, kde mal švagra Daniela Slobodu, tamojšieho farára. Z Rusavy potom odcestoval do Prahy, kde sa potom zúčastnil na takzv. slovanskom zjazde a potom aj bojov na barikádach v Prahe. Čoskoro potom za ním ušla na Moravu do Rusavy a odtiaľ do Prahy aj Hurbanova manželka (vtedy samodruhá) aj s malým synkom Svetozárom. – Martin Žák – Ukáč, ktorý viezol Hurbana do Mikuláša, vrátil sa potom domov bez voza a bez koní, ktoré mu v Prietrži gardisti zhabali a potom sa na nich vozili po okolí a rozširovali zvesť, že Hurbana chytili.

Viceispán stolice Nitrianskej Kazimír Tarnóczy dal poslať do Senice a okolia 10. mája stotinu vojska pluku Schwarzenbergovho. Najviac bolo postihnuté Hlboké, kde bola na bytoch a strave eskadrona jazdy. Vojsko bolo aj v Prietrži, na Bukovci, Turej Lúke, Vrbovciach. Pokorení a potrestaní Hlbočania vyhovárali sa na Hurbana, že on ich zviadol. Až keď sa Tarnóczy zo zprávy Šimona Zmertycha (Smrtiča) presvedčil, že nepokoje v Hlbokom utíchli, dal vojsko premiestniť.

Ako je známe, na Štúra, Hurbana a Hodžu vydala uhorská vláda zatykač. A pozdejšie, 11. okt. 1848, Hurbana odsúdili na smrť in effigie. Rozsudok smrti podpísal sám Kossuth.

Z knihy Daniela Rapanta: Slovenské povstanie roku 1848 – 9, Diel I, 1, str. 378 – 379:

„Hurban s Abaffým dali sa na spiatočnú cestu dňa 12.V. v Súľove u jeho sestry (Hurbana) čakal už kostolník Pavel Šajánek, aby ho varoval pred návratom domov ... Prišlo do Hlbokého vojsko a grófa Nyáry ... žiadal, aby odstránili slovenské zástavy a nahradili ich maďarskými ..., ľud to odmietol.“

... „Od svojej sestry u švagra (Slobodu na Rusave) dozvedel sa Hurban ..., že senická garda ho už čakala v Hlbokom. Keď jeho povoz prišiel do Prietrže (kostolník Šajánek, bez Hurbana), garda pod vodcovstvom svojho kapitána Brunovského a za prítomnosti Schmerzinga a Nyáryho vrhla sa, v domnení, že povozom prišiel Hurban, na prietržského farára Paulínyho a žiadala ho (Schmerzing a Nyáry s natiiahnutými pištoľami), aby Hurbana vydal. Jeho tvrdeniu, že Hurban u neho nie je, neveriac, obrátili celú faru a vedľajšie budovy na ruby, štuchali a pichali do slamy a sena, ba vlámali sa ešte aj do krypty pod kostolom, kde poprehadzovali a čiastočne aj rozštiepali rakve, hľadajúc Hurbana všade, pravda, márne. – Keď nenašli Hurbana v Prietrži, dali sa ho hľadať po najbližších obciach, predovšetkým, pravda, v Hlbokom, pri čom uhnali Hurbanove kone do úmoru. – Nyáry a Schmerzing vrazili do izby k Hurbanovej žene (bola v pozhnanom stave) so šablou v ruke a i tam ho hľadali. Pred oknami fary dali cieľom postrašenia Hurbanovej ženy kričať, že Hurbana už majú, a pred okná fary dali postaviť (z cirkevného dreva, určeného na stavbu školy) šibenicu, hovoriac, že na ňu povesia Hurbana. (Šibenicu potom premiestnili za dedinu) ...

Priebeh slovenského povstania v Hlbokom a v okolí.

Hlbočania boli zapojení do povstania hneď od samého začiatku. Keď sa dobrovoľníci naverbovaní Hurbanom a Štúrom pohli 18. sept. 1848 zo Bzenca na Morave smerom na Myjavu, vojenskú batožinu a zásoby viezli im aj povozníci z Hlbokého. Medzi povstalcami z Brezovej, Vrbovic, Krajného, Podkylavy, Prietrže, Čáčova, z myjavských kopaníc, boli aj Hlbočania. Brezovania a Hlbočania boli vzorom, lebo vraj nečakali na pozývanie, ale prišli 19. sept. sami od seba do hlavného leženia. Hlavný stan bol na Brezovej, na obecnom úrade.

V Senici po prvom zmätku začali proti hurbanistom organizovať odpor. Štyri eskadrony pluku Walmeden pod vedením majora Vojniča dirigovali z Trnavy a to do okolia Senice. Tretina vojska bola ubytovaná v Hlbokom; tejto velil barón Edelstein. Bolo to 20. – 21. septembra.

Hlbočania videli a zažili dve vojenské ťaženia, a to: 22. septembra, výpravu cisárskych vojsk a maďarských gárd do Senice smerom na Brezovú a potom neúspešnú výpravu slovenských povstalcov z Brezovej na Senicu.

Major Vojnič pohol sa s oddielom jazdy i so senickým slúžnym Zmertychom okolo polnoci smerom na Hlboké. K nim sa pripojil aj tu ubytovaný barón Edelstein so svojimi kyrysníkmi. Už spomenutý hlbocký kostolník, kronikár Hložtický (? Loštický), o tomto ťažení zaznamenal: „... Konici od Hlubokého a Čáčova o pólnoci vyrukovali ... ale naši ich postrílali.“ Slovenskí povstalci na prietržskom a inde útok odrazili. Dobrovoľnícke čaty boli ustupujúcemu vojsku v pátach od Brezovej k Senici. No táto radosť z istého čiastočného úspechu netrvala dlho.

Národná rada sídliača na Brezovej sa rozhodla napadnúť Senicu, a to 26. septembra. Senické gardy a vojsko dostali posily z Bratislavy a Trnavy. Povstalecké vojsko vyrazilo z Brezovej ráno o 6. hodine. Prešli aj Hlbokým, kde nenarazili na nepriateľa. Obyvateľstvo obce prchlo pešo a na vozoch do járkov (Krčážné) a hlavne na hlboké lúky, kde sa ukrylo v seníkoch. Celý rad vozov tiahol na lúky. Mnohí vzali so sebou aj dobytok.

Povstalecké vojsko, ozbrojené len vidlami a cepami, vidiac riadne vycvičené a ozbrojené vojsko, kleslo na odvahe a začalo ustupovať súc sledované nepriateľskou paľbou. Ani na jednej strane nebolo strát. Je pravdepodobné, že aj kostolník Hložtický (Loštický) zúčastnil sa na tejto nezdarovej výprave. Vo svojej kronike si zapísal: „... a potom sa brali k Senici ... prišiel jeden cúg Talijánů a tí strílali na nás. Náš komandant kázal ustúpit pár kroků, a hned začali utekat šeci ..., a tak potom Maďari byli hore. To potom byla strašná noc ! Každý kričal, že nás budú pálit ..., ale já sem ženy potešoval. Marcin Myjavec, hošťácky, a ostatní šeci zutekali do šířého pola a na lúky do seniků ...“

Na druhý deň, 27. septembra, vrátili sa maďarskí gardisti do Hlbokého. Hložtický (Loštický) si o tom zapísal: „... a len pálit a pálit šecker ... Šecker išlo na Hlubočanů ... a původ šeckerého byl ze Senice. Došli potom gardy na nás. Ostali stát v Mlákach pri Kubičkovéj stodole. Bubnovali na štyri bubny. Ale do dediny hned nešli. Potom došli pán farár Mošteňan (dosadený do Hlbokého za farára miesto Hurbana) a hned začali po maďarsky. A ten pán s holů šablů. vytáhnutů z pošvy, sa nás zeptal, jeli v dzedzine pokoj a není tam nepřítel. My sme rékli, že není. Potom kázal, aby sme šli popredku. Dal bubnovat prez celů dzedzinu až po samů fáru a šenk ... Potom tá garda odešla, ale došla iná, 500 chlapů. Každý mosel dat holbu vína a funt masa. A bylo potom zle. Potom došla zas garda šaštínská. Aj tá chcela pálit. Brali ludom šecker: puténky, žbánky, hrnce, okná vybíjali. Aj takrečení Talijáni začali sa u nás válat a zle robit. Marcinovi Žákovi celý dum škrídlicový strhali a rozbúrili, aj vňútri polámali a poštipali truhly, kasne, masné (galatky ?) ven vyhádzali, aj šaty, koledníky, stravu pobrali, do knih rúbali s pantokama, aj Pavlovi Kovárovi za šenkem popálili šecker vňútri, šaty pobrali, mast porozhadzovali ven, aj Marcinovi Šulovi na barine začali, ale sme prosili toho pána, a ten mu odpustil. Aj perí létalo jak sneh v zimje po ulici, aj vňútri začali tlúci, aj stodolu ... začali, a on byl skovaný pod pažů v stodole, ket mu dum válali ... potom sem ho dovézel na Jána Žáka hůru za komín. Aj jeho brat rékel, že až ho tam opáčá, aj mja objesá za neho ... Vtedy nás brali do áreštů, jak polnú zvjer, do Senice, nadvrch chudobných. Brožka Machových strojili sa vješat, aj Sedláčka Zuščiného. Zálešáci dostali každý 25 na pudlo, aj Ján Gajdoš a Pavel z konca, starý ...“

Z Hlbočanov (väčšina utiekla a sa schovala) zajali 10 chlapov, domy utečencov vyrabovali, ich príbytky a zariadenie v nich zničili. Zavreli: Jána Kovára, Pavla Krištofa, Pavla Sedláčka, Jána Sedláčka, Pavla Kubička (týchto hlavne preto, že boli ako vyslanci na brezovskom zhromaždení 28. apr.). Traja z uprchlých ostali na Morave, vo Vrbke. Boli to: Martin Žák, Pavel Kovár a Ján Šajánek. Títo si napísali aj žiadosť ku cisárovi do Olomouca, v ktorom žiadali o podporu na obživu.

(Z knihy Dr. D. Rapanta: Slovenské povstanie 1848 – 9, dejiny a dokumenty, diel II, časť prvá, str. 328 – 329)

„V smysle Jeszenákovej úpravy ... štatariálne súdy pokračujú oproti vinníkům s plnou prísnosťou. Počet uväznených ide na desiatky, o počte vyšetřovaných ani nehovoriac ... Vyšetřovanie sa preťahuje ... Netřpezlivost sa prejavuje najmä v Senici, kde preto už 13. okt. dochodí k prvým popravám ... uvedeného dňa bol popravený čáčovský richtár Martin Bartoň ... našlo sa u neho niekoľko výtlačkov proklamácie. – Po rozsudku lúči sa v dojímavom liste so svojou rodinou. Na ceste na popraviisko lne to vraj ľutoval, že sa naučil v škole čítať a písať ...“

Bartoň v liste písanom švabachom takto sa lúči:

„Ma najmilejší manželko, rozchodení našeho spoluživota, kterém sme my dobre, pokojne živi byli, ta smutna hodina cílu svého prekročit nemohla, nebo ve štvrtke po pekne žici našem, jak sem do tmaveho klepu stupil, ukazalo sa mi videní: tré muži belem ruše; mne bylo zname, že ten posledni cil došel. Tak moji najmilejší přítelé, manželko, synu, nevesto aj z malu vnučku, Bohu vas poručam.

Martin Barton.“

Diel II, časť 1. str. 589:

Hurban: „... následující pánové : Štefan Konrád, Jozef Konrád, Michal Konrád, otec a synové a švagr těchto Šubert a Šimon Smrtič jej pri večeri a víne odsoudili. Podobnou smrtí ze sveta snesli i Svatika mlynáře a Frant. Kapitána, myslivce z Doliny ... Mlynář čáčovský Kukliš všecko svoje jmení daroval těm soudcum, aby se vyhnul, ... podobnému lósu ...“

Ž a l á r o v a n i e , n á h l y s ú d , p o p r a v y .

Povstalci z Hlbokého, Čáčova, Vrboviev naplnili senické väznice. Náhlý súd (štatariálny) začal svoju činnosť. Jeho členmi boli: Štefan Konrád, advokát z Kunova, Ján Petyko, zeman z Rovenska, Jan Buzinkay zo Skalice, Pavel Buzinkay, Štefan Brogyáni a Štefan Šubert zo Senice.

Na smrť odsúdených vešali na Surovinách, na senických Draháč. Popravky sa diali na dva razy: 13. a 18. októbra 1848. Martina Bartoňa, čáčovského rychtára, 53 ročného, a Vojtecha Pímerta, jágra z panstva zemana Vietorisa, rodom z Moravy, 28 ročného, popravili 13. októbra; Pavla Svatíka, mlynára, 32 ročného, a Františka Kapitána, jágra, popravili 18. októbra. Mali vešať aj dvoch Hlbočanov (pravdepodobne Brožka Machových a Sedláčka Zuščiného), no týchto nepopravili. Pri popravách prítomní boli dvaja kňazi, a to habánsky farár v Sobotišti, Beneš, a senický farár Klszák.

Hurban spomína, že bolo aj viac kandidátov na popravu, a to: Matička, Paulíny, Brožek, Kovár, Šajánek, Martin Žák a už výšespomenuť Sedláček.

Kronikár Hloštický (? Loštický ?) udáva, že popravení boli zahrabaní pod šibenicami a že tu ležali tridsaťjeden týždňov. Až keď generál Šimunič 10. nov. obsadil Senicu, dal väzňov povypúšťať a popravených prikázal pochovať na cintoríne. Stalo sa tak až v máji 1849. Martin Bartoň má na senickom cintoríne aj kamenný náhrobník.

Medzitým, čo gardy a vojsko vyšetrovali a ničili majetky vyšetovaných, čo súdy súdili, senickí páni po celom okolí vyvíňovali protihurbanovskú agitáciu, pri čom zneužívali náboženstvo. Katolíkov huckali proti luteránom a luteránov proti katolíkom. Dokonca na Morave rozširovali letáky s pesničkami protihurbanovskými.

Keď generál Šimunič, ktorý bol ináče k slovenským dobrovoľníkom dosť ľahostajný, 9. júna 1849 prepustil členov náhleho súdu, senické gardy začali znovu dvíhať hlavy. Slúžny Kalmán pokutoval Jána Sedláčka (ktorý mal dvoch synov v povstaní) preto, že na trhu v Senici nechcel prijať uhorské pokladničné poukázky. Hlbočanom sa vyhrážal: „Vy uličníci, však len počkajte, vy ste išli proti nám. My vás naučíme poslúchať!“

-.-.-

„Nieméně byl potom Hurban pro svou prý „tvrdošijnost, premrštěnost a neobmezenou slepohorlivost“ na odporučení samého palatína Štěpána dán do nejprísnejší dohlídku.“

-.-.-

„Nepřijav potom – což mu od vlastních rodáků počítáno za ostudnou chybu – místo kazatele slovenské obce evangelické v Pešti, kdež se měl státi zástupcem Jana Kollára, povoláného do Vídně, vrátiv se v červnu na svou faru v Hlubokém. – Byl od nepřátel osočen, upadl znova do vyšetřování, konečně uznán za nevinna a obdržel 1000 zl. odškodného; mohl se však tam teprve 4. listopadu 1850 pevně usaditi.“

Jos. V. Frič: Posmrtní vzpomínka (na dr. J.M. Hurbana)

-.-.-

Rapant Daniel: Slovenské povstanie 1848 – 1849, Diel I., dejiny, dokumenty, 2, str. 260

Pred vyšetrujúcou komisiou (nitr. seniorátu) (vo veci pozývania obcí na zhromaždenie na Brezovú) vyslúchaní boli: „Pálka Martin, 63 r., éves, Pálka János, 40, Koprla János 57, Filípek János – Chovanec, Kovár János, Kovár Pál, Krištof Pál és János, Szedláček János és Pál, Sajánek János, Zálessák Pál, Kubícsek Pál, Holeczký Pál és Chomutár Pál bíro, Zsák Lukács és Pál“ ... na str. 266 sú spomínaní: Lukács János, és Márton, és Kovár, na str. 385: Kovár Pál és Kovár János, Brozsek Márton,

Diel II, I, str. 255: „V Hlbokom boli zbúrané domy Pavla Kovára (škoda 1519 Zl.), Martina Žáka a Martina Šulu.

Diel II, časť I, str. 329: 13. X. bol popravený čáčovský rychtár Martin Bartoň ... Na ceste na popravisko opätovne osvedčoval svoju nevinu a volal svojich sudcov pred Boží súd. – Senický evanj. farár S. Tesák miesto duchovnej potechy trápil vraj odsúdených výčitkami a strašil aj ich pozostalých. Bartonke napr. hrozil, že jej Maďari rozdelia majetok, atď. – Popravenci boli pochovaní potupne pod šibenicom a až v júni (13.) boli na rozkaz Kempenov pochovaní na posvätné miesto.

Diel I, I, str. ... Mnoho príkoria musela rodina Hurbanova zniesť aj so strany obecného predstavenstva (rychtár Chomutár) a i niektorých zlomyseľných cirkevníkov (Pavel Holický, Ján Kysela a iní).

str. 378: (Hurban žene dňa 15. V.): „Hurbanov kostolník Pavel Šajánek bol v Pov. Bystrici pristavený ako domnelý Hurban ...“

Nábor dobrovoľníkov v júni – aug. 1849. Nové represálie.

V zimnom období druhej fázy slovenského povstania, ktoré prebiehalo na strednom a východnom Slovensku, zúčastnili sa na ňom aj dobrovoľníci z Brezovej a z okolia Myjavy a je pravdepodobné, že aj z Hlbokého. Na západnom Slovensku niektorí dobrovoľníci odišli s vojskami generála Šimuniča obliehať Leopoldov.

3. apríla 1849 napísal Hurban v Sobotišti proklamáciu na verbovanie nových dobrovoľníkov. Koncom júna povolené bolo organizovať národné vojsko. Agitácia prebiehala cez celý mesiac júl a august. 22. júla navštívil Hurban aj Senicu a to spolu aj so Štúrom. Víťali ich vraj s hudbou a vyvolávali im na slávu, no do radu dobrovoľníkov neprihlásil sa tu nik. Hložtický (? Loštický ?) si vo svojej kronike poznačil: „Vtedy mnoho dobrovoľníkov naverbovali pán Hurban v Hlubokém, Čáčove, na Vrbovciach, v Kunove, a jedného aj na kopanicách. A byli tam potom ode žní až skoro do konca roka.“ – Podľa rozprávania Jána Sedláčka z Búranového Hurban so Štúrom verbovali v Hlbokom s hudbou, chodiac po dedine, ba že sa na ulici aj tancovalo, že muzika hrála pred kostolom a školou. – (Dobrovoľnícky zbor slávnostne rozpuštený 21. novembra 1849 v Bratislave.)

A nastali ďalšie represálie, v Hlbokom, aj inde. Niektoré obce, medzi nimi Hlboké, chceli sa s vrchnosťou vyporiadať vo veci pašienkov a lesov, robôt na panskom a nájomného. Obec Hlboké žiadala v auguste od vlády podporu a odškodné za utrpené škody za povstania, keď úrady potrestali občanov peňažitými pokutami za vyrúbané drevo. Trestali ich aj plnením desiatok, naháňaním do roboty, bitím, aj väzením. Začiatkom decembra chystali sa deputácie do Viedne, v ktorých bolo aj Hlboké zastúpené, ale deputácie nedosiahli nič.

Senický a nitrianski páni dovolili si obyvateľstvo znova trestať. Škody na panských lúkach spôsobené trestali bezohľadne. Kto nechcel platiť, toho vláčili po temniciach. Neboli zriedkavé prípady bitia palicami. Za rychtárov a do úradov nanútili nenávidených ľudí, oddaných maďarskej strane. Okresný komisár v Hlbokom vymenoval nového rychtára. Keď sa dobrovoľníci vrátili, na ich žiadosť obecnú radu zhodili a vyvolili novú.

V noci z 8-ho na 9-ho decembra prišlo do obce šesť žandárov, ktorí dobrovoľníkov pozatýkali a chceli ich vziať so sebou, no vtedy shľkla sa celá dedina, načo žandári vystrelili a poranili Jura Žáka, otca jedného z dobrovoľníkov. Aj Hložtický (Loštický ?) sa o tomto prípade zmieňuje: „... dobrovoľníci poshadzovali obecnú vládu, hajtmána Filípka predního, za rychtára Ján Žáka za fárú, aj ostatných kamarádú. Postrílali im nohy. Jeden z nich nemohel dúho na nohy.“

Avšak ani nasledujúci rok nebol ešte úplne pokojný. Hurban len horko-t'ažko mohol sa vrátiť na svoju faru.

Podľa Jozefa Burzu („Emléklap z 15. III. 1891) zo Seničanov bojovali s maďarským vojskom proti slov. povstalcom r. 1848/9: Rudolf Krivínýi, Ferd. Horák, Alojz Ehrlich, Bernát Schönmann, Michal Suchovský st., Samuel Varga, Ján Lipa, Ján Štetka, Pavel. J. Brunovský, Jozef Vaniček, Ján Dobša, Jozef Konrád, Pavel Adamiš halenár, Dávid Rotholz, Ján Kudlík, Samuel Vaniček, Ján Rosa ml., Pavel Štetka, Jozef Ventura, Ondrej Janoviček, Samuel Janoviček. Títo r. 1891 ešte žili. – (Z knihy: Slovenskí národovci do 30. X. 1918, zostavil dr. Michal Slávik, str. 356)

Návrat Hurbana do Hlbokého, ale s prekážkami.

Dňa 5. mája 1848 na rozkaz generálneho cirkevného inšpektora Hurban bol zbavený hlbockej fary a dňa 25. júna na jeho miesto bol ustanovený farár Juraj Mošteňan, človek ináče bezúhonný. Ako už bolo spomenuté, on zachránil Hlboké pred vypálením tým, že uprosil veliteľa gárd.

Hurban sa vrátil na hlbockú faru 11. mája 1849, avšak následkom obžaloby istého Paltauf (z N. Mesta), znova ho suspendovali. Paltauf obvinil Hurbana ako zbojníka, vražedníka a komunistu. Konečne až listom panovníka bol 4. novembra 1850 komisárom Nándorym znova uvedený do úradu na hlbockú faru a bol takto rehabilitovaný. Keď sa viezol do Hlbokého, hlbockí mládenci vyšli mu oproti na koňoch, súc oblečení v národných krojoch.

(Hurbanovi najprv sľubovali úrad okresného náčelníka alebo miesto sudcu, no ten sľub nesplnili. Ináč Hurban by ponúkané miesto nebol prijal, tak ako neprijal od vlády nijaké miesto ani ľud. Štúr, ktorému tiež ponúkali miesto sudcu. Štúr žil pod policajným dozorom v Modre a podobne Hurban v Hlbokom. Musel sa hlásievať u slúžneho Kálmána v Senici, poťažne u vládneho komisára. Roku 1861 na memorandovom národnom zhromaždení Hurban povedal: „Odsúdili ma na šibenicu a Bach ma dal postaviť pod policajný dozor.“)

Kronikár Hložtický (Loštický ?) si poznamenal: „... a došli páni mnohí ze Senice vyhadzovat pána Hurbana z färe ..., ale cirkev stála pri nich. Byli vtedy ve färi tré: Mošteňan, Hurban a kaplán Semian, každý v jednej izbe. Pán Mošteňan moseli potom vystúpit a bývali na obecném domje a potom u Filípkú – Chovancú za dlhý čas ...“

Z povstania sa vrátil Hurban v neradostnej nálade, sklamaný. Napísal: „A my, Slováci, čo máme za naše práce, naše obete, za našu vernosť?“ No po 38 rokoch vo svojich rozpomienkach takto hodnotí slovenské povstanie v r. 1848 – 9: „Nech kto ako chce súdi o nás meruosmákoch slovenských, historia nám neklamnou, ničím neuplatenou svedyňou opravdivosti našej bude. Len z tejto lásky našej, ako z najčistejšieho prameňa tiekla viera naša v heslá vyšlé z Francúzska, búrne rozhlasované po Prahe, Viedni, Pešti o rovnosti, bratstve a o slobode národov ... Nadchli sme sa láskou k národu ubiedenému stoletiami ...!“

„Niméné byl potom Hurban pro svou prý „tvrdošijnost, přemrštěnost a neobmezenou slepohorlivost“ na odporučení samého palatína Štěpána dán pod nejprísnejší dohlídku.

„Nepřijav potom – což mu od vlastních rodákú počítáno za ostudnou chybu – místo kazatele slovenské obce evangelické v Pešti, kdež měl se státi zástupcem Jana Kollára, povoláného do Vídne, vrátiv se v červnu na svou faru v Hlubokém. – Byl od nepřátal osočen, upadl znova do vyšetřování, konečně uznán za nevinná a obdržel 1000 Zl. odškodného; mohl se tam však teprv 4. listopadu 1850 pevně usaditi.“

Jos. V. Frič: Posmrtní vzpomínka (na dr. J.M. Hurbana)

Okrem toho v liste zo dňa 14. sept. 1850 Štúr napísal Hurbanovi: „Počuv som od Beka a od Licharda vo Viedni, že sa Ministerstvo o náležitom úrade pre Teba radí. Uvidíme ! Aby si takje odmeni ako viplatenje vraj Tvojho dlhu – roční plat alebo väčšiu sumu – neprijau. Tá najnovšia príhoda s Tebou bude mať takou neprijatja neslíchane mravne velikí účinok na náš národ a na našich quasiprajníkov, hovorím – neslíchání velikí účinok ...!“

Ďalšie boje a zápasy so starými nepriateľmi.

V rokoch 1848 – 9 prišiel Hurban o všetko, čo mal. Bytové zariadenie a knižnicu zničila mu modranská a pezinská garda na Brezovej, kam mu všetko odšťahoval svokor Jurkovič. Keď sa vrátil do Hlbokého, musel si znova obstarat' najpotrebnejšie veci. Aby si prilepil vokatoriálne dôchodky, pokúsil sa hospodariť na vyárendovaných pozemkoch. Zakúpil si aj pár koní. V čase súrných poľných prác a na lúkach, prichádzali mu vypomáhať aj Brezovania.

Po búrlivých rokoch znova obnovil svoju literárnu činnosť. No už v auguste 1852 oznámil, že vo vydávaní Slovenských pohľadov pokračovať nemôže, keďže nemohol zohnať potrebnú kauciu, 2500 Zlatých. Začal viac sa venovať svojmu cirkevnému sboru. A zúčastňoval sa na cirkevných konventoch, seniorálnych, kde rázne vystupoval proti svojim protivníkom. Hurban bol pôvodcom aj návrhu na zriadenie slovenského gymnázia a vyššieho učilišťa v Modre, kde mal byť profesorom aj Ľud. Štúr. So Štúrom stýkal sa v Modre len tajne, no jednako ho vysledili a potom Štúra žandári vyšetřovali na jeho byte.

Hurbanovi priatelia a spolubojovníci po nezdarenom slov. povstaní sa roztratilí hnaní žítia nevoľou. No starí nepriatelia ostali pohromade. Nahuckávali proti Hurbanovi Ľud, najmä Hlbočanov. Prvý väčší pohon nastrojili proti nemu niektorí zemani a – žiaľ – i kňazi. Na podklade objednanej žaloby (na ktorej vyše polovica podpisov bola falošná) priviezli sa dňa 9. novembra 1862 do Hlbokého členovia deputácie seniorátu a zastali pred farou žiadajúc kľúče od kostola. No zástup – 300 – 400 ľudí, i mládeže vzoprel sa tejto deputácii. A po nechutných slovných potýčkach Ľud donútil deputáciu na ústup, hádzuc po nej aj blatom (údajne tak urobila istá Žaková). Deputácia musela z obce s hanbou odtiahnuť (bez obeda, ktorý bol pre ňu prichystaný u Kristofa).

Tieto takzv. patentálne boje mali svoje dozvuky, vyšetřovanie, ba aj krvavé zrážky medzi Hlbočanmi. Boli z toho potom aj pravoty a súdy. Keď bol Hurban vo Viedni na výsluchu u arcikniežata Reinera, tento sa ho opýtal: „Povedzte, či ste Vy usporiadali toto privítanie deputácii?“ Hurban odvetil: „Nie, ale nemal som chuti ho prekaziť.“ A Reiner že sa nato chutne zasmial. O priebehu návštevy seniorálnej deputácie napísal niekto dost dlhú posmešnú veršovačku. Nie je vylúčené, že ju napísal sám Hurban.

Opätovná všenárodná a literárna činnosť Hurbanova.

Po zaniknutí Slov. Pohľadov (r. 1852) Hurban neustal v ďalšej literárnej činnosti a tvorbe. Už roku 1853 vydal V. zväzok almanachu Nitra. Roku 1861 vydal v Prahe počesky Gottšalka, dejepisnú povest'. Od roku 1863 začal redigovať a v Skalici vydávať Cirkevné Listy, ktoré vydával až do r. 1874. Venoval sa hlavne spisbe teologického a náboženského obsahu. Napísal učebnice, katechyzmus a obranné, apologetické spisy. Ako už bolo spomenuté, r. 1860 vyznamenala ho univerzita v Lipsku čestným doktorom teologie.

Do všenárodnej činnosti možno pojať aj agitačnú činnosť pre prijatie takzv. Memoranda slovenského národa. Len čo sa vrátil z Martina, kde bolo 6. a 7. júna 1861 národné zhromaždenie a kde povedal zápalistú reč, našiel doma, v Hlbokom, proti akciu. Viceslúžny Jozef Konrád začal nahovárať Hlbočanov, aby sa podpísali

proti O k o l i u . Bubnom zvolávali ľudí na obecný dom a tam ich zpracúvali. No niektorí úradskí, ba aj sám rychtár nevedeli, čo vlastne podpísali. Ľud tých niekoľkých odsúdil a nedovolil rychtárovi dať na listinu obecnú pečiatku. Ľud si žiadal, aby prišiel medzi nich Hurban a aby im povedal, čo je to O k o l i e . Keď Hurban prišiel a ľudu všetko vysvetlil, páni museli z obce odťahnúť, len s niekoľkými podpisami. Proti Memorandu agitoval aj jablonický notár Holinka.

Hurban usporadúva v Hlbokom aj všenárodné slávnosti. Tak 21. júla 1861 usporiadal panychydu za Pavla Jozefa Šafárika. Podobná slávnosť bola aj 7. júla 1863, na ktorej sa zúčastnilo mnoho národa aj z okolitých obcí. Bola to slávnosť tisícého výročia činnosti vierozvestov Cyrila a Metoda vo Veľkej Morave. O tejto slávnosti písali a Pešťbudínske Vedomosti (1863, č. 48). Napísal: „Okolo 9. hodiny našli sme v Hlbokom mnoho cezpoľného ľudu: Čáčovanov v bielych halenkách, Turolúčanov so širokými okrajmi na klobúkoch, statočných Prietržanov a Sobotišťanov, i z kopaníc, duchaplné Brezovanky. Akoby tento náš ľud uctil svojich mužov, keby nebolo týchto nešťastných búrení, ktoré otravujú náš ľud. – Kázanie Hurbanovo v kostole bolo arcidielo!“

V tom istom roku vyvinul Hurban v Hlbokom aj akciu za Maticu slovenskú. Napísal: „Zavčas rána, keď moji ešte odpočívajú, priberám sa ku kostolíku, aby som spočítal peniaze, ktoré som zozbieral na Maticu medzi mojimi chudobnými ľuďmi. Napočítal som toho 150 Zlatých.“ (Pešťbudínske Vedomosti, 1863, č. 16). – Podobnú zbierku urobil aj na revúcke gymnázium (1873) a na iné celonárodné akcie, do ktorých zapájal Hurban to svoje malé Hlboké.

-.-.-

Hurbanova obetavosť a starostlivosť o Hlboké.

Dňa 17. decembra 1863 postihol Hlboké katastrofálny požiar. Hneď na druhý deň napísal Hurban do Pešťbudínskych Vedomostí výzvu o pomoc: „Volání o pomoc ! Hlboké ľahlo popolom. Dňa 17. decembra 1863 o 12. hodine poľudňajšej strhol sa oheň na viac miestach, ako sa zdá, podložený bol diabolskou rukou. Vo dvoch hodinách neostalo zo 142 čísiel len 28. Domy, nábytok, odev, peniaze, pohltil plameňov strašný výchor.“ Milodary a obeť dochádzali zo všetkých strán Slovenska. No najviac obetí, 6000 Zlatých, prišlo z Nemecka. Cíсар daroval 1000 Zlatých. Okrem peňazí nazbieralo sa mnoho naturálií, obilia, krme, šatstva. Hurban rozdelil podpory medzi 184 poškodených, medzi ktorými boli aj dve židovské rodiny, ďalej služobní paholci a mendíci. Od popálenín umrela Anna Jurička hoštácka.

Už bolo spomenuté, že hneď po svojom príchode do Hlbokého staral sa Hurban o lepšie umiestnenie školy. Až roku 1866 podarilo sa mu vykúpiť od koralátskeho panstva krčmu, ktorá bola oproti fare, blízko kostola. Adaptáciou bola krčma prestavená na školu, ktorá pojala až do 130 žiakov. Kronikár Hložtický (Loštický ?) zmiňuje sa o krčme a škole takto: „Léta Páne 1865 odkúpila cirkev naša panský regál. Od mnoho rokov, co Hluboké stojí, ku hanbe a potupe a ku velikému hríchu tu stál ten šenk, v kterém se deň co deň, noc co noc, kletby provozovali. ... To sa stalo za pána farára Hurbana.“

Už tiež bolo spomenuté, že už r. 1846 založil Hurban v Hlbokom Spolok miernosti, ktorý mal byť aj spolkom svojpomocným. Roku 1869 založil tu Vzájomnú pomocnicu. Je o nej zpráva aj v Národných novinách (1870). Pomocnica prijímala vklady nielen peňažné, ale aj v obilí. Pri založení mala len 30 údov, no postupne sa prihlasovali ďalší. Predsedom Pomocnice bol sám Hurban. Hlavnú zásluhu mali okrem neho: M-L. (bol možno Martin Žák – Ukáč) a P.Ž.(snád' Pavel Žák). Hospodárom bol Pavel Piskla. Do kedy sa spolok udržal, nevieme. Takáto pomocnica bola v Čáčove (v hurbanovskom archíve v Slov. nár. muzeu v Martine sú uložené stanovy Hospodárskej sporiteľny v Čáčove.

Hurban dva razy kandidátom na poslanca do snemu.

Keď koncom roku 1865 vypísané boli voľby do uhorského snemu, v senickom okrese kandidoval Rudolf Kučiny, advokát v Pešti, rodák zo Šaštína, ktorý sa však kandidácie vzdal, ačkoľvek ho aj Hurban odporúčal. Nato kandidoval gróf Esterházy a potom aj Pavel Buzinkay, hlavný slúžny v Senici, ktorý vystúpil s programom Deákovým.

Keďže slovenskí vlastenci nemali ani k jednému dôveru, naliehali na Hurbana, aby on kandidoval za národnú stranu. Na zhromaždení v hostinci U orla v Senici rečnil Buzinkay a po ňom povedal reč mohutnú Hurban. Ďalším rečníkom bol slúžny Zmertych – Smrtič, zeman z Čáčova.

Hurban so svojím prihlasom k národu vystúpil veľmi pozde, len štyrmi dňami pred voľbou. Na agitáciu mal málo času. Zo strany grófa Esterházyho nastalo veľké podplácanie voličov. Podplácali nielen Jabloničanov a Turolúčanov. A tak vyhrala pijatyka, gróf Esterházy.

Hložtický (Loštický ?) si zapisoval všeličo aj o tejto voľbe. „... U nás sa prihlásili pán farár Hurban za ablegáta, ale bylo už neskoro. On rozposílal proklamát od Branča po Šaštín až 27. a 28. novembra ... O voľbe pri ceste do Senice stáli voliči na troje a vojska troma rady, jedni proti druhým ... hudby hráli. Nebylo jednej osady, aby nebyli na dvoje. A co v ty dni bylo zmeškané zkrze mužských, voze, kone ... a všecko bylo marné...!“

Hurbanova kandidácia mala aspoň ten dobrý výsledok, že nedala zaspáť slovenskej národnej myšlienke v senickom okrese.

Pri najbližších voľbách do parlamentu r. 1869 prejavila sa väčšia účasť na politickom živote. Senica sa odhodlala postaviť svojho slovenského národného kandidáta. Zasadnutie prípravného výboru bolo 4. februára. Zápalisto rečnil advokát Štefan Fajnor, advokát v Senici. Opozičná strana na svoje zhromaždenie Hurbana nepozvala. Ľud vyvolával na slávu Hurbanovi. Nastal krik. Rečnil aj gróf Esterházy (maďarsky) a po ňom Konrád. Ľud spieval „Hej, Slováci!“ a „Nad Tatrou sa blýska!“ – 11. februára bolo druhé zhromaždenie, na ktorom Hurban vyložil národný program. Počas jeho reči vyvolávali prítomní hromové „Sláva!“

Verbovalo sa znova pijatikou. U Habánov v Sobotišti dal Buzinkay vypíť 5 okovov vína. A tak potom zvíťazila pijatika. Vtedy bol náš ľud taký. Svoju slobodu vedel prepíť. Pre veľký nátlak musel sa Hurban kandidácie vzdať, a tak bol zvolený Buzinkay.

(V hurbanovskom archíve v Slov. národnom muzeu v Martine sú zachované viaceré volebné pesničky hurbanovské z času volieb. Niektoré sa z nich dlhšie spievali aj v Hlbokom, aj pri voľbách vr. 1905 a 1910 (kandidoval Veselovský a potom M. Hodža). Spievala sa najmä tá: Nebojme sa, nedajme sa, bratia jednej rodiny, spojme láskou rozdvojené dediny! Nebojme sa, nedajme sa liberálom oklamať, veď liberál nemôže byť kandidát!

Hodno spomenúť, že r. 1872 kandidoval v Senici Viliam Paulíny – Tóth. Aj vtedy použili maďarské úrady všelijaké triky a podvody a tie podplácania pijatikou. Vojsko sa hnalo útokom s nasadenými bodákmi na Paulínyho a na jeho voličov. A tak sa rozhodol tiež radšej odstúpiť, nežby sa mala rozlievať krv.

Hurbanove politické pravoty a väzenia.

Za svojho pôsobenia v Hlbokom mal Hurban viac pravôt a sporov. V žalári bol dva razy. Od tretieho väzenia vytrhla ho smrť.

Po prvý raz bol odsúdený pre článok „Čomu nás učia dejiny“, ktorý uverejnili Pešťbudínske Vedomosti, 1869, č. 4, 7 a 9. Pred porotou v Pešti dňa 21. okt. 1869 povedal dlhú obrannú reč. Po ňom hovoril jeho právny zástupca a obhájca Dr. Michal Mudroň. Porota odsúdila Hurbana na polročné väzenie, ktoré nastúpil 6. decembra vo Vacove. Z väzenia sa vrátil 14. mája 1870; súc cisárom amnestovaný, vrátil sa o 25 dní skôr.

Po druhý raz dostal sa do väzenia pre článok „Tým miernym“, ktorého autorom bol Abaffy a ktorý Hurban uverejnil v Cirkevných Listoch. Súd v Senici odsúdil ho na trojmesačné väzenie a na 100 Zl pokuty. Väzenie nastúpil 20. apríla 1870 na Sedrii v Senici. Na budove súdu je pamätná tabuľa upomínajúca na Hurbanovo väzenie.

Trestné pokračovanie zaviedli úrady proti nemu aj preto, že pri obnove chrámu v Hlbokom dal na vežu kostola znova umiestniť odznak – címer rakúskeho Orla. Tým vraj chcel demonštrovať proti uhorskému štátu. Vec sa vliekla dosť dlho, od slúžneho cez Sedriu až po ministerstvo. Nakoniec bolo trestné pokračovanie zastavené. Konštatovali, že ten cisársky odznak – címer bol na hlbockej veži od r. 1787 a to na znak vďaka evanjelikovi Jozefovi II. za vydanie tolerančného patentu, podľa ktorého si aj evanjelici v Hlbokom mohli postaviť chrám.

Roku 1888 súdnym výrokom č. 254 obžalovaný bol Hurban znova a to pre falšovanie verejnej listiny. Nedopatrením podpísal Anne Žákovéj doklad k žiadosti o oslobodenie jej syna Pavla od vojenskej služby, ktorý doklad však vystavil notár a podpísal ho aj richtár. Výrok mali Hurbanovi doručiť 19. februára 1888, no vtedy Hurban už umieral a 21. februára dokončil. – Po prvý raz bol predvolaný na súd v tejto veci už na jar 1887. Už vtedy chcel ho vyšetrojúci sudca zadržať vo vyšetrovacej väzbe, no advokát Fajnor sa za neho zaručil celým svojím majetkom.

No nepriatelia nedali mu pokoja ani po jeho smrti.

Hurban na cestách. – Návštevy u Hurbana.

Za svojho 45 ročného pôsobenia v Hlbokom Hurban sa často vzdŕaľoval z tejto vtedy tak odľahlej západoslovenskej dediny. Cestúval i na vzdialenejšie miesta Slovenska, na Moravu a do Čiech, do Viedne a Prahy, i do Nemecka. Ku vlaku vozieval sa na voze buď do Trnavy alebo do Hodonína, prípadne aj do Cahnova (Hohenau) pri rieke Morave, na rakúskej strane. To sú dosť veľké vzdialenosti, 30 – 40 km. Cesty bývali zlé, blatisté a prašnaté, a najmä v zime ťažko schodné. Cestúval do Skalice, kde v Skarnicovskej kníhtlačiarňi tlačili sa jeho Slovenské pohľady a niektoré jeho spisy. Hurban nechýbal ani na jednom významnejšom národnom a cirkevnom zhromaždení a porade a na konventoch. Cestúval vozom do Martina, Mikuláša, do Trnavy a odtiaľ vlakom do Bratislavy a Viedne, Pešti. Zúčastnil sa na slávnosti odhalenia pomníka – náhrobníka Michala M. Hodžu v Tešíne (1872), na Husových oslavách v Kostnici vo Švajčiarsku (1868), na slávnosti polozenia základného kameňa národného divadla v Prahe a tiež aj na slávnosti otvorenia tohoto divadla (1883).

V mladších rokoch podnikal cesty do bližšieho i ďalšieho okolia a to aj na koni. So svojou rodinou a priateľmi chodieval na návštevy ku známym, obyčajne na voze. Na rodinné zájazdy mal osobitný, potrebný

prispôsobený voz, krytý plachtou na natiahnutých drevených oblúkoch. Takto navštevoval priateľov v Prietrži, na Bukovci a Brezovej, Košariskách, Myjave, Turej Lúke, Starej Turej a inde. Takéto zájazdy trvali niekedy aj viac dní. Na Košariskách zdržal sa raz celé dva týždne u Pavla Štefánika. Navštevoval aj susednú Moravu, švagra Svobodu a jeho manželku na Rusave, kde sa bol utiahol aj v máji r. 1848. Rusavu nazval svojím Pathmosom. Bol navštíviť aj moravských priateľov v Uh. Hradišti, kde bol na zábave národnej aj so svojou manželkou. Navštívil aj hrad Buchlov. A neraz bol na návšteve aj u básnika Jána Hollého na Dobrej Vode. Rád vyhľadával staroslovanské hradiská Branč a Korlát.

Hlbocká fara hostievala na stá hostí. Navštevovali ju Hurbanovi ctitelia a priatelia. Okrem Štúra a M. M. Hodžu boli u neho Kuzmány, Francisci, Kadavý, Viliam Paulíny a ešte mnohí iní slovenskí a českí národovci. Častým hosťom bol na fare v Hlbokom Ladislav Paulíny, farár v Prietrži. Tiež slovenskí študenti a suplifikanti neobišli Hurbanovu faru, kde boli vždy prijatí s láskou a boli tu pohostení.

Od r. 1872 býval často u Hurbana senický advokát Štefan Fajnor, právny obhájca a spolupracovník Hurbana. Pozdejšie sem dochádzavali Dr. Ľud. Šimko, lekár v Senici, ktorý Hurbana aj liečil. S Fajnorom bol na návšteve u Hurbana aj básnik Pavol Országh – Hviezdoslav, ktorý bol pravotárskym osnovníkom u Fajnora v Senici. Od r. 1878 na faru dochádzaval hlbocký učiteľ – rektor školy Daniel Kopa, ktorý bol predtým učiteľom v Radvani pri boku básnika Andreja Sládkoviča. Keď bol Hurban chorý, Kopa mu čítaval noviny.

Svoju návštevu u Hurbana opísal (r. 1880) český básnik Rudolf Pokorný (v knihe Potulky po Slovensku). Podrobne opísal faru, jej zariadenie, knižnicu, záhradu, v ktorej vraj Hurban pestoval aj tabak pre svoju potrebu. Podobne navštívil Hurbana aj akad. maliar spisovateľ Pavel Socháň. Na Hurbana sa pamätá aj syn Daniela Kopu, Jozef Kopa, ktorý ako malý chlapec chodieval do fary pánovi farárovi napchávať fajky tabakom. Hurban že ich mal po ruke vždy celý rad.

A ešte častejšie a bohatšie boli jeho styky písomné s mnohými priateľmi a národnými dejateľmi. V Slov. národnom muzeu v Martine sú mnohé listy uchované a opatrované. Je tu 42 krabíc s dokumentami a písomnosťami.

-.-.-

Slov. kalendár, 1882, str. 59, Daniel Lichard, Skalica: „Umelecká beseda“ v Prahe usporiadala 29. januára 1881 zábavu pod menom „V e ě r H u r b a n o v c o v“, na ktorej prednášal spisovateľ Jaroslav Vlček na tému: „O literárnom, spoločenskom a národnom význame doktora Jozefa M. Hurbana.“

-.-.-

Z denníka Ľud. Riznera, SAV, 1955, str. 70 – 71: 23. okt. 1889 – Hlbočania, vlastne tamojší učiteľ Daniel Kopa, požiadal Medňanského (r.k. farára v Beckove), aby v chotári beckovskom dal vykopať lipku peknú, ktorá by sa mala k hrobu dr. Hurbana zasadiť. – Ako sa z hodnoverného prameňa dozvedám, Medňanský sa mal vysloviť, že s takými komisiami sa nikto nemusí na neho obracať, lebo čo on vraj má lipu zhl'adávať k hrobu pre kňaza luteránskeho. – Medňanský si to mal za česť pokladať! že sa s touto žiadosťou na neho obracajú. To už nie je pravé rodofubstvo! Že dr. Hurban bol luterán a on je katolík? Tu sa na konfesiu nemá pozeráť! – Ostatne však M. predsa len požiadal učiteľa Krajčoviča s doposlaním lipky a sľúbil výdavky s tým spojené – zaplatiť. Ale to katolícke rodofubstvo je len predsa divné.

-.-.-

Posledné chvíle Hurbana, jeho smrť a pohreb.

V posledných rokoch svojho života začal Hurban na svojom zdraví pociťovať následky vyčerpávajúcej celoživotnej práce a námahy. Koľko tu bolo bojov a zápasov, koľko pravôt, súdov, perzekúcií a všelijakých protivenstiev. V poslednom roku jeho života začal pokašľávať a trápil ho potom aj zádach. Keď sa roku 1887 pustil do opravy chrámu, kázaval pri otvorených oknách a potom pri kostole, vonku. Trpel a potom aj umrel na degeneráciu srdcového svalu. Dokonal 21. februára 1888 o pol siedmej hodine ráno. Jeho ošetrujúcim lekárom bol senický lekár Dr. Ľudovít Šimko. V jeho chorobe okrem manželky staral sa o neho aj učiteľ Daniel Kopa.

Pochovali ho za veľkej účasti národa zo širokého okolia i zo vzdialenejších krajov Slovenska. Pohreb bol 23. februára. Pohrebnú kázeň povedal senior Ján Leška, farár brezovský, a nad hrobom rozlúčil sa s veľkým synom národa a v mene celého národa Matúš Dula z Martina.

Nepriatelia nedopriali mu ani čestného miesta v hlbockom cintoríne. Kostolník Hložtický (Loštický?) opisuje hrob takto: „Hrobári kopali jamu ve starém cinteri, tak jak to chceli kurátori Pavel Piskla z Ondrčkového a Ján Koprla z bariny a pán rektor Kopa a výborníci. Aj sa hrob vykopal, ale potom ho moseli zahrnúť a kopat druhý v novém cinteri (pripustená čiastka vedľa cintera starého). Pán slúžny poslal žandárú ... a potom nastal hrích a peklo ... Já sem byl vtedy hrobárom a Martin Brožek. Vykopali sme tam pár kostiček, a proto byl ten škrek:“

Ale našla sa ešte jedna príležitosť zneuctiť pamiatku Hurbana. Keď mal byť dňa 8. septembra 1892 slávnostne odhalený, z verejnej zbierky postavený náhrobník na hrobe Hurbanovom, žandári nedovolili národu priblížiť sa k hrobu. Na druhý deň napísal syn Hurbana Svetozár článok do Národných novín pod záhlavím „Hyenizmus v Uhrách“, pre ktorý bol odsúdený na rok väzenia vo Vacove.

Až slobodný národ mohol si slobodne uctiť pamiatku Otca Hurbana (ako ho nazval Matúš Dula). Dňa 29. septembra 1930 odhalili slávnostne sochu Hurbana, ktorá je postavená pred chrámom, v ktorom 45 rokov odbavoval služby Božie.

-.-.-

(Zo Slovenských pohľadov, 1887, r. VII, č. 1, str. 8)

Napísal : Pavel B e b l a v ý :

N o v ý l e k á r .

Pribudne-li do malého mestečka nový obyvateľ, čochvíľa sa to rozchýri po celom mestečku. Za dlhší čas sa nehovorí o ničom inom ... kto je, čo je, aký je, či je slobodný, či je ženatý ... Tak tomu bolo aj v Senici ... A akožeby sa nehovorilo, veď bol v uniforme, hodný mladý človek, a prišiel z veľkého mesta, Viedne. Bol ešte slobodný a mladé dievčatá si pošepkávali, že je slobodný a švárny. Len jednu jedínú chybu mal, že je p a n s l á -v. Brr ...! pansláv a doktor. Tým zvedavejší boli všetci ... Brúsil si na neho zuby i pán slúžny ... , len keby ho ten nový pán doktor navštívil ...

Náhodou zišli sa v lekární. A tu slúžny obrátil sa k lekárovi a riekol: „Halottam, hogy maga nagy pansláv.“ „Jáol haotta“, znela krátka odpoveď doktorova. Pred kassínom už stálo niekoľko pánov, ktorých sa pán slúžny zastavil. „Ale, povedzte mi, čo ten tu chce ?“ , hovoril pohrdlivým tónom mladý pravotár Hamiš (snáď Adamiš ?), keď videl nového doktora vykročiť z lekárne. A najbližšie stojaci Ivan Halaš (?) pýta sa: „Koho to myslíš ?“ „Nuž hen, toho pansláva.“ „Čo ho nevidíš, ako si kráča, ani čoby celá Senica bola len jeho.“ ... „Akby sa cítil zle, veru sa nebudeš pýtať, či doktor je Slovak a či Maďar, ale ho budeš prosiť, aby prišiel a pomôhol.“ ... „Nenávidím ten flok; pohrdúsil by som ich všetkých panslávov !“ „Netáraj,“ škádlil ho Ivan ešte viac. „Maj rozum ! Škoda, že tu nie je Janko Tomašovič. ..“ „No, však vy ste mi pekní vlastenci aj s vaším Janom Tomašovičom. Spojujete sa s panslávami. Čochvíľa i kasino by ste premenili na panslávske hniezdo ... A tie vaše slovenské slečinky nech len prídu na bál, budú pekne krásne petrušku predávať ... Vy chcete byť vlastenci i pred panslávami byť pekní, a to neide. „Áno, áno ! Dokiaľ si do Senice neprišiel, tu sme o vlastenectve nič nevedeli; všetci sme mali rozum doskami zabitý, a len po tvojom príchode sa nám otvorili oči a modzog nám začal pracovať“, hovoril Ivan pri smiechu ostatných.

„Niekedy i nechtiac pravdu vyznáme“, poznamenal ešte Hamiš a bez odporúčania sa bral ďalej. Za ním sa rozišli aj ostatní. ...

(Tým novým lekárom bol Dr. Ludovít Šimko)

-.-.-

12. júna 1949 exhumovali telesné pozostatky zosnulého a potom ich vložili do novej kovovej rakvi a túto rakev potom vložili do nového hrobu na čestnom mieste starého cintorína, na to miesto, kde mu r. 1888 neprajníci nedopriali odpočívať. Exhumáciu previedol senický lekár Jozef Vaniček. V starom hrobe pôvodná rakev, ktorú vyhotovil hlbocký stolár a kostolník Pavel Válka, z pekného dubového dreva, bola už úplne porušená, rozpadnutá. Nad novým hrobom, na vyvýšenom mieste uprostred cintorína pod veľkou košatou lipou vypína sa 12 metrov vysoký monumentálny pomník, vyhotovený podľa návrhu architekta Dra Dušana Jurkoviča. – Staviteľskú prácu, postavenie pomníka, previedol stavitel' Šimon Tománek, z Trlinka (?). Úpravu mohyly a pomníka mal na starosti arch. Juraj Tvarožek z Brezovej.

Pri pohrebe 23. februára 1888 nad otvoreným hrobom povedal kňaz - básnik Ján B o o r , holičský farár, tento výstižný trúchlospev:

Již nová vzrastou po nás pokolení,
již o nás nebude žádné vzpomínky,
když Tobě národ svobodný, blažený,
stavěti bude slavné m o n u m e n t y .
Tělo Tvé krýti budou země hrudy,
ale duch velký i v potomstvu žije,
i na Tobě se ta pravda potvrdí:
že v hrudě nikdy diamant nezhnije !

Prípomienka a poznámka:

Ako došlo ku premiestneniu hrobu Hurbana a ku exhumácii jeho telesných pozostatkov ? - Sedel som v Bratislave v kaviarni Metropol s priateľom arch. Jurajom Tvarožkom, ktorý mi rozprával, že je poverený do istej miery pozmeniť návrh pomníka, vypracovaného arch Dr. Dušanom Jurkovičom. Povedal som mu, že takýto vysoký pomník nebude sa dobre vynímať v rohu cintorína, v zadnej časti. A preto som mu navrhol, aby žiadal hrob premiestniť do stredu cintorína, na vyvýšené miesto, tak, kde mal byť Hurban pôvodne pochovaný. To miesto bude, reku, ako také malé Bradlo. A Tvarožkovi sa tento návrh pozdával. A potom sa tento návrh aj uskutočnil.

Príbehy zo života Dra Jozefa Miloslava Hurbana.

V knihe Janka Jesenského „Zo zajatia“ v básni o Hurbanovi básnik takto razí medailon slovenského revolucionára, ktorý za slobodu slovenskú: „ ... zrvál rúcho posvätné, začapil knihu svätú, pretrhol nábožnú, tichú reč ... za dušu slovenskú, za dušu z kríža zšňatú ...“

--- --

„ ... Ja som Hurbana, v najčestnejšom slova smysle demokrata, obdivoval a rád pozoroval pod rečením. On pri tom celý horel, jeho slová blýaly, oči sa mu iskrily, a zuby, blýskavé sťa žabice, sekaly. Ústa mal k tomu primerane väčšie. Hlas hromovitý. Postava chudorľavá, kostnatá. Raz som v T.S. Martine, keď Hurban vrelo rečnil, a slová sťaby ohnivé bomby na povrch vyhadzoval, s úžasom ku priateľovi Čipkovi týmito slovami obrátil: „Pozri, či neseká ? – 18. apr. mi oznamuje, že na druhý deň ide do Senice, kde ako redaktor C.L. má si odsedieť pokutu. Teší ma, že si aspoň to vymôhol, že aspoň bude blízko svojej rodiny.“ (Napísal G.K. Zechenter v S.P. 1914, str. 673). – Hurbana 5. marca, 1876 citovali do Nitry pre ostrú pôtku v C.L. s Czékušom vedenú – pred súd. –

--- --

1.

Ešte ako brezovského kaplána volali Hurbana za kňaza do Salíb. Najprv však musel povedať próbnu kázeň. Prišiel preňho furman zo Salíb, Maďar, s ktorým sa cestou zábavne zhováral. Maďar navyknutý na rovinu, aká je na Žitnom ostrove, hrešil na vršky, cez ktoré sa viezli na Bielej hore. „Aby parom vzal túto hrbatú krajinu, kde ani kradnúť nemožno, lebo tu vidia človek z každého vrška,“ hovoril Maďar.
(Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban, 18)

2.

V školskom roku 1843 – 4 išiel Ján Francisci navštíviť Hurbana do Hlbokého, ale nenašiel ho doma. Vtedy práve umrela tu istá žena. Učiteľ Mandelik požiadal Francisciho, aby on povedal pohrebnú kázeň. „Nuž, dobre.“ A obliekol si Hurbanov luterák s tabličkami pod bradou, šiel a povedal nakvap pohrebnú kázeň. – Keď sa Hurban podvečer vracal domov, postretol sa za dedinou s kostolníkom a pýta sa ho: „No, čo nového ?“ Kostolník odpovedal: „Ná, jejich miuost, nic, len nám umreua stará Šajánková.“ A Hurban nato zvedavo: „A kto ju pochovával ?“ Kostolník: „Aco já vím, jakýsi chupatý kapuan.“ (Francisci mal fúzy a bradu.)
(Ormis : Zo života slov., 14)

3.

Raz na seniorálnom konvente senický farár Teszák (Hurbanov neprajník) urobil na Hurbanovu reč poznámku: „Hm, hm!“ Hurban pohotovo na to: „Hja, veru, hm !“ a celý konvent sa dal do smiechu. Teszák sa viac neodvážil hmkat’.

(Ormis: Zo života slovenského, 65; Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban)

4.

Viliam Paulíny – Tóth bol na návšteve u Hurbana. Zrazu sa ho opýtal: „A kde máš toho svojho telegrafa ?“ Hurban na to zvedavo: „A akého telegrafa ?“ „Nuž, toho svojho mendíka. Chcem ho poslať do Prietrže k môjmu ujcovi Paulínymu.“ O chvíľu utekala živá telegrafická depeša dolu vrškom k Prietrži. A netrvalo dlho, ani poldruhej hodiny, a upachtený Paulíny, prietržský farár, dorazil do Hlbokého.

(Sokol: 1863, str. 274; Ormis: Zo života slovenského, 69)

5.

Keď bol r. 1843 farárom v Hlbokom, v Uhorsku nariadili písať matriky v maďarskom jazyku. A tak Hurban musel sa nariadeniu tiež podrobiť, ale do matriky napísal: „Konec latinské řeči v Matrice této na věky věkův, ale na dlouho trvat majícího pánství maďarské řeči počátek.“

(Ormis: Zo života slovenského, 158; Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban)

6.

V máji 1848 prišlo do Hlbokého mnoho maďarského vojska na čele s grófom Nyárym, ktorý žiadal, aby sa Hlbočania zriekli Hurbana a aby si stali pod maďarské zástavy, tak ako si stali Seničania. Nato sa ozval občan z ľudu a opýtal sa pána grófa, čím menom hovorí a prečo na nich poslal vojsko. A čo sa týka tých slovenských zástav, povedal, Hlbočania sa nad tým nepozastavia, ak si pán gróf vyvesí trebárs somárske uši za klobúk, a Seničania nech si vyvesia na vežu trebárs gate. – Gróf potom bez výsledku s hanbou odtiahol z obce.

(Dr. Karol Goláň: Revolučné pokolenie. 57; Dr. Ormis: Zo života slovenského, 174)

7.

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní a po korunovaní Fraňa Jozefa I (8. júna 1867) ponáhlal sa Hurban do Viedne a vyžiadal si u panovníka audienciu. Prosil ho, aby pri vyrovnaní nezabúdal ani na Slovákov. Panovník mu odpovedal, že čo sa stalo, už sa odstať nemôže, ale že vernosť Hurbanovu chce odmeniť zlatou medailou.

Hurban mu odpovedal: „Ak môj národ nedostane nič, ani ja si nepravjem odmeny“ a ponúknutú medailu – neprijal. (Podľa ústneho podania Jána Lešku, ktorý toto povedal Júliusovi Bodnárovi.)

Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban, str. 71 – 72

Dr. Ormis: Zo života slovenského, 253

8.

Keď r. 1875 Albert Martiš suplikoval, prišiel aj do Hlbokého. Pani farárka voviedla ho do kancelárie a predstavila ho Hurbanovi, ktorý ho najprv premeral očami a potom mu povedal: „Vy sa ma, ako sa mi zdá, nebojíte, ako niektorí suplikanti.“ A keď Martiš povedal, že jeho najväčšou túžbou bolo poznať Hurbana a pokloniť sa mu, Hurban mu podal ruku a bozkal ho na čelo. – Martiš potom ostal v Hlbokom tri dni. Každú noc ich zastihla dvanásť hodina v besiedke, kým nešli spať. – Na štvrtý deň ho Hurban vypravil až po Senicu.

Dr. Garaj: Z Martišovho životopisu, SP 1928

Dr. Ján Ormis: Zo života slovenského, 282

9.

Dávny nepriateľ Hurbana Šimon Zmertych – Smrtič, čáčovský zeman, r. 1882 napísal článok do maďarského časopisu Nemzetör, v ktorom opakoval starú frázu a nepravdu, že Hurban v revolúcii (1848/49) raboval. Hurban ho žaloval, avšak porota v Bratislave Zmertycha oslobodila (26. mája 1883).

Dr. S. Št. Osuský: Filozofia štúrovcov II, 88

Dr. Ján Ormis: Zo života slov., 289

10.

Nitrianski Slováci spolu s Moravanmi usporadúvali výlety do Filipova na Morave. Niekedy sa ich zišlo i do 600, a to z Brezovej, Myjavu, Senice a z Moravy. Na týchto výletoch venovali pozornosť menovite Hurbanovi. V jednej svojej reči na takomto výlete povedal Dr. Július Markovič: „Macochu vlast' sme tam nechali, ale drahého otca sme si vzali so sebou.“

Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban, 84

Dr. J. Ormis: Zo života slov., 296

11.

Keď sedel Vajanský v Segedíne, chceli ho viacerí pospolití Petrovčania navštíviť. Správca väznice sa ich opýtal. „A čo vám je snáď ten pán rodina?“ A oni odpovedali: „Nuž ich tatík (otec Vajanského) bol otcom národa slovenského a my sme jeho deti, a tak sme jeho synovi (Vajanskému) bratia!“ No takúto príbuznosť správca väznice neuznal, a tak Petrovčania museli odísť.

Vajanský: Z väzenia, II. diel XI, 82

Dr. J. Ormis: Zo života slovenského, 316

12.

Pavel Socháň (maliar a spisovateľ) navštívil r. 1886 Hurbana v Hlbokom. O tejto svojej návšteve napísal: „Zo Senice od Fajnora šiel som na pozvanie na faru do Hlbokého. Na druhý deň povodil nás Hurban po dedine a vošli sme do viacerých domov, kde som si odkreslil rozličné predmety a zaznačil hojne materiálu. Keď sme sa vracali na faru, zrazu ma pán farár chytil za rameno a pri tom prstom ukazuje hodne tlstú ženu a rečie: „Takéto ú z a d i e by sa nášmu Svetkovi iste páčilo.“ (Syn Svätozár redigoval vtedy Slov. pohľady a v nich kritizoval obraz J. Úprku, kde sa mu nepáčilo pozadie.

Pavel Socháň: Prúdy, 1936, str. 548

13.

Ako je známo, Hurban rád povodil svojich hostí po dedine a poukazoval im zvláštnosti, menovite hlbcké kroje, výšivky. Poznal v Hlbokom istého malého chlapca, čo ešte ani do školy nechodil, ale vedel pekne spievať. Raz bol ale akejsi zlej vôle ten chlapec. Sedel pred domom na hruške. Hurban ...

(chýba 1 celý list).

17.

... No na starého cirkevníka Čmelu – Vrmdžáka z hoštákov tento výrok Písma sv. nevzťahoval, aspoň on si tak myslel a vysvetľoval. Hneď z kostola, s Transciusom pod pazuchou, mieril do šenku, čo keď si ľudia všimli, povedal: „Já vím, co si myslíte, ale pán farár povídali, aby sme sa neopíjali vínem a já víno nepíjem, já pijem len pálené.“ A išiel si vypiť. – Mimochodom: Čmela keď chodieval v zime do búru (les) na celý deň, obyčajne si vzal so sebou do fľaše pálenky, no lenčo vyšiel z dediny, vytiahol fľašku a všetko odrazu vypil a povedal: „Ja tú fľašu s páleným nosiť nebudem; nech pálené ide pješky, a fľašku odložil do priekopy, kde si je večer, keď sa vracal domov, našiel.

18.

V životopise Ľudovíta Štúra, ktorý napísal Hurban, opísal veľmi podrobne hromadnú návštevu srbských a slovenských študentov na hlbockej fare a o Veľkej noci 1844.

„Hlbočania, najmä gazdiné, vidiac, čo sa na fare robí, koľkých to hostí dostal pán farár, zalomili rukami, čo si s nimi pán farár počnú ? A zaraz pribehli ženy na výpomoc. Ostatné nosili do fary: kury, maslo, syr, múku, mäso, pivo, víno, cukor, a iné zase: periny, čisté plachty, atď. Veľká izba vystlatá bola vo dva rady slamou a perinami. Dve vedľajšie izby upravené boli za jedálne. A tak s pomocou Božou a s pomocou národa minula sa táto návšteva slovenská štvordenná ku nezapomenuteľnej radosti všetkých.“ Mládenci boli aj na sl. Božích v kostole a Hurbanovu kázeň pozorne počúvali.

19.

„Ešte pri slávnosti Zriniho v Záhrebe, sídúc sa tam s Vladimírom Zorcom (ktorý bol tiež medzi horvatskými študentami, čo navštívili Hurbana o Veľkej noci 1844), prvé jeho slovo od neho počul som, ktoré sa vzťahovalo na tú krásnu dobu. A roku 1875 pripomenul mi slávny slavista prof. Jozef Feranc v budínskome zámku tie výjavy na hlbockej fare r. 1844, ktoré mu večne tlejú v pamäti:“

(J.M. Hurban: Životopis Ľ. Štúra)

20.

Volebné pesničky z čias, keď Hurban kandidoval na poslanca:

Milujme sa, Nedajme sa !
Djetki jednej rodini,
Spojme láskou rozdvojené dediny !

Milujme sa, Nedajme sa?
odrodilcom oklamať,
Odrodilec nemôže byť kandidát §

Teda: Hej sa, milujme sa !
A voľme si Hurbana,
ten sa nikdy nezvikol báb tirana !

Milujme sa, nedajme sa !
potlačiť viac od sveta §
Nech Hurbana počuje aj dieťa !
Zle nedobre v krajine,
Všetko padá hyne,
Dolu vodou blahobyť,
Ide s ním aj kredit.

-.-.-

Zle nedobre v krajine,
I vzdelanosť hyne,
Školy nám poválali,
Maticu zrabovali.

Už i jazyk náš milý
Zo súdov vysúdili,
A keď k súdom citujú,
Dve na tri mondokujú.

21.

Pieseň o Hurbanovi, ktorú jeho nepriatelia rozširovali na Morave v roku 1848.

Nová pieseň o Uherském Urbanu, kňezi luteránském, kterak víru katolíckú zlehčoval, svatě tupil a mnohé katolícké křesťany zmrdoval.

Ale Urban pohan křesťany verboval, tú víru pohanskou zlatem, stříbrem vždycky vychvaloval.
On nutil křesťany, aby se klaněli jeho šikovnosti a zlatu hojnosti, lidí mordovali.
Našli se tisíce, kteří se přidali a tomu pohanu za jeho mamonu bezbožnost konali.
Tak si to považme, když lid mordovali, tú víru pohanskou skrz ruku tiranskou schvalovali.
Mnohý se jim poddal, že lidi mordoval, a dobrý katolík pro Ježiše Krista život obětoval.

Ve vesnici, v městečku chtel chrám Páně zbořit, a víru křesťanskou v tom krásném oudolí načisto vyhubit.

Okolo Myjavy štyřista zabili, co pro víru Krista, věřte dozaista, poddat se nechtěli.
 Jaké žalostivé, smutné podívání, když jedni pálili, druzí malé děti, všechno mordovali.
 Když na Starej Turej pohanští zbojnící město obstoupili, by se jim poddalo, šturmem hnali všeci.
 To křesťanské město poddat se nechtělo, proto od pohanů v tu tak smutnou dobu vypáleno bylo.
 Předně hned do města pohani vrazili, otce duchovného i s jeho kaplánem trápili, mučili.
 Musíte tu chvíli na místě umřítí, nechcete-li Krista a svatě světice tu chvíli zapřítí.

-.-.-

22.

Pieseň – veršovačka z doby takzv. patentálnych bojov

v H l b o k o m

„O proměnách na světě a zneuctění cirkvi našej Hlubockej“

Stalo sa v nitrianskej stolici,
 v jednej vesnici, neďaleko Senici,
 prišlo tam mnoho rajbírú
 zprizniť tu kresťanskou víru.
 Devátého listopadu od Senice k Hlubokému
 sa vezú. Keď dojeli ke kostelu,
 hned tam dole skáčú, lezú,
 aj oni poslézali,
 hned sa k fári brali,
 a hned od kostela kľúče pýtali.
 Pán Tesák začne úlisne prositi,
 a hned za tú prosbu mosel na chrbce bláto nésti,
 a hned naše ženy daly sa jako prati,
 a on k mestu beží a začne prositi:
 co si já počnem ? Musím utíkati.
 A tí ostatní na kočišú zvolali,
 a tak byli rádi, že blata žáden na chrbce nemeli.
 Klsák a Zelenaji hned utíkali zpátky,
 a v tem utíkání držali si od hanby v rukách širáky,
 A co Šubri (Šubert ?) a Červený ? Byli omámení,
 a len skúr do pola, nech nejsú videní.
 Ostatní kočiši byli polakaní,
 nemohli zapráhnúť, bylo k podivení:
 ani nejedli, ani nic nepili,
 a hned utíkat moseli.
 Byla to porada, šecker rozbúrené,
 a k mestečku Senici šecker zutekané.
 A ten Konrád Mišo tak si smutno kráčí,
 a len si povídal, že mohel byt doma rači.

(Z knihy Jul. Bodnára: Dr. J.M. Hurban, 62)

(Kto je autorom tejto veršovačky, nevie sa. Nie je vylúčené, že je ním kostolník Hložtický (Loštický ?). Zapisal si ju do svojej kroniky. No je pravdepodobné, že mal aj spoluautora, ktorý mu text štylárne trochu upravil.)

23.

Iná satirická veršovačka na patentálnu deputáciu

(9. novembra 1862 v Hlbokom)

Na <u>ubocké</u> zvony zas tá pravda zvoní:	(<u>hubocké</u>)
Kto inému jamu kope, sám udadá do ní.	
Už <u>kríž</u> to <u>fa</u> hosté na tom našom moste	(<u>U Krištofa</u>)
Majú buata plné chrbty; Kyseuáci, kde ste ?	
<u>Kyseuáci</u> kde ste ? rátu, pomoc neste	(K ... – Pálka)
A vy suavní reputanci zas do kočú lezte.	
Kde ste Kyseuáci ubockí bujáci ?	
Nichto tu z vás nepomáhá suavné reputáci.	
Aj <u>huňa</u> sa zdráhá, <u>smrkáč</u> zle pomáhá	(Šula – Huňa; Žák – Smrkač)
A svedomí semenčára za jatku naháňa.	(Semenčár ?)

Žák mar-cina smieuoost strčiuu sa pod most.
 Dobre bolo mrzákovi, ale strachu meu dost.
 Do predku sa šuchá, kolaja len z ticha (Krištof – Kolaja ? Kovár – Kolaja ?)
 Lež čo na puat ? Keď si huavu zkrývá do kožuča.
Nabu duša ber tu veša sa čo ber ta (???)
 Aby pomoc vernú podal tej čeládke čerta.
Janek odraného je pomocník jeho ?
 Aj zá – lesák, tá hromada – sadla potuchlého (Zálešák)
Dzura nová trachna po brož s kovy kachna (Dzuránková, Brožkovi)
 kam uciera tam uciera tie sačíská z bahna (Tesáčiska – Tesáka, farára)
 Pozde i neborka prišla i rech tchorka (Rechtorka)
 Zbiedákaua, zapuakaua, žauostná kucharka.
 Lež ešte križ to v ka po kuchyni krochká (Krištofka)
 Aha ! mēšce rozkazuje jako pani grófka.
 Jako sa na mosce majú tí hosté ?
 Nezvedeuo, nehádauo toto žensko sprosté.
 Hrbatý šibenec, nese z jarku venec (Šibeničár ?)
 Aby ho dal reputáci, jak verný vlastenec.
Ubockí seduáci smejú sa - furtáci;
 A čo by sa nezasmáli takej reputaci ?
 Však tá pravda zvoní na ubocké zvony:
 Kto inému jamu kope sám upadá do ní.

Odpísané z časopisu Černokňazník, r. III, r. 1863, č. 13, str. 97, zo 7. júla 1863.

(Nie je vylúčené, že tieto satyrické verše napísal Hurban alebo snád' učiteľ Martešík (bol v Hlbokom učiteľom od r. 1852 do r. 1878).

24.

Stalo sa, že Hurban odnekiaľ pricestoval domov pozde v noci a to zo soboty na nedeľu. Súc veľmi unavený, ľahol si hned' spať bez toho, žeby si bol najprv prichystal kázeň na nedeľu. Keď ráno vstal, napochtre si vzal jednu zo svojich starších napísaných kázní, potom počas piesne „Věříme ...“ si ju len povrchno prečítal a potom ju na kazateľnici povedal. Keď po skončení Bohoslužieb vychádzal spolu s rectorom Danielom Kopom z kostola, istá cirkevníčka podišla k ním a úctive povedala pánovi farárovi: Jejich milost', šak sem ráda, že ste tú istú kázeň kázali, čo aj vlni v túto nedeľu. Tak rada som si ju znova vypočula. Bola veľmi pekná. – Dalo sa očakávať, že Hurban sa pochvale ženičky veľmi poteší, ale on vraj nevedel žene povedať ani slova a ostal priam zarazené a akoby aj zahanbený, keď ho táto ženička „pristihla,“ že Hurban povedal znova tú istú kázeň. Až keď sa vzdialila, povedal Kopovi: „Už sa mi to viac nesmie stať, aby som vyšiel na kancel bez toho, aby som si prichystal vždy novú kázeň. Aj keby som prišiel v noci a nemal spať, tak si prv neľahnem, kým si kázeň nepripravím (zo soboty na nedeľu).

25.

Starí, ešte žijúci Hlbočania spomínajú, že Hurbanova fara bývala dlho do noci osvetlená. Hurban po nociach pracoval, písal.

Ráno a večer jeho rodina spolu s ním spievala nábožné piesne a to v lete pri otvorených oblokoch. Ľudia sa ku fare približovali a počúvali.

Zaznamenáva to aj prof. Dr. Pražák vo svojej knihe: Vajanského studentská léta (str. 9): „Také Hurbanova fara byla vkusne zařízena a zvučela celý den zbožným zpěvem a modlitbami dětí, rodičů a čeledi.“

Z kroniky Pavla Loštického, kostolníka

26.

„Toho léta Páně 1865 náš pán dvojetihodný farár Jozef Hurban ustanovil Sv. večeri Páně i mládeži naší chodit k svatému rozhršení v sobotu pred večerem, ustanovil nešpor v sobotu. Jedným to bylo ku posměchu. Ale Bůh Tvůj jedine nebude posmíván, nebo cožkoli rozsívá člověk, toť bude i žítí, rozsíváš-li tělu, z těla žítí bude porušení, rozsíváš-li duchu, z ducha žítí bude život věčný. Tak to bude platit Pán v den nejposlednější všem hříšníkům.“ – Ale to dost' malý čas trvalo. Mnoho počalo chodit přeč od Sv. Večere Pánovej. To sa mnohým nelíbilo, že to jak u rímskokatolíků nastává. – Ján Šajánek odešel od oltára, odehnali aj jeho manželku.“

27.

„Léta Páně 1865, 20. novembra byly dve dítky pri Sv. Večeri Páně, ale nebyly prvním dnem pri svatém rozhrešení. Když pristupovali, byli ony ven vyhnane od Sv. Večere Pána našeho Ježíše Krista. Byla to Anna Pisklová, hošťacka, panenka, a více jiných. To nikdy nebylo u nás, co za pána farára Hurbana. Mnohých odporností bylo. Mnohi lidé to nemohli znášat. A tak se hrích na hrích plodil ...“

28.

„Stalo se u nás v Hlubokém na slávnosti Vánočnej, na den svatého mučenika Štěpána, v druhú slávnost, stalo se pohoršení v chráme Hospodina Boha živého ... ani památníka není, odkedy chrám náš stojí a je založen a vystaven ku pocte Boží a lidem ku ..., aby sme my byli v nem krmení slovem Otca Nebeského a aby sme tam hledali království Boží, kde má býti kázáno evanjelium večného spasení, aby sme mohli dojítí života ...“

Povstal rozbroj veliký pri Svatém rozhrešení mladých lidí, mládenců a panen, když nepřišli na svatě rozhrešení, když jim bylo oznámeno prním dnem. One neposlechli otce duchovního. Byli vyhnáni přeč od oltára, mládenci a panny, aspň tricet panen. Pavel Piskla hošťacký prední, co má Valkovú, ten vyšel ven z kostela ... a byl odevzdán Satanu. Aj jeho céra Anna byla druhý krát odehnána. Tak nešťastná byla. A zatým šecek zástup jedným hlasem zavolal: podme přeč, ven z kostela. A pán farár zavolal: vás starých už nevolám, ale mladých. Potom sa to skončilo s klatbou a hríchem domu z kostela. Hošťackého Šulu pacholek mosel očenaš říkat nahlas, že ho ešte nevedel ...“

29.

„Na Boží vstúpení bylo u nás naposledy vyhlášené od našého pána farára ... Nemohúce sobe pomoci s tú Svatú Večeru Pánovú a s tým svatým rozhrešením – moselo to prestat. Trvalo prez dve léta. Len volakerí k tomu rozhrešení chodili: Pavel Sedláček, zadní, se svú manželkú, Pavel Kovár za školú s manželkú, Ján Talčík na zahrade s manželkú, Šmidových obidva, aj stará Pálková, Lišková, Smolíčka, Loščická Jurová, Ján Holický, Filípek Chovanec aj s manželkú, aj synové ženatí, a volakerí byli s dítkama, ked byli konfirmované pri Večeri Páne, aj farálka s dítkami, aj starý Jurkovič, sveker knezův, spolu chodili ...“

30.

„Jak ten Patent prestal, všecko prestalo. Co z lidí jest, to sa ... a není stálé ... ale co z Boha jest ... tomu nikto neodolá, jak Písmo Svaté praví, Skutky apoštolské ... a jak Gamalieli praví v zákone novém ... Ješte takí divní a diváci se našli po tom vyhlášení prední Juričky aj s Morávkem jejich ... pristali na den Sv. Duchu sesláni – na rozhrešení, aj Chovancův syn.“

31.

„Léta Páne 1871 dne 25. Juniusa náš pán farár Hurban v 4-tú nedeli po Sv. Trojici odehnal od Svatej Večere Pána Krista syna Jána Vávrika, jménem Pavla, od oltára, jak tam klačal, když mel přijímat svatě rozhrešení.“

32.

„Léta Páne 1872 dne 23. februára, v nedeli druhú postní, dostali sme v kostele od našého farála Hurbana skrz Svatú Večeri Páne, ked nechceme chodit predkem na svatě rohrešení. Svatá jest nazvána, ked ju přijímame pod službama Božíma ... tá jest svatá. Tá po kostele spoved je súkromoná, tá nic není ...“

33.

„Léta Pána 1872 na Velký pátek to bylo a na Velkonoční druhý deň, 1-ho dubna, pod službama Božíma, přišli k ní (ku spovedi) zadní Jurík, starý Pavel, aj jeho žena, Pavel Morávek Juričin aj žena a vdova Ištvánkova. Už to mnohokrát zahynulo a zas to nanovo na svátky má byt največší. A nebylo len šest duší, až po nebo vyvýšení od Pána farála Hurbana. Jak nejdú k tej, tak nespívá žalm, ani Verím v Boha otce, ani očenaš ... len sa peství robí ...“

34.

„Na den Svatodušní pondelí (1872) tam byla oznámena spoved pod službama Božíma. A žádn nepřišel, ani žádná, jak sa patří na také slávnosti. Je to divné, jak je na tem svete šecko nové u sveta tohoto. Tak u našého pána farála tá nová móda, ked dávno sú v naši cirkvi, a to nebylo tak odbavované. Ale bíti bude Búh pastíre, aj ovce stáda jeho v čas neposlednejší...“

35.

„Léta Páne 1872, na deň mučedlníka Štěpána byla spoved pod službama Božíma. Byla přítomná knezovka, aj syn, jeden redaktor a Nemečkayka z Dojča a Svatuška, krajčírka, vdova Kača, Ištvanék po Jurovi ... táto, které spoved stupil ... tej nebylo súkromná ...“

36.

„Za našeho pána farára Hurbana mnoho a velice takých rozličných vjací a boju sme prestáli a neresti mnohých od r. 1843 až po rok 1870.

První bylo od neho skrz pálené. Že sa mnoho pije, že máme oči sklené, jak na Hornákoch. Otravú bylo pálené pojmenováno od pána Hurbana. Že sa mosíme odréknut tej otravy. A po odréknutí sa v chráme Božim a zavázaním sa pálenky nepít a dítky neposilat pro pálenku. Tak sa stalo nekerím otcúm a matkám až po rok 1870. Mosel potlúci sklenicu a o zem uderit poručit dítkám. Ješte jeden hospodár a cirkevník Pavel Kovár za školú pred lidmi, že nepije, ani v hostincoch, a Jurík zadní, ale slivovocu ano. Ostatní šeci pijú. – Nato sme založili spolek mírnosti a kasu: který stříbrný dvacátník, kerý jeden šajnový, kerý platil 60 grajcarú starých penez ... a zložilo sa do 50 Zlatých šajnových ... a to šecker zakapalo u jedných, u Jana Bartoňa, co mel Kuchynkovú, neco vzal čert...“

37.

„Nastala škola každú nedeli. Tam chodili nekerí chlapi, byli povolení od kneze Hurbana. Potom chodení do školy.“

38.

Z rozpomienok Pavla Socháňa na návštevu u Hurbana v Hlbokom. (Z časopisu P r ú d y , r. 1936, str. 536)

„Zo Senice (od Fajnorov) išiel som teda na pozvanie do Hlbokého na faru do Hurbanov ...

U Hurbanov, Vajanského rodičov, pomojom príchode hned' prišla reč na moju kresbu, ktorú práve vtedy priniesli Slovenské pohľady. Kresbu všetci chválili ... Starý Hurban sa vyslovil, že Sveto (Vajanský) nesprávne vytýka slabé ú z a d i e ...

Odpoludnia pán farár Hurban povodil ma po dedine a vošli sme aj do viac domov, kde som si odkreslil rôzne predmety a zaznačil hodne materiálu. Keď sme sa navracali na faru, zrazu cestou chytil ma pán farár za ruku a rečie rozhorlene: „Takéto ú z a d i e by sa Svetovi iste páčilo...“

Pán farár bol náruživý šachista ...

Na druhý deň ráno som sa vybral zase do dediny študovať a Kosto (syn Hurbanov) ma všade sprevádzal... Odpoludnia som sa vybral na výlet cez vrch do Prietrže ...

Tretí deň bola nedeľa. Šli sme všetci do kostola. My mladší na chór, vedľa pána učiteľa Kopu, ktorý prepletal na organe, pri ňom sedel jeho synáček Jožko ... Počas kázne, keď všetko pilno a ticho poslúchalo výklady pána farára Hurbana, odkresľoval som jednotlivých nábožných cirkevníkov na chóre. Keď som potom kresby ukázal na fare, každého poznali a pomenovali mi ho ...“

39.

Návštevy u Hurbana – Dr. Jozef Zavadil z Čiech.

(Zo Sborníka Muzeálnej slov. spoločnosti, 1926, str. 58)

Dr. Jozef Zavadil (autor knihy „Velehrady Devín a Nitra“, r. 1912), český archeolog (nar. v Chrástěanoch pri Kroměříži) poznal Slovensko. Rád cestoval po rozličných krajoch Slovenska a nadviazal styky priateľské so slovenskými vlastencami ... Dlhšie býval aj v Hlbokom u Hurbana ... Potom býval aj v Nitre a v Devínskej Novej Vsi ... objavoval hrady Veľkomoravskej ríše.

40.

Viliam Paulíny – Tóth, ktorý navštevoval Hurbana, napísal v Hlbokom dňa 25. júla 1845 pieseň S l o v e n č i n a :

Slovenčina moja, krásne ty zvuky máš,
Tatransko vzbudzuješ, život mu dáš.

Slovenčina moja, dcéra Tatier tichá,
Za tvojimi hlasmi Kriváň vzdychá –

Slovenčina moja, reč zápalu plná,
Krásne tvoje hlasy ňadrá zvlňa.

Slovenčina moja, život je i viera,
S ňou len Slovák žije aj umiera !

A kto ju miluje, nech žije, nech žije !
Kto sa jej odrieka sám seba zabije.
Slovenským hlasom privykať sa učte,

Slovenské piesne svetami zahučte !

(V knižke – brožúre „Staré i nové piesne V. Podolského – Viliama Paulíny-Tótha vydal v Prahe r. 1866 Edvard M. Valečko, str. 8).

41.

Rudolf Pokorný: Z potulek po Slovensku (1883), str. 14:

„Ze Senice navštívili sme spolu s básnikom Adolfom Heydukom, 1869 v H l u b o k é m Dra Hurbana. Došli sme tam podvečer v průvodu p. Fajnora a nyní již zemřelého učitele Štěpity. Přijetí dostalo se nám velmi srdečného ... Dr. Hurban již starec je postavy dosud junácké ... Dojem síly duševní i tělesné prozrazuje oko, rázné pohyby a zvláště upřímná otevřená řeč ... Řečníkem je Hurban i mezi proslulými a slavenými již do dobrovolnických agitací roku 1848, když tisíce lidí uchvacoval svou výmluvností ...

Hurban žije ve své faře se svou chotí, statečnou Slovenkou, s kterou odchoval několik dětí ...

Na faře zastihli jsme právě starého faráře Lad. Paulínyho, strýce zvěčnelého Viléma Paulíny-Tótha, jenž přišel Hurbana navštívit z blízké dediny Prítřže ...

Hurban neopouští svých Hlubočanů, kteří s ním a za něj trpěli v bouřech zařijnových r. 1848.

Na faře své má pěknou knihovnu. – Kratochvílí jest mu zahradničení. Má pěkné dvě zahrádky. V jedné pěstuje i tabák. V Uhrách totiž dovolené sázeti na několik štvřečních metrů půdy tuto lidstvo blažící květinu, pro vlastní potřebu, začez se platí jistá daň ...“

42.

Z listu Hurbanovej vnučky Ludmij Hurbanovej, žijúcej v Starej Pazove, zo dňa 9. mája 1966 (vtedy 89 ročnej)

„Áno, na deduška sa dobre pamätám. Ako sedemročná bola som v Hlbokom aj s rodičmi. Brat Vladko bol vtedy jedenročný. Pamätám sa i na faru, na dvor s okrúhrou hriadkou s fialkami. Aj na záhradu sa pamätám, ktorá bola ďalej od fary. Pamätám sa aj na babičku ...“

43.

Z knihy Ing. Dra Janšáka: Život Fajnora, str. 249:

„Za života Hurbanovho chodili Fajnora a Dr. Ludovít Šimko do Hlbokého, k tomu velikánovi viery, nádeje a optimizmu, ktorý nezanechal jedinej príležitosti, aby víťazstvo slovenskej pravdy s nadšením v zraku a v slovách nepredpovedal. Ale ani po smrti nezarástla cesta do Hlbokého ... aspoň nie tá duševná ...“

44.

Zo Slovenských pohľadov 1883, str. 562:

Roku 1848 prišiel k Joz. M. Hurbanovi do fary dominus spektabilis zeman – komisár, dávajúc sa pod jeho ochranu a hotový súc vziať na seba halenu. – Hurban mu odpoveda: „Eh, nepristala by im, Domine Spektabilis, lepšie bude, keď len v atile svojej zostanú odiatym. Ale právo spravdливо tak halene ako fraku a čamare prisluhovať budú.“ – „Nuž, ale rogo, čože ? Veď je už sedliak pánom a my chudobnejší než on, ale aby už bol pokoj.“ Hurban: „Nech sa nič neboja, ľud náš je dobrý, ale veru už mocne žiada svoje národné právo.“ – „Ale, rogo, veď už sme všetci rovnakí Slováci tuná; ja tu aspoň neznám žiadneho Maďara. A čože nás tam po tých, čo v Debrecíne všetko maďarský robia ? My si budeme všetko len po slovensky robiť.“

45.

R. 1862 3 (?) navštívil Hurbana v Hlbokom ruský slavista prof Vlad. Ivanovič Lamanskij z Petrohradu.

46.

(Štefan Janšák, Ing.: Životopis Štefana Fajnora, str. 246)

„Hurban mal zvláštny voz, krytý voskovým plátnom, natiahnutý na drevených oblúkoch, aký mávajú obchodníci, prevážajúci tovar po jarmokoch. – Na voz naložil manželku, deti, niekedy i priateľa a išiel navštíviť niektorého brata v Kristu, a to raz: do Čáčova, inokedy do Prietrže, na Bukovec, na Turú Lúku, na Starú Turú, na Košariská a inam. Návšteva trvala niekedy aj tri i štyri dni.

47.

Tamtiež, na str. 233:

Prvý výlet do filipovského údolia podnikli vlastenci s oboch strán Javoriny dňa 25. júla 1862, vzdialeného asi pol hodiny od moravských hraníc. Tu byly slávnostné schôdzky ... spievaly sa národné hymny ... Hej, Slováci ...

Druhý výlet bol 1883, slávnostnejší a veľko lepejší ... Sbornajster Obrátil nacvičil spevy pre výlet, medzi nimi i sbor na slová Hurbanovej piesne „U proudů valných Dunaje širého ...“ (19. júla 1883)

Tretí bol r. 1884. Myjavská mládež nosila Hurbana na pleciach.

Roku 1885 bol výlet ešte väčší.

Roku 1886, ač bolo všetko pripravené, daždivé počasie sdržalo doma slovenských výletníkov ...

Kristína Royová podáva podrobný opis výletu r. 1883 a to v Národných novinách č. 88, zo dňa 31. júla 1883. Udáva, že na výlete sa zúčastnilo 400 – 500 osôb, na 92 vozoch.

48.

Častejšie chodieval na Moravu (bol v Uh. Hradišti na národnej zábave i v Hodoníne) a to najmä ku svojmu švagrovi Danielovi Slobodovi, farárovi na Rusave. Bol tu aj v auguste r. 1883, v deň 50 ročného duchovného účinkovania Slobodu. (Ako známo, Hurban sa utiahol na Rusavu už r. 1848, keď bol zatykačom stíhaný. Rusavu nazval svojim Pathmosom).

V deň Slobodových jubileí (1883) dali mu piť víno z ročníka 1848. Povedal hneď improvizovaný prípitok: „Drazí moji, čo všetko svítí, čo blýská, jiskří z tohoto pohárku ! Jaký čistý, mohutný duch od Tater z něho plápolá. Rok osmaštyřicátý ! Slovanský zjezd ! Ej, Bože, jak to bylo krásné ! Jak mladé, věřící, milující ! Mnoho se nám z toho nespĺnilo ... No nestrácejme hlavy, drazí moji ...“

49.

Hurban: Ľudovít Štúr, sv. I, 177:

Štúrovi ... z Bratislavy bývali milé vychádzky na Hlboké. Kedykoľvek sa prihlásil na návštevu, nikdy nezabudol dodať, aby som zaopatril dva kone k výjazdom. Zábavy naše potom záležaly z hojného jazdenia koňmo do okolia utešeného, otáčajúceho túto tichú dedinku, k boru, Štúrovi veľmi sympatickému, a do údolia rakonosnej Myjavy, šumiacej popri rozsiahlych hľbockých lúkach. Na koni sa držal pravidelne, priamo junácky ...

Tamtiež, 83: ... Návšteva Hollého ... na Dobrú Vodu, kde sme niekoľko ráz i so Štúrom ho navštívili ... medzi iným aj s Michalom M. Hodžom, učiniac k nemu vychádzku z Hlbokého ...

50.

Hurban: Ľudovít Štúr, sv. II/12:

Ľudovít Štúr na Hurbanovej svadbe v Hlbokom. „... A prícúc troma dňami pred svadbou (4. októbra 1845) ešte sa snažil odvieť ma od úmyslu zakladať rodinu v tých osudných časoch pre národ. Vec bola medzi nami riešená nadsť praktický. – Ľudovít si však nemohol odoprieť po návrate svojom z veselej svadby hľbockej, kde bandérium mládeže, hudba národných hudobníkov, piesne storaké sa vírily okolo tohoto smutného junosa ...“

Vtedy bol v Hlbokom aj Štúrov starší brat Karol, farár modranský, ktorý Hurbana sobášil s Annou Jurkovičovou, dcérou sobotištského učiteľa, Samuela Jurkoviča.

51.

Ľudovít Štúr bol prvý raz v Hlbokom už roku 1836.

O tejto návšteve píše Štúr v liste Ctíbochovi Zochovi 4. augusta 1836:

„... Nejprve sem přišel do H l u b o k é h o k Sedláčkovi, který mne a nás (Pavel Čendekovič, pocházející z Kunova, pozdejší farár v Malých Stankovciach) ... Bylo to již po poledni, an sme tam dorazili. Vidíce ještě vysoko slunce, dále sme se ubírali, avšak nijakou zástěrou, aniž pod jakým způsobem sme se odtud dostati nemohli. I učinili sme mu kvuli, zůstavše tam přes noc. Vida, že mi času nezbývá, dal sem se do naší rozpravy o věcech národních, což slyše pán Sedláček, zahorel novým ohnem k svatě veci naší a i hneďky za řádne na pracích i na penězích prispívajícího úda Společnosti naší vstoupil a dopisování se mnou osnoval. Čítal mi on potom některé své kázne, které byly velmi svobodomyšlné, k jakové kázání opětnému sem ho já vzbuzoval, což činiti i dále slíbil ... Odtud na druhý den šli sme do Kunova ... pak do Přítrže ...“

(Hurban: Ľud. Štúr, I/71)

52.

Sotva vyvolili Hurbana za farára do Hlbokého, už v júni 1843 písal Štúr Hurbanovi: „Hej, braček, Jožko, zakrátko vybehnem i já na Hluboké. Mámeže sa najašiť koní po tých belohorských stráňach, po doline Myjavy a po úpätí končitého Ostrieže a dvojitého Bradla.“

(Hurban: Ľ. Štúr, I/189)

53.

Hurban: „... Roku 1844 o Velkej noci shovorila sa mládež bratislavská, dietálni Chorváti (ktorí boli na sneme v Bratislave) a Srbi, študujúci na lýceu a akademii bratislavskej, že výlet urobia ku mne. A stalo sa skutočne, že v sobotu veľkonočnú zastaly 4 vozíky pred farou a z nich sedemnásť mladých šuhajov vyskočilo. Predstavili sa mi, vyšlému im v ústrety na dvor, ako nasleduje: Jozef Ferenc, Chorvát, Zdelar, Srb, Vladovít Zorec, Chorvát, Kraljevič, Chorvát, Radvanský, Poliak, Protič, Srb, Lellašič, Chorvát, Popovič, Srb, Mirimac,

Srb, Anton Lentulaj, Chorvát, Demetrovič, Srb, Barabáš, Chorvát, Andrej Hodža, Slovák, Horyslav Krčméry, Slovák, Špenciari, Chorvát, Gustáv Hlovik, Slovák. Mimoriadna to ovšem návšteva na dedine. Ale kúsok znamenitý, charakterizujúci dobu zápalu slovenského. Slávnosti veľkonočné odbavovali moji hostia pobožne v chráme. Moja ofera veľkonočná vypadla veľmi bohato. Všetkých sedemnást' šuhajov sedelo v predných laviciach, ktoré im cirkevníci pohostinne prepustili. Spievali s kancionálov im podaných a počúvali nábožne moju kázeň. Keď ľud išiel okolo oltára na oferu, zdvihli sa aj oni s miest a tichým tokom idúc, hádzali aj oni svoje obete na oltár. Na tento výjav rozpomínajú sa dodnes starší Hlbočania.

Hneď v sobotu, vidiac to národ (Hlbočania) a najmä gazdiné, hlbokým citom prebudené, čo sa na fare robí a koľkých hostí dostal pán farár, zalomily rukami: „Preboha, čo si ten pán farár počnú“. Ja som bol totiž sám a mimo jednej postele nebolo výhľadu na nocľah pre druhého a najmä nie pre toľkých.

Ale národ obstaral všetko vo chvíli. Dostavilo sa zaraz pár žien na výpomoc kuchárke. A ostatné gazdiny nosily do fary kury, maslo, syr, múku, mäso, pivo, víno, cukor, kávu. A iné nosily periny, čisté plachty, atď. Veľká izba na fare vo dva rady vystlaná bola slamou a perinami. Druhé dve izby upravené boli na jednálnu. Štvrtá chyža slúžila cieľom toalety. A tak s pomocou národa minula sa návšteva táto slovanská, štyrdenná k nezapomenuteľnej rozkoši všetkých.

Ešte pri slávnosti Zriniho v Záhrebe, sídúc sa tam s Vladimírom Zorcom, prvé bolo od neho slovo, ktoré sa vzťahovalo na túto krásnu dobu. A roku 1875 pripomenul mi slávny slavista, prof. Jozef Ferenc v budínskom zámku výjavy tieto, večne mu v pamäti tlejúce.

V stredu ráno vypravovala celá moja národná dedina pripíjajúc im, tým bratom slovanským, na zdravia a na šťastný návrat do Bratislavy. To verný obraz zábavného výletu mládeže bratislavskej do H l b o k é h o .

„Liberáli, maďaróni chceli opovážlivosť túto na mne stretať a strojili sa, ba i hýbaly konventmi seniorálný, dištriktuálny, prešporský, ale nemal celý ten vtíp štice dobrej, za ktorú by ho boli mohli chytiť, takže i tu múdrejší medzi nimi nechceli do toho veľa zakusovať a ostalo len pri hrozbách. Mišo Konrád darmo pohuckával Jesenáka a sám tiež darmo rečnil.“

54.

Čo bolo na hlbockej fare z 18. na 19. marca 1848 ?

Hurban opisuje túto meninovú schôdzu (v životopise Ľud. Štúra, str. 186/III, takto:

„... Začnem so sebou a domovom svojim, ktorý vtedy bol strediskom nadšencov a verných oddancov veci národnej. Bolo to 18. marca (Rappant tvrdí, že to bolo 19. marca; Hurban sa vraj po dlhšom odstupe času na presné dátum nepamätal), v predvečer Jozefa, narodením mojich. Tu dali si okolití priatelia heslo, že ako po iné roky, tak i teraz ma navštívia, aby želali všetkodobré. I šlo sa ich plná fara, dajední i s paniami. Všetci sme s túžobnosťou očakávali i Štúra, ktorý sa bol sľúbil. Už sa bolo riadne zmrklo, nebo sa potiahlo do okola hustými oblakmi a prvý jarný dážďik husto sa spúšťal na ubohú zem, majúcu tohoto roku vydávať plody a prijímať do seba ešte šľachetnejší mok nežli sú dážďiky – krv ľudskú Najnovšie chýriky, noviny, anekdoty, zprávy zo snemu, zo zahraničia cukrily zábavu. Z toho zas hádalo sa, či zavíta k nám Štúr a či nie. Takto šlo dohadovanie, keď zrazu búšil Lajko Šulek (kaplán Hurbanov) do dverí s krikom: „Už sú tu, tma sa mohla krájať. I skutočne čujem krik s poludňajšej strany dediny. „Do paroma, dedina tu, ale kade dnu?“ Hneď som vyslal mendíkov s lampášom v tú stranu, kade zlá cesta viedla – ba až doteraz vedie – ku fare, takže milí chlapi šťastne dopravili vozku a hostí do dvora. Zmokli ako sliepky vošli do predsiene: Bohuš Nosák a Pietor Záboj-Hostinský (Kellner), už vtedy preslulí mladí spisovatelia a pomocníci Štúrovi pri novinách. „A kde Štúr?“ ozýva sa z úst so sviecami v ústrety prichodím vybehnuvších niekoľkých hostí, v kaplánke shromaždených. „No, tomu je dobre v Bratislave, ale nám lepšie tu v Hlbokom, hoci sme ako myši mokrí, keď vás tu tak in pleno nachodíme.“ veselo vetil Pietor Záboj.

Moja žienka zaviedla milých hostí do osobitnej izby a opatrla ich potrebným, takže vo chvíli rozmnožili aj oni spoločnosť našu ...

Milí hostia bavili sa príjemne. Hostinský a Nosák museli rozprávať o Štúrovi ... „Náš národ nie je pripravený ... on nás nechá v blate“ rozumoval Kolény. „Aristokracia nedrží s nami ... „Nuž, ale bratia,“ prerečiem ja, „čože máme vyčkávať? Pečené holuby nám nevetia do úst....“

Paničky a pánov slabších nervov poukladala moja žienka na nocľah a my ostatní bavili sme sa do bieleho rána. Tu premávali sa duchovia budúci, každý charakteristický maľujúc svoje tône ...

„Nuž reku,“ ja som už vyslovil svoju mienku, ale nepovažujem sa za neomylného, ani by som sám nechcel niesť následky za možný svoj bludný úmysel, a preto dovoľte, aby som k tejto užšej porade zavolať svojich priateľov, ktorí neznajú strachu, ani sa neklátia sťa trstie v bahne; sú to mužovia stáleho smýšľania, i mladoni, hotoví dnes ísť na smrť za národ náš.“ A tak zavreli sme sa do zadnej izby mojej: starký môj svokor, udatný a rozšafný, na Brezovej populárny učiteľ Karol Sucháč, Jaroslav Borik, Martin Veštík (Modran), Ľudovít Šulek (kaplán), Bohuš Nosák, Pietor Hostinský a ja. Medzitým moja žienka bavila ostatných v kaplánke ...“

(Okrem už uvedených boli tu aj: Viktorín, r.k. kaplán senický, pani Kolénička, Jozef Martešík, senický učiteľ, ...

55.

Hurbanova revolučná pieseň:
 Bije zvon slobody, čujte ho národy,
 kto ho neočuje, obanuje !
 I my čujme bratia zvon zlatej slobody,
 kým nezapečatia nám zas národy.
 Nech sa po Tatrách naša reč ozýva,
 v súdoch a dietach nech aj ona býva.

56.

Za dielo: „Cirkev ev. luteránska v její vnitřních živlech a bojích na světě, se zvláštním ohledem na národ slovenský v této církvi spasení a své hledající,“ vydané v Skalici 1861, str. XXVI 349, dostal Hurban od lipskej univerzity doktorát teologie a od cisára Franca Jozefa veľkú zlatú medailu.

-.-.-

Dodatok k č. 55 „Príbehy zo života Hurbana:

„6. mája 1861 dostal od univerzity lipskej doktorát teologie a to „Propter strenuum ecclesiam lutheranum et ore et scriptis tuendi studium“ (pre horlivú snahu obraňovať cirkev luteránsku slovom i písmom), a

od kráľa, ktorému tiež poslal skvostný čestný výtlačok, veľkú zlatú medailu, ktorá po smrti majiteľa musela byť vrátená (C.L. I. 105, a Dr. Sam. Št. Osuský: Filozofia štúrovcov, II, str. 65) aj „Pamiatka Dr. J.M. Hurbana, str. 10, od dr. J. Škultéryho.)

-.-.-

Panovník Franc Jozef I. chcel (r. 1867) odmeniť Hurbanovu vernosť zlatou medailou. No Hurban údajne panovníkovi (na audiencii) odvetil: „Keď môj národ nedostane nič, ani ja si nepravjem odmeny“ a ponúknutú zlatú medailu – neprijal.

(Vid': Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban, 1817 – 1888, str. 72)

-.-.-

Vďačná cirkev hlbocká chcela dať čestný hrob svojmu duchovnému otcovi na najprimeranejšom mieste v starom cintoríne. Nebolo to po vôli maďarónskemu slúžnemu senickému a dal už vykopaný hrob skrz hlbockého rychtára Pavla K o v á r a zahádzať, za čo bol tento od kráľa aj zlatým krížom odmenený. – Rodina Kovárova tento kríž potom (po smrti jeho) – predala.

(Vid': Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban, str. 86)

Návrh na odmenu Kovára zaiste podali maďarské úrady, no nie tak pre ten zahádzaný hrob, ale pre „vlastenecké zásluhy“ rychtárove.

-.-.-

57.

„Netreba ani spomínať, že Hurban aj pri zakladaní Matice slovenskej (4. aug. 1863) v Martine hral lví podiel a bol jej zakladateľom, potom členom výboru. – Zaujímavá epizóda sa udiala pri voľbe výboru, keď ktosi z obecnstva proti tejto voľbe sa ozval, totiž pri voľbe Hurbana. Predseda bisku Moyzes, pohnutým hlasom povedal: „Kto nechce Hurbana, nech ide do kúta.“ Nariadil hlasovanie a Hurban bol veľkou väčšinou hlasov vyvolený.

(Slov. pohľ. 1915, str. 309)

„Hurban nikdy neurazil náboženský cit Slováka, inoverca a pri všetkých národných dialoch jeho úprimnými priateľmi boli najlepší mužovia katolíckej cirkev slovenskej“. A predsa, keď umrel „Katolícke noviny“ ani literou sa nezmienili o jeho smrti. Tak sa zaslúžil národu !

Napísal Jozef Škultéry v knihe: Pamiatka Dr. Jozefa Miloslava Hurbana, 1886, str. 20

58.

Hurban sa žaloval svojmu synovi Svetozárovi na Hlbočanov, vlastne na hlbockú cirkev, no príčinu nevieme zistiť.

Výňatok z listu Sv. H. Vajanského zo 6. mája 1870:

„... veľmi sa ma dotkol Tvoj smutný posledný list, z ktorého som vyrozumel, že duch Tvoj veľmo sklúčený byť musí nad cirkvou hlbockou. – Pozoroval som ja vo fériach (prázdninách), že z Hlbočanov čert trčí,

vidiac ich húfne putovať do Senice. V Kvetnú nedeľu som stretol - idúc domov z Prešporka – asi tridsiatich ...“Z korešpondencie S.H. Vajanského, str. 63 – 64, list č. 27

59.

Výňatok z korešpondencie S.H. Vajanského, zo 14. apr. 1883, str. 228 – 230, list 166:

Hurban žaluje sa na ľud a odsudzuje ho.

„... Výnimka jediná je v Turci, inde všade je ľud hnusný. Musí zhynúť z neho Boh len vyvedie pokolenie lepšie. Ja som veľký svedok proti ľudu nášmu vo všeobecnosti. Moji Hlbočania po tri razy stáli so mnou (r. 1865, 1869 a 1872 ?) na voľbištiach, vzdor zberbe ostatných obcí, a napokon aj oni odišli három – fárom, ačkoli aspoň už agitovali v obecnstve za práva národnie. Inak obce nad obce hrnuli sa za sudami. A tak to bolo všade. Nuž čo chce kto s idealizovaním ľudu ? Ba šľahať treba ten ľud, aby precítil a videl sa v zrkadle. ...“

60.

Výňatok z toho istého listu.

„... Veľmo ťažko som prezimoval statky a teraz akýsi predivný vietor v obchode zavial, aby sme to nižšie hodnoty dávali. Na troch jarmokoch som bol so statkom, ale nedajbože ho predať. Myslím, že sa ešte boja hladu, keď všetko ostatné zabedené v zemi trčí a nič sa nehýbe. Nuž teda už len máj čakáme, snád' spravia ceny tak draho prechovanému statku. Nerád bych prolongoval Wechsel, aspoň už nie viac od 50 Zl...“

„Milka Brezovská (Emília Želmíra Jurkovičová) sa vydáva za Bôra Skalického. 1. mája (1883) má byť svadba, a ja som o trhá ný; abych si dačo na seba spravil. Nevychádzam zo starostí ...“

61.

Výňatok z článku „Slovensko“, ktorý napísal J. Smetanay v Sborníku časových úvah o věcech veřejných, č. 11, Praha, str. 40, 1896 (odpísané z knihy Dr. Jaroslava Vlčka „Medzi Váhom a Vltavou“, Bratislava, 1957, str. 175)

„... keď vypukla vojna – revolúcia v Uhrách (1848), Jozef Hurban, Štúrov vrstovník, ktorý mu vo všeličom odporoval, bol povolným nástrojom zemanov“ – Smetana na to: „Omyl, Hurban nebol ani hrdina, ani vojak. Od profesora (Štúra) a mladého luteránskeho kňaza nikto predsa nečakal ani štátnickosť ani vojenskosť; keby ju boli mali, bola by to bývala iba náhoda a že ak sa dostali na čelo hnutia, je zase pádnym dôkazom, že nebolo vhodných ľudí. Keby sa bol vyskytol politický vodca, horné Uhry boli vtedy hrali úlohu rozhodujúcu. Takto za Bloudkovho dozoru, ktorý všetky Hurbanove a Štúrove činy maril a paralizoval, nemohlo byť úspechu a oduševnenie pomaly haslo ...“

-.-.-

Keď bol Hurban s biskupom Gedulym na audiencii u panovníka Františka Jozefa I., opýtal sa ho vrah kráľ: „Doviedli ste mi tých panslávov?“ Geduly odpovedal: „Nie, veličenstvo, nie panslávov, ale kňazov.“ – To si iste Hurban od Habsburga nezaslúžil.

(Podľa článku Miloša Beblavého v časopise „Bradlo“, r. 1932, str. 116)

-.-.-

Návrh na osadenie pamätnej tabule Š t ú r - H u r b a n - H o d ť a som podal (P.Š.) ešte koncom roka 1955. Aj text som sám zostavil. Pán farár Chochol potom sa pokúsil tento môj návrh uskutočniť, no kdesi v Bratislave (na SAV) dlho o tom húdali, či tam tú tabuľu dať alebo nie. Vtedy sa iste ešte „obávali“ buržoázneho a iného nacionalizmu. A tak dlho váhali, až sa konečne rozhodli a odvážili. Keď sme si mysleli, že z toho nebude nič, odrazu po dvoch rokoch prišlo do Hlbokého auto, a traja remeselníci oznámili prekvapenému p. farárovi, že prišli osadiť pamätnú tabuľu. A aj tak hneď urobili. A tak potom mala byť slávnosť odhalenia. No širšej verejnosti nebolo z vyšších miest nič oznámené, ani z okresu. Slávnosť bola skromná, len akoby „domáca“. Zúčastnili sa na nej len Hlbočania a školské deti. Z Okresného úradu v Senici a z MNV v Hlbokom prišli len 3 – 4 zástupci. Keď po skončení slávnosti pozval p. farár slávnostného rečníka prof. Dr. Pišúta ...

-.-.-

**Významnejšie cirkevné a národné udalosti v Hlbokom
za úradovania Dra J.M. Hurbana**

1. Uzákonneenie spisovnej slovenčiny 11 – 16 júla 1843 na fare v Hlbokom (Osuský: Filozofia Štúrovcov, str. 27/III.: „Hodža prv akoby odišiel do Viedne, v záležitosti slovenčiny išiel do Modry za Štúrom a odtiaľ s Kadavým do Hlbokého k Hollému. Tamtiež na str. 37 ...)
 2. Založenie T a t r í n a , spolku pre slov. osvetu, aug. 1844 (Hurban: Životopis E. Štúra: „... a tu sišli sa u mňa i bez novín zahájiť zriadením spolku pre vydávanie kníh k vzdelávaniu národa smerujúcich. Vtedy sme podnikli i spoločný výlet k majstrovi poetov slovenských, k Hollému na Dobrú Vodu.“)
 3. Hurban na hlbockej fare napísal stanov y „Gazdovského spolku“ v Sobotišti, r. 1843. – (Dr. Golán: Rp str. 17: „... ostatné dojednali sme u Hurbana v Hlbokom a ustanovili sme zákony spolku a po agitácii sišli sme sa 9. febr. 1845)
 4. Počiatky slov. povstania. Jozefovská noc 18/19. marca 1848
 5. Obsadenie Hlbokého vojskom. Vojské výpravy cez Hlboké 22. a 26. septembra 1848.
 6. Kanonická vizitácia Dra Karola Kuzmányho v Hlbokom 26. nov. 1861 (viď Pešťbudínske Vedomosti I, č. 75).
 7. Panichyda za Pavla Jozefa Šafárika v Hlbokom 21. júla 1862 (viď Pešťbudínske Vedomosti I, č. 32)
 8. Patentálne boje. Nájazd autonomistov do Hlbokého 9. nov. 1862.
 9. Slávnosti Cyrilo-Metodejské v Hlbokom 7. júna 1863 (1000. výročie pokresťanenia Slovákov).
 10. 100. výročie postavenia chrámu v Hlbokom a založenia evanj. cirkve. Posviacka obnoveného chrámu 13. novembra 1867.
 11. Pohreb Dra Jozefa Miloslava Hurbana v Hlbokom 23. februára 1888.
- .-.-
12. Neočakávaná hromadná návšteva srbských a slov. študentov u Hurbana o Veľkej noci 1844.
- .-.-

Po smrti Hurbana:

13. Odhalenie náhrobníka Dru Joz. Miloslavovi Hurbanovi 8. septembra 1892.
 14. Postavenie sochy Dra Jozefa Miloslava Hurbana v Hlbokom pred kostolom, 29. septembra 1929.
 15. Odhalenie pamätnej tabule – busty Svetozára Hurbana Vajanského na budove fary v Hlbokom, 6. septembra 1936.
 16. Postavenie veľkého monumentálneho náhrobníka na novom hrobe (kam boli jeho telesné pozostatky po exhumácii preložené) na starom cintoríne (dielo arch. Dr. Dušana Jurkoviča), 29. júna 1949.
- .-.-

A iné viaceré národné hnutia: Memorandum (1861), zbierka na Maticu slovenskú. Parlamentné voľby v r. 1865, 1869.

**V Hurbanovskom archíve v Slovenskom národnom muzeu
v Turčianskom Sv. Martine sú uložené tieto listiny:**

1. Fascikel 1/7: Prosba obce Hlubocké o odstránení Mošteňana, z 30. srpna 1850. Podpísaní: richtár Ján Žák a úradský Pavel Šajánek.
2. I/30: List na generála Rucstuhla v záležitosti: Pavel Kovár, Martin Žák a Šullovskej, zo 16. marca 1856.
3. I/89: Svedectvo obecného úradu z 10 júna 1850 o tom, že Hurban prišiel o všetok svoj hnutelný majetok a že od mája 1848 do mája 10.-ho 1850 nemal nijakého dôchodku. Podpísaní sú: richtár Ján Žák, starší: Jura Válka, Pavel Šajánek, Pavel Tomáš, Pavel Jurča, Štefan Sedláček.
4. IV/58: Slúžny Kálmán píše 4. okt. 1852, aby sa hlásil u komisára.
5. IV/64: Dr. Hurban píše v Hlbokom 28. februára 1887 slúžnemu Tóthovi v Senici..
6. IV/67: Nový moment v pravote falšovania listín. Dr. Hurban, Hlboké, 22. februára 1887.
7. V/36: Obecné predstavenstvo Hlboké grófovi Apponyimu, 22. marca 1853.
8. V/37: Senický okresný komisariát Hurbanovi, 19. a 24. 11. 1852.
9. V/38: Hurban grófovi Apponyimu, 13. okt. 1870.
10. VII/54: Ján Šulla slúžnemu, Čáčov, 12. apr. 1873.
11. VIII/39: Dr. Hurban vo veci cirkevnej, 4. VII. 1867.
12. VIII/40: Odpis protokolu vo veci hlboc. polovky, 12. I.74.
13. IX/61: Dva smrtné listy Pavla Zálešáka a manž., 2. X.1883.
14. IX/1: Okr. komisariát, Senica – Hurbanovi, 10.XII.1853.

15. X/2: Anna Hurbanová mužovi, 10 listov.
16. XIV/52: K. Zmertych – Hurbanovi, Čáčov, 16. marca 1866.
17. XV/57: Hlbočania, Bratia v Kristu, Na Dolniakoch, 22.XI.1862.
18. XV/68: Listy ohľ. vyšetrovania hlboč. cirk. záležitostí.
19. XVII/14: Farkas, slúžny, Senica, 3. júla 1863.
20. XVIII/14: Slúžny Kálmán, Senica, 11. júla 1863.
21. XVIII/34: Pavel Čobrda – Hurbanovi r. 1863.
22. XIX/48: Obete na Záhrebčanov v Hlbokom.
23. XX/119: Dve obligácie Pavla Šajánka z 10. a 26. dec. 1848.
24. XXIII/8: Hurban cirkvi hlbockej, 18.V.1848.
25. XXIII/2: 2 listy Anny Hurbanovej manželovi.
26. XXVII/33: Dr. Hurban kurátorovi Kuklišovi, Hlboké 26.XI. 1865.
27. XXVII/43: Pozváni k napomožení cirkiev.
28. XXIX/9: Samuel Jurkovič – Hurbanovi, listy.
29. XXXIII/30: List Hurbana miestnemu konventu cirkvi hlbockej, 11. júla 1875.
30. XXXIII/43: Smluva nájemní, Hlboké, 22. febr. 1854.
31. XXXIII/44: Zápisnica Ze stránki starešinstva Cirkve kandidáta Inšpek. a Cons. S.D.
32. XXXIII/53: Stanovy Hospod. sporitelny v Čáčove.
33. XXXIII/60: Pojištění na 79 Zl, Hluboké, 1. febr. 1853, Ján Filípek, richtár.
34. XXXIV/6 – 19: menoslov konfirmandov a katechumenov v rokoch 1856 – 80.
35. XXX/30: Historie hlbocká.
36. XXXXIII/8: Kontrakt Millov, 27. febr. 1872.
37. XXXXIII/17: Popis priateľstva pri odobierke Žákovskej.
38. XIII/35: Minich Hurbanovi, Modra, 25. júla 1854 a 20. okt. 1850 ?
39. XVIII/20: Gustáv Štúr – Hurbanovi, 15. marca 1863, 6. sept. 1863 a 18. septembra 1863.

Elégie z Hlbokého.
(Článok v Národných Novinách r. 1892, č. 108)

Die Städte, die ein guter Mensch betrat, ist eingeweiht für alle künftige Zeiten (Miesto, ktoré navštívil dobrý muž, je posvätené pre všetky budúce časy) hovorí Göthe – a to tým viac, keď návšteva dobrého muža trvala takmer polstoročie ! Dedina H l b o k é má také posvätenie. Vymizla telesná stopa Hurbanovská z jeho chotára, nové pokolenie dorastá, starci, ktorí videli boj slovenského vodcu na vlastné oči, líhajú si k nemu na cintorín, ale Hlboké stojí voždy vanom jeho ducha, v ňom odohrávajú sa scény, ktorých divákom je celý vzdelaný svet, menovite slaviansky. Či div, že tichý (tuchý ?) ľud nemá dost' sily znášať farchu historických dejov ?

Dňa 8. septembra tohoto roku dedina Hlboké zase sa stala scénou, s ktorej hovorili telegrafické stĺpy Európy.

Dlhý rad vozov spúšťa sa dolu Krúžkom, pred ním šedá dedina, za ňou rovina, v jasnem šate tiahne sa k Senici, Čáčovu a ku Šaštínu, ktorého biely pútnický chrám jagá sa v predpoludňajšom slnku. Mastná hlbocká pôda hamuje kolesá. Niekoľko ľudí vyberajúcich zemiaky s podivením hľadí na dlhú šnúru vozov, na tiahnuce pešo nitky ľudí, sviatočne odených. Oni berú motyky na plecía a miznú v dedine. Vchody do dediny, strážené piketami žandárov, už dávno nevpušťaťali toľko ľudí. A tie tváre ! Jakási jasná tichosť leží na nich, leží i napnutie očakávania.

Už niekoľko dní zaľahol tento kraj teror vyvierajúci zo senického Bábela. Idú chýry tiché i hlasné o veľkej akcii. Veľká akcia ! Strach má veľké oči, hovorí ruské porekadlo. Mudroň, predseda pomníkovej komisie povedal všetko vo svojom vyzvaní: Bude odhalenie Hurbanovho pomníka ! Ale strach tomu neverí. Bude nové dákorománske zhromaždenie, bude veľké prisahanie, slovanské Rüttli, nové Thermophily, hrozenia

maďarského štátu. Neverci na poctivé slová slovenského vidcu, ktorý išiel so svojími dať výraz piete – neverili – a šli ukázať svoju moc Brachium, bajonety, nabité manlicherky, škoda, že nie delá a mitrelesy.

Pod návalom teroristických chýrov onemel celý kraj, jakoby dýchanie zastavil, podlý notár, rychtár päťolízach, galopini, písař – všetko ide s hrozbami. Ľudia už mnoho preto, že medzi nimi býval veľký človek: zahadzovali im hrob, vykopaný kňazovi, zaplatili zlatové pokuty, citovaní boli do kancelárií. Pokutovaní boli preto, že majú na veži cisárskeho orla, ktorého predkovia dali tam z vďaky za Jozefínsku toleranciu. A teraz vidia rukovať na dedinu žandárov z pol nitrianskej stolice. Čo to bude ? Či je div, že krotký agrárny ľud upadol v nedorozumenie, že bol omráčený aparátom zastrašenia ?

No noví hostia elektrizovali omráčenú viesku. Rozprúdil sa život, zvony zahlaholili. Ale cintor, kde stojí pomník, razom vypadol z rúk majetku hlbockej cirkve. On premenil sa na zakázané miesto: Jako koly plota stáli okolo múru, ba i na nízkom múriku žandári a nedali pristúpiť ani len blízko k ohrade. Zďaleka videli zástupy belieť sa mramorovú pyramidu, ale pozlátený blesk nápisov nevideli. Na šedom finde cintorína, medzi náhrobníkmi, za umrlčou búdkou veselo svietil pomník, jakoby symbol života a nie smrti. Len zlatý kríž, vyrytý hlboko do mramora, rozpínal ramená oproti masám, nemo stojacom na úhore, trocha vyvíšenom.

Ale ani tam nebolo slobodno stáť – ozvali sa škreľavé hlasy a žoldnieri pošli oproti zástupom. „Boja sa, že ho zobudíme,“ riekla staručká Brezovanka, a slzy jej vyhrkli z očí. Rodina stála medzi masou: „Toto je vdova po nebohom, toto sú jeho deti,“ volal ľud, nezviklý toľkej brutalite. „Nazad“, volal žandár, „shromaždenie nestrpíme !“ A ľud šiel pomaly okolo cintorína, hladiac pohľadom ostré hrany pomníka.

„To sa nestalo od Kristových čias, keď rímski žoldnieri strážili Jeho hrob. Ale boli ten pán Hurban veľkým pánom, jaké vojsko mu to robí hapták,“ hovoril vyslúženec. „Už nie je dobre na tom svete, už príde súd,“ poznamenal starček dobrovoľník. Tu vracali sa panie a devy, ktoré chceli položiť veniec na hrob. Ľud videl, jako ich odohnali. „Ani len toho venčeka im nedoprajú,“ hovorili ženičky, a okružili panie a devy. „Ovenčíme samy hrob,“ volali ženy, a bolo počuť hlasný plač.

Chrám sa naplnil. A zaznel krásny spev Kútskeho, schválna kompozícia k odhaleniu. Tiekli z úst rečníka od oltára slová „milosti a pravdy“. Senior Leška dal toľko srdcového tónu, do slov, toľko nehy a krásy do modulácií hlasových, koľko len stačila jeho hlboká duša. Plavne, bez zádržky, jako vodopád, rútil sa prúd jeho reči. Myšlienka za myšlienkou, zaokruhlovali sa odhalenia, blýskali citáty, jako padajúce hviezdy. „Muž Boží“ – pomyslel som. Za ohradou viery našlo sa miesto pre oslavu Hurbanovu, zakázanú silou. Plot a palisáda cirkve ochránila ešte výraz vďaky a piety. Jako čert nesmie cez kríž, nakreslený na prahu kriedou, tak nesmeli bajonety cez ohradu chrámu. Skryli sme sa podeň, palisáda cirkve zachránila ľud pred nemotou. Ján Leška povedal všetko, čo mohlo byť povedané pri odhalení pomníka. Vystúpila pred nami reliéfne nadživotná postava Oslavovaného a duch jeho naplnil stánok, v ktorom tak mnoho precítil, tak mnoho vyslovil, tak mnoho učil a káral.

Ale von z chrámu zase len surová sila; ona vzráha sa nad vieskou, jako zlý oblak. Galopími slúžneho behali hore-dolu. Cestou chodili žandári, brunkali kolbami a o paloše. Počali sa rozhádzať. Zase spestrelí šede návršia ľudom, tiahnúc domov. S jakými citami ? Slúžny Frydecký je mladý človek, jako dalo sa badať, hlboko presvedčený o svojej dôležitosti a akurátny plniť rozkazov. Uňho ešte aj tá ochota a frišká hotovosť, ostatne nezdá sa byť náklonný k násilnostiam. Ochota mladého úradníka bola veľká, ale tak z očí a dobre naučenej reči na fare bolo dost jasne poznať, že cíti ťažkosť svojej povinnosti, vediač v duši, že povinnosť káže mu robiť krivdu. Bolo poznať, že samou sebou ešte neskazený a možno i humánne vychovaný bojuje proti veľkému, zákonnému citu. Keď mu rodina Hurbana oznámila, že od slúžneho neprosí milosť, aby navštívila svoj hrob, tvár jeho prijala akýsi zasmužilý výraz. On videl, jaká krivda sa deje týmto vysoko-vzdelaným ľudom. Ale – čo nástroj !

A tak zase odtiahli zástupy, vozy hnuli sa po ťažkej, blatnej ceste na všetky strany. Odhalili sme pomník ! On tu stojí s nákrešom: „Sláva národa hodná je obeti !“

Bože, kedy už prídeme k tomu, aby sme skutočne žertvovali za slávu národa ! Dokiaľ nás budú prenáhať jako křidle oviec ? Kedy narastie žertvohotovosť tak, že i životy klášť budeme za národ ! Možno, hlbocká atrocita bude zase etapou tejto strážnej škole prenasledovania. Ale úradné orgány svojim pokračovaním urobili škandál, ktorý sa musí ozvať po celom svete, aby už raz padla z tváre našich tyranov náličnica liberalizmu a ukázala sa polodivá tvár uhorského hyenizmu.

Svetozár Hurban Vajanský

Národné Noviny, 1892, č. 106

Z H l b o k é h o , 8. sept. 1892

(pôvodná zpráva)

Dvadsať žandárov pod vedením myjavského lajtnanta drží tunajší cintorín od večera obsadený. Už včera boli hlbocké ženy, ktoré chceli cintorín ku nastávajúcemu odhaleniu - vyzdobiť, vykázané a kolbami von vyhnané.

Dnes od svitu strážia vchod cintorína dvaja žandári s hlbockým rychtárom a nepripúšťajú nikoho do neho. Ku ich pomoci a aby obecnosť cez ohradu do cintorína nemohlo, stoja na rohoch a pri prostriedku

ohradených múrov po jednom. Ostatní sú pred hlbokým kostolom a na koncoch dediny rozostavení. Pred kostolom nedovoľujú žandári, aby viac ako 2 – 3 ľudia pospolu stáli.

Ačkoľvek politická vrchnosť použili všetkých možných prostriedkov, aby zpráva o zakázaní slávnosti odhalenia pomníka čím ďalej prenikla, je v Hlbokom od 9. hodiny mimoriadne živo. Koč za kočom zastáva pred farou, posledným obydlím Dra Hurbana. Cudzie hostí som napočítal do 300 osôb.

Rodina Dra Hurbana dostavila sa v plnom počte, a síce: vdova, dvaja synovia, Svetozár a Konštantín, jedna nevesta z T.Sv. Martina, ďalší syn z Pazovej, Vladimír, dcéra Božena z Kochanoviec. Zpočiatku sa myslelo, že aspoň rodine, došlej z tak ďaleka, aby pomodlila sa pri tejto príležitosti na hrobe svojho otca, bude vstup do cintorína dovolený. Ale sa to nestalo, ani vdove, ani deťom nebol vstup do cintorína dovolený, a keď neskôr chceli si hrob svojho milého muža a otca z neďalekého kopca obzrieť, zahнала ich žandarmeria aj odtiaľ.

Len zádušnice usporiadané z tejto príležitosti v hlbokom kostole neopovážil sa osobne prítomný slúžny Timotej Frydecký prekaziť. Rečou, ktorou zpred oltára povedal pri tejto príležitosti senior Leška, nahradil on citeľom Dra Hurbana všetok lesk slávnosti, politickou vrchnosťou prekazený.

Keď vrchnosť patričnému výboru znemožnila, aby postavený pomník od sochára na miesto odobral a cirkvi hlbokkej ev.a.v. do opatery oddal, táto skrze svoje predstaviteľstvo a síce pána farára Sekerku a pánov kurátorov staršieho Pavla Žáka (mladšieho) na hlbokkej fare osnovanou zápisnicou pomník do opatery prevzala, do ktorej ho jej oddal člen výboru Matúš D u l a .

Hneď potom museli sa všetci účastníci slávnostne rozísť.

Po službách Božích najviac za pol hodiny bolo každému dovolené v Hlbokom pobudnúť.

Pohreb Dra Jozefa Miloslava Hurbana

v Hlbokom 23. februára 1888.

Vesťou o skončení veľkého Slováka bôľne rozochvel sa celý národ. Telegramy chodili z mesta do mesta, objednávali sa vence na rakev a i z ďalekých krajov, napriek februárovej zime, putovalo sa do nitrianskej dediny, Hlbokého. V deň 23. februára Nitrianska stolica bola celá na nohách; ľudnaté obce okolia hlbokého, najmä Brezová, predstavovali sťahovanie národa: dlhé rady vozov od samého rána tiahli k Hlbokému, a pred vozmi, za vozmi a zprava – zľava vozov až černeli sa zástupy pešo idúcich.

Rakev zvečnelého bola postavená v chráme, prikrýta už v predpoludňajších hodinách vencami. Chrám, pomerne priestranný, začal sa naplňovať. Prichádzajúci už okolo 12. hodiny len s veľkým namáhaním vedeli sa dostať v stisku do chrámu pokloniť sa naposledy pred tvárou Hurbana. Vence bolo treba rozkladať už na oltári a pod kazateľňou, jestli otvorená rakev nemala byť celkom pozakryvaná. Dľa nápisov vence boli nasledovné: „Prvému bojovníkovi národa – Národné Noviny“ (na stužke bielo-modro-červenej) – „Hurbanovi – Francisci“ – „Najvernejšiemu milovníkovi slovenského národa – členovia b. Matice slovenskej“ – „Dobrovoľníci – svojmu vodcovi“ (na stužke červenej) – „Svojmu čestnému mešťanovi – Turč. Sv. Martin“ – „Svojmu zakladateľovi – Slovenské Pohľady“ – „Kriesiteľovi slovenskej osvety – Živena“ – „Nezlomnému charakteru – Turčianske kasíno“ – „Básnikovi – Slovenský spevokol“ – „Otcovi národa – Rodina Makovických“ – (veniec z palmových listov) „Slávnemu bojovníkovi – Ružomerskí národovci“ – „Obhájcovi viery a práva – Seniorát nitriansky“ – „Zakladateľovi a predsedovi svojmu – Konferencia kňazská“ – „Svojmu nezapomenutelnému patriarchovi – Vďační brezovskí ctiteľia“ (veniec vavrínový, zo všetkých najväčší) – „Dr. Hurbanovi – Myjavskí rodáci“ – „Drahému krstnému otcovi – Rodičia a krstné deti Kiliškovi“ – „Neohrozenému vodcovi národa – Liptovsko-sväto-mikulášska mládež“ – „Večná Ti pamäť – neohrozený bojovníce za práva národa cirkve – Dr. L. Šimko so ženou“ – „Čestnému bohatierovi – Tisovskí Slováci“ – „Otcovi národa – Pešťbudínski Slováci“ – „Svojmu čestnému členovi – Tatran“ – „S Bohom – od Kutlíkocov (Z Prešporka)“ – „Vernému priateľovi – Rodina Fajnorova“ – „Od moravských bratru – z Hodonína“ – Rodina farára a konseniora Boora zo Skalice položila veniec bez nápisov; veniec „Detvan“ ktorý doniesli z Prahy dvaja členovia spolku, Ladislav Nádaši a Michal Ursíny, bol zo sviežich kvetov; moravskí bratia poslali vence i bez nápisov.

Maďaroni a Maďari sa môžu poďakovať senickému slúžnemu Tóthovi, ktorý nad mrtvým dr. Jozefom Hurbanom novú a večnú hanbu uvalil jim na meno. Cirkevníci hlbokí, ačpráve za celý ten čas, ako Hurbana mali za farára, boli vystavení záhubným vplyvom menovite z blízkej Senice, vedeli dobre, koho teraz idú pochovávať, a preto teda dali vykopať hrob na najvyššom punkte cintorína. Slúžny, ktorý sledil za všetkým, čo robilo sa v Hlbokom, dal hrob zasypať. Jediným ospravedlnením takéhoto kroku mohlo by byť, že novým kopaním pohýbali sa snáď ešte svieže hroby, no tam, v takzvanom starom cintoríne, vôbec nepochovávalo sa od r. 1838. Také zamiešanie sa do práv cirkve a rodiny bolo teda dielom zverským. Hroby len hyéna prevracia ! Nad mrtvým pomstí sa len maďaron !

Keď veľké masy národa začali sa hrnúť do Hlbokého, nový hrob už bol dávno vykovaný a síc nie „v rade“ ako kázalo slúžnovské heslo, lež na najkrajšom mieste cintorína nového. Kto počul o výčine maďaronskom, ťažko mu bolo premôcť rozhorčenie; no city, ktoré hýbali srdcami nad mrtvým Hurbanom, spôsobili utíšenie. Všetko držalo sa ticho, truchlivo, pobožne. Asi hodinu pred pristúpením k pohravným obradom v brezovských ženách začalo sa vrenie; chceli vykopať zasypaný hrob, a pána advokáta Fajnora, ktorý

dozvedel sa o ich úmysle, stálo mnoho namáhania, kým jich vedel odhovoriť, utíšiť. Ale v more národa neprenikol ani chýr o pohnutí brezovských ženičiek.

Po 2. hodine popoludní mali sa začínať pohrabné obrady – podľa prvých dispozícií, v chráme. Ale do chrámu ku rakvi sa dostať nebolo možnosti ani len duchovestvu. Chrám už plný, nabytý, a vonku ešte veľiké masy národa – veľká väčšina. Vydávali sa heslá, že pohreb bude pod holým nebom – ale z chrámu nehýbe sa nikto. Ľudia nechceli prepustiť svoje zaujaté miesta; mysleli si že chcú ich von dostať, aby iní mohli prísť na ich miesto. Menovite chóry ani za svet nedali sa pohnúť. Až keď vzali z pred oltára rakev a niesli ju von, bolo by sa hýbalo i chrámové obecnstvo. Ale vtedy už jemu bolo ťažko von za rakevou. Na širokom priestranstve medzi chrámom, farou a školou stál národ, opierajúci sa o chrámové dvere, ako hradby. Začalo sa tiskanie. Pred chrámom každý hľadel zachrániť svoje miesto, v chráme nechcel ostať nikto. Kto odvážil sa pomáhať a napomínať, ako bolo by lepšie stavať sa, razom nebadal zem pod nohami – už bol nesený.

Striebrovlasý stárec pán Pavel Košacký, vrbovský farár, začal antifónu: „Nyní propouštíš, Pane, služebníka svého v pokoji“, chór spieval: „Nebo viděly oči mé spasení tvé“. Na antifonu pana Karla Borsuka, farára lubinského: „V paměti věčně budou spravedliví“, chor odpovedal: „A slyšení zlého nebudou se báti.“ Po modlitbe pán Ľudovít Boor, farár krajniansky, dotkľive spieval pieseň: „Boj dobrý jsem výborně na světě bojoval.“ Nasledovala reč pána seniora Jána Lešku. Vlniace sa more národa tíšilo sa až pod dojmom tejto reči. Po piesni brezovského speváckeho spolku obecnstvo s pozornosťou poslúchalo citný a veľmi primeraným hlasom prednášaný trúchlospev pána Jána Boora, farára holičského.

Rakev vzali z miesta kňazi nitrianskeho seniorátu. (Bolo ich liturgujúcich osemnásť). Od nich mali ju prejať členovia deputácií, no vo veľkom stisku, ktorý začal sa, akohá hle pohla sa rakev, nebolo možno zachovať ustálený poriadok. Massy obecnstva, hrnúcich sa dvúh strán rakve, zaberali všetko, ako povodeň. Po piesni brezovského spevokolu pri hrobe slovo na rozlúčenie menom národa slovenského povedal pán Matúš Dula, advokát z Turč. Sv. Martina. Úlohou pána Dulu bolo dotknúť sa i momentov cirkevnými rečníkmi nepomínaných, a reč jeho pohla zástupy až k slzám. Pán senior Leška prežehnal rakev nášho oslávenca a dojatý národ poberal sa k dedine. Kto bol v stave, domáhal sa k zvýšeným vencom odtrhnúť si na pamiatku po liste. Od hrobu po faru boli drahé vence tak rozoberané, že z niektorých ostali len stebľá, poľahke drôty.

Odpísané z knižky: Pamiatka Dr. Jozefa M. Hurbana, ktorú knižku zostavil Jozef Škultéty. Viď stranu 26 – 28. Vydal tlačou knihtač. úč. spolok – nákladom zvláštneho výboru, v Turč. Sv. Martine 1888.

Posledná pravota Dra Jozefa Miloslava Hurbana.

Nechť zastydí a předěsí zřejmě všickni nepřátelé moji; nechť jsou obráčení a rychle zahanbení. Žalm VI. v. 11.

... Čo to bola za pravota? Pravý priebeh vecí je tento: Anna Žáčka, bola vydatá najprv za Jánom Žákom. Z tohoto manželstva mala syna Pavla a dcéru Kristínu. Prvý jej manžel Ján Žák umrel roku 1876. Vydala sa potom za Pavla Žáka. Svojho jediného syna Pavla nereklamovala, a preto bol odobratý za vojaka. S druhým manželom nemala dobrý život; ten ju roku 1885 zanechal. Nemajúc pri svojom hospodárstve mužskej opatery, šla roku 1885 k notárovi Lužovi, aby vyprostredkoval prepustenie jej syna vojaka k poľným prádam. Notár ju poslal k farárovi Hurbanovi pre rodinný výkaz.

Anna Žáčka bez bližšieho udania žiadala rodinný výkaz po svojom prvom manželovi Jánovi Žákov. Ponevác to nebolo v čas reklamačný, ba vedel, že Pavel Žák je už odobratý k vojsku, Hurban predpokladal, že žiadaný výťah bude upotrebený k majetkovej záležitosti a preto obmedzil sa v ňom na dáta rodiny Jána Žáka sa týkajúce a nový vydaj Anny Žáčky nepripomenul.

Takto vyhotovený výkaz Hurban opatrili predpísaným kolkom a vydal, po zaplatení taxi, do rúk Anny Žáčky.

Notár Luža pripojil tento rodinný výkaz k prosbe, ktorú menom Anny Žáčky podal cieľom prepustenia Pavla Žáka z vojenskej služby. Pravda, Hurban o tom dozvedel sa až potom, pri trestnom vyšetrovaní.

Pavel Žák bol dočasne prepustený.

Anna Žáčka a jej syn Pavel boli presvedčení, že Pavla Žáka prepustili len k poľným prácam, a preto im nenapadlo roku 1886 opätne reklamovať. No predstavenstvo obce podalo opäť prosbu, ku ktorej bol priložený tento rodinný výkaz, s tým dodatkom, že v rodine Jána Žáka nestalo sa druhej premeny, krem tej, že dcéra Kristína sa vydala. Keď tento dodatok písal, Hurban ešte ani vtedy nevedel, že jeho výkaz bol vo vojenskej záležitosti upotrebený.

V tomto štádiu dostali sa Žáčkine písma do rúk senického slúžneho Tótha. Tento hneď vyzval Hurbana, aby podal úradné osvedčenie. Hurban poslal slovenské osvedčenie s tým, že on pre Annu Žáčku k cieľom vojenským nevydal žiadneho rodinného výkazu, ba ani nemohol vydať, a tak jej syn Pavel nemá na osvobodenie od vojenčiny právneho nároku, - nemohol vydať konečne ani preto, lebo Pavel Žák jeho vedomím nereklamoval a bol k vojsku odobraný. Udával podjedným, že on vydal síce v roku 1885 rodinný výkaz Ján Žáka, ale nie k vojenským, lež k majetkovým cieľom, čo dosvedčuje i tá okolnosť, že výkaz tento patričným kolkom zaopatril, kdežto matrikulárne výťahy k cieľom vojenským potrebné nepodliehajú kolkovému poplatku.

A tak výkaz ním vydaný len zlomyselným spôsobom – avšak bez jeho privolenia a vedomia – mohol byť upotrebený k cieľom vojenským.

Senický slúžny, s tým odôvodnením, že jeho úrad vybavuje len v štátnej veci podané prosby, odvrhol toto slovenské osvedčenie Hurbanove. Hurban proti tomuto výnosu odvolal sa, na základe národnostného zákona, k vyššej vrchnosti, no nedostal odpovede.

Medzitým umrel notár Luža i richtár Martin Žák. Prispením slúžneho Tótha sa stal v Hlbokom notárom Šaško Gyula a richtárom Pavel Kovár ml. Títo noví úradníci obecní – ako Anna Žáčka udáva – nahovárali Žáčku, aby i tretí raz podala prosbu. K tejto tretej prosbe – teda už po Hurbanovom osvedčení, ktoré slúžny veru prečítal si – bolo pripojené maďarské osvedčenie, notárom Šaškom vlastnoručne písané a podpísané, Pavlom Kovárom ml. ako richtárom podpísané a obecnou pečatou potvrdené, toho obsahu, že je Anna Žáčka vdovou. Vojenská komisia v Senici, v ktorej ako úradné orgány zasedali i slúžny Tóth, ktorý dobre vedel, že Žáčka nie je vdovou, i notár Šaško a richtár Kovár, ktorí vydali falošné svedectvo, - i teraz prijala prosbu.

Slúžny Tóth teraz nanovo odovzdal písma trestnému súdu. Rozumie sa, teraz už mohli byť predmetom trestného pokračovania, lebo bolo pri nich falošné osvedčenie o vdovstve Žáčkinom. A Hurban pri vyšetrovaní zvedel, že to osvedčenie nosí i jeho podpis. – To potrebovali.

Ako prišiel Hurbanov podpis na toto osvedčenie ?

Dňa 20. mája v Senici pred vyšetrojúcim sudcom Hurban soznal, že otázky rodinný výkaz vyhotovil a pozdejšie opatril dodatkom o vydaji dcéry. No nevydal ho k cieľom vojenským, ako naň prilepené kolký dokazujú. Vydal ho k cieľom majetkovým, a tak správne, lebo v ňom vyznačené sú všetky dáta, týkajúce sa rodiny Jána Žáka. Druhého manžela Anny Žáčky nevtiahnuť preto, lebo výkaz k cieľom vojenským od neho žiadaný nebol, a tento druhý manžel i tak nepatrí do rodiny Jána Žáka. Ostatne, ani vo výkaze, ani v dodatku netvrdí, žeby Anna Žáčka bola vdovou, a tak nestojí, žeby ona dl'a tohto výkazu musela byť považovaná za vdovu. „Proti takému zakľučovaniu – hovoril Hurban – musím sa ohradiť, lebo poznámková rubrika Anny Žáčky v mojom výkaze nie je vyplnená, a tak patričná vrchnosť nemohla vyčítať z môjho výkazu vdovský stav Anny Žáčky. V týchto okolnostiach vrchnosť mala, ešte pred povolením žiadaného prepustenia, mňa úradne uviesť, že môj výkaz upotrebený je k vojenským cieľom, že teda k takej veci je neúplný. Na takého upozornenie istotne bol by som doplnil výkaz dl'a ministerskej úpravy a v poznámkovej rubrike Anny Žáčky doložil, že vydala sa za Pavla Žáka. O takomto upotrebení, vlastne nadužití môjho rodinného výkazu dozvedel som sa až vtedy, keď slúžny žiadal odo mňa úradné osvedčenie. Mojou vinou teda nie je, jestli patričná vrchnosť považovala Anna Žáčku za vdovu. Za výkaz Anna Žáčka zaplatila predpísanú taksu.“

Tu sudca predložil Hurbanovi maďarské osvedčenie, v ktorom notár Šaško a richtár Kovár udávajú, že Anna Žáčka je vdovou; na osvedčení podpísaný je i Hurban.

Nad obsahom zarazený Hurban hovoril:

„Pravda je, osvedčenie nosí i môj podpis, no obsah nie je pravdivý, lebo, ako som už udal, Anna Žáčka nie je vdovou. Pri podpísaní tohoto osvedčenia bol som zlomyselne zavedený. Notár Šaško poslal mi v čas tohoročného notárčenia po obecnom sluhovi asi osem listín na podpísanie, s tým odkazom, že je to veľmi náhlo a musí sa ešte v ten deň predložiť slúžnovskému úradu. Ja bona fide hneď podpísal som predložené listiny a odovzdal obecnému sluhovi. Obsah listín neskúmal som, lebo bol by som musel prísť i na listinu Žáčkinu, bol by som sa spamätal, že pre Žáčkin výkaz slúžny už ťahal ma na zodpovednosť. Uznávam síce, že pri podpise tohoto osvedčenia nebol som dosť opatrný, no nemohol som ani zd'aleka predpokladať, žeby obec podpisom notárovým a richtárovým a obecnou pečatou mohla dosvedčovať falošné dáta. A preto necítim sa ani tu vinným. To nie je môj akt. Nech v oboch smeroch nesú zodpovednosť tí, čo vystavili toto falošné svedectvo. No nakoľko z neopatrnosti chybil som i ja, podkladám sa trestu. Zodpovednosť za falošné osvedčenie, ako cudzí akt a fakt, od seba cele odvrhujem a uvaľujem na tých, ktorí to nasnovali proti svojmu lepšiemu presvedčeniu len k mojej záhube.“ – Toto všetko nasnoval senický slúžny. Notár Šaško a richtár Kovár boli len nástrojmi. Súдне uzavretie (číslo 254/1888) ktorým D. Jozef M. Hurban po prevedenom vyšetrovaní bol daný pre zločin padelania verejných listín obžalobou, chceli doručiť už skonávajúcemu dňa 19. febr., no jeho strážny anjel, pani Hurbanová, nedovolila vyrušiť ho zo spánku.

Ale že slúžnemu Tóthovi šla po ruke i kr. súdna stolica v Nitre, vidno z jej spomenutého uzavretia, ktorým proti Júliusovi Šaškovi a Pavlovi Kovárovi, ako pôvodcom toho falošného osvedčenia, zastavila trestné pokračovanie. Dôvod: „Ich jednanie nebolo zúmyselné, ale len z neopatrnosti pošlé.“

Odpísané z knižky: Pamiatka Dra Jozefa M. Hurbana, zostavil Jozef Škultéty. Vydané nákl. zvl. výboru, v Turč. Sv. Martine 1888, str. 48 – 50.

V tej istej knižke je uverejnená Reč na pohrabe Jozefa Ľudevíta Miloslava Hurbana, ktorú povedal Ján Leška, senior nitriansky, str. 29 – 38,

ďalej Trúchlospev Jána Boora, farára holičského. Má 31 8-riadkových veršov, str. 39 – 45.

Na str. 46 – 47 je Reč Matúša Dulu nad hrobom Dr. J. M. Hurbana.

Na str. 24 – 24 je báseň Hviezdoslava: Dr. Jozef Miloslav Hurban. Má 6 osemriadkových veršov.

V knižke je tiež dodatok : O posledných dňoch dr. Hurbana. O Trúchloslužbách za dr. Jozefa M. Hurbana v cirkvi mošovsko a turč. sv. martinskej.

O stavbe sochy Dra Jozefa Miloslava Hurbana v H l b o k o m .

(Odpísané z rukopisu Jána Šullu – Zábojníka)

Bolo to v roku 1924, keď Ján Šulla, roľník v Hlbokom, (č. d. 19) sediac v Potravnom družstve, v prítomnosti vtedajšieho starostu Pavla Žáka, čítal Slovenský denník a v ňom aj o tom, ako inde na Slovensku uctieajú našich národných veľikánov. Už osemnástim postavili sochy alebo pamätné tabule. Menovaný nadhodil Žákovi, že na toho najväčšieho, na Hurbana, sa akosi posiaľ zabudlo. Táto poznámka tak sa dotkla Žáka, že sa hneď osvedčil, že lenčo sa podarí vymôcť od grófa Apponyiho v Jablonici daňová podlžnosť (gróf mal v hlboccom chotáre pozemky), ktorú gróf neplatil obci v čase vojny, že tie peniaze hneď navrhne použiť na stavbu sochy Hurbanovi. Bola to pomerne dosť značná suma.

Asi o rok sa to aj podarilo. Po zinkasovaní daní od grófa, zvolal starosta Žák obecné zastupiteľstvo a to sa jednomyselne osvedčilo, aby obec celú sumu dala na základinu stavby sochy. Pán senior Sekerka trocha pochyboval, či sa toto úsilie podarí, pochybujúc, že nám niekto prispeje väčšou sumou. Istá župa vraj darovala na podobný cieľ len 20 korún. Keď videl, že celé zastupiteľstvo, aj notár Nippel, hlasovalo za postavenie sochy, pripojil sa k uzneseniu tiež.

Medzitým išiel p. senior Sekerka do penzie. Na jeho miesto bol za hlbockého farára vyvolený jeho zať, Karol Viest. Keď sa tento o utvorení základiny dozvedel, dal zvolať cirkevníkov do cirkevnej školy, kde sa prítomní jednomyselne osvedčili, aby sa urobili potrebné prípravy ku postaveniu sochy. Hneď bol vyvolený prípravný výbor zo starších cirkevníkov, ktorí Hurbana ešte poznali. Výbor mal 15 členov. Do výboru boli vyvolení aj niektorí z radu legionárov. Predsedom sa stal p. farár Karol Viest, ktorý menom výboru vydal ohlas k slovenskému národu. A potom usporiadaná bola zbierka po celej Československej republike.

Pri tejto príležitosti bol založený aj Vzdelávajúci spolok Dra Jozefa Miloslava Hurbana. Tento spolok mal potom na starosti ďalšie práce s postavením sochy.

Ohlas bol napísaný veľmi dojímavé a obšírne. Za dva roky sa nazbierala úctihodná suma, vyše 70,000.--. Najväčšiu sumu poslal minister Dr. Milan H o d ž a , bývalý kandidát na poslanecký mandát v senickom okrese r. 1910, a to Kčs 20,000.--. Požiadaný bol akademický sochár Motoška z Bratislavy, aby vypracoval návrh na sochu. Od súbehu sa upustilo, aby sa nerobili trovy. Prišlo potom na vyjednávanie: z akého kameňa má byť socha, z akého materiálu podstavec, koľký asi bude náklad, atď. Ujednalo sa, že podstavec bude zo žuly a socha z ararského mramoru. Podstavec má byť „štokovaný“, nie nejaký nelesklý, „mat“. Zjednali to potom p. farár Viest a p. učiteľ Filípek sami, a to za cenu Kčs 74,000.--, bez dovozu.

Keď sme to počuli, vybrali sme sa traja: Pavel Žák, Ján Šulla a Ján Čobrda (nad járkem) poradiť sa k najbližšiemu kamenárovi do Senice, k istému Grúnwaldovi. Ten nám povedal, že je to drahé, a že ten podstavec mal byť leštený, lebo vraj o pár rokov to očernie, zapadá prachom. (V tom mal pravdu; vidieť to na pomníku padlých v Senici).

Potom sme sa na najbližšom zasadnutí prípravného výboru zasadili o to, aby podstavec bol leštený. Toto ale privolaný sochár Motoška za tú cenu nechcel robiť. Vo výbore bolo na nás troch trocha zle-nedobre, že vraj chodíme za židom a že mu veríme a žeby sme mu snád' aj celú prácu chceli zadať. A pozdejšie sa stalo, lenže nie na náš rozkaz, že Motoška sám zadal prácu tomu kamenárovi, ako najbližšiemu a najlacnejšiemu.

Keď sme od lešteného podstavca nechceli upustiť, rozhodnuté bolo ešte vyčkať, kým sa ešte 4000 korún nazbiera. A pán sochár Motoška si to potom rozmyslel. Nazdával sa, že postavenie sochy sa odtiahne, a preto potom pristal na to, že to spraví aj s tým leštením za ujednanú sumu 74,000.--.

Pred postavenú už sochu pred kostolom dali sme sa my traja vyfotografovať. Na spodnom okraji fotografie je nápis: „Prví, ktorí vzbudili myšlienku postaviť túto slávnú sochu a pracovali za jej lesk.“

(Na fotografii: Ján Šulla (drží v ruke Slov. denník), v prostriedku Pavel Žák, starosta a Ján Čobrda, nad járkem).

My traja sme Hurbana dobre poznali. Dvaja sme boli jeho žiakmi a Pavel Ž á k bol za Hurbana aj cirkevným kurátorom.

Tento zápis o počiatkoch stavby sochy Dra J.M. Hurbana v Hlbokom na večnú pamiatku napísal

Ján Š u l l a

Odhalenie sochy Dra Jozefa M. Hurbana v Hlbokom.

(Z článku v Stráži na Sione, 1929, č. 12, str. 307)

„... a takým strediskom stalo sa naše milé Hlboké aj 29. septembra (1929). Na tisíce sa zišli vďační potomci tých otcov, ktorí pred 80 rokmi stali si pod zástavu otca a vodcu Hurbana na vybojovanie národnej slobody

(Náklad na dielo stál Kčs 100,000.--)

Slávnosť odhalenia diala sa Hurbanovi dôstojným spôsobom. Na dopoludňajších službách Božích slávnostným kazateľom bol senior Bodnár a na samej slávnosti v popoludňajších hodinách prehovorilo viac rečníkov. – Ako národného buditeľa a kultúrneho pracovníka oceňoval ho farár a poslanec Ján Z e m a n , ako muža plnej viery, zastáncu ukrievdených ... p. biskup F a j n o r ako reprezentanta čistého a bezzisťného a nekompromisného horlenia, za osvetu svojho slovenského rodu predstavil nám ho pred náš duchovný zrak p. biskup Dr. Jur. Janoška. – Vl. Roy svojou ódou povzniesol nás do tých vyšších sfér ducha Hurbanovho, kde oslávenec sa i sám pohyboval. – Medzi ďalšími rečníkmi boli Pisecký a Országh za legionárov. Dr. L. Šimko za celé okolie slovenské, dekan Dr. Osuský za bratislav. ev. teolog. vysokú školu, ktorej Hurban bol tiež odchovancom. P. Boor za nitr. seniorát, J. Lichner za obec Brezovú ... V. Halabrinová za brezovskú mládež, J. Jančí za Národné spolky, delegátka skalickej deputácie a za miestne spolky hlboké viacerí rečníci. V mene miestneho Hurbanovho čítacieho spolku jeho horlivý predseda K. Viest, farár, odovzdal potom dielo do opatery obce a v mene prijal ho vyslúžilý senior Sekerka. K peknej dekorácii slávnosti poslúžila vzletná báseň M. Braxatorisa – Sládkovičova, prednesená študentom B. Beblavým, vystúpenie brezovského spevokolu pod vedením učiteľa Janovička (Kto za pravdu horí a Hej, chcete mať Maďari, naše hory, háje) a hudba.

Slávnosť odhalenia sochy Hurbana je opísaná aj v časopise Evanj. posol zpod Tatier, dec. 1929, č. 12 (Pravdepodobne Chorvát, farár v Čáčove).

Je tu medzi iným ... : „Po Novom Meste nad Váhom už i Hlboké uctilo si pamiatku veľkého kňaza a svojho vodcu národa nádhernou sochou a najnovšie aj jeho rodisko Beckov dôstojnou pamätnou tabuľou, na rodnom dome Hurbanovom zasadenou.

V ďalšom je opísaný priebeh slávnosti ako aj socha samá.

Oslavy Hurbanove v Hlbokom.

(Z článku v Cirkevných listoch, 1938, str. 95)

Evanj. a.v. cirkevný sbor v Hlbokom dôstojným spôsobom uctil a oslávil 50. výročie smrti svojho bývalého duchovného otca, patriarchu, veľkého národného buditeľa a prvého slovenského legionára Dra Jozefa M. Hurbana.

Pietná slávnosť sa konala v nedeľu dňa 20. februára t.r. po nešporných službách Božích za krásneho zimného počasia a za ohromnej účasti občianstva, miestnych kultúrnych spolkov a prespolných hostí pred kostolom pri Hurbanovej soche. Cirkevný spevokol zaspieval Smetanovo „Veno“, načo farár Viest mal slávnostnú reč o živote a diele Dra Hurbana, po ktorej mládež položila veniec k soche. Báseň: Dr. J.M. Hurban od Martina Braxatorisa – Sládkovičova recitoval správca – učiteľ Ján Černek. Po zaspievaní piesne Kto za pravdu horí odobral sa veľký zástup pod praporemi Hurbanových kultúrnych spolkov na cintorín ku Hurbanovmu hrobu, kde po zaspievaní nábožnej piesne Všickni, jež skládajú ... miestny vedúci notár Štefan Húska precitými slovami vzdal hold nehynúcej pamiatke Hurbanovej a Sdruženie ev. mládeže ovenčilo hrob. – Po zaspievaní národnej hymny bola táto pietná slávnosť skončená.

(Napísal pravdepodobne K. Viest, farár)

Odhalenie nového náhrobníka Dra J.M. Hurbana v Hlbokom.

(V časopise Stráž na Sione, 1949, č. 14 – 15, str. 188)

Hlboké. V dňoch 11. a 12. júna t.r. prežíval ev. cirkevný sbor hlboký a široké jeho okolie slávnostné chvíle, keď odhaľoval dôstojný náhrobník, dielo to národného umelca Dr. Dušana Jurkoviča, svojmu duchovnému vodcovi, veľkému národnému buditeľovi, Dr. Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi na hlbokom cintoríne. Slávnosti sa začali už v sobotu exhumáciou jeho telesných pozostatkov zo starého hrobu, pri ktorej príležitosti prehovoril za nitriansky seniorát senior Peter Boor. Vo svojej trúchloneči, založenej na texte listu K Židom XI, 25, pripodobnil otca Hurbana k vodcovi národa židovského, k Mojžišovi ... Trúchloneč túto primerane doplnila príležitostná recitácia a spoločný spev tam zhromaždeného húfu vďačného národa. Slávnosti vyvrcholili v nedeľu predpoludňajším pohrebnou počestnosťou a odhalením pomníka nad novým čestným hrobom, kde liturgoval senior Boor a kázal v zastúpení gen. biskupa Čobrdu prof. Dr. Sam. Št. Osuský, ktorý na základe listu k Židom XIII, 7, nabádal, aby sme nasledovali vieru osláveného Hurbana. Slávnostným rečníkom bol prednosta Povereníctva školstva a osvety Rudolf Klačko. Okrem neho prehovorili viacerí rečníci za obec, cirkev a iné verejné ustanovizne. Spieval spevokol Zora dirigovaný Dr. Jurajom Haluzickým.

D.O. (Dušan Osuský)

Modrania u hrobu Hurbanovho v Hlbokom.

(Stráž na Sione, 1948, č. 15 – 16, str. 236)

Evanjelický cirk. sbor v Modre v snahe dôstojne zasvätiť storočnicu prvého slovenského národného povstania ... dňa 23. mája 1948 vyslal 160 člennú delegáciu do Hlbokého a na Bradlo ... Na hroby položili vence ako prejav vďaky modranských evanjelikov, a tiež v urnách prst' z hrobu Štúrovho v Modre ...

Delegácia na troch autobusoch došla do Hlbokého o 9. hod. ráno. Obyvatelia vedeli o jej príchode, očakávali ju pri chráme pred pomníkom Hurbanovým. A tu ju aj uvítali. Za miestny cirkevný sbor farár Ondrej Rybár, za obec Hlboké notár Ladislav Moravčan. Za delegáciu odpovedal farár modranský Julius Dérer. Po uvítaní zúčastnila sa delegácia služieb Božích v chráme, na ktorých kázal Jul Dérer na text Žid. 11, 24 – 26 ... Na službách Božích srdečným prívetom prihovoril sa delegácii miestny farár Ondrej Rybár.

Potom išla delegácia sprevádzaná veľkým zástupom Hlbočanov na cintorín ku hrobu Hurbanovmu. Tu prehovoril učiteľ Ondrej Mikuláš z Modry a Ján Černek (z Hlbokého) ...

Účastníci zájazdu boli na obede v hlbockých domácnostiach ... Potom pokračovala delegácia v ceste na Bradlo, na Brezovú.

(Napísal pravdepodobne Július Dérer)

O dátume narodenia Dra Jozefa Miloslava Hurbana a niektoré iné pripomienky a vysvetlenia.

(Uverejnené v Cirkevných listoch, 1967, č. 12)

Pri príležitosti 150. výročia narodenia Hurbana znova sa polemizovalo a zisťovalo, či sa narodil 17. a či 19. marca 1817. Písalo sa o tom aj v časopisoch, a zdá sa, ani posiaľ sa mienka jednotlivcov nezhodla na jednom z týchto dvoch dní.

Podľa matriky pokrstených v evanj. a.v. cirkvi v Beckove Hurban sa narodil 19. marca 1817. Pokrstený bol na druhý deň, 20. marca. Otec Hurbanov, beckovský farár, pri zápisoch do matriky obyčajne zapisoval len deň krstu, avšak v prípade svojho syna Jozefa pod dátum krstu dopísal drobnejšími písmenami: „natus d. 19. Mart.“ – Len mimochodom možno spomenúť, že 17. marca 1814 sa narodila, poľažne bola pokrstená Hurbanova sestra, Terézia. – Zápis dňa narodenia Hurbana je v beckovskej matrike jasný a teda mal by byť smerodajný, pravdivý a autentický. A predsa ešte sa vyskytujú pochybnosti.

Na starom náhrobníku Hurbanovom (z r. 1892) na hlbockom cintoríne je iné dátum narodenia: 17. marca 1817. Z akéhosi listu Hurbanovho možno vraj usudzovať, že sa narodil 17. marca, a nie 19. Vo svojom Curriculum vitae, ktorý sa nachádza v archíve niekdajšieho Preddunajského dištriktu Hurban – žiaľ – deň svojho narodenia neuviedol. A tak pochybnosť o dni jeho narodenia ostala, poľažne deň 19. marca ostal sporným.

Avšak našťastie jesto ešte jeden hodnoverný zápis a to v zápisnici kanonickej vizitácie v Hlbokom zo dňa 15. septembra 1876. Do tejto zápisnice sám Hurban vlastnoručne napísal svoj životopis siahajúci do dňa vizitácie. Napísal: „Josef M. Hurban naroden jest z otce Pavla a matky urozené Vörös roku 1817, dne 19. marca.“ Niekdajší hlbocký farár, senior Sekerka, sa tiež nad týmto dátumom pozastavil; nevie vraj, prečo je na náhrobníku iné dátum, 17. marca.

Máme teda o dni narodenia Hurbana dva hodnoverné zápisy, a preto, myslím, niet ani najmenej pochybnosti o tom, že jedine 19. marec je deň jeho narodenia.

Pri tejto príležitosti dopĺňujem a opravujem svoj článok o Hurbanovi uverejnený v tohoročnom čísle 5, C.L. – Opravujem: Hurban vracajúc sa koncom mája 1848 z národného zhromaždenia z Lipt. Mikuláša zastavil sa u svojej sestry v Súľove, a nie v Púchove. A noviny, čo o Hurbanovi napísali nepriaznivú mienku, boli Slovenské noviny Hornyánszkeho a nie Bobuľkove (tie zanikli r. 1886).

Dovoľujem si opraviť aj to miesto v 9. č. 1968 (na tretej str. obálky), kde je napísané, akoby boli Hurbana len zahrabali v rohu cintorína, na potupnom mieste. To nebolo miesto potupné. Tam sa vtedy pochovávalo. a potom ešte asi 10 rokov. Keďže mu politická vrchnosť nedopriala miesto v strede cintorína, pochovali ho slávnostne za veľkej účasti národa do radu, tam medzi jeho cirkevníkov.

(Zmieňujem sa aj o tom, že podľa zápisnice mestského protokolu v Modre (č. 200, z 19. febr. 1870) mesto podalo na Ministerstvo spravodlivosti žiadosť o omilostenie Hurbana, keď bol odsúdený na trest väzenia vo Vacove. Akciu za omilostenie Hurbana započal v Modre pravdepodobne Karol Hájíček, prvý Slovák mešťanosta v Modre, Štúrov odchovanec. No žiadosť mesta bola zamietnutá ... „elengedése végett felségi folyamodvány visszaküldetik.“)

Dovoľujem si tiež zmieniť sa o prvom Hurbanovom kaplánovi, Ondrejovi Ďurčekovi. Ďurček začas zastupoval Ľudovíta Štúra na Katedre reči a literatúry slovanskej na lýceu v Bratislave. Potom ho k sebe privinul za kaplána Hurban, avšak superintendent Stromský nedovolil, aby mal Hurban kaplána, a tak Ďurček nemajúci miesta, stal sa r.k. farárom v susednej obci, Osuskom. – V Historii evanj. a.v. cirkvi v Zem. Podhradí zmieňuje sa o ňom Dr. Ľud. Holuby. Ďurček súc predčasne penzionovaný, vyhľadal osobne Holubyho a žaloval sa mu, že mu predstavení vyhadzujú na oči, že sa stal katolíkom preto, lebo nemohol dostať miesto v evanj. cirkvi. Bol vraj potom človekom nešťastným a že trpko želel a banoval, že opustil evanjelickú cirkev. Vieme, že Jonáš Záborský, kaplán M.M. Hodžu, a potom r.k. farár v Župčanoch, pochodil podobne.

Miluláš Dohnány: (básne, Dumy, Vyd. Tatran 1968, str. 104)

Ku pamiatke dňa 19. marca 1852

J.M. Hurbanovi,

(báseň má 4 verše 8 riadkové)

Aj táto báseň napísaná ku dňu 19. marca dokumentuje, že Hurban sa narodil 19. marca a nie 17. marca 1917.

Posledné dni, smrť a pohreb Dr. Jozefa M. Hurbana.

(Napísal Ján Mocko v Cirkevných Listoch 1888)

Dňa 21. februára 1888 zostane navždy pamätným, lebo v ten deň dokonal svoj zemský boj najpoprednejší syn národa slovenského a cirkve evanjelickej Dr. th. Jozef M. Hurban. Zo skromnej dedinky Hlbokého rýchlosťou blesku letela po krajoch šireho Slovanstva tá ohromujúca zvesť, Hurbana niet viacej. Žiaľ! sovrel každé roduverné srdce nad nenahraditeľnou stratou touto. Ved' nemal národ slovenský doteraz takého muža, ktorý by hlbokým umom, vrelou láskou, neúmornou činnosťou, bezpríkladným sebazaprením a neohrozenou vôľou bol tak hlboko zasiahol do jeho života, žitia a bytia, jako Dr. Hurban. V krásnom zvuku všetky slovanské časopisy vyzdvihly jeho veľkosť, tlmočily žiaľ nad jeho odchodom.

Nám slovenským evanjelikom je útechou v našom zármutku, že Dr. Hurban bol jednak ozdobou drahej cirkve našej. Na poli cirkve dokázal sa byť neohrozeným bojovníkom za čistotu viery a učenia. Kto svätokrádežne siahol na vieru a vyznanie, mal proti sebe Hurbana, ktorý mečom slova Božieho porážal neveru a pokrytectvo bez ohľadu na osobu. A ponevác vieru a vyznanie hájiť musel aj proti tým v moci a na čele postaveným, cele prirodzene, že upadol v nepriazeň všeobecnú, že vystavený bol prenasledovaniu, osočovaniu, zášti a nenávisti. Málo chýbalo, žeby ho boli dali do klatby ako Luthera. No už tomu všetkému unikal. Jeho boj a práca na poli cirkve patria už histórii, a tá nestranné prv alebo pozdejšie vyriekne, že Dr. Hurban v novších časoch bol prvým obhájom viery a vyznania evanjelickej a.v. cirkve. V tej viere nás už teraz utvrdzujú vrelé prejavy, príčinou smrti Dra Hurbana z Nemecka od mužov v cirkvi ev. luth. preslulých prišlé, ktoré v týchto Listoch sdeliť neopomeniem.

Pravý bojovník nezomiera v pravom pokoji. Potvrdilo sa to aj pri drahom našom Hurbanovi. Nepriatelia v posledných dňoch jeho naplnili mu kalich trpkosťou, ba aj po smrti ešte snažia sa osočovaním zacloniť jeho veľhlas. Nepriateľské časopisectvo obviňuje ho po smrti z falšovania listín! Aby ctitelia jeho orientovaní boli, prv nežby z povolanejšieho pera vyšla jeho obrana, za potrebné považujem nápad tento v krátkosti objasniť. (Mocko tu opísal prípad s rodinným výkazom Anny Žákovej, ktorá reklamovala svojho syna do vojska).

Na jar r. 1887 predvolaný bol Dr. Hurban pred kráľovský súd do Senice v tejto záležitosti. Po prevedenom vyšetrovaní oznámil mu sudca, že ho hned' podržuje vo vyšetrovacej väzbe. „Hrklo to vo mne jako v starých hodinách,“ hovoril nám o tomto pocite náš drahý Hurban. Ťažko mu bolo dovoleno pravotára si privolať. Štefan Fajnor, keď to nešlo s dôkazmi, že vyšetrovacía väzba nie je namieste, ponúkol kauciu, ktorú sudca sice neprijal, ale predsna natoľko povolil, že otázku vyšetrojúcej väzby predložil nitrianskej Sedrii na rozhodnutie a za ten čas pustil Hurbana na slobodu. Nemôžem tu nespomenúť, že pravotár Fajnor hned' sa vybral do Nitry a v páde nezdaru bol vybratý ísť aj do Budapešti pred ministra, aby záležitosť táto prajne riešená bola. A iste jeho zakročeniu ďakoval Hurban, že aspoň posledný rok žitia svojho nestrávil v žalári, ktorý už mal prichystaný. S pohnutým srdcom a tak láskave ďakoval Dr. Hurban za túto obeť brata Fajnora v úvodnej reči, ktorou skoro zatým otvoril pastorálnu konferenciu na Brezovej. Ale trebárs aj unikal žaláru, nezostala udalosť táto bez záhubných následkov. Povedomie, že nezaslúženou prísnosťou proti nemu bolo zakročené, rozčúlila jeho duch tak, že za nejaký čas sa nedobre cítil. Bolo to pre starca v šľachetnom boji sošedivého primnoho.

Počiatkom roku 1887 nastal v hlbockej cirkvi neobyčajný ruch k zasväteniu 100-ročnej pamiatky cirkve a chrámu. Od dávna tešil sa Hurban tejto slávnosti. Aby dôstojne vypadla, k tomu obrátil všetky svoje sily. Započato s novými zvonami. Keď ich na vežu umiestnili, so zbožnou radosťou naslúchával ich súzvučnému hlasu. Vtedy pri každej príležitosti mnoho sa vyzváňalo v Hlbokom, a náš drahý Hurban nezunoval zuniaci ich hlas, jako by bol tušíl, že mu už dlho naslúchať nebude. Hned' zatým prikročil k vnútornej a zovnútornej ozdobe chrámu. Každý zo spolubratov vie, jaké ťažkosti musí kňaz pri takej príležitosti prekonať. Dr. Hurban mal tú čarovnú moc, že vedel zaujať aj odporujúceho a nadchnúť aj netečného. Naklonil cirkev aj k tomu, že dala nízku vežu nadstaviť a med'ou pokryť. Pravda, orol, ktorý na znak vďačnosti naproti cisárovi Jozefovi II. miesto kríža za 100 rokov zaujímal a o ktorom sa hovorilo len, že je orol (bo podoby takej nemal) orol ten musel byť novým, vkusnejším a k celku primeranejším nahradený. Ale sotvaže ho nad báňou pod kríž pripravili, tu doletel rozkaz od slúžneho zo Senice, Tótha, že za 12 hodín pod pokutou musí byť shodený. Zase nastala osudná práca Dr. Hurbanovi, bo čo jak nepatrná vec to bola, v neprajnej tlači a v ústach odvekých nepriateľov vyrástla na veľikána, ktorý ohrozuje svet. Čo sa tu popisalo proti Dru Hurbanovi! Také rejdy byly kedysi hračkou, ale v jeho sedemdesiatich rokoch, prežitých v práci a v boji, v strádaní a utrpení, bolo to útokom na jeho už i tak narušené zdravie. Hurban potreboval pokoja – a nemal ho. Nastala mu zase rozčulujúca, ducha zožierajúca práca. Poviem v krátkosti: Orlová záležitosť rýchle prešla cez všetky politické fóra, od slúžneho až po vysoké

ministerium, ktoré ju prenieslo na riadny súd. Koncom septembra minulého roku sišiel som sa náhodou s drom Hurbanom v dome pravotára Štefana Fajnora. Bol v záležitosti orlovej pred kr. sudcu predvolaný. Bôlny dojem urobil na vás výraz jeho tváre. Bol viac mlčanlivý, rozhovor viaznul, čo nikto pri Hurbanovi nezkúsil. Hurban odbaviac sa u súdu, ponáhla sa domov. On už vtedy musel očakávať červa, hľadajúceho na jeho zdraví.

Pred samou smrťou Dra Hurbana prišiel v záležitosti orlovej nasledujúci výrok: „Pokračovanie trestné pre nasadenie na vežu orla, zatavilo sa, lebo nebolo preukázané, žeby cirkevníci hľbockí boli pri nasadení orla chceli proti štátu zákonným ustanovením demonštrovať a dokázalo sa, že na veži orol už 100 rokov stál a cirkevníci pri renovácii, ku 100-ročnej pamiatke prevedenej, na znak starobylej piety zase ho na to isté miesto postavili, na ktorom za 100 rokov trpený bol.“

Medzitým v Hlbokom úsilne sa pracovalo na obnovení chrámu. Tu zase čakala na Dra Hurbana ťažká práca. Bolo treba konventy, výborové zasadnutia vydržiavať, dopisovať, objednávať, prihliadať, a to pre Hurbana najosudnejšie bolo. Musel služby Božie odbavovať pred chrámom na slobodnom priestore. Vždy bol zhubnému prievanu vystavený, keď zčiasťky až do jaseni aj v chráme pri otvorených oknách služby Božie vykonával. Tak vidíme, že sa na konci života jakoby všetko spojilo proti jeho zdraviu.

Keď som pripomenul jeho posledné dni plné práce a boja, pripomeniem aj jeho dni radosti a oddychu. Tým boli pre neho v prvom rade radostné dni v Turč. Sv. Martine zažitú, kde posledný raz shliadal sa s predstaviteľmi národa milovaného, kde tak mohutne a dojímavé zvestoval národu slovo Božie, ktoré ho jedine zachrániť a spasit' môže. Tým mu bol deň 8. septembra, keď v Čáčove posledný krát zahájil pastorálnu konferenciu, jejžto tvorcom bol on. Deň vydržiavania konferencie bol mu dňom sviatočnej radosti. Tu, v kruhu bratov, vlastne synov svojich, cítil sa dobre. Mnoho očakával od pastorálnych konferencií, preto opätovne prosil bratov, aby ani po jeho smrti nedali zaniknúť týmto – ako ich on rád nazýval – duchovných haeteriám. Bol si toho vedomý, že na poli cikve našej je žeň hojná, a dúfal, že z nich vychádzať budú delníci obodrení jednou vierou, utužení bratskou láskou, oduševnení spoločnou snahou. Takým dňom odpočinku do každodenných nerestí bol – ak sa nemýlim – 20. september, keď s blízkymi bratmi farármi súčasťnil sa na výlete na blízke rummy hradu koralátskeho. Kto mal príležitosť s ním výlet podniknúť, nikdy nazabudne na okamženie v jeho spoločnosti milo prežitú.

Po týchto krátkych radostiach rýchlo s blížili dni smutné. Nadišiel 13. november, kde so svojou cirkvou svätíl 100 ročnú pamiatku jej trvania. Ale si aj pristrojil, cirkev i chrám s pečlivosťou matky, vystrájajúcej dcéru svoju k oltáru. Srdečne vítal bratov k slávnosti zavítavších, no nám úzko bolo hľadiet' na jeho zmenenú tvár. Už počas služieb B. napádal ho záduch. Musel dva razy na čerstvé povetre vyjsť. No po skončenej slávnosti naposledy ešte pobavil sa v kruhu svojich ctiteľov. Sotva že si málo odpočinul, už znovu sa bral do práce, jako i 16. novembra píše: „Janko môj, ponáhľam sa pripojiť Ti ešte, čo v rukopise (Historia cirkve a chrámu v Hlbokom, C.L. II. č. 2) mojom nebolo a čo som v reči zčiasťky povedal a zčiasťky aj pri vynachávaní mojom zapomenul. Ja som, chvála Bohu, na druhý deň veľmi zotavil. Lúto mi, že som nemohol vytrvať s Vami do konca. Bol som pod ťarchou tohoto môjho 44-letného triumfu celý ubolený a zlomený. Spal som od 4. hodiny, jako sme od kurátora do fary prišli, úplných 24 hodín. No teraz už kážem ľudu pokánie. Davy ľudu v kostole. A já im o tom novom živote držím kázne, jak nastať sa má s týmto novým kostolom. Či to bude platné čo – kto vie ! Nuž, nech Pán ukladá slovo svoje do srdci veriacich.“

Ale táto práca v novom kostole netrvala dlho. Asi o 10 dní po slávnosti, došiel smutný chýr, že doktor Hurban je povážlivo chorý. Dr. Lud. Šimko, ktorý bol hneď zavolaný, konstatoval popri inom srdcovú vadu, čo bolo iste najpovážlivejšie. Pečlivým liečením Dr. Šimku prestaly zádušlivé nádady cele, no na vade srdcovej nič sa nezmenilo. Dr. Hurban oslabil natoľko, že z izby viac nevyšiel. Nastaly smutné dni.

Nie dost' na tom, prišlo mu ešte predvolanie od senického slúžneho Tótha, ktorý – keď sa mu nevydarilo s tým orlom – stíhal farára a kurátorov, že v apeláte použili urážlivých výrazov proti vrchnostiam. Na svedectvo lekárov bolo síce predvolanie odročené, ale na Hurbana to zle pôsobilo. Bolo to 8. januára 1888, keď prídúc do Hlbokého služby B. odbaviť, našiel som Dra Hurbana veľmi rozčúleného pre opätovné predvolanie na 9. januára. Pevne stál na tom, že pôjde na ten deň do Senice, bo že si nedá ten škandál vyviest', aby žandármí bol odvedený. Dr. Hurban bol vtedy už veľmi slabý, takže zavše sa mu niečo zdalo, čo potom za skutočnosť držal a ťažko ho bolo spamätať, že to bol len sen. Konečne sa dal upokojiť, že sa mu nič nestane, keď sa neustanoví.

Keď ho jeho ctitelia navštívili, voždy sa rozhovoril o rozveselil natoľko, že ho zakaždým opúšťali s pevnou nádejou na jeho zachovanie. Vykonávajúč častejšie výkony cirkevné za neho, mal som príležitosť častejšie s ním hovoriť. Aj v nemoci svojej rád sa pobavil v rozhovore. Dňa 17. februára navštívil som ho, že ho poteším zprávami z Nemecka prišlými. Našiel som ho vo veľmi zhoršenom stave. Bolo vidieť, že rapídne k cieľu svojmu pospiecha. Dňom predtým navštívil ho boli Dr. Markovič z Myjavy a Dr. Šimko zo Senice, ktorí upozornili priateľov na blízku katastrofu. Prečítajúc mu listy od priateľov z Nemecka prišlé, v ktorých bola vyslovená sústrast' s jeho utrpením a osvedčená vrelá zaujatost', za neho, rozveselilo sa srdce jeho, slzou vďaky zaiskrilo sa hasnúce už jeho oko a pohnutým hlasom riekol: „Bratia drahí, toto je môj posledný odkaz k Vám: sotrvajte v stálej spojitosti s luteránskym Nemeckom. To sú naši otcovia. Odtial' nám všetko dobré prichodí. Čo sa u nás v cirkvi deje, to je marnosť.“ Po tomto rozochvení asi na hodinu zaspal a prebudiac sa, zapálil si čibuk. Tak sme dlho rozmlúvali o cirkevných otázkach vo vlasti i v Nemecku. Jeho reč bola bystrá, plná otcovských

napomenutí. Prosil bratov, aby boli stáli vo viere a verne sa pridžali vyznania našej drahej cirkve. „Len tak obstojí náš národ – zostane-li živou ratolesťou na vinnom kmeni Krista Ježiša.“ Cítil už, že jeho boj je dokonaný, no tešil sa, že Pán Boh má vyvolené nástroje, ktoré budú v dobrom boji pokračovať.

Veľmi láskavo sa so mnou rozlúčil, keď som mu prisľúbil, že ho skoro zase navštívim. Mal ešte mnohočo hovoriť, ale jeho sily už byly vyčerpané. Druhá príležitosť sa viac nenaskytla. Čas rozdelenia jeho sa blížil rýchle, na jeho i naše očakávanie. Dňa 20. februára hneď zrána prijal Večeru Pána z rúk starého priateľa Ladislava Paulínyho, v prítomnosti starších cirkve. Prijal ju v pokore a s oddanosťou do vôle Božej. To bolo posledné, jasné, sebedomé okamženie jeho života. Odchádzal ako ten, ktorý boj dobrý bojoval, vieru a dobré svedomie zachoval. Po prijatej Večeri Pána prehovoril k nemu brat Paulíny niekoľko slov útechy v latinskej reči a Dr. Hurban podobne v latinskom jazyku mnohými slovami mu odpovedal, živo pri tom pohybuje rukou, ale jazyk jeho už vypovedal službu a nebolo mu viac rozumieť len dve slová, z ktorých sa nedalo uzatvárať na obsah mluveného. Jeho verná manželka, ktorej, keď ju videl smutnú, hovorieval: „Duša moja, nebud' smutná, vidíš, ty mi už musíš pomôcť ten posledný boj dobojovať.“ Uložila ho hneď po dokonanej spovedi, a on zaspal a neprebudil sa viacej. Popoludní Fajnor, Šimko, Kopa a ja stáli sme až do večera u jeho lôžka, ale len raz pohlol rukou, málo zdvihol viečka a viac sa neprebral. Dňa 21. februára ráno o pol siedmej hodine po dobre skončenom boji odobral sa do od cirkve víťaziacej, kde „Búh setře všelikú slzu z očí jejich a smrti již víc nebude, ani kvílení, ani křiku, ani bolesti, ani pláču.“

(Vložka: Hurbanova žiačka, Kristína Šullová, rod. Sedláčková, spomína, že keď Hurban umrel, bola tiež na fare. Hurban vtedy že bol položený na zemi a že ho stará Chovancová – Filípková obliekala).

(Iní Hlbočania, Hurbanovi žiaci, spomínajú, že keď Hurban umrel, bol vystretý v kostole a že na truhle bolo mnoho vencov.)

V posledné dva dni ležaly zemské pozostatky oslávenca Hurbana v obnovenom chráme. Pohreb jeho, 23. februára vykonaný, popoludní, bol veľkolepým a mena oslávenca dôstojný. Dvadsať kňazov a tisíce ľudu z blízka i z ďaleka prišli mu vzdať posledný hold. Nebolo možno, aby sa čo len malá čiastka vmestila do chrámu, a preto bola pred chrám vynesená. Veľké množstvo nádherných vencov od jednotlivcov i od spolkov doposlaných, pokrylo rakev celú. Najstarší z kňazov Pavel Košacký započal pohrebné obrady antifonou a potom nasledovala pieseň *Přátelé, s vami se loučím ...* Potom kolekta a text. Prvú spieval brat Borsuk, text brat L. Boor. Nasledovala pieseň „Boj dobrý jsem bojoval ...“ Pohrebnú reč držal vzn. p. senior Ján Leška zo žalmu 74, 9 – 11 a báseň predniesol brat Ján Boor. Len kto si obe prečíta, môže si predstaviť, jako dôstojne bol pochovaný náš Hurban. Napokon brezovský sbor zapel pieseň „Propust', propust', mne Pane můj ...“ a sprievod sa hnul do cintorína.

Cirkev hlbocká chcela vďačnosť k duchovnému otcovi svojmu aj tým prejavíť, že mu vyznačila miesto pre hrob asi v prostred cintorína, kde sa síce pochovávalo, ale ani starí ľudia nepamätajú kedy, teda iste najmenej pred 50 rokami. Hrob bol už vykopaný, ale senický slúžny Tóth dal ho zasypať. Hurban bol potom pochovaný v novom, pripustenom cintoríne. Pravotár Matúš Dula vo svojej reči nad hrobom povedanej trefne použil tento ničím neoprávnený skutok.

Nuž, odpočívaj v pokoji, bohatieru slávy, až príde zaslúbená hodina, „v kterouž všickni, kteříž v hrobích jsou, uslyší hlas Syna Božího !

Ján M o c k o

O pohrabe Dra J.M. Hurbana – dl'a kroniky kostolníka P. Loštického.

„Léta Páne 1888 zemreli nám dvojctihodný pán farár Miloslav H u r b a n . Po tej posvícce nekázali len raz, co porád onemocněli. Zemreli 21. februára o pátej hodine predednem. Pohreb byl 23. februára odpoledňa o dvoch hodinách.

Hrobári kopali jamu ve starém cinteri. Chceli to kurátor Pavel Piskla z Ondrčkového a Koprla Ján z bariny a pán rector Daniel Kopa a výbori. Tito chceli hrob v starém cinteri. Aj sa tam vykopal. Potom ho richtár Pavel Kovár zabránil, aj pán notár Šaško. Tak sme ho moseli zahrnúť, a moseli sme kopat druhý v novém cinteri. Potom poslal pán slúžny žandárú. Taký hrích a peklo prišlo. Byl potom aj súd.“ (Pokutovali všetkých presbyterov – vyjmúc Jána Sedláčka z Búranového, ktorý v ten deň, keď sa dal hrob kopat', nebol doma).

„Pri pohrebe potom kázal po slovensky pri jamje Matúš Dula. Vískal (t.j. kričal), že mu cirkevníci (?) aj ten kúsek zemi nepríli.

Já sem tedy byl hrobárem, Loštický Pavel, a Martin Brožek. Tak to bylo: vykopalí sme tam pár koscí, a proto byl ten škrek.“

O hlbockom cintoríne - podľa kroniky Loštického.

Podľa Loštického cintorín bol „pripúšťaný“ prvý raz r. 1833 (je pravdepodobné, že bol aj predtým rozširovaný). Ku cintorínu pripojené boli pozemky z „Dzilú“. Majitelia dostali náhradné pozemky v Krúžku za cigáňmi.

A roku 1864, už za Hurbana bol cintorín zase rozšírený. Majitelia dostali náhradu takzv. „obecný klin“.

Až roku 1896 vymeraný bol nový cintorín na druhej strane, za cestou. Vysvätený bol 27. marca 1898, na smrtnú nedeľu. V novom cintoríne sa začalo pochovávať. r. 1899.

Hurban vo väzení.

Počas svojho účinkovania v Hlbokom mal Hurban viac súdnych sporov a pravôt, no do väzenia dostal sa len dva razy; od tretieho väzenia oslobodila ho len smrť.

Z knihy prof. Dra Alberta Pražáka: Hurbanovia vo väzeniach.

„Jozef Miloslav Hurban mal politické úradné nedorozumenia hneď od počiatku svojej činnosti. Prvý spor mal s grófom Zayom o úniu luteránov s kalvíni v roku 1846, čo malo za následok konventné a inkvizičné prenasledovania Hurbana. Jeho vystúpenie v Lipt. Sv. Mikuláši (a v Čachticiach) r. 1848 pohnulo úrady k vydaniu zatykača proti nemu. Branné ťaženie proti Kossuthovom v roku 1848/9 pripravilo mu šibenicu. Za Bacha z rakúskej i maďarskej strany ako nebezpečný pansláv bol pod policajným dozorom. Potom po Memorande, za bojov o patent, strážili ho cirkevné i svetské úrady. Zrejme dozrel na žalár. Išlo len o príležitosť. Prvá sa naskytla r. 1869.

Prvý raz bol vo väzení od 6. decembra 1879 do 11. mája 1870. Jeho väzenie sa skončilo o 25 dní prv než bol súdom určené. Cisár ho amnestoval. Krem toho bol vtedy pokutovaný na 238 Zl. Odsúdený bol pre článok „Čomu nás učia dejiny“, ktorý napísal do Pešťbudínskych Vedomostí (1869, č. 2,4,5,7 a 9).

Hlbočania dbali o jeho rodinu a nedali sa poštváť k voľbe nového farára, ale uspokoili sa občasnou administratúrou fary, vykonávanú nezištnými Hurbanovými priateľmi, Čobrdom, Trokanom, Škripiňom.

Z Národných Novín, r. 1870, 22. mája, č. 30.

Dopisy. – V Hlbokom, 11. mája 1870 ... Ale nemyslíte si, že chcem snád' o Vašich alebo čích druhých dlžníkoch písať. Ja som vlastne len naše H l u b o k é chcel zaujímavým urobiť. Ináče samo o sebe nie je veľmi zaujímavé, najmä čo sa jeho polohy a vnútorných trotoárov dotýče. – --- Jako to tam vypadá s cirkvou a osamelou rodinou Hurbanovou ? ... Nezabudli sme na nášého otca a pastiera duchovného ani v žalári, tak jako na neho nezabudli jeho ctiteľia po celom našom Slovensku, ale poslali sme mu z Hlubokého, k nemuž sa značný počet senických občanov pripojili, novoročný dar s prípisom srdečnej sústrasti, vďaky, úcty a oddanosti, načo on vo svojej odpovedi ďakuje a že cirkev i v žalári na srdci nosí a modlí sa za svoje sverené mu duše ...

Cirkev naša administrovaná bola ochotne pochvalne dvct. pp. kaplánmi: Pánom P. Čobrdom, kaplánom Moravsko-Lieskovským, Pánom Alexandrom Trokanom, kaplánom Kostolňanským a pánom J. Škripiňom, kaplánom Oravského seniorátu, v Kristu zjaveného.

Semeno roztržitosti sice zo začiatku usiloval sa nepriateľ človek hodiť do cirkve, keď jednotlivcom do hlavy vbíjal: Tam váš Hurban ! Nikdá toho už viac nevidíte ! Tam ho už dobre opatria. Preto sa vy na neho už ani nedržte, ale vyvol'te si farára hneď, atď. No ľud nedbal potom na tie tláchaniny, ktorými ich tlčhubovia šparchali.

Z tohoto si môžete i ten trápny a smutný stav rodiny Hurbanovej, jeho manželky a detí – predstaviť ...

Jeho návrat k nám nevieme ešte, kedy sa stane ... radi by sme ho potom chceli čestne privítať – rozumiem i naše najbližšie okolie, pri čom počuť, že Brezová nechce nazad ostať ...

Poznámka: Hurban si na pamiatku svojho väzenia nechal porastnúť bradu, ačpráve predtým sa holieval (Bodnár: Dr. H. 61)

Z Loštického kroniky: O Hurbanovom väzení.

„V Hlubockej cirkvi sa stalo, co nikdy nebylo v ní od její založení, co nepočuli sme od našich starých otcú, co sa deje včilejši dobe. Náš pán farár dvojctihodný mosel od nás odejít do vezení pro slovo a pro národ slovenský, velice utlačený. Hurban byl citovaný do Peštu, do mesta královského, od určení rady vyšší krajiny Uherské a sídu Jeho veličenstva Jasnosti královské. – Odebral sa a lúčil s nami, se svú cirkvú a poručil jí v duchu tichosti a pokore Tomu Najvyššímu Bohu, Otcí i Synu i Duchu Svatému. A poručil nám na své místo administrátora Pavla Čobrdu, spolubrata, aj syna Vašího, a povídal ten nech vás vodí po pastvách zelených a krmí mlékem slova Božího. A zanechává celú svoju fámiliu vám a Pánu Bohu. Opatruj Vás Pán ! A tak sa lúčil s nami, jak Kristus Pán: „Od tejto chvíle neuzríte mne, až se shledáme ...“ A zanechal tu všetku čedľ a svú milú manželku a odebral se od nás v prní nedeľu adventní, 28. novembra 1869.“

„Léta Páne 1870, když byl Hurban ve vezení, odebral se od nás 6. apríla pán kaplán Trokan, který u nás vykonával služby Boží od Nového roku verne a spravedlive místo Hurbana ..., ale 24. apríla v nedeli byli u nás

pri konfirmácii malých dítok dvojctihodný pán kaplán Trokan, ku svätej Večeri Páne povolany, ... nebo on jich védel, aj jich pripravil velice pekným spôsobem, a slovom Božím vyexamenované byly a spoved' prijali ...“

-.-.-

Návrat Hurbana z väzenia – podľa Loštického.

„Dňa 14. mája 1870 prišli náš pán dústojný dvojctihodný pán farár Hurban z areštu. Byli prepustený z Vacova na rozkaz Franca Jozefa Císára a krále. Odpustil jemu 25 dní a tak sa navrátil domu, do lúna cirkvi naši ...“

Hurban odsúdený po druhý raz.

20. apríla 1876 v Senici, a to pre článok Leopolda Abaffyho, ktorý článok Hurban – ako redaktor uverejnil v Cirkevných listoch. Vytýkali mu, že nesložil kauciu, a preto vraj nesmel uverejňovať politické články. – Odsedel si vo väzení v Senici tri mesiace.

Loštický si poznamenal:

„Odsúdili pána farára Hurbana v Senici. Súdili ho svetskí páni na deň Lva Pápeže. Odsúdili ho vrchnost kráľovská v tom dome, kde jest obsazena Sedria, na barónovom hrade v meste Senici. Jeden Berenčí vyložil súd, že zastáva národ svůj slovenský až do poslednej kvapky krve jeho, pokud v nem bude ...“

Poznámka: Tretí raz bol Hurban obžalovaný pre údajné falšovanie podpisu. O tom je reč na inom mieste. Je to prípad Anny Žákovej.

Reč Matúša Dulu, advokáta v Turč. Sv. Martine viceinšpektora seniorátu nad hrobom Dr. J.M. Hurbana.

Prišli sme sem z blízka a z ďaleka, aby sme Tvojím telesným pozostatkom, milý otče náš a vodca náš, preukázali poslednú poctu, aby sme vyžalovali svoj hlboký žiaľ preto, že Ťa niet medzi nami a aby sme tým podali dôkaz nikdy nezvyklanej uznalosti a vd'ačnosti, ktorú Ti dlhuje a na veky dlhovať bude Tvoj slovenský národ, či on býva pod Javorinou, na brehoch Váhu, Turca, Torysy a Hronu, alebo na žirných rovinách Dolnej zeme, za Tvoju neohraničiteľnú lásku k nemu, za to, že si ani počas celého Tvojho života tak ako snáď nikto iný v svojom srdci nosil. Jaké nemá rozrývať nevýslovný žiaľ útroby každého verného Slováka na Tvojom hrobe ?

Ty, muž veľkých koncepcií, Ty, muž zriedkavej u nás trpezlivosti a energie, Ty, muž nie slov, ale činu, ktorý si – keď to okolnosti sebou donášaly, mal dosť smelosti siahnúť i ku meču, Ty, nezapomenuteľný otče náš a vodca náš, venoval si nám, venoval si službe národa svojho opusteného všetky sily svojho obrovského ducha, celý svoj život, tak dobre jeho jaro i leto, jako i pozdnú jaseň a to vzdor tomu, že lietat' budú za Tebou jedovaté šípy a nikoho nebude, kto by ich zachytil, vzdor tomu, že si vedel, že tým zriekaš sa nárokov na zaslúžené, každému milé pohodlie, na lesk a slávu sveta tohoto, že obetovať musíš svoju užšiu rodinu svojej širšej rodine.

Vlohami svojimi povolaný opanovať, zaplňovať toľký terén, koľký Ti Tvoj slovenský národ poskytnúť mohol, bo poskytnúť nesmel, hýbal si odtiaľto miliony srdc, a kde si sa len ukázal, tam postačoval Tvoj pohľad oduševniť, Tvojej vôle poučnými urobiť masy tisíce Tvojho národa. Že pritom všetkom i teraz, po Tvojej smrti, stalo sa, čo sa stať nesmel, že uznáva Ťa s nami i celý svet za najväčšieho Slováka tohoto storočia – škriepený bol, ako počujem, kúsok rodnej zeme, kúsok miesta v tomto ináč nepatrnom hlbokom cintoríne, na ktorom mohol by si složiť svoju umdlenú hlavu, to ťažko nesieme, no prenesieme tak, jako si nás Ty vo svojom živote učil prenášať podobné príkoria malicherných ľudí. Nie my, alebo budú zahanbení bo toho sme jednako istí, že tento hlboký cintorín kvôli Tebe, kvôli kusu slovenskej zeme, ktorý Ty zaujmeš a ktorý Ti nechceli dopriať, navštevovaný bude z pokolenia na pokolenie zástupami povd'ačného slovenského národa.

Nuž, príjmi, milý otče náš, vodca náš, na tomto škriepenom mieste, nad hrobom svojim, odmenu za svoju lásku a vernosť k nám, za život vyše polstoročný, za utrpenie, ktoré trpelive a rád snášal si pre národ a ktoré neskončia ani Tvojou smrťou. My za všetko odmeňujeme sa Ti tým tu vysloveným sľubom, že nikdy neopustíme rod svoj, že veci, zásadám, ktorým si Ty slúžil, verní ostaneme, podľať neďáme.

Nech Ti je ľahká rodná zem !

Slávnosť v Hlbokom

odhalenia náhrobníka na hrobe Dra Jozefa M. Hurbana. Hlboké, 8. septembra 1892.

Slávnosť odhalenia, vlastne posvätenia náhrobníka nášho nezapomenuteľného Dra Jozefa Miloslava Hurbana odbavila sa dôstojne v chráme evanjelickom hlbokom i mimo chrámu, avšak pod ochranou svobody a tak škandalóznym výjavom, akého svet nepozná a nepamätá.

Maďarské noviny, ako známo, už dňami pred slávnosťou písali o akomsi úradnom zabránení odhalenia. V Novom Meste nad Váhom tiež už povrávali, že sa čosi chystá, ale o spôsobe úradného pokračovania proti náhrobníku niekdajšieho slovenského vodcu nevedeli nič povedať. Došli sme na Brezovú. a tu sme už dostali bližšie vysvetlenie. Menovite sme zvedeli, že armáda žandárov nedovolí prístup do cintorína a že slávnosť môže byť len v chráme. Napriek celkom hodnovernej zpráve o známom pokračovaní medzitok ústavnej liberálnej

vlády proti všetkému slovenskému, nemohli sme si predstaviť úradný hlboký výčin. Musím vyznať, že som bol skutočne zvedavý, akým spôsobom zakážu a zabránia slávnostné naladenie národa obzrieť si náhrobník. V takejto nálade pohli sme sa z Brezovej do Hlbokého.

Celé kolóny vozíkov z Vrbového, Brezovej a okolitých obcí tiahly cestou. Slniečko sa usmievalo, ako by sa tešilo a bolo hrdé na toto krásne zrno slovenského národa. Veliká väčšina vozov išla na Jablonicu, no ja odbočil som do Osuského. Na vršku nad Hlbokým zvedel som, že v Hlbokom dali bubnovat', že slávnosť zakázaná a že všemožne strašili a odhovárali ľuď, aby nešli ani do chrámu. Idúc dolu vrškom do Hlbokého, istá ženička mi povedala: „Darmo idete, 25 žandárov stojí napohotove.“ „Ach, čo tam 25“, zavolala staršia Brezovanka z vozíka, jachajúceho za nami, „čo by ich tam aj 100 bolo, ideme.“

Hlboké naplnené bolo zástupami zo všetkých strán Bielej hory až po Javorinu, od Vrbového až po Holič. Žandárske patroly zčasu načas sa zjavovali, a úradný generálny štáb, t.j. poručík od žandárov v plaine parade – chybela mu len dubová chvojka na čiapke, akú vojsko dostáva na slávnostné výpravy a do boja – potom slúžny a dvaja pisári (opravdoví galopáni, lebo galopom prenášali strategické a taktické plány a rozkazy generálneho štábu ostatným trupám). Tento generálny štáb stál pred kostolom.

O 10. hodine zahlaholily zvony. Onedlho krásna mužská postava nitrianskeho seniora, dôstojného pána Jána Lešku, zjavila sa vo farských dverách i s nitrianskym inšpektorom Pavlom Mudroňom a kráčali do kostola. Za nimi zástup slovenskej inteligencie, dámy, kňazi, advokáti, učelia, obchodníci, kupci, priemyselníci, mešťanstvo a roľníci išli do kostola, ktorý za krátky čas bol celkom preplnený národom. Kto stačil, sadol si, no rád bol každý, ktorému sa dostalo toľko – toľko „pohodlného“ miestočka na státie. Započaly sa slávnostné služby Božie (Čo za ten čas robil generálny štáb a jeho slávna armáda? Počul som, že kdesi v ktorej dedinke boli aj pozostatky manévrujúceho tu vojska konsignované).

Služby Božie odbavoval Ján Leška, senior nitriansky, a hlavný spevokol brezovský. Zaspieval štvorhlasne piesne „Spočívajte ...“ a potom „Ó, jak jste přešťastní ...“ a nakoniec 3 posledné sloky „Stůj více v lásce ...“

Dôstojný pán senior zaspieval: Milost a pokoj Boží budiž se všechněmi námi, Amen! a na to text: Sirach, kap. XLIV. v. 1 – 5. „Chvalmež již muže slavně a otce našeho po rodičích.“ „Tí panovali v královstvích a byli muži slovutní v moci, tí radili rozumem svým, tí označovali v proroctvích. Byli vůdcové lidu v radách, i v rozumné správě lidu. Moudré řeči byli v učení jejich, vyhledávali noty zpěváků a vypravovali písně sepsané.“

Po odspievaní textu povedal od oltára reč.
(Národné Noviny, XXIII., 14.sept. 1892, č. 108)

Po odbavených sl. B. čiastka národa – keď už bolo slávnostné odovzdanie náhrobníka tam, kde stojí – zakázané, vybrala sa k cintorínu pozrieť si pomník aspoň ponad bodáky. Príduc k železnej bráne cintorína, našli tam troch žandárov stáť – rozumie sa s bodákmi. Chceli sme do cintorína, ale povedali, že „nem zabadať“ a „nem leheť“. Vôbec nedovolili ani priblížiť sa k bráne. Cintorín je štvoruhol, obohaný nevysokým múrom, na všetkých štyroch stranách asi v prostriedku každej stála žandárska stráž – po 2 – 3 chlapoch. Ostatní boli dnu v cintoríne a behali potom na miesta, kde mysleli, že musia prekaziť vniknutie do cintorína. Aj spomenutý generálny štáb bol asi v prostriedku cintorína. S nami paralelne osilovali sa aj žandárske stráže. V zástupe ozývali sa rozličné poznámky. Takto došli sme na východnú stranu cintorína, odkiaľ bol najlepší výhľad na náhrobník.

Náhrobník je krásna, štíhla pyramída z belavého mramoru, a síce: 175 – 47 – 32 cm, vrchný sokel 64 – 55 – 44 cm, spodný sokel: 32 – 82 – 87 cm a rustik : 34 – 98 – 82 cm. Spolu 325 cm vysoký. Na hlavnej strane náhrobníka - je obrátený smerom k juhovýchodu – hore na čele pyramídy sa stkvie kríž a pod ním nápis: Dr. Jozef Miloslav Hurban, nar. 17. marca 1817, zomrel 21. februára 1888. Náhrobník a hrob sú obohané železným zábradlím, 140 cm vysokým. Náhrobník (sám stál 471 Zl) so zábradlím (toto stálo 200Zl) s dopravením a so všetkými ostatnými výdavkami (175 Zl 28kr.) stál spolu 894 Zl 28 kr. – Dosiaľ sa sossbieralo na tento pomník a na štipendiálnu základinu 2,993 Zl a 86 kr., a tak na túto základinu ostáva 2144 Zl a 86 kr.

Tento výkaz mal byť prečítaný národu pred náhrobníkom, aj nasledovný prípis: „Z príležitosti odhalenia pomníka otcovi národa, bojovníkovi za pravdu, obhájcovi viery, slávnemu Dru Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi, svojmu čestnému mešťanovi, prináša zastupiteľstvo mestečka Mošovce obet nehynúcej piety a hlbokéj úcty, ako vznáša sa pomník vďačnosti národa nad hrobom jeho. Zo zasadnutia zastupiteľského sboru mestečka Mošovce, dňa 4. septembra 1892 vydržiavaného. Juraj Čajda, preseda výboru, Ján Walocký, zapisovateľ, Michal Hrivnák, Miloslav Krčméry, členovia výboru.

Tu mala byť prečítaná aj zápisnica o odovzdaní náhrobníka do opatery cirkve evanj. a.v. hlbockej. Je vec celkom, že na miesto, zkdial' bol najlepší pohľad na pomník, pomaly shromaždilo sa viac národa. Ticho tu stál zástup, a posvätné nálade upieral zraky cez a ponad žandárske bodáky na náhrobník, na miesto, kde odpočívajú veľký bojovník za voľnosť a za práva národa. Oči prítomných sa zarosily a nejedna slza vyronila sa. Zástup sotva pozoroval, že trupa žandárov sústreduje sa oproti nemu a že aj generálny štáb kráča k zástupu. Razom vykročí veliteľ žandárov a zavolal škrekľavým hlasom: „A tórvény nevěbem oszoljanak szét!“ (v mene zákona, rozid'te sa!). Vystúpil aj pán hlavný slúžny a s veľkým sebedovomím oznámil, že „van hatalma

megakadályozni minden csoportulást“ (že má moc prekazit' každé srocovanie sa). No ako, ako nie, ale povedal s istou blahosklonnosťou, že vdove, synovi a najbližšej rodine dovolí ísť k náhrobníku, jestli o to poprosia a sa legitimujú. – Svetozár Hurban Vajanský hneď krátko v mene celej rodiny odvetil pánovi slúžnemu, že kde národ nemá voľnosti, oni nežiadajú a nechcú milosti. A tak sa zástup pohol ďalej a konal púť okolo cintorína. Ako zmizol náhrobník zrakom, zašumelo to zase v národe a jednotlivci rozličnými poznámkami uvoľňovali svojej duši súc rozhorčení následkom takého verabože celkom zbytočného, škandalózneho a vandalského pokračovania.

Zástupy sa rozchádzali na všetky strany a medzi tým previedlo sa odovzdanie náhrobníka do opatery cirkvi ev.a.v. hlbockej a to vo farskej kancelárii a vyhotovila sa zápisnica o tom, ktorá zneje:

„Zápisnica horevzatá dňa 8. septembra 1892 v Hlbokom v prítomnosti nižepodpísaných: Pán Matúš Dula, čo člen výboru sostúpivšieho sa ku postaveniu pomníka nebohého Dra Jozefa M. Hurbana, potom keď odhalenie tohoto pomníka na tvári miesta v cintoríne hlbokom politickou vrchnosťou krze hlavného slúžneho pána Timoteja Frideckého zabránené bolo, a keď následkom toho ani oddanie tohože do opatery cirkve ev.a.v. hlbockej prevedené byť nemohlo na tomže mieste tvári – požiadal prestavenstvo vznešenej cirkve hlbockej, aby pomník vyšespomenutý nad hrobom slávneho Dra Jozefa Miloslava Hurbana de dato 30. aug. 1890 deponoval, že útraty udržiavania tohože pomníka – nakoľko o to ináč postarané nebolo – zaokrývať sa budú zo základiny vyšespomenutej.

Na vyzvanie toto prestavenstvo hlbockej cirkve a síce velebný pán farár Pavel Sekerka a kurátori Pavel Žák ml. a Pavel Žák st. osvedčujú sa, že oni náhrobník do opatery prijímajú a o tom konventu podajú zprávu. – Na dôkaz toho nasledujú podpisy: Pavel Žák ml., Pavel Žák st., kurátori, Ďuro Čajda a Ján Boor.

Ale generálny štáb akosi nedôveroval rozchádzaniu sa národa. Žandárske patroly chodily po domoch, kde videly voziky alebo viac ľudí pohromade, ako napríklad aj v hostinci vedľa fary a veľmi laskave napomínaly ľudí, že by bolo treba už odísť.

Za nami do Senice išly potom jednotlivé žandárske čaty a strážily nás verne aj v senickom hostinci, kde sme spoločne obedovali pri hudbe a speve našich milých slovenských piesní: „Hej, Slováci ...“ „Nad Tatrou sa blýska ...“ nevystaly. Tu sa i konštatovalo, že nápev maďarskej, tej košutovskej piesne je tiež slovenský, náš.

S rozchodom našich na rozličné strany rozchádzaly a tratily sa aj žandárske čaty. Pána Pavla Mudroňa sa opýtal slúžny, či ideme domov. Mudroň vysvetlil, že ovšem, ale predbežne do Holiča. Slúžny bol veľmi spokojný, ale Mudroňovci za Senicou spozorovali žandárov, ktoré vari strážili, či sa nevrátia.

Do kedy žandári strážili hrob Hurbana a či ho strážia ešte, nevieme.

Ďuro Čajda.

Výňatok z úvodného článku

H y e n i z m u s v U h r á c h ,

ktorý napísal Svetozár Hurban Vajanský (napísal ho v Holiči, na ceste z Hlbokého domov, hneď po tej zakázanej slávnosti odhalenia pomníka) – Nár. Noviny, 13. sept., č. 107, 1892.

„...Čo sa stalo 8. septembra v Hlbokom, nemá seberovného. To nestalo sa dľa slov hlbockej ženičky, od doby, v ktorej rímski drábi ostríhali hrob Spasiteľov ...

Slováci postavili Dr. Hurbanovi skromný pomník, a dňa 8. septembra mali ho slávnostne odhaliť. Besnota šovinizmu múrom žandárov okružili cintorín ... ba ani na 50 krokov nesmeli ľudia stáť a na pomník pozeráť. Žandári odohnali i vdovu a deti oslávenca, keď sa dívali s poľa na pomník.

Vyvíšili sa na mŕtvom i na živých ... „Oni sa boja, že ho zobudíme,“ povedala ženička, vidiac tých 30 bajonetov blýskať sa nad Hurbanovou mohylou. ...“

(Pre článok bol Vajanský odsúdený na 1 rok väzenia v Segedíne).

(Z časopisu Okr. vlastivedného krúžku v Senici, roč. II.)

Juraj Chochol: **Nenávisť až za hrob.**

... Ich nenávisť siahala až za hrob. Temer tri roky po smrti Hurbanovej, dňa 10. januára 1891 bol podaný na pošte v Pešti – pošta Budapešť – Vár – doporučený list s červenou voskovou pečatou ako dôverná zásielka č. 868 (z maďarskokráľovského, uhorskokráľovského) ministerstva vnútra. List zneje:

Osvietenému pánovi Thúröczy Vilmosovi, hlavnému županovi v Nitre.

Osvietený pane ! Podľa získaných informácií panslávski buriči šíria medzi slovenskými obyvateľmi krajiny hnutie na postavenie pomníka Hurbanovi a na tento cieľ hodlajú zbierať peniaze. Upozorňujeme Vašu osvietenosť na túto vec a zároveň prosím, aby ste ráčili upraviť hlavných slúžnych a mešťanov, žeby sa zo strany štváčov nerobil v tomto smere nijaký nátlak na obyvateľstvo. Súčasne nech tiež zistia mená osôb, ktoré zbierku prevádzajú. – Vaša osvietenosť nech prijme prejav mojej úcty ! – V Budapešti, dňa 6. januára 1891

Gróf Szapáry

List došiel do Nitry 11. januára a župan Thúröczy nemeškal. Už na druhý deň poslal v tejto veci všetkým dvanástim slúžnym svojej župy výzvu. Výzvy boli prísne dôverné a doručovali ich len do vlastných rúk. Uradný aparát buržoázných slovakožrútov sa pohol. Slidiči a gniavitelia každého prejavu slovenskosti rozprestrelí svoje siete.

Prvý odpovedal myjavský slúžny, a to už 17. januára 1891. Hlásil, že okrem evanjelického kaplána na Brezovej, o ktorého činnosti bol vraj už župana informoval, nikto neprevádza zbierku na Hurbanov pomník. Avšak ako poriadny vlastenec sľubuje, že bude i naďalej celú túto akciu sledovať s najväčšou bdelosťou.

Ako druhý odpovedal senický slúžny Ivan Zmertych, a to 7. marca. Hlásil, že vo svojom okrese síce nezistil verejnú zbierku, ale nevylučuje vraj tú možnosť, že sa prevádza tajne. A o dva na to už mohol podať kladné hlásenie: Vystopoval jedného z najhorlivejších zberateľov, hlbockého stolára Pavla Valku. Pýta sa župana, ako má proti nemu zakročiť.

Pavel Valka bol statočný hlbocký občan. Pri Hurbanovi bol za viac rokov kostolníkom. Ako stolársky tovaryš precestoval mnohé (?) krajiny a všeličo vo svete poskusoval. Bol trochu aj ľudovým rezbárom (?). Jeho potomkovia žijú v Hlbokom podnes a s úctou spomínajú na svojho otca, ktorý vedel zaujímavu rozprávať o Hurbanovi.

Slúžny Zmertych stopoval ďalej a už 16. apríla písal županovi do Nitry, že žandári vysledili ďalších zberateľov.

Holičský slúžny podal záporné hlásenie, lebo vraj nedostal od svojich notárov v tejto veci zprávy. Na pohrebe evanj. farára Boora v Skalici boli síce zhromaždení mnohí známi panslávi a pravdepodobne sa tam aj o postavení sochy hovorilo, ale vraj na to nemá nijaké dôkazy.

Najviac svetla vniesol do tejto „tajupnej“ záležitosti hlavný slúžny Alexander Rexa z Nového Mesta nad Váhom. Vo svojej zpráve zo dňa 3. mája uvádza, že podľa hodnoverných prameňov sa zozbieralo asi 3000 zlatých. Väčšia časť peňazí má sa vraj použiť na štúdiijnú základinu, ktorá ponesie meno „Pamiatka Hurbanova“ a zvyšok sa venuje na postavenie Hurbanovho pomníka, nie teda sochy.

Otázka, kto bol iniciátorom tejto akcie, trápila ministra vnútra grófa Szapáryho. Ak uvážime, že členovia výboru pre postavenie pomníka (Juraj Čajda, predseda, Ján Walocký, zapisovateľ a členovia Michal Hrivnák, Miloslav Krčméry) zúčastnili sa 4. sept. 1892 na zasadnutí zastupiteľského sboru v Mošovciach a že pomník odovzdal do opatery evanj. cirkvi v Hlbokom 8. sept. 1892 martinský občan Matúš Dula, dá sa predpokladať, že celá akcia bola riadená z Martina.

REC

**na pohrebe Jozefa Miloslava Hurbana, doktora v ev. bohosloví,
farára hlbockého, vysl. superintendenta, atď.**

povedal

J Á N L E Š K A ,

senior nitriansky

Smiluj se, smiluj, smiluj se, o Pane !

Pospěš bolavé duše potešiti;

Všakť z tvých vlastních úst ta utěcha vane !

Že nás nemyslíš a nechceš trápati.

Ó, viděls slzy, tíseň Getsemany,

Slyšels z Golgaty: Lamazachtani !

Toť naše tíseň, naše lkání bolné –

Mrou duše naše v úzkostech nevolné,

A jen jeden vzdych, jednu prosbu máme:

Smiluj se, smiluj, smiluj se, ó Pane: Amen.

K r e sť a n s k é t r ú c h l i v é s h r o m a ž d e n i e !

Drahý otec náš H u r b a n odchádza už; už z milých úst jeho, na ktorých zvykli lpeť duše naše, zaznieva posledné slovo, slovo lúčenia, slovo Pavlovo v Efeze: „A aj, já nyní vím, že již více neuzříte tváří mé, vy všickni, mezi kterýmiž sem chodil, káže o království Božím!“ (Skut. 20,25). Náš Hurban umrel ! Aj tam, kde Hurbana nemenovali svojím, zvolní sa ozvena, nastane otras, zostane dojem. No čo nám do nich ? Nás, nás týka sa smrť Hurbanova, náš je žiaľ, naše srdce puká, naše srdce trúchlí, naše srdce upí bolesť, lebo náš Hurban, náš otec umrel. Mne dostala sa smutná úloha byť rečníkom na Hurbanovom pohrebe .. Ach, tak bych len mohol dostatočne oceniť našu stratu, keby som do podrobna, hodne a pravdive vypočítal Hurbanove zásluhy, - a tak bych pravý primeraný dal výraz nášmu žiaľu: keby som boľavé slzy naše vážil váhou ztraty, ktoré sme utrpeli

ztratom Hurbanovou. No kto by dnes, v malej chvíli, v úzkom rámci pohrebnej reči mohol vypočítať Hurbanove zásluhy ? a kto by dnes, v prvom otrase, keď smrť Hurbanova v dosahu a následkoch svojich ešte ani nemôže byť dostatočne povážená, - kto by už mohol nájsť primeraný výraz hlbokého žiaľu, ktorý rozrýva ranené srdcia naše ? Je síce už historia života Hurbanovho až po posledný punkt zavŕšená a medzi dve dosky – kolisky a rakve zaviazaná, od onoho dňa, ktorý nám ho daroval, totižto odo dňa 19. marca 1817, v ňomž narodil sa z otca Pavla, kňaza beckovského, a z matky Anny Vörös, až do tohoto dňa, v ňomž odchádza k otcom a navracia sa k matke všetch vecí. Áno, otvorená je kniha života jeho pred nami; avšak keby sme začali čítať, každý, každičký z nás musel by vytrhnúť kus vlastného srdca, musel by vypravovať výjavy a zažitosti svojho vlastného života; lebo tak je život Hurbanov a deje života jeho tak sú vpletené v život náš, a naše skúsenosti tak sú srastené so srdcom, s účinkovaním, s prácou a bojom, s túžbami a snahami, s obeťmi a krížom života jeho požehnaného, že jeho deje sú deje naše, že i nevedome, necitene dýchame s nimi, že i nehladane, nerátane vystupujú na povrch nášho života. A práve preto, keby som chcel vyobraziť Hurbanov život, jeho deje, jeho zásluhy, jeho práce a útrapy: musel bych hľadať látku nie len v tých verných očiach milovanej manželky, ktorá vyše štyridsať rokov bola svedkom, súčasťou a sústrastnicou jeho života, nielen v srdciach dobrých, drahých, otca hodných dietok, nielen v prácach úzkeho kruhu účinkovania cirkevno-kňazského na Brezovej a v Hlbokom; ale musel bych sa dovoliavať svedectva veškerej cirkve evanjelicko-luteránskej v hraniciach i za hraniciami vlasti našej, a musel bych sbierať ohlasy z veškereho šireho slovanského sveta, kam prenikla známosť mena Hurbanovho, kam zasiahla ozvena účinkovania jeho ! Obmedzím sa však len na slzy naše: „Ó, kdo mi to dá, aby hlava má byla vodou a oči mé pramenem slzí, abych dnem, nocí mohl oplakávat bolesti dcérky lidu mého“ (Jerem. 9,1). A pocíťte i vy, trúchliaci priatelia, pocíťte i vo so mnou bolestný otras, hlboký žiaľ, ktorý spôsobila nám smrť Hurbanova. Bolesti a žiaľu nášmu výraz nachádzame:

v Žalme 74, 9 – 12:

Znamení svých nevidíme, jižť není proroka, aniž jest mezi námi, kdoby vědel, dokud to ? I dokudž, ó Bože ! útržky činiti bude odpůrce ? a nepřítel ustavičně-liž rouhati se bude jménu tvému ? Proč zdržuješ ruku svou a pravice své z lůna svého nezneseš ? Však jsi ty, Bože, král můj od starodávna, působíš hojně spasení uprostřed země !

T r ú c h l i v é s h r o m a ž d e n i e ! Obsah LXXIV. Žalmu v našej Biblii Svätej označený je takto: „Lid Boží oplakává toho, jak se s nimi v zajetí Babylonském dalo.“ Keď tedy vieme, že žalm tento je výraz v zajatí babylonském utrpeného: jasný nám bude smysel náreku bolestného, keď ľud Boží horekuje: „Znamení svých nevidíme, proroka není, aniž jest mezi námi, kdoby věděl, dokud to ?“ Dokedy, totižto, útok činiť bude odporca, dokedy Hospodin zdržovať bude ruku svoju ! Nás dnes zastihla rana bolestná, a nárek ľudu utrpeného ozýva sa z úst našich. Nárekom synov izraelských tlumočím bolesť, ktorá nás potkala. Naša bolesť pri smrti Hurbanovej.

1. Proroka není,
2. Znamení svých nevidíme,
3. Není mezi námi, kdoby věděl, dokud to ?

I.

T r ú c h l i v é s h r o m a ž d e n i e ! Proroka není. Pohládme najprv k nášmu žalmu. Tento teraz prečítaný a k dnešnému bôľnemu kázaniu zvolený text je úzkostlivý výkrik srdca veľkou bolesťou ustrnutého. Ustrnuté srdce Izraelovi upí; proroka není. Smutnej doby ohlasom je náš žiaľny žalm. To bol smutný stav ľudu Izraelského, to jeho skleslá myseľ, jeho zmalátnenosť, strnulosť citu a ducha, že bol v rozptýlení opustený a utlačený: sila pak odporcov jeho v tom, že sa snažili utlumiť Izraela svojou prevahou a zbaviť ho jeho prorokov, učiteľov a umelých, čo tak trápne, tak porážlive a povážlive účinkovalo na ducha a myseľ jejich, že nado všetky biedy najväčšou biedou bolo jim povedomie: proroka není. V tomto trápnom postavení lkali bolestne: „Ach, Bože náš, proč zdržuješ ruku svou a pravice své z lůna svého proč nepovzneseš ?“ Ó, zdalo sa im, akoby Boh krížom bol založil ruky svoje; tak sa jim videlo, akoby pravicu svoju bol do lona schoval a nechcel sa dotknúť biedy ľudu svojho.

Či dnes pri smrti Hurbanovej netrne srdce naše ustrnutím ľudu Izraelského ? Áno, vidí sa nám, že Hospodin uťahuje a skrýva tvár svoju pred nami, že do lona kladie pravicu tam, akoby necítil zármutku nášho. I my dnes, ako Izraelskí tam, lkáme tu: „proroka není.“

Spomeniem druhý taký bôľny výjav zo života ľudu Izraelského, z rovín moabských. Keď stratili svojho Mojžiša, sišli sa synovia Izraelskí na rovinách moabských a tridsať dní kvílili a plakali nad Mojžišom, lebo – dokladá svedok svätý – „neposlal více prorok v Izraeli podobný Mojžišovi.“ I my sme tak dnes; my dnes tu v Hlbokom, na rovinách moabských, oplakávame muža proroka, muža Božieho, muža nášho, prvého z ľudu svojho, najprednejšieho muža nášho, kňaza, učiteľa, proroka !

Nastaly, ach, nastaly na prvom mieste tebe, ó, milá cirkev hlboká, dni plaču a kvílenia nad tvojim Mojžišom. Dlhšia, než tam Mojžiš, vodil teba tu Hurban po púšti tohoto sveta. Dával ti chlieb z neba, krmil ťa manou Božieho slova a k skale vôd živých privodil žízňivé duše tvoje. Od onoho dňa júňového 1843, v ňomž prvý krát posadil sa na hore svätej tejto, aby učil hlboké zástupy: až do toho dňa novembrového minulého roku, v ňomž v krásnom v novoustrojenom chráme posledný krát požehnal vás, uplynulo viac než 44 roky; dlhšie tedy

než Mojžiš bol vodcom vašim, viac než jedno pokolenie vzrástlo jeho slovom, slovom a duchom proroka tohoto. I akožby dnešný deň nebol dňom kvílenia vášho ? akožby celé Hlboké nekvíliło: proroka není !

I táto kvíľba nesie sa širo-ďaleko za roviny moabské, za údolia hlbocké. Váš žiaľ je náš žiaľ, je žiaľ celého ľudu evanjelického a zvlášte ľudu slovenského. Či nám nebol učiteľom a prorokom ? A či mnohý i z nás kňazov vo veciach viery a učenia, v evanjelickej nauke, vo vernom vyznávaní Pána Ježiša Krista, pri čistom zachovávaní augšpurského vyznania nemusí sa priznať, že je zo školy Hurbanovej ? Cirkev má svojich prorokov. A ktorý muž a učenec vžije a vpije sa v hĺbinu pravdy Božej a hovorí to a tak, čo a jak Boh dáva mu vymlúvať; je prorokom. Ktorý muž a učenec vie sa tak vžiť do túžby, potreby a v spasiteľné snahy ľudu svojho, v snahy života a spasenia večného, že žijúc ľudu, ľud obživuje, ľud za sebou tiahne, so sebou vznáša k Bohu, Spasiteľovi svojmu: je prorokom. Takým bol Hurban. Dnes odchádza. Ó, kvíľme, dajme sa v nariekanie: proroka není !

Že prorok, že vraj Hurban prorokom – snáď mnohí i takto porúhať sa budú. Ach, netajte sa, však i na vás účinkoval jeho zvláštny, mocný zjav, jeho nadšené oko, moc slova, smelosť výrazu, skalopevná ustálenosť v mužnom presvedčení. Dovoľte nám i vy zalkať: proroka není !

II.

Znamení svých nevidíme. Žiaľ náš pri smrti Hurbanovej má tú bolestnú, odôvodnenú príčinu, že znamení svojich nevidíme.

Izrael, ktorého spomína náš žalm, nad tým horekoval, že v rozptýlení a ponížení svojom znamení nevidel a nemal, že nemal a nesmel mať znamenia, erbu, hesla a symbolu svojho zvláštného stavu a života. To mu bolo tak bolestné, že ani nevedel, ako lepšie vyjadriť cit zármutku svojho, ako tým, že rozhorekoval sa bolestne: znamení svých nevidíme.

Spomeňme si na milú cirkev našu u nás, či nenájdeme istú podobnosť s Izraelom v našom žalme spomínanom ? Nevera, náboženská ľahostajnosť, vierovýznamná chladnosť dávno podžieraly korene viery, čistého učenia, pravého evanjelického vyznania, verných symbolov a znamení našich. Náboženská ľahostajnosť s inými námermi spojená snažila sa už dávno strhnúť symbola, znamenia naše, a protikresťanský prúd ... Vieme, aké Hurban pozdvihol v cirkvi proti všetkým necirkevným snahám znamenia; znamenia viery, heslo Božieho slova, čistú nauku milej cirkve svojej evanjelickej. Dotknem sa niektorých bodov práce jeho a spomeniem nedeľnú školu na Brezovej, spolky miernosti, cirkevnú kázeň v Hlbokom, kňazské konferencie v senioráte nitrianskom, a zo spisov: Uniú, Nauku, Cirkev evanjelickú luteránsku. Všade to isté znamenie naše. Ach, a jak mocne ozývalo sa slovo pravdy a života z úst jeho na kazateľni, jak potešiteľne od oltára, jak rozhodne na každom mieste. Mužne hlásano výmluvnými rty jeho slovo cirkve našej, vysoko držano znamenie symbolických zvláštností našich v jeho rečiach, v jeho spisoch, v jeho kázaniach, v jeho konferenčných prímluvách, v jeho konventuálnych osvedčeniach – Pavlova rozhodnosť: „neníť jiného základu, než ten, kterýž položen jest, jenž jest Ježiš Kristus;“ Petrova určitost: „Ty jsi Kristus, ten syn Boha živého;“ Jánova máknosť a lahoda lásky k Pánu a k cirkvi; nábožnej piesne vrúca poddanosť: „Kříž můj jest erbem mým;“ Lutherova smelosť a stálosť v pravde evanjelickej; jeho neúnavná činnosť k prospechu a k zvelebeniu sboru hlbockého; jeho nevyčerpatelná vytrvanivosť až po horký kalich utrpenia všelikého ; jeho prevaha ducha, slova a práce, - či nemusely nám činiť ho znamením a heslom cirkevného, kňazského, učiteľského života ? Však sme čakali, pri každom novom zjave cirkevnom, pri každom novom ruchu na poli cirkve našej zabiehajúcom, pri každej slávnosti, pri každom verejnom cirkevnom shromaždení, pri každej novej myšlienke, pri každej nahodilej otázke čakali sme na jeho slovo, ako na znamenie, a každé jeho slovo pôsobilo mocne, smerodajne, rozhodne. – Či nie tak ? Povedzte vy, mužovia, mládenci, starcovia hlbockí, ktorí ste kŕmení boli jeho učením, jakožto mliekom slova Božieho bezo lsti; povedzte vy, ženy a panny hlbocké, ktoré ste ako Mária Betánska u nôh jeho sedávaly: či bolo vám každé jeho slovo heslom, symbolom, znamením viery, lásky, mravu, čistoty, skromnosti, priamosti a pravosti života; či nebolo vám znamením spasenia večného ? My, ach, my, idúc rozpomienkami svojimi za odchádzajúcim, lkáme bolestne: znamení svých nevidíme. A konečne

po III.

Žiaľ náš a bolesť naša pri smrti Hurbanovej sú odôvodnené tým, že „neníť nezi námi žádný, kdoby věděl, dokud to ?“

Spomenul som, že plačeme za Hurbanom tak, ako plakali synovia Izraelskí nad Mojžišom na rovinách moabských. Svedok bolesti ľudu Izraelského udáva príčinu, pre čo tak veľmi kvíli, a praví: „Ale nepovstal více prorok v Izraeli, podobný Mojžišovi (kteréhožby tak znal Hospodin tváří v tvář) ve všech znameních a zázracích, pro než poslal jej Hospodin, aby činil je v zemi egyptské před Faraonem a přede všemi služebníky jeho. Také i ve všech skutečích ruky silné, a ve všeliké hrůze veliké, kteréžto věci činil Mojžiš před očima všeho Izraele.“ (Mojžiš, 34, 10 – 12). Horekovali, že nebude proroka, ktorý by bol v ľudu svojom v skutkoch ruky tak silnej, ako Mojžiš, a ktorý by voči Egyptským bol v znameniach a zázrakoch tak veľiký ako Mojžiš; horekovali, že Mojžiš je nenahraditeľný.

Náš dnešný žalm má rovne na mysli nenahraditeľnosť proroka, keď úzkostne dokladá: proroka není, a mezi námi není žádný, kdoby věděl, dokud to ?

A kto nám nahradí Hurbana ? Ach, bude nám, bude chybovať. Však sme boli privyknutí cele spokojne a spoľahlive dávať miesta jeho slovám, jeho radám, jeho napomínaniam, jeho káraniam. Veľmi často sme si mysleli, že on myslí za nás a zostali sme spokojní; hľadeli sme, že on robí za nás, prišlo-li k práci, a mnoho, mnoho trpel, kde sme boli istí, že trpí i za nás. Keď prišlo čo pojednávať, čakali sme až Hurban príde; keď bola v čom pochybnosť, hľadeli sme, čo Hurban povie; keď šľahal kto po nás, nastavil sa Hurban, aby zachytil šľahy, mierené na nás. A pohľadme na milú cirkev hlbockú, čo tu vykonal pre mládež, čo pre chrám a školu, čo v biedach a v úzkostiach jednotlivých cirkevníkov svojich. A mali by ste tu stáť svedkom vy všetci mládeže slovenskej evanjelickej, ktorí jeho príspevom, jeho prímluvou, radou a pomocou dostali sa k prameňom vyššej vedy. A keby každý, komu Hurban bol dobrým, prišiel sem s vďakou svojou, videli sme mnohého známeho, neznámeho, pravda, že i mnohých, ktorí teraz hádžu po ňom kameňom. A Hurban nado všetkými a ku všetkým a nevyrovnanou ochotou, s nežnou teplotou srdca, s obetivým sebazaprením, na všetkých pamätajúc, seba zapomínajúc, chudobný mnohých obohacuje. On iste, iste bude nám chybovať.

A keby sme aspoň vedeli, dokiaľ to ?

To pravda, že Hospodin najlepšie pečuje o svoj ľud a nezapomína dedičstva svojho; - vieme a veríme, že nezapomenie ani nás, ani vás; na tom stojíme, na tom zanechávame cirkev hlbockú, vdovu zkormútenú, dietky bôľne ranené a každé srdce boľavé. Je pravda, že Hospodin je verný v slove svojom a pamätlivý svojho ľudu, a ako zaslúbil, tak aj učiní; vzbudí prorokov, pošle pastierov, dá učiteľov, kazateľov a bude zástupcom vdov a sirôt. Tomu dôverujme. Je pravda, že každá doba má svojho muža, a ani tu Hospodin ruky svoje neschová. Je pravda, že Hurban bude žiť v cirkvi svojej, v ľude svojom, v národe svojom na rad nesčítateľných rokov. My sa nemusíme báť, iní nemusia sa tešiť, žeby s Hurbanom zhynulo dobré semä, ktoré rozsieval na poli cirkve Božej. A predsa, predsa želieme, že nám zostáva nenahraditeľným.

Budeme sa s Pánom Bohom dohadovať ? Možná, že nám je tak na srdci; ako bolo synom Izraelským pri rozkvílení sa dnešného žalmu; možná, že nám je na mysli, ako by sme chceli namietat' Pánu Bohu: „Dokudž útržky činiti bude odpúrce, a nepriateľ ustavične-liž rouhati sa bude jménu tvému ?“ No čo budeme namietat' ? Súdiť sa s Bohom nemáme práva; dotazovať sa ; prečo tak činiš ? nemáme príčiny. Náš milý otec, Hurban náš odchádza; prečo náš žiaľ nad ním, naša bolesť pri smrti jeho je odôvodnená, ospravedlnená, ospravedlnená; vidíme, cítime ztratu boľavú; lkáme s bolesťou: proroka není, kdo by věděl, dokud to ?

Avšak Hurban vyplnil úlohu svoju. A v svete zlom boli i mnohí dobrí, uprostred nevd'aky videl i vd'aky úprimnej dôkazy. Láska manželky, dietok, priateľov dôverných vernosťou snubného prsteňa tkvely na jeho ruke, na jeho srdci; cirkev domáca stálu vernosť zachovala mu i v dobe najťažších pokúšení; cirkev širšia odmenila zásluhy jeho, trebárs len v menšej čiastke, hodnosťou dekana, notára, seniora, biskupa; seniorálnych konferencií bol predsedom, cirkve všeobecnej dôverníkom až do smrti. Školy vysoké poctily ho, čím najviac mohly, doktorátom Sv. Bohoslovía a čo najvýznamnejšieho, i Jeho cis. a ap. král. Veličenstvo ráčil najmilostivejšie rozpomenúť sa na najvernejšieho svojho poddaného.

Že nemôžeme so Simeonom v každom ohľade povedať: „Již viděly oči mé“; že s Ježišom len zďaleka, z hory Néboh dano mu hľadať na zem zaslúbenú: čo na tom ? Však odpočinutie a sviatok ľudu Božiemu je teprv odložený, sviatok a odpočinutie kynie až za bránami večnosti ! V svetle večnosti jasné sú snahy, práce a boje naše.

Id' tedy už, otče drahý, k odloženému odpočínutiu a sviatku večnému; id', kde Kristus Ježiš prijíma verného služebníka; vojdí v radosť Pána svojho.

A vám, vám duše milené, rozkoš a radosť srdca mrúceho, vám posledný pozdrav, posledný bozk, posledné slovo a slzu rozlúčenia: manželka Anna, syn Svetozár s manželkou a dietkami, Vladimír, ktorý v poslednej chvíli prišiel klesnúť už nie na tvár, len na chladnú rakev otca drahého, s manželkou a dietkami, Konstantin, Bohuslav, dcéra Božena s manželom Pavlom Royom a synáčkom, po Želmíre manžel a dietky, po Ludmile manžel Dionys Feja – Vám otcovské požehnanie. Švagriná Emília Jurkovičová s manželom, zaťom Michalom Boorom a ostatnými dietkami, po švagrine Júlii rodina Slobodovská, po sestre Sidonii rodina Bulovských, kmotrovia a krstné deti: vám srdečný pozdrav; cirkvi hlbockej, seniorátu a bratstvu nitrianskemu nebeskú útechu. Všetkým, všetkým slová útechy a nádeje: „Však jsi Ty, Bože, král můj od starodávna, působíš hojně spasení uprostřed země a vychováváš nás k dedictví neporušitelnému, nepoškrvnenému a neuvadlému v nebesích. A m e n .

Z Trúchlospevu Ján Boora – verš prvý (spolu ich je 31)

Ach, jak to padá těžce, Bože věrný,
v tak krátkém čase měnit písně tóny,

jenž přednedávnem hlas jej jubilejní – 13. nov. 1887 bolo 100-ročné jubileum hlbockej cirkve a chrámu.
má se teď zmenit v žale, kvílby, stony.

Hurbanova rodina - familia.

Meno Hurban nie je zriedkavé na Slovensku. Vyskytuje sa ono často nielen v evanjelických, ale aj v r.katolíckych rodinách, menovite na západnom Slovensku, na moravsko-slovenskom pohraničí (aj v Levároch a v Modre).

P a v e l H u r b a n , otec Dra Jozefa M. Hurbana pochádza zo Sobotišťa. Svedčí o tom aj sobášna matrika ev. cirkvi v Beckove z r. 1813, kde je pri jeho mene poznamenané „Szabatisfiendis“, t.j. „Sobotišťský“. Ako farár úradoval najprv vo Veľkej Lhote na Morave a do Beckova prišiel roku 1805. Do gymnázia chodil v Modre. Mal už 43 rokov, keď sa oženil a vzal si za manželku vdovu po Jurajovi Štauffovi, Anna V ö r ö s , zemianku, dňa 12. júna 1813. – Manželia mali najprv dcéru Teréziu, nar. 17. marca 1814 a potom syna J o z e f a , ktorý sa narodil 19. marca 1817.

Manželia Jozef M. Hurban a manž. Anna rod. Jurkovičová mali 9 detí:

1. Svetozár, nar. 16. jan. 1847 v Hlbokom, zomrel v Martine 17. aug. 1916
1. Božena, nar. 22. septembra 1848 na Rusave, vydatá za Pavla Roya, farára v Kochanovciach, umrela v Skalici 1928.
2. Vladimír, nar. 5. mája (júna ?) 1850 na Brezovej, farár v Starej Pazovej, kde umrel 11. febr. 1917
3. Želmíra Mária, nar. 23. januára 1852 v Hlbokom, vydatá za ing. Viktora Lorenca. Umrela 30. dec. 1878 v Krompachoch na Spiši.
4. Svatoslava, nar. 14. marca 1856 v Hlbokom. Umrela ako dieťa (asi 2 ročná)
5. Konštantín, Svätoboj, nar. 3. augusta 1858 v Hlbokom. Bol bankovým úradníkom. Umrel v Martine 1922 (v Starej Pazovej ?)
6. Ludmila, Anna, nar. 16. júla 1860. Bola vydatá za advokátom Dionýsom Fejom v Malackách. Umrela mladá, 6. apríla 1886.
7. Bohuslav, Jozef, Ludovít, nar. 15. apríla 1862. Zomrel v Turč. Sv. Martine ako skončený bohoslovec r. 1886.
8. Cyril, Metod, Ján, nar. 22. mája 1864. Umrel ako dieťa 16. sept.

-.-.-

V júni 1876 sa nar. v Skalici Viera Klotilda Hurbanová, dcéra Svetozára.

Syn Vladimír, mal syna Vladimíra (nar. 1884), ktorý bol tiež farárom v Starej Pazovej a bol i dramaturgickým spisovateľom. Mal za manželku dcéru Jána Štúra Augustu. Ich dcéra Ludmila žije v Starej Pazovej (90 ročná) (umrela 1979 ?)

Syn po Konštantínovi Hurbanovi, tiež Konštantín, bol inšpektorom hlbockej cirkve. Umrel v Bratislave.

Dcéra Božena vydatá Royová, za Pavlom Royom, mali syna Vladimíra, básnika, farára na Bukovci.

Syn Svetozár mal syna Vladimíra, ktorý bol inšpektorom hlbockej cirkve. Bol vyslancom Českoslov. republiky.

Dcéra po Konštantínovi Hurbanovi st. Anna, žije (?) v Bratislave. Je inšpektorkou hlbockej cirkve.

-.-.-

Z rokovmeňu predkov J.M Hurbana.

Najstarší zistený záznam o Hurbanovcoch je v sobišťskej mestskej – obecnej zápisnici:

„Anno ... 1 5 9 1 , Ja Stanek H u r b a n o v í c h za mého fogstvi chodil sem za Markem Myslíkem na zámek vymerat dedinu ménem B u k o v ý c h ...“

Starý praotec (pradedo) J.M Hurbana bol J á n H u r b a n , nar. v Sobotišti okolo r. 1700, jeho syn:

J á n H u r b a n , nar. 20. júla 1735 v Sobotišti, umrel 77 ročný 27. júla 1812 v Beckove. Tohoto syn:

P a v e l H u r b a n , nar. r. 1768 v Sobotišti, umrel 15. marca 1833, 65 ročný, v Čachticiach. Jeho manželka bola:

Sobášení: 12. júna 1813 vd. po Jurajovi Štauffovi Anna, rod. V ö r ö s , (nar. asi r. 1766 v Kálnici,

Nobilis) umrela 4. mája 1834, 58 ročná, v Čachticiach

Pozn.: Prvý raz sa vydala – sobášená v N. Meste n/Váhom, r. 1805, za Juraja Štauffa (zlatníka ?, umrel r. 1813)

Ich deti:

Jozef H u r b a n , nar. 19. marca 1817 v Beckove,

Terézia, vydatá za Žarnovického, učiteľa v Súľove

-.-.-

(Pozn.: R. 1820 umrel ... Stauff, 62 ročný v Čachticiach, syn sartoriusa ...)

(R. 1836 študovali na gymnáziu v Modre Pavel a Karol Štauff, synovia Karola Štauffa ..)

(aurifaber – zlatník)

-.-.-

Meno H u r b a n možno najst' v matrike (evanj.) narodených v Modre, pod Lib.III/45, aj v matrikách v Levároch, aj inde – Matka Ferdinanda J u r i g u , r.k. farára, poslanca vo Vajnorochoch, nar. v Gbeloch, bola tiež rodená Hurban.

V školskom roku 1836 – 1837 bol žiakom gymnázia v Modre Š t a u f f Carolus, otec Carolus, aurifaber. – Prišiel zo školy v Bratislave, do triedy Rhetoricum. Býval u učiteľa – subrektora – Procházku (učiteľ Donatistov). Hurbanova matka bola vdova po Jur. Štauffovi.

Z Národného hlásníka, roč. II. , 1869, str. 359

Dr. J. M. H U R B A N ,

ktorý ako známo z 10. čísla Národného hlásníka, pre článok, ktorý bol ešte v januári písal do Pešťbudínskych Vedomostí, odsúdený je peštianskym porotným súdom na 6 mesiacov väzenia, 200 zl. peňažnej pokuty, okrem toho na zaplatenie súdnych kolčíkov so svojou cirkvou v Hlubokom. Starí i mladí, všetko to vrele a úprimne slzilo lúčiac sa na pol roka so svojim milovaným duchovným otcom. Vypravovali si ho, i žiadali ho veľmi snažne, aby im dával zvesť o sebe, ako sa má, ako sa mu vodí.

Na ceste svojej do Pešte zastavil sa v Prešporoku u svojho výtečného obráncu Dra M. Mudroňa, s ktorým ďalej putovať mal. Tu zase predstavila sa mu slovenská i srbská študujúca mládež, a vypravovala ho až na železnicu, kde sa s ním rozlúčila prajúc mu z hlbokopohnutého srdca šťastlivú cestu, a vyvolávajúc mu na slávu !

Na deň Mikuláša, dňa 6. decembra nastúpil v štátnom väzení vo Vacove prisúdený mu trest, kde ešte 3. decembra zložil peňažnú pokutu do rúk predsedu súdu v Pešti.

Teraz sedí vo Vacove, trepezlive a v dôvere na Boha nesúc navštívenie toto.

Aby kto ho navštíviť môže, a síce od 8. do 12. hodiny predpoludním, a od 2. do 5. popoludní, keď sa u direktora p. Pavla Czobel ohlásí. I listy sa mu môžu doposielat', ale na adrese po jeho mene nech napíše sa: p o l - i t i c k ý v ä z e ň .

Ponevác ale národu svojmu verní Slováci, a ctitelia dra Hurbana, nijako dopustiť nechcú a nemôžu, aby on sám niesol všetku ťarchu veľkého navštívenia, uzavreli mu ju aspoň v ohľade peňažnej pokuty, a iných peňazmi obľahčiť sa dajúcich ťažkostí a bremien uľaviť, i zaviedli tým cieľom zbierky peňažné, na ktorých sa zúčastňujú všetci Slováci dľa možnosti svojej. I nám už došli niektoré zbierky, a i na to potom vdáčne prijímať budeme, a oddáme ich i s menovitým zoznamom tomu, pre ktorého určené sú: nášmu drahému Hurbanovi !

Toto je, čo sme si za povinnosť držali oznámiť nášmu ct. obecnstvu o osude dra Hurbana ! ktorý osud ho potkal len pre jeho vrelú a nekonečnú lásku ku svojmu slovenskému národu ! tomu národu, za ktorého blaho a dobrobyt on už vyše štvrtstoletia mužne, neohrozene a svedomite pracuje !

Milosť Božia sprevádzajž ho a opatruj, a láska národa nech mu obľahčí ťažké bremeno väzenia ; láska národa, ktorú on svojou horlivou činnosťou už dávno zaslúžil si !

Pán Boh nech je s ním i s nami vždy a všade !

PRÍLOHA

Slovenskje pohľadi, 1847, Djel I., Sv. 2, str. 155 – 6, článok: Varta Slovenská, J. M. H.

„... Zlapali ňeozbrojených mlinárov, sedjakou, jágrou a povešali ich v Senici ! Bartoň, Svatík, Kapitán, Bemert so složenými rukami, ich ženi a deti s plačom prosili katov o život; nje: Šubert, Konrád, Peťko Buzinkay Jan a Pavel, Brogyányi zatvrdili svoje čjerne duše a obesili nevinných ľudí. Bez zbraňe v ruke, bez zvláštnej účasti na bojoch oproti Košutovcom ... V Senici obesili Konrádovci, Šubert, Peťko. Buzinkay pri fľaši vína, pri večeri skvostnej ... Pri súdoch panovala tá najväčšia sebevôľa a krvižízňivosť ... Bartoň stál pod šibenicom ako anjel sebedomí, ducha prítónneho majúc, pozerau si na šibenicu a čakau prečítanje súdneho výroku ! Brogyányi čítau, Bartoň nevinní očúvau. V tom ale pretrhnúc čítajúceho krvesudcu ten poctiví odsúdenec prerjekou: „Ňje to, ňje pravda, že som neviznau, k tomu som sa nikdi priznať nemohou.“ Ale nič to neplatilo. Keď ľudja potom dohovárali krvosudcom, že akí je to súd, keď vešajú ľudí pre veci, ku ktorím sa odsúdení nikdi ňpriznali, odvetili, že sa vraj Sentencia pri Bartoňovi p r e m e n i l a ... Bolo zaiste veľa kandidátov na jeich šibeňice v žalároch senických a mimo ňich. Náš Matička, Paulíny, náš Kukliš šlechetní, poctiví Brožek, Kovár, Šajánek, Žák a muožeme povjedať sto a sto iních učeních i ňeučeních, kňazou a sedjakou, mešťanou a robotníkou – majú Šimovicovi čo ďakovať, že nepadli do rúk Konrádovcou a ich zlorádnej Compánie. Keď chceme očuť o barbarstve ľudskom, len očujme Velebného pána Beneša, farára Habánskeho v Sobotišti, ktorí odprevádzau Kapitána k šibenicjam. Tento videu, jak šibeniční sluhovja, keď ňemohli velikje železá na nohách Kapitánových

odkloniť, s kladivami ich odrážali, pri čom kosti nešťastného odsúdenca len tak prašťali, a on chudák zviľau sa od bolesti a so zatísknutými zubami njesou útrapi smrti a bule kladivom čertovským puosobeňje. A toto šlechetni národ maďarou – liberálni Šubert odsotiu prosjaceho o milosť a blebtau: „Nic, nic, odevzdávam ťe spravdnosťi ! U Boha jest milosrdenství.“

(mi sme lapili v Septembri veľa vrahou našich so zbraňou v ruke, vo verejnom boji, a oni plakali jak babi pred nami, tak že sme im museli dať poťešiteľou, pustjac ich, keď už škodiť nemohli – preč. Ako ale zaobchodili maďari a našimi ľuďmi ?)

Na „Pomník vd'ačnosti“ – na náhrobok Vilka a Lud. Šuleka obetovali okrem iných títo Hlbočania: Ján Jurík 6 kr, Pavel Tomáš 12 kr, Pavel Jurík 10 kr, Jura Krištof 10 kr, Ján Ištvánek 5 kr, Juro Sedláček 12 kr, Vd. po Janovi Pisklovi 4 kr, Ján Šajánek mladý 16 kr, Vdova po M. Šulovi 6 kr, richtár a ľud hlbocký 2 zl, pani Anna Hurbanová 10 zl, Jan Žák 12 kr (v Slov. Pohľadoch, diel II., str. 108), Vd. Anna Pisklová 6 kr, Ján Piskla 6 kr, Jura Sedláček 12 kr, Ján Šula Zábojník 6 kr, Pavel Sedláček 10 kr, Martin Čobrda 6 kr (str. 141)

Hurban reční na zhromaždení 26. apr. 1848

Keď Hurban z koňa, stanúc si v strmeňoch, aby ho počuli aj najvzdialenejší, rečníl zhromaždenému zástupu na Myjave a keď medzi iným povedal, že „národnú pravdu musíme najprv dosiahnuť, teraz sa iba o túto máme starať,“ ozval sa ktosi zo zástupu: „A čo naše hory, ktoré nám páni pobrali?“ A keď Hurban ešte dodal, že ide o to, aby sme mali čím viac poriadnych občanov, „čimmenej tých, čo majú vôľu pánov zabíjať“, ozval sa ten istý hlas: „Takých rečí nepotrebujeme.“

Hurban začal schádzať z koňa teatrálna a ponúkol tomu človekovi, aby šiel on na jeho miesto a rečníl. – Je to známa scéna, ktorú dokresľuje Gerometta: „Na veľa miestach nemohli Štúr a Hurban ani najvýhovornejšími a najzapálenejšími rečmi pohnúť Slováka v zbrani. Títo bedári mnohí už iba dopitovali, že kedy už budú muocť do huor chodiť, drevo si z nich dla voule brať, na čo keď ich vikarhali mužovja tí, volajúc ich najdrjev do boja za cisára a národa svojho rovnakuo s druhými národmi právo, odpovjedali potom po kúštíkoch pri pohárikoch: „Ej veru bi sme si pomohli pre nič za nič dať si do brucha pichať... Nech si Hurban bojuje sám!“

(Alexander Matuška: Janko Kráľ, Školská knižnica, čítanie pre II. roč., Výber z literárnej historie a kritiky slovenskej, Mladé letá, 1957, str. 113)

Z listu Ľudovíta Štúra H u r b a n o v i , písaného v Modre

14. sept. 1850.

„...o môjho T á t o š a , ktorjeho už odstaviť daj, hovoril som s Paľovím dedkom, a prosím ho, abí ho dal do dobrého mjesta k Š a j á n k o v i alebo ku K o v á r o v i na opateru, a ja za rok od neho zaplatím.“

V ďalšom píše, že sa postaral o Paľove prijatie do gymnázia v Modre, aj o jeho ubytovanie. – O tomto študentovi písal Štúr Hurbanovi už tri dni predtým z Trnavy. Oznamuje Hurbanovi, že ide do Modry, a žiada, aby tam za ním prišiel aj Paľo. – Ide o Pavla F u s e k a , 16 ročného študenta, syna Pavla Fuska, roľníka v Hlbokom.

P Tátošovi a Šaracovi písal Štúr Hurbanovi už aj rok predtým, 22. sept. 1949. – Listy Ľ. Štúra, III., č. 303, zost. Dr. J. Ambrušom)

Mikuláš D o h n á n y : D u m y , vyd. Tatran, 1968, str. 104

Báseň: „Ku pamiatke dňa 19. marca 1852 J.M. Hurbanovi.“

Aj táto báseň napísaná ku dňu 19. marca dokazuje, že Dohnány vedel, že sa Hurban narodil 19. marca a nie 17. marca 1817.

Príbehy zo života J.M. Hurbana.

„6. mája 1860 dostal Hurban od lipskej univerzity doktorát teologie, a to ako“ propter ecclesiam lutheranum et scriptis tuendi studium“ – pre horlivú snahu obraňovať cirkev luteránsku slovom i písmom.“

Od kráľa, ktorému tiež poslal skvostný čestný výtláčok, dostal veľkú zlatú m e d a i l u , ktorá po smrti majiteľa musela byť vrátená.

(Vid': C.L., I, 105, a Dr. Sam. Št. Osuský: Historia Štúrovcov, II, str. 65, ako aj v „Pamiatke Dr. J.M. Hurbana,“ str. 10, napísaná J. Škultétym).

Panovník Franc Jozef I. chcel (r. 1867) odmeniť Hurbanovu vernosť zlatou medailou. No Hurban údajne na audiencii panovníkovi odvetil: „Keď môj národ nedostane nič, ani ja si neprajem odmeny,“ a ponúknutú medailu – neprijal.

(Vid': Jul. Bodnár: Dr. J.M. Hurban, 1817 – 1808, str. 72)

(Z citovaných odstavcov nie je jasné, či otázku medailu predsa len dostal a či ju dedičia po smrti Hurbana – vrátili.)

-.-.-

„Vďačná cirkev hlbocká chcela dať čestný hrob svojmu duchovnému otcovi na najprimeranejšom mieste na starom cintoríne. Avšak to nebolo po vôli maďarónskeho slúžnemu senickému, a dal už vykopáný hrob skrz hlbockého r i c h t á r a Pavla K o v á r a – zahádzať, za čo bol tento od kráľa zlatým krížom odmenený. – Rodina vraj (Kovárova) potom tento kríž po jeho smrti predala“

Výklad tento nezdá sa byť správny a pravdivý. Kovár nedostal tento zásluhný kríž za to, že dal hrob Hurbana zahádzať, ale za jeho všeobecné zásluhy vlastenecké. Na odmenenie Kovára dali návrh iste maďarónske senické úrady.

(Vid': Jul Bodnár: Dr. J. M. Hurban, str. 86)

-.-.-

„Keď bol Hurban s biskupom Gedulym na audiencii u kráľa Františka Jozefa ., panovník sa ho vraj opýtal: „Doviedli ste mi tých panslávov ? Na čo Geduly odpovedal: „Nie, Veličenstvo, nie panslávov, ale – kňazov.“ To si Hurban od Habsburga nezaslúžil.“

(Prevzaté z časopisu „B r a d l o „, 1932, str. 116, a to z článku Miloša Beblavého.)

Časť V.

RODNÝ KRAJ SVETOZÁRA HURBANA VAJANSKÉHO v jeho beletrii (v románoch, novelách)

Pri príležitosti 120. výročia narodenia nášho veľkého slovenského spisovateľa, básnika, publicistu, Svetozára Hurbana Vajanského, podujal som sa na opísanie jeho vzťahov k jeho rodnému kraju, ako sa ony javia v jeho románoch, novelách, kresbách i v básňach.

(Narodil sa 16. februára 1847 v Hlbokom , umrel 17. augusta 1916 v Martine)

Vo svojich rozpomienkach iste sa často vracal do svojich detských a študentských čias, ktoré prežil na hlbockej fare, vo farskom dvore a záhrade, na rovinách a vŕškoch hlbockého chotára, i na lúkach pri rieke Myjave. Dobre poznal aj okolitý kraj, rumoviská starodávných hradov Branča a Korlátka, dediny tohoto západoslovenského kraja a ich ľud. Vo väčšine svojich románov, noviel a kresieb, črt, umiestňoval deje a udalosti do svojho rodného kraja, a to aj vtedy, keď sa priam tohoto kraja netýkali. Vždy sa verne nepridŕžal miestnej topografie, a tak v každom prípade nemožno vystopovať jeho chodníčky; niekedy zavedie nás do slepej uličky. Len ten čitateľ jeho románov môže ho stopovať, kto dobre pozná tento kraj, najmä Hlboké a Brezovú, Senicu, Sobotište, Čáčov, Prietrž.

No nielen v próze, ale aj v básniach zalietava v mysli do svojho rodného kraja. Takéto významnejšie básne sú len dve – tri:

H o r á m !

Vidím v polsne Bielu horu ponad rodným krajom,

Korlát trčí u jej päty ovinutý hájom.

Vidím šedú Javorinu, v letný plášť sa túli,

lebo na ňu bystrým okom Inovec môj škúli ...

P r o l o g :

Ja z malunkej dom rodák viesky,

nič nemám z úrodných jej nív,

len rozpomienku na vek detský,

a predsa stal sa som mnou div:

Boh otvoril mi sveta brány,

dal vidieť mnohé cudzie strany ...

O t c o v i :

... Ó, víchre jarné, aspoň vy raz učte

môj krátkozraký, rozospatý ľud,
kto v žltej prsti Hlbokého drieme ... !

Svoj rodný kraj nazval K o t l í n s k o m, kotlínskou dolinou. Hneď na prvej strane veľkého románu K o t l í n napísal, že kraj tento leží neďaleko „malokarpatského pohoria, s dvoma malebnými rozvalinami hradovými Trasoviskom a Mahutami“ (Branč a Korlát). Líči v románe vyvýšené miesto v hlbokom cintoríne, odkiaľ – ako píše – dovidieť až po Kotlín (mal iste na mysli Senicu). Dobre opisuje Čáčov (Havranné), sídlo, kúria, zemana Lutišoiča – Smrtiča. Ťažšie je identifikovať Ráztoke (azda Kunov ?), Strháre – Hlboké, a ešte ťažšie zisťovať Stražany, Kalivodov, Nižebrezie, Bukovú Turu. Zemianske kúrie boli okrem v Senici, v Čáčove, aj v Sobotišti, Kunove, Rohove, Jablonici, Prietrži.

Keď tento román vyšiel tlačou prvý raz, hlasisti videli v Kotlíne Martin. Aj Masaryk a pozdejší Krčméry videli to isté. Vajanského najlepšie poznal jeho spolupracovník baľko Škultéty. V Národných novinách (1901, č. 136) napísal: „V jazyku osôb prichodia charakteristické slová západoslovenské, na ktorých poznať, že sú zúmyselné a že pôvodca nimi dáva svojim osobám krajoú pečať. Opisy prírody, kraj, obyčaje, a zamestnanie ľudu: to všetko predstavuje slovenský západ. Tak to máme bezmála i v dávnejších prácach Vajanského: on vo svojich tvorbách nerád sa oddeľuje z kraja, v ktorom sa narodil, v ktorom prežil svoje detstvo a prvú mladosť a z ktorého má teda najvernejšie a najtrvácnejšie dojmy.“ Tento postrech Škultétyho je správny. (Viď článok Dr. A. Mráza v Slov. pohľadoch, 1938, str. 632).

Andrej Mráz v Slov. pohľadoch, 1938, str. 653 napísal: „Sám Vajanský zaznačil zaujímavý detail, ako pri rodení plánu o napísaní K o t l í n a spolupôsobil i rozhovor so Škultétyom „Vajanský v Denníku vo Vacove, 13. II. 1904“: „Pri Kotlíne bol rozhovor so Škultétyom o Smrtičovi, ku ktorému chodieval môj otec do Čáčova. Smrtič bol nevyliciteľne chorý (mal syfilis alebo niečo podobné). Ja som o tom hovoril, ako ho otec navštevoval, aký to bol vzdelaný ateista (a jednako chodieval k bošáckej bohyni), ako s otcom filozofoval. To bolo celé, čo som mal (Smrtič bol v románe Litišič), a počal som a román vyšiel.“ Mráz dokladá, že túto zkušenosť Vajanský už skôr využil, lebo Lutišič z Kotlína je len novým podaním starších typov Vajanského tvorby, podobný Rudopolskému zo Suhej ratoslesti (Rudopolie – Sobotište).

Ústrednou postavou románu je dedič havranovského – čáčovského dominia Andrej Lutišič – Smrtič. Ako Vajanský v románe píše, Lutišič vraj volával k sebe farára Štrbika (otec Hurbanu Vajanského) a že s ním mával filozofické rozhovory.

Podľa niektorých kritikov Vajanský napísal tento román podľa vzoru Turgenevovoho románu Otcovia a deti.

Už som spomenul, že Vajanský vo svojich románoch nie všetky udalosti a príbehy opisuje pravdivo a často mení aj miesto deja alebo ho neopisuje verne. Niektoré osoby vymyslel alebo ich zidealizoval, dej prekrútil alebo vybájl. V Kotlíne ináč vidíme dosť dobre zidealizovaného Štrbika (otca Hurbanovho, J.M. Hurbanu), Štrbík vraj mával blýskavé reči, nesený prísny biblickým tónom a bohatou výrečnosťou. Vajanský stránil sa byť jednostranným alebo predpojatým. Pri zidealizovanom kňazovi luteránskom kreslí ideálneho kňaza katolíckeho. Tak pri Štrbíkovi stojí Surinský, pri Malovíkovi Krahulec. V prípade Surinského nedá sa s Vajanským vo všetkom súhlasiť. Pri opisovaní pohrebu svojho otca (J.M. Hurbanu) dal miesto neho pochovať katolíckeho kňaza, čím podal udalosť nepravdivo, zkeslene. To nebolo treba. To bola viac než tolerantnosť.

Druhým veľkým románom Vajanského je K o r e ň a v ý h o n k y. V ňom dobre možno poznať Brezovú a brezovského farára Jána Lešku. Brezovú pomenoval Lipovou a Lešku Lipovským. Sama Brezová je tu opísaná dosť verne. Tiež niektoré brezovské typy, mužské i ženské, sú opísané dosť verne, i domácnosť starého Drevanského – Turáka (pravým menom Poláčka – Toliara). No obzvlášť dobre je zachytený farár Lipovský a výstižne je vykreslený mohutný brezovský chrám. „Veľký lipovský chrám, prosto vápnom vybielený, architektonický pústy ako Sahara, bol - ako vždy o sviatkoch – nabytý Lipovcami a cirkevníkmi z troch filií ... Z úzadia vystúpila šľachetná postava Lipovského : kňaz vysoký muž s krátko zastrihnutými šedinami, v snehobielej kamži, hovoril z kancla tichým, neretorickým tónom, ako by bol mal pred sebou len malé zhromaždenie, no každé jeho slovo padalo z kancla jasne, určite, odrezano. Až na konci zvýšil hlas, a potom zrnite, ako zlatý dážď padali jeho premyslené, pekne konstruované sady, citáty z Písma, silné slová proroka, ktorými započal a, ako badať, ide aj skončiť. Pozdvihnúc hlas až k pátosu, zastavil sa na chvíľu, a tichým hlasom riekol: Amen !“

(Dlhšiu (až prechválene prajnú) štúdiu „Evanjelickí kňazi v románoch Vajanského“ napísal Ján Drobný, farár, v Cirkevných listoch, 1916. Vyšla aj osobitne, v odtlačku.)

Ešte sa vraciam k deju románu. Časť deja akoby sa odohrával kdesi v meste Rohove. Ťažko ustáliť, ktoré mesto mal autor na mysli. Takých mestečiek bolo na Slovensku viac; môhla to byť aj Senica. „Presadili sem niekoľko úradníkov, aby slovenskosť okolia zahlušili a každý slovenský pohyb udusili. Ulice pokrtili novými menami ... Čo sa stalo s Rohovom, bolo karikatúrou na každý ľudský život.“ Taká spoločnosť, akú

predstavovali notári Dúnnaglovci a farári Rybkovci, bola aj inde. Ťažko je zistiť a identifikovať tu opísané miesta a dediny, na ktoré autor myslel (Čáčov, Kunov, Sobotište, Podbranč a kopanice?). Dedina Rohov je blízko Senice. Niektoré postavy tohoto románu sú nielen nepravdivé, ale priam aj nemožné.

Snáď možno ešte pripomenúť, že Vajanský v tomto románe nezabudol ani vtipy o Brezovanoch, že totiž nebudú všetci doma ani o súdnom dni a že o jarmoku v Pešti hemžili sa tam ani šváby u pekara.

-.-.-

Opisom podobá sa Rohov Skalici. „Jeho domy a chrámy veselo trčali, i mestská vysoká, med'ou obitá veža. Pod oblokom trčali holé štekne vinohradov ...“ No užíva tu mená senických občanov, ako baróna Smeletigla (Schmerzingel), železníka Schle...gera, ševca Ondrčku a senický „hrubý hostinec“. – Andrej Mráz v knihe Spoločenské otázky v predprevratovom slovenskom románe, str. 96 (tiež sa domnieva, že Vajanský mal na mysli pri zobrazovaní Rohova Skalicu) (vinohradnícke budy, šibenice „pro nás a pro naše dítky“). – V niektorom ohľade mal Vajanský na mysli aj Trnavu.

Okrem Brezovej (kde občas aj býval u príbuzných) najlepšie poznal svoju rodnú dedinu Hlboké. Opísal ju hlavne v novele P a n ě a v a. Je to novelistický spracovaná črta, kresba Hlbokého. – Pančavou sa menovala krčma, ktorú majitelia (skutočnými majiteľmi Weiss, Grab a Smolka) postavili si na pomedzí hlbokého a senického chotára. Najstarší Hlbočania sa na ňu pamätajú. Ako Vajanský píše, krčma bola opradená poverami, že tu v noci straší. Farár obce (otec Vajanského) nebol vraj pôverčivým človekom, no keď sa povedľa o polnoci viezol, zavolať na kočiša: „Ďurko pohni, tu je otupno!“ Dej tu opísaný môže byť úplne pravdivý, aj osoby.

Hlboké je to pomenované Kožuchovom a Senica Slamnicou. „Potôčik tečúci z Kožuchova je obrastený po oboch stranách vrbami, ktoré sú najobľúbenejším stromom Kožuchovanov. Kožuchovania by i chrám uplietli najradšej z vrbového prútia, len tak pre seba, nech trvá do ich smrti a potom nech sa potomci starajú znova.“ Hlboké konopnice a kapustníská rozprestierajú sa po oboch stranách potôčika. Semene tu predávajú na merice a nie holby, ako inde. V Dieloch urodí sa viac maku, než v desiatich iných chotároch. Zábójník (Šula) utŕži vraj za mak viac, než Lieskovan (Prietržan) za raž. Diely sú vôbec perlou Kožuchova, jeho záhradou.

V krajovej kresbe – črte C i g á ň opisuje Vajanský sám seba, svoje detstvo. „My odchovanci dediny v mladosti často sme prichádzali do styku s cigáňmi. Mne rodičia obcovat' s nimi nezakazovali.“ Opisuje, ako s rovesníkom cigánom pasúval pri Kratnove (je to výmoľovitý jarok severne od Hlbokého), kde mali Hurbanovci letné kúpalisko. „Môj dobrý kamarát v útlom veku bo cigáň Michal, môj rovesník, slobdný syn prírody. Neskôr ma poslali do škôl, ale vo vakáciách sme sa tu i tu schádzavali a tykali sme si ako kamaráti.“ Pasúval sa aj s dedinskými chlapcami, ktorých keď premohol, povedali úsudok, že to nie je žiaden „kumšt“, lebo vraj oni nepijú ráno kávu ako farársky syn. – V novele Dve sestry - je „Kolesné“.

Novela N a B a š n á r o v o m k o p c i týka sa Hlbokého len nepriamo. Tu je kraj, medzi Prietržou a Turou lúkou opísaný pravdivo a verne. „Od Prietrže na Bašnárov kopec vedie suchopárna cesta. Napravo leží Bukovec.“ Odtiaľto vidieť v diaľke rodný kraj Vajanského. „Z bedra kopca z Bielej hory vykúka hrad Korlát a v rumoch, ako jeho blíženec, Branč.“ Spomína tu starú bukovskú lipu a farára Jána Lešku, vtedy bukovského kňaza a slovenského pravotára Fajnora, v Senici. Dej je veľmi charakteristický. „A z baby len tak sršala nenávisť ku pánom. Darom jej vysvetľoval rozdiel medzi advokátom Fajnorom a Koronthályom. „Vidím, že aj oni sú z toho plota kôl ...“ A tu si povzdychol a spomenul na prípad, keď ako chlapec spadol do obilnej jamy v Hlbokom, z ktorej ho vytiahli a zachránili strýc Papánek (Papánek vozieval Hurbanovcov 22 rokov). Keď išiel Vajanský cez Bašnárov kopec, kopaničiarske deti na neho vykrikovali: „Žide, žide.“

Pančave podobná črta - kresba Hlbokého je aj O b n ô c k a. Nemá dej novelistický. Vajanský tu opisuje hlavne hlboké pasienky, zvané Bahná, kam mládenci koniari vyhánali na noc kone na pašu. Pravdepodobne bol s nimi neraz. Opisuje, ako si mládenci pečú zemiaky, ako trávia noc pri ohni, ako si rozprávajú všelijaké strašidelné veci ... Končí takto: „... Chlapci pobodli holými nohami boky koní a uhánali k dedine, ktorej slamené strechy na červeno sfarbili blesky rannej zory. Cisársky bľachový orol na veži malého hlbokého kostola svietil ...“

Hlboké poznáme aj v kresbách H l á s n i k a R u b a č o v a ž e n a. „Na vříšku za domami stoja stodoly ... snehom pokryté strechy ... za domami obilné jamy ... vežu; počujeme spev hlásnika – hrobára: „Chváľ každý duch Hospodina ...!“

V kresbe H u d b a p o d l i p o u Vajanský tiež opisuje Hlboké a rodný svoj kraj: „Ako šire pole dedinami posiaty k r a j m ô j , aký duch vanie ponad tvoje zmeravené krásy?“ Poznáme tu Hlboké, chotár, role, nedeľnú náladu v dedine, zábavu mládeže na terase výmoľovitého jarka za dedinou, pod lipou (v „Kružku“). „...Suchá dedina na juhozápadnom Slovensku nemá bájných krás ... vlnité rovné nivy ... domy jednotvárne ... nosia prosaicú botu ... no zato tlstý kožuch, kriedobielu halenu ... mladíci v belunkých košliach, roztvorené prucleky ... dievčence v rukávcoch ... pod lipou strhne sa tanec ...“

Aj dej P o k l a d –u je z Hlbokého. Je tu reč o starom Lukáčovi (Ukáčovi), ktorý vraj napísal kroniku, je spomenutý aj bohatý gazda Kuchynka. Sú to hlbocké priezviská.

Návršie nad Prietržou je výstižne opísané v novele B l í ž e n c e. Odtiaľto je krásny pohľad na priehlbniansku (prietržskú) krajinu, obohanú dvoma reťazmi príkrých vrškov. Po oboch stranách M u l a v y (riečka Myjava) je dedina Prietrž. Markantne je tu opísané návršie a na ňom šerajúci sa starý artikulárny chrám a ešte starší kostol, z druhej strany, už spustnutý a rozrušený, takže robil dojem zámockej ruiny ...

Svoje postavy vodí Vajanský po svojom rodnom kraji aj v románe S u c h á r a t o l e s t. Dej je lokalizovaný do okolia Senice a zčasti aj do Sobotišt'a a okolia Rudopolie to je zčasti Senica i Sobotište. Sobotište je tu opísané ako mestečko dosť industriálne. Je tu veľká cecha ševčovská, krajčírka, blanárska a v jednej ulici bývajú aj tkáči. V Sobotišti je veľkolepý kaštieľ Rudopoľských. Autor románu tu spomína voľby do snemu. Vajanský sa, možno, pamätá na voľby r. 1865 a r. 1869, keď kandidoval za poslanca do uhorského snemu aj jeho otec. I tu vidíme okolitý kraj: hrad V o d í n (Branč) a hrad V í t o v (Korlát), vrch Barvínek (tak sa menuje aj dnes).

V románe P u s t o k v e t je tiež spomenutá hlboká krčma P a n ě a v a .

V krajoapisnej črte O s t r i e ž vidíme kraj v okolí Brezovej, Hradišt'a a Osuského. Tu autor opisuje „šumnú dolinu“, čo sa tiahne od Osukého k Brezovej. Táto dolina je vraj zmesou etnografických odtienkov. Cudzí turista, pred ktorého by postavili Osušana a Brezovana, nikdy by vraj neuveril, že títo dvaja ľudia bývajú v tej samej doline a že sú synovia toho samého národa. Vidíme tu Bradlo i Baranec, brezovské vrchy.

Brezová je charakterizovaná aj v novele P o d r o s t. Menuje sa tu Závodím (na Brezovej je aj dnes časť mestečka, ktorá sa tak nazýva). Časť deja novely odohráva sa tu. „Závodie je naše starodávne mesto (najprv riekol len naše, v ďalšom rozhovore potrafil i na slovo „slovenské“ ... Malo povest' panslávskeho hniezda ... Najviac desila maďarónov rýchlosť, s akou sa šírilo národné povedomie...“

Podľa prof. Dr. Alberta Pražáka (v jeho knihe Vajanského študentská léta, str. 125) Vajanský opísal Hlboké v poviedke N a r o z h r a n í. „V tejto próze nakreslil Vajanský rodiče, sebe i Idu. Dej položil do Oskorušan (Hlbokého) a popsal ho s takou podrobnosťou, že pripadá determinovanou kresbou Hlbokého“. (Poviedka tlačou nevyšla (len jej časť bola vytlačená) a to pre prísnu kritiku prof. Dr. J. Vlčka. (Rukopis, poťažne vytlačené hárky zhľadám už od r. 1952, no posiaľ nemal som možnosť ich čítať. Že sú v Vajanského vnučky, pani Marie Lackovej, rod. Markovičovej, v Mikuláši).

V rozpomienkach D o m a a n a c e s t á c h opísal slávnosť odhalenia pomníka na otcovom hrobe. V Národných novinách (1892, č. 108) opisuje, ako v Hlbokom dolu Krúžkom tiahli dlhé rady vozov ... ako na okrajoch cintorína patrolovali žandári ... a celý priebeh zakázanej slávnosti. Pre článok „Hyenizmus v Uhrách“ odsedel si vo Vacove rok väzenia (Národné noviny, 1892, č. 107).

Vo svojich románoch rád užíval hlboké rodinné i chotárne mená a názvy, a to aj vtedy, keď sa dej netýkal Hlbokého. Užíval tieto mená: Kuchynka, Lukáč – Ukáč, Zálešák, Benda, Záhajský, Kovár, Zábajník, Belan, Knotek, Malovík, Papánek, Šajánek, Ondrčka, Burian, Valka, Kukliš. Chotárne názvy: Účky – Lúčky, Bahno, Padzélky, Diele – Džile, Suroviny, Hlovek, Kolesné, Kratnov, Krčažné. Užíval pseudonym: Hlboký a Krčažný.

Na záver verš z básne P r o l o g :

Veď, možno, všetko zmyjú časy,
čo pošlo z mojich slabých rúk,
že farieb mojich zblednú krásy
a zmĺknu stopy mojich múk:
no nepohlí časov more
môj hrdý spev o blízkej zore.

V básni N i t r a spomína na Brezovú a Myjavu a na Javorinu.

Z knihy Brezová pod Bradlom (Obzor, Bratisl. 1970)

Brezová v krásnej literatúre – Ján Juríček, str. 221 – 226

„Vajanského črta „O s t r i e ž“ stelesňuje chválu brezovského života ... Cesta na Brezovú, vedúca z Jablonice cez Osuské, dala spisovateľovi príležitosť postaviť vedľa seba dva diametrálne odlišné ľudské typy, ktoré mu reprezentovali Brezovan a Osušan. Prenikavým vystihnutím telesných i duševných vlastností obyvateľov dvoch susedných obcí: ich postavy, tvári, hlavy, pohľadu, obleku, zamestnania, inteligencie a reči, vytvoril Vajanský doteraz najvydarenejšiu charakteristiku Brezovana ...“

-.-.-

„Veľa rozmanitých faktorov v „K o r e ň o c h a v ý h o n k o c h“ dokumentuje náladu doby a predovšetkým brezovského prostredia. Brezová sama skrýva sa pod menom Lipovej ... Vajanský miestami používa výrazy nachodiate sa výlučne v západoslovenskom brezovskom nárečí. Bradlu dal autor meno Hradová, Ostriezu Zámok, brezovského chýrečného kazateľa, Lešku, nazval Lipovským, rozvetvenú Poláčkovsko-Tolarovskú rodinu pomenoval Drevanskovcami-Turákmi ...“

„Na brezovského rodáka myslel Vajanský aj pri kreslení postavy Greguša v „Kotlíne“. Bol to jeho ujec Juraj Jurkovič.

-.-.-

Z listu Ján Tvarožka (Bratisl., Mýtna ul. č. 31) z 20. XII. 1970

„Koreň a výhonky“ sú hodne zkraslené, používal mnoho iných mien, takže niekedy sa je ťažko v nich vyznať. – Tolarov-Poláčkov menoval Turákmi a Dankov (tiež vychýrená rodina) Drevanských. – Mlyn na Chudobke, to je Alžbeta, vydatá za Lajdom na Holeške. A práve u týchto Lajdov, či u Vilka – syn Vilkov – kňazov, Miloša, Ivana nič som sa nemohol dozvedieť ... Milo mi napísal, že ho to nezaujímá (má pri sebe dve sestry Češky- Nemky, a tie mu dávajú lekcii. – Na Holeške by sa dalo niečo študovať; vraj sú tam staré grécke a latinské knihy, a tak tam musel byť niekto vzdelaný ... Nuž ale keď ostali po ňom nie Lajdovia, ale – Lajdáci.“

-.-.-

„Mlyn s roľami v Sotinej kúpil Martin Poláček r. 1871, keď sa mu narodil syn Samuel – do vena. Aj s tým je spojená historka; keď ho kupoval na licitácii a úradskí žiadali, aby zložil kauciu – nedôverovali mu; - bol v kepení. A potom keď nadhadzoval, upozornili ho, že do 14 dní musí celú kúpnu sumu zaplatiť (mysleli si, že nebude mať toľko peňazí). A on sa ich hneď opýtal: „A môžem to aj hneď zaplatiť?“

O finančných ťažkostiach (nedostatkoch) Vajanského

(Zo Slov. pohľadov, 1969, č. 7, str. 144 – 145)

Mária L a c k o v á (vnučka Vajanského) napísala:

„... O tom, čo píše J. Halla, že stará mama moja utrúpená, zahriaknutá, tichá a skromná, dalo by sa tiež veľa povedať. Áno, robila ten dojem, a dakedy aj bola. Ako dievča mala svoju hlavu, a bola, ako z listov vysvitá, i „trucovitá“, a práve z listov ich sedemročnej známosti pred svadbou vysvitá, že Vajanský musel ju tvrdo získávať a presvedčovať, kým ju získal pre národ a pre svoj životný cieľ ... Smrť Idinho otca (1874) uskoril ich sobáš, keď Vajanský nemal ešte existenciu zabezpečenú. ale nebola to gavalierska obeť ... Boli to iné veci, čo ju trápili. Žili vo finančnej tiesni. Idin brat dr. Lajos Dobrovits síce ich mesačne podporoval, ale koľko ráz u nich nebolo na chlieb a na mlieko ... Osobné veci, čo mala z domu, s ľahkým srdcom rozpredala, zarábala si prekladom Vajanského noviel do nemčiny, a boli i také časy, že sa museli zadlžiť... Moja matka spomínala, že dostávali po pol rožku... Druhou príčinou a hádam tou hlavnou boli jej časté choroby a pokračujúca hluchota. Keď ju Halla mohol poznať, počula už veľmi málo (komplikačia po týfuse) a aj to len cez takú rúrku alebo len blízko ucha.“

„Ja si neviem predstaviť, ktoré príbuzenské kruhy mohli Hallovi povedať taký nezmysel, že si ju vraj vzal „z čestnej povinnosti“. Ináče Ján Halla vyrástol na Slovensku, ale študovať šiel do Prahy, nikdy nesplynul so slovenskou spoločnosťou a nerozumel vtedajšej slovenskej mentalite. Priateľil so synom S.H.V. Vladimírom a chodieval do Hurbanov, ale zostával „cudzím kuraťom“ a pozeral na Slovákov veľmi zhora. Votruba sa síce neskôr prispôbil, ale slovenská povaha a spôsoby mu tiež zostávali nepochopiteľné.“

-.-.-

Zápisnica mestskej Rady v Modre, čís. 200, z 19. febr- 1870

Žiadosť o omilostenie J.M. Hurbana.

V citovanej zápisnici sa možno dočítať, že prišiel od Ministerstva spravodlivosti (Igazságügyi ministerium) z Pešti prípis z 13. febr. 1870 vo veci zamietnutia žiadosti mesta o omilostenie Hurbana.

„Dr. Hurban József elitélt ...sajtóügyében büstetvén .. elehgedéss végett felségi folyamodvány ... – visszaküldetik.“

Túto akciu na omilostenie Hurbana navrhol v Modre pravdepodobne mešťanosta Karol H á j í č e k (štúrovec).

Dodatočné doporúčajúce námety a návrhy

Hneď úvodom, v príhovore ku čitateľovi Náčrtu som napísal, že sa žiada doplniť ho novšími dejinami obce, udalosťami po r. 1918 až po najnovšie obdobie. Bolo by dobre, keby sa našli niekoľkí rodáci, ktorí by vedeli tento neúplný náčrt doplniť na monografiu Hlbokého. Monografia by mala zahrňovať národopis, popis národného kroja a jeho výrobu, krajomluvu, zvyky a obyčaje, žartovné príhody, piesne a vinše na svadbách, kršteniach, pohreboch, o vianočných a veľkonočných a iných sviatkoch, hodoch, zábavách, fašiankoch, prípadne i piesne a zvyky cigáňov v obci žijúcich, tiež nočných hlásnikov, mendíkov, hrobárov, potom aj koledy, piesne hrabačiek, zvyky pri zabíjačkách, drápaní peria, na priadkach, uštknutia a pod. – No niemenej je dôležité opísať sociálne a hospodárske pomery, obrábanie poľa a lúk, počet roľníkov s výmerou poľa do 2 ha, do 5, do 10, do 20 a viac hektárov, bonita pôdy, výmera celého chotára (rolí, lúk, lesa, pasienkov), množstvo dorobených – dopestovaných plodín (žita, raži, jačmeňa, ovsu, krmív, konopí, maku, kapusty, repy kŕmnej a cukrovej a pod.) – (záboje) . – Ďalej radno by bolo pozisťovať počet obyvateľov v jednotlivých desaťročiach, populáciu, emigráciu (vystáhovalectvo) a tiež imigráciu (dostaťovateľstvo), náboženské rozvrstvenie, počet služobných paholkov a dievok. Tiež pozisťovať bývanie ľudu, opis domov, ich stavbu, hospodárskych stavísk, stodôl, seníkov. Patrí sem aj zdravotný stav ľudu, liečenie (domáce lieky), lekári, pôrodné baby, choroby často sa vyskytúce, epidémie. A osobitne kultúrne pomery, osveta, škola, politické a sociálne zápasy, voľby v obci a do parlamentu. Opísať tiež domáce remeslá, podomových predavačov, oknárov, drotárov, atď, komediantov. – Zistiť veľkostatky a ich majiteľov (výmery), výžinkárov a zvyky pri obžinkách. – Nezapadnúť na chov dobytky (koní, rožného statku, kráv, oviec, ošipaných, pasenie dobytky) kde a kedy r Podľa možnosti zistiť počet koní a dobytky v jednotlivých obdobiach, tiež jarmaky, speňažovanie dobytky a obyľia, senické trhy (vo štvrtok) a jarmoky.

Podrobnejší rozpis je v nasledovnom.

I.

Zriadenie obce, administratíva, obecný úrad, notársky úrad.

(od kedy r...) spolu s Prietržou. – Okresné úrady pred r. 1848 (v Skalici). Od kedy v Senici okresný úrad, odkedy dokedy Sedria. – Kedy vznikli malé osady Za hájom a Košutovec ? – Kde stál starý obecný dom ? Kedy bol postavený nový obecný dom ? Od kedy je v obci elektrické osvetlenie ? Kde stála obecná stodola, komora, hasičské skladište, jatka, farská stodola ? Od kedy je v obci dobrovoľný hasičský zbor ? – Zistiť v obecnom a okresnom archíve všetky dostupné údaje. – Kto boli richtári, notári, úradskí, konšeli, obecní hájníci, harmeckí (hajtman), hlásníci, hrobári, roznašaci pošty – obecní sluhovia – kišbéri – bubeníci, pôrodné baby, ohľadači mrtvol. – Voľby richtárov a výborníkov za býv. Uhorska. spôsob voľby. Opísať aspoň niektoré obdobia. – Od kedy je v obci pošt. úrad (aj pre Prietrž) ? A iné ...

II.

Výmera intravilánu a celého chotára (aj lesa).

Zistiť výmeru intravilánu (pozemky, na ktorých je postavená obec, domy, hosp. staviská, dvory, záhrady), extravilánu, t.j. pozemky mimo obce, v chotáre; role, lúky, pasienky, pusté pozemky, les, bonita pôdy. Kedy bola takzv. segregácia (oddelenie panských pozemkov od sedliackych), komasácie. Urbársky les a jeho poriadky, urbársky richtár, sessie, atď. – (Pomenovanie častí lesa). – Vysádzanie jabloní v Mlákach (kedy ? za uč. Dan. Kopu), a potom za druhej svetovej vojny.

Ktorí veľkostatkári mali pozemky v hlbockom chotáre, kedy ? do kedy ? Kedy vznikol takzv. „Hlbocký majer“ ? Zemepáni na Branči a Korláte, (pred r. 1848: Ctibor a Matúš Cák na Branči; na Korláte: Pongrácovi, Nyáriovci, Thurzovci, Bossányiovci, a iní). V Senici boli: Nyári, Jasenák (v Prietrži), Žarnocay Kálmán, Amade, Peťkovci, Vagyon starí a mladí (na Surovinách), Jánošíčka, Wolf (Bolf) a ďalší. Hlbočania mali pozemky aj v chotáre senickom (na senickom vrchu, na Markovej doline, za Kratnovom), pozdejšie aj na Surovinách, Kološvárky (lúky). – Parcelácia panských pozemkov po r. 1918 Vznik novej osady na Košutovci a Zahájom.

III.

Hospodárske pomery, sociálne – majetkové rozvrstvenie, poľnohospodárstvo (obilninarstvo, dobytkárstvo) a iné. Majetkové rozvrstvenie obyvateľstva: a/ počet bezzemkov, hoštátnikov, chalupárov (vižinkárov), b/ roľníkov od 1 do 3 ha, od 3 do 6 ha, od 6 do 10 ha, od 10 do 15 ha, od 15 do 20 ha a vyše.

Obrábanie poľa, produkcia, spôsob obrábania: trojpoľné hospodárstvo, úhorenie, ulahle, obrábanie na tretinu úrody (v ktorej dobe a od kedy). – Koľko ha obšiate bývalo: ražou, žitom (pšenickou), oscitým a „holicou“, jačmeňom, ovsom, krmovinami: ďatelinou, miešankami (boľhojom, vikou a pod.), kukuricou, repou kŕmnou a cukrovou, zemiakmi, konopami, makom, kapustou (v ktorej časti chotára sa jednotlivé obilniny a krmoviny siali ?). Úrody na ha ? Lúky, druh sena na jednotlivých úsekoch lúk a v Bahne. Hnojenie pozemkov hnojom maštalným, a odkedy aj umelými hnojivami, akými ? (superfosfát, čilský liadok, draselná soľ, kanit ...).

Speňažovanie obilia na jarmakoch v Senici, kde bolo 5 – 6 židovských veľkokupcov a jeden kresťan (Poláček, mlynár). Obilný rynek býval v Kunovskej ulici, kde stávali rady vozov s obilím (ceny si určovali kupci. Stávalo sa, že sedliaci viezli obilie domov nepredané). V minulom storočí vozili obilie predávať až do Holiča, blízko železnici. Spôsob sušenia obilia na poli. Stavali sa: kríže, mandle, hromádky (ražné, žitné, jačmenné). Sená sa skladali do návidiel a vysušali v okržliach (rozložené do tvaru kruhu). Na lúkach sťahovali sa návidelia, podviazané provazom, do seníkov, párom koní. – Inde stávali sa kopy zo sena (okolo ražne). – Obilie z poľa zväžalo sa do stodôl a prístodolkov a do stohov (kozlov) a mlátilo sa: najprv raž (na províska sa mlátila len cepami), potom žito, zatým jačmeň a naposledy oves. – Obilie sa čistilo na „valachoch“, poťažne rajtaroch, a potom sa uskladňovalo na húrach, povalách domov, v minulom storočí v obilných jamách, ktoré boli obyčajne za stodolou. – Kým nebolo geplov a mláťačiek, obilie sa mlátielo len cepami, a to v zime. Z ražnej slamy viazali sa „dochovice“ na krytie strechy a robili sa, plietli sa, z nej províska na viazanie snopov. (Jedna viazanica provísiel, 60 kusov, tvorila mandel).

Cukrová repa začala sa v Hlbokom pestovať až začiatkom storočia (po r. 1900) a to na kontrakt s cukrovarom v Breclave. Repa sa vozila spočiatku na stanicu do Šaštína. Pozdejšie do cukrovaru v Trnave na stanicu do Jablonice. – Ešte pred I. svetovou vojnou postavený bol liehovar v Senici (postavila ho firma Blecha), ktorý spracúval repu na lieh.

Na veľkostatky chodieval pracovať do žatvy výžinkár, a to vždy v jednej skupine do 30 – 40 párov (žnec a jeho párnica, hrscovačka). Na čele skupiny bol takzv. stárek, ktorý žencov najímal. – Len niekoľkí sedliaci v Hlbokom mávali žencov. – Sedliaci mávali stálych paholkov služobných (zväčša z okolitých obcí a kopanic). Tí slúžievali od Všetech svätých do Všetech svätých, a potom šli domov „s kolášom“; no viacerí sa obyčajne vrátili na staré miesto. Okrem zjednaného platu v hotovosti mali prijednané naturálie, šatstvo, gate, košeľe, boty a ku výročným sviatkam a k hodom aj peniaze (obyčajne korunu, aby mohli ísť tiež k muzice). – Niektorí služobní palholci z „prespolia“ sa v Hlbokom priženili.

Ovocinárstve v Hlbokom sa nedá hovoriť, lebo sa tu málo ovocných stromov pestovalo. – Ovocie, najmä čerešne, dovážali do dediny z ďalších, odľahlejších kopaničiarskych dedín a z Brezovej, ktorí poťahovali na koníku hore-dolu obcou a vykrikovali: „Čerešne si kúpte, čerešne ...!“ Aj slivy, čiže trnky chodievali predávať sem kopaničiari a Brezovanky („Kúpte durancie na gulééé ...!“). No niektorí Hlbočania mali toľko slív, že varili aj lekvár z nich, alebo ich vysušali v peci a podobne aj z jabĺček „oščiepky“. Tieto sušené trnky a oščiepky boli k Vianociam.

Včelárov tiež bolo málo v obci.

Niekedy začiatkom XX. storočia založená bola v Hlbokom stromková škôlka (menovala sa skomolene „panšula“), kde pestoval štepy št. učiteľ Čepčani. – Cirkevný učiteľ Daniel Kopa už predtým navrhol vysadiť jablone vedľa mláčnejskej cesty, v dĺžke asi 2 km. V jaseň sa jablká predávali na verejnej licitácii. – Boli to dobré druhy jabĺk. – Voľakedy boli tu aj vinice, ale len panské (pred r. 1848). Tie pozemky sa aj dnes menujú ako „Vinohrádky“.

... oddávna v Hlbokom značným zdrojom príjmov obyvateľstva. – Zistiť, koľko párov koní bolo v jednotlivých obdobiach. Na jarmaky chodili Hlbočania s koňmi hlavne do Hodonína, kde predávali mladé žrebce. Koľko žriebat sa dochovalo ročne v Hlbokom? – Štátny žrebčinec bol v Senici (mával 7 – 8 plemenných žrebčov), no Hlbočania pripúšťali kobyly aj na Morave, v Kneždube, kde boli žrebci „štajráci“, a niektorí Hlbočania pripúšťali tajne; (chovali tiež plemenných žrebčov).

Dávnejšie boli v Hlbokom aj voliari, užívali ako zápraž volí. No nebolo ich mnoho; viac bolo takzv.

„kravičkárov“, ktorí na kravičkách aj orali. Dávnejšie tu bol výborný chov oviec.

IV.

Obydlia, domy, hosp. staviská, hospodárske náradie.

Opísať stavby, pôdorysy starých domov, tvar ulíc, chodníkov – trotoárov, dvory sedliacke, chalupnícke, domy radové, parcele pozdĺžne, dvory delené na šírku (v jednom dvore 2 – 3 domy), väzba krovu, strechy, tvar, krytina, hosp. staviská, maštale, chlievy, „sklépky“ pred domami a vo dvoroch, stodoly, prístodolky, paže, obilné jamy, humná, záhumenice, mlatovne ... Stavebný materiál: tehly surové (vyrábané z hlíny v „krúžku“ za cigáňmi, nabijanice (stodoly), nárožníky, dochovice, kalenice, gánky, násypy, trámy, zväzky, krokvice ... seníky na lúkach ... studne otvorené, na hák, na kolečko, bývali obyčajne pred domami na ulici pre viac domov spoločné ... napájanie dobytku pri studniach, v hrantoch ... Zariadenie – nábytok v dome, stoly so šrákami s truhlicou na chlieb, vyrezávané legátky – stoličky, drevené kolisky, pracie piesty, pracie stolice, valacie desky, drevené mažiare na mak, drevené „túky“ (tĺky), truhlice na šaty, drevené stojany pre malé deti (kde sa naučili stáť), škričky na múku, galatky na masť, žigle, drevené jedáce lyžice, varechy, tanieri, džbány, maľované myse a tanieri, hlinené hrnce, kastóle na varenie na „trajfúzoch“ na ohništi otvorenom pod komínom, hambálky, bydlá na vešanie „poštárkov“ pod podlahou v izbách. Duté miery: verdunky, žajdlíky, holby (na meranie maku), škripce na váženie, vretená, kolovraty, motovidlá (kadleci mali v izbe aj kadlecké stavy na osnovu plátna) a pri tom si spievali: „Ej, sakra, dzik-dzik-dzik, už sem té bíde zvyk“ ... praslice, trlice a „vycíračky“ na trepanie

konopí, cha.le ... V dedine boli aj dva záboje na „táhnuci“ oleja z konopného semena (boli tu klady, panvy, stupy na tlčenie semena, korytá na miešanie „prdy“ – rozmelnený semenec).

Hospodárske stroje: staré drevené pluhy, brány na vláčenie poľa – oráčiny, drapáky, cepy, ručné mlátačky, neskoršie mlátačky na geplový pohon, potom parné a benzínové pohonné stroje („ohnivé mašiny“ a motore), čistiace stroje, rajtare – valachy, humenné hrable, riečice, štvrte – nádoby na meranie obilia, lopaty drevené na obilie – vejačky, košiny z vrbového prútia do vozov, (súčiastky voza: oje, rúzovora, váhy s brcami, svoreň, záosky, lušne, kapsle na osu, rebriny, gréfy, násady, biče, osácky – bičiská, remenáky, kytky na biče), v maštali medzi koňami boli prídruchy ... vytesané – vydlabané korytá potrebné pri obarovaní zabitého brava ... v izbách lavice, posteľe a truhly boli ornamentované kvetami a menom majiteľa (na lavici na lenochu, na posteli na čelnom lenochu) ... na tráme v izbe bol vyrytý dátum stavania domu „Postavené Roku Páne 1810“; takýto dátum bol aj na priečelí novopostavenej stodoly ...

Domáci, dedinskí remeselníci – živnostníci a iné zamestnania. Boli tu len takí remeselníci (medzi nimi aj len naturaliti), ktorých dedina potrebovala, a to: 2 – 3 stolári, , stolár Pavel Válka a Ján Šulla (vyučení vo Viedni), 2 – 3 kováči: Bratia Filípkovci, Ján a Jurko, ďalej Zlámal a jeho zať Anton Lovecký z Koválova a Anton Vr.a (Vrľa ?), títo kováči sa sem dosťahovali a boli r.k. náboženstva, 1 kolár, Čmela, niekoľko tesárov (Filípek pri ulici, Hollý, Brožek, ktorí boli obyčajne aj murármi, 1 ...tár, Zálešák, 1 blanár, 1 bednár (Zálešák), 1 – 2 košíkari (Krištof), 1kadlec (Čobrda), 4 krajčírki, a to: Martin Otépkka, Mačta – Petráš, Pavel Krištof – Husár, Kovár – všetci krivali, 3 – 4 ševci: Šulla, Šlahor, Martin Žák, Šajánek; boli i krajčírky a švajdleny (Blažková – šila vyšívane prucecky; Holečková robila predtlaču na „trukovačky“), boli aj porodné baby: Šlahorová, Váľková, Sedláčková, Holá, Jurička; dávnejšie boli aj : zábojníci, mlynári, kožušníci, halenári, vidlári – lopatári – hrablári, i metlár (Cab.k).

Masiarom bol žid Hirsch – Marhác (sekal mäso len v sobotu a v nedeľu ráno, a to na obecnej jatke).
 Obchodníci: Šalomon Hirsch – ináč zvaný Ríven, mal šenk i potravné články; Gavora z Brezovej mal najprv prenajatý cirkevný šenk (starý zemanský regál panstva korlátskeho) a mal aj obchod s tovarom potravným; čoskoro nagazdoval a postavil si vlastný dom a v ňom šenk aj obchod. Od r. 1901 bol aj Potravný spolok, „kvelb“, kde boli vedúcimi domáci predavači (samouci): Šlahor, Šulla, a ďalší. Na „cirkevnom šenku“ predávali najprv Filípci, potom Gavora, po ňom Šlahor, P. Piskla, P. Sedláček ... Obchod s potravinami mal aj Šmida (Hlbočan). – Do dediny dochádzali: myškéri (z Moravy), oknári, brusári, drotári, skleničkári, smolári, talérkári, handrláci, čo pískali na kostenú píšťalu a vykupovali kosti, handry, a to obyčajne výmenou za tanierky, ihly a podobné veci, často dochádzali aj podomoví obchodníci – bosniaci, takzv. „Lacný Jožko“, ktorí predávali rozličný drobnejší tovar (hodinky, nože, zrkadielka, nožnice, britvy, fúkacie harmoniky, a podobné veci. Kožky (zajačie a iné) a staré handry vykupovali aj židáci zo Senice. Opáľkári opravovali opáľky na ulici. Vápno predávali Hradišťania (vykrikovali: „Váápno si kúúpte !“). Olej konopný nosievali Búranky („Óleja si kúpte, óleja !“). Dochádzavali aj varečkárky a rohožári. Vajcia vykupovali Brezovanky (Šicová a Mikulková). Nové boty si dávali Hlbočania šit' aj v Senici a v Šaštine. Niektorí z pomedzi mládencov naučili sa hrať na nejakom hudobnom nástroji. Stali sa príležitostnými gajdošmi, harmonikármí. Šuláci zostavili svoju osobitnú „bandu“ a hrávali na svadbách a zábavách, a chodievali hrať aj do susedných dedín (Šula – Krepelík bol predník – primáš, iný Šulla zase kontráš, iný basista, Šula – Kotroš hrával na trúbu. Bol medzi nimi aj Haba, ktorý hral na klarinet. Na harmonike hrával na svadbách Št. Šulla, Jablonický, P. Šulla – Krepelík a z Jablonice Juríček a Janovíček. Z Osuského chodievala hrať do Hlbokého takzv. „Matejova banda“. Primáš Matej bol cigáň, no hrali v jeho bande aj Osušania Trták a Barcaj.). – Murári chodievali zo Straží. Mlyny bol na Valše, na lúkach (Lánik), tiež Svrček pod Ropovom. – Tehelňa bola na Hlovku, neskoršie aj pri Krčažnom (po r. 1870). Tehelne panské boli na Surovinách, v Hlbockom majeri a v Senici (pri trhovišti dobytčom).Do dediny dochádzavali aj ringšpláci a komedianti.

OBSAH časť III.

1. Stručný prehľad dejín Lutherovej reformácie v kraji bránecko – koralátskom, - O husitskej tradícii. – O pobelohorských moravských exulantoch. – „Cujus regio, eius religio“.
– Anabaptisti – habáni. Nyáryovci v službe reformácie. **Str. 2**
2. Protireformácia v kraji bránecko – koralátskom. – Zásah Jezuitov z Trnavy. – Na rozhraní dvoch záujmových sfér. Líšiaci sa ráz obcí evanjelických od obcí katolíckych. Ochranná ruka grófký Ottlíkovej. **Str. 2**
3. Počiatky reformácie a protireformácie v Hlbokom. Hlboké fília Senice. – Od r. 1733 fília Prietrže. Hlboké do r. 1673. Hlboké bez zemianskych kúrií. Krsty, sobáše, pohraby vykonávali r.k. plébáni z Jablonice do r. 1784. Hlbočania v r.k. matrikách. **Str. 3**
4. Samostatná evanjelická a. v. cirkev v Hlbokom. Prvé Bohoslužby evanj. v Hlbokom r. 1787. Osamostatnenie r. 1787. – Obyvatelia neboli pobelohorskí exulanti, ani potomci husitov. – Počet duší. – Prvý učiteľ a potom kňaz Ján Bacho. **Str. 4**
5. Mravnonáboženský život v sbore a pomery v obci. Prví kňazi sa žalovali na cirkevníkov. – Ich pokusy o nápravu. – Farský byt v obecnej chatrči. Stavba fary v dobe účinkovania farára P. Sedláčka. **Str. 5**
6. Obroda cirkvi a obce za dr. J. M. Hurbana r. 1843 – 1888. Nepriatelia Hurbana. Odstránenie zemana Petyku z úradu inšpektora cirkvi. – Mravnonáboženská výchova. **Str. 11**
– Disciplína v sbore. – „Novoty“ za Hurbana. – Boj proti opilstvu.
7. Odraz takzv. patentálnych bojov v Hlbokom. – Nájazd autonomistov do Hlbokého r. 1862. – Časopisecké správy o nájazde. Štátna rada vo Viedni o výtržnostiach v Hlbokom. **Str.12**
8. „Zvonica“ a evanj. chrám v Hlbokom. – Vnútorne vystrojenie kostola. – Generálne opravy. – Kanonická vizitácia biskupa Gedulyho. **Str. 17**
9. Novšia generálna oprava a prestavba chrámu a veže, 1887. Aféra s takzv. „protištátnym orlom“ na veži. – Vysviacka obnoveného chrámu. – Posudky o obnovenom chráme. – „Dva roky budovania“ v r. 1948 – 1949. **Str. 19**
10. Ešte raz o zvonoch z r. 1886. – Dovozy zvonov z Hodonína. – Vysviacka. **Str. 21**
11. Stará obnovená historická fara. – Jej novšia oprava a prestavba. **Str. 23**
12. Starý a nový cintorín v Hlbokom. – Stará márnica – zvonica. – Zväčšenie – pripúšťanie starého cintorína (v r. 1833). Nový cintorín r. 1898. **Str. 24**
13. Stručné životopisy hlbokých farárov. – Dodatky a doplnky ku životopisom. – Nekrológy v časopisoch, v Stráži na Sione. **Str. 24**
14. Kapláni (a administrátori) sboru. - Ich stručné životopisy. **Str. 29**
15. Vokatoriálne a iné dôchodky farárov a učiteľov a kanonické vizitácie v zbore. – O zrušení koledy. – Hurban sa žaluje na slabé dôchodky. – O stravovaní sa mendíkov u cirkevníkov. O kanonickej vizitácii biskupa – superintendanta dr. Kuzmányho v Hlbokom r. 1861. Jeho uvítanie. **Str. 31**
16. Pramene a literatúra. **Str. 32**
17. Doplnky ku použitej literatúre. **Str. 34**

Poznámka (P.Š.): Ďalšie historické údaje zapadajúce do dejín zboru možno nájsť v osobitnom spracovaní Dejín obce H l u b o k é a v prílohách.

OBSAH čast' IV.

1. Úvodom	Str. 36
2. Hospodárske a svetové pomery v Hlbokom pred r. 1843	Str. 36
3. Spolok mjernosti a nedeľná škola	Str. 37
4. Hurbanova činnosť mravnovzdelávateľská a literárna	Str. 37
5. Významné návštevy a porady u Hurbana v Hlbokom	Str. 38
6. Prvé odrazy revolučnej činnosti Hurbana v Hlbokom	Str. 39
7. Priebeh slovenského povstania v Hlbokom r. 1848/9	Str. 40
8. Žalárovanie, náhly súd a popravy	Str. 42
9. Nábor dobrovoľníkov v júli, auguste 1849. Represálie	Str. 43
10. Návrat Hurbana do Hlbokého s prekážkami.	Str. 43
11. Ďalšie boje a zápasy so starými nepriateľmi	Str. 44
12. Opätovná všenárodná a literárna činnosť Hurbanova.	Str. 44
13. Hurbanova obetavosť a starostlivosť o Hlboké	Str. 45
14. Hurban dva razy kandidátom na poslanca do snemu	Str. 45
15. Hurbanove politické pravoty a väzenia	Str. 46
16. Hurban na cestách. – Návštevy u Hurbana	Str. 46
17. Posledné chvíle Hurbana, jeho smrť a pohreb	Str. 47
18. Príbehy zo života dr. Jozefa Miloslava Hurbana (spolu 60 príbehov)	Str. 49
19. Významnejšie cirkevné a národné udalosti v Hlbokom za úradovania dr. J.M. Hurbana	Str. 61
20. Hurbanovský archív v Slovenskom národnom muzeu v Martine (39 listín a dokladov o Hlbokom)	Str. 62
21. Elégie z Hlbokého. – Nár. nov. 1892, č. 108, Vajanský	Str. 63
22. Z Hlbokého. – Nár. nov., 1892, 8. sept. –	Str. 64
23. Pohreb dr. J.M. Hurbana, 23. febr. 1888	Str. 64
24. Posledná pravota dr. J.M. Hurbana	Str. 65
25. O stavbe sochy dr. J. M. Hurbana (rp. J. Šulla)	Str. 67
26. Odhalenie sochy r. 1929. Článok v Stráži na Sione	Str. 68
27. 50. výročie smrti Hurbana. Z C.L. 1938	Str. 68
28. Odhalenie náhrobníka 1949 – zo Stráže na Sione	Str. 69
29. O dátume narodenia dr. J.M. Hurbana (v C.L. 1967)	Str. 69
30. Posledné dni, smrť a pohrab dr. J.M. Hurbana (C.L.)	Str. 70
31. O pohrabe Hurbana – P. Loštický	Str. 73
32. Hurban vo väzení	Str. 73
33. Návrat Hurbana z väzenia	Str. 74
34. Reč Matúša Dulu nad hrobom Hurbana	Str. 74
35. Slávnosť Odhalenia náhrobníka r. 1892	Str. 75
36. „Hyenizmus v Uhrách“ – výňatok z článku Vajanského	Str. 77
37. „Nenávisť až za hrob“ – napísal Jur. Chochol	Str. 77
38. Pohrebná reč Jána Lešku na pohrabe Dr. J. M. Hurbana	Str. 78
39. Hurbanova rodina – família – 9 detí	Str. 81
40. Dr.J.M. Hurban – z Nár. hlásníka r. 1869	Str. 82
<u>Príloha:</u>	
41. Slov. pohľ. 1847, Varta Slovanská, J. M.H., Cirkevné listy, ročník 80 – 1967 – č. 5	Str. 83
42. Hurban reční 26. IV. 1848 na Myjave a Štúrov „Tátoš“	Str. 83
43. Príbehy zo života J. M. Hurbana	Str. 84

OBSAH časť V.

1. Rodný kraj Svetozára Hurbana Vajanského v jeho beletrii	Str. 85
2. O finančných ťažkostiach (nedostatkoch) Vajanského	Str. 89
3. Žiadosť o omilostenie J. M. Hurbana	Str. 89
4. Dodatočné doporučujúce námety a návrhy	Str. 89
I. Zriadenie obce, administratíva, obecný úrad, notársky úrad	Str. 90
II. Výmera intravilánu a celého chotára (aj lesa)	Str. 90
III. Hospodárske pomery, sociálne – majetkové rozvrstvenie, poľnohospodárstvo (obilníarstvo dobytkárstvo) a iné	Str. 90
IV. Obydlia, domy, hosp. staviská, hospodárske náradie, domáci, dedinskí remeselníci	Str. 91
5. Obsah	Str. 93
